

KRONIKA A DROBNÉ PAMÁTKY VELIŠKÉ FARNOSTI

SBORNÍK STUDENTSKÝCH PRACÍ

Jana Stráníková – Vladislava Říhová (edd.)

Pardubice
2010

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

Univerzita
Pardubice

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Tento projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky

KRONIKA A DROBNÉ PAMÁTKY VELIŠSKÉ FARNOSTI

SBORNÍK STUDENTSKÝCH PRACÍ

JANA STRÁNÍKOVÁ – VLADISLAVA ŘÍHOVÁ
(EDD.)

UNIVERZITA PARDUBICE
PARDUBICE 2010

Práce vznikla v rámci projektu Inovace studijního programu Historických věd Filozofické fakulty a Výtvarných umění Fakulty restaurování Univerzity Pardubice, CZ. 1.07/2.2.00/07.0188

Tento projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem ČR.

Odborní recenzenti:

Mgr. Radmila Pavlíčková, PhD.

P. PhDr. Radek Martinek

Mgr. Jiří Kaše

Text: © Vladislava Říhová, Jana Stráníková (hlavní editorky); David Blažej, Stanislava Breberová, Pavel Bulena, Kateřina Burešová, Marie Cimpllová, Jitka Císařová, Veronika Deáková, Pavel Grmela, Lucie Hrušová, Aneta Charvátová, Luboš Kokeš, Radka Korneláková, Michaela Mědílková, Lucie Miklovičová, Petra Musilová, Monika Pakostová, Anna Peřinová, Šárka Poskočilová, Veronika Raubicová, Lukáš Remeš, Tomáš Richter, Jan Schneider, Hana Slezáková, Tereza Springerová, Lenka Střihavková, Petra Svobodová, Karolína Štysová, Martina Tuzarová, Klára Vitvarová, Blanka Zýbalová, Jitka Židková, Markéta Berdychová, Michaela Caranová, Anna Ferdus, Jiří Helma, Ivona Kociánová, Karolína Lišková, Dana Macounová, Pavel Merta, Radka Nádvořníková, Veronika Stružová, Bronislav Studeník, Pavla Szabová, Petr Šimánek, Tomáš Titor

Foto: © Národní památkový ústav – ústřední pracoviště Praha, Národní památkový ústav – územní odborné pracoviště Josefov, Regionální muzeum a galerie Jičín, Státní okresní archiv Jičín, Karel Neckař, Markéta Berdychová, Michaela Caranová, Anna Ferdus, Jiří Helma, Ivona Kociánová, Karolína Lišková, Dana Macounová, Pavel Merta, Radka Nádvořníková, Veronika Stružová, Bronislav Studeník, Pavla Szabová, Petr Šimánek, Tomáš Titor

Grafická úprava a sazba textu: © Vladan Hanulík a Vladislava Říhová

Zpracování grafického návrhu obálky: Marek Chalupník a Vladan Hanulík

ISBN 978-80-7395-284-6

Obsah

Předmluva	5
ÚVOD	7
Vysvětlení značek označujících jednotlivé pisatele	12
Ediční poznámka	12
EDICE VELIŠSKÉ FARNÍ KRONIKY	
Proslov	19
Dějiny farní osady velišské	21
Duchovní správcové někdejší farnosti čili plebánie velišské	24
Životopis farářů velišských	29
Přehled dějin farního chrámu Páně ve Veliši	38
Popis farního chrámu Páně	43
Velišská farnost v době působení P. Jana Tichého (1906–1919)	61
Velišská farnost v době působení P. Václava Javůrka (od 1942)	75
Děje a místopis farního domu a hospodářských budov	83
Děje a místopis farní školy	85
Ústav chudinský	89
Veřejné sochy, kříže a kapličky	92
Fase o příjmech a vydáních při starém farním beneficiu ve Veliši	95
Archiv – matriky	102
Knihovna	103
Záznam nadací mešních ve farnosti velišské	104
Filiální chrám Nanebevzetí blahoslavené Panny Marie v Kostelci	106
Filiální kostel v Chyjicích	114
Filiální kostel sv. Prokopa v Nadslavi	120
Kaple sv. Matouše v Dolanech	123
Veřejná kaple sv. Antonína Paduánského v Jičínovsi (Jitčíněvsi)	125
Kaple sv. Jana Nepomuckého v Bukvici	128
Kaple zámecká sv. Rosy Límánské ve Vokšicích	130
Opis dopisu o zpronevěře Hynka Böhma	132
ŠPERKY MARIÁNSKÉ ZAHRADY	145
Prameny pro výzkum	148
Kronika versus účet – kritika údajů	150
Význam archivních pramenů pro dějiny umění	153
Význam kronikářských záznamů pro restaurování	155
Dokumentace památek v terénu	157
DROBNÉ PAMÁTKY	161
OBRAZOVÁ PŘÍLOHA	201

Předmluva

Kronikou zpravidla rozumíme vyprávěcí pramen vzniklý z vůle zadavatele nebo z vlastní iniciativy pisatele. Vzniká za účelem zachycení, reflexe a hodnocení historických událostí odehrávajících se na určitém území (farní, obecní kroniky) nebo ve společenství lidí (spolkové kroniky). Bývá psána zpravidla chronologicky a její obsah se řídí kontextem, v jakém vzniká. V případě velišské farní kroniky máme co do činění s velmi zajímavým pramenem, který obsahuje zápisy o historii farnosti, líčení soudobého dění, reflexi událostí širšího významu a zahrnuje také podrobné popisy církevních staveb a charakteristiku drobných památek nacházejících se v teritoriu někdejší velišské farnosti. Charakteristiku stavu památek, tak jak je viděly osoby žijící v době od sklonku 19. století do poloviny 20. století, lze při odborném bádání využít různě. Editorky této publikace se rozhodly zpřístupnit čtenářům velišskou farní kroniku formou edice a doplnit ji vylíčením současného stavu drobných památek.

Tato publikace je výsledkem společné práce studentů Fakulty filozofické Univerzity Pardubice, kteří v zimním semestru roku 2009/10 navštěvovali seminář MAREG, a terénních výzkumů, které v průběhu letního semestru 2009/10 uskutečnili studenti Fakulty restaurování v oblasti bývalé velišské farnosti. Čtenářům se tak dostává do rukou dílo, jež je prvním produktem vzájemné spolupráce obou fakult a vzniká v souvislosti s výzkumem zaměřeným na Mariánskou zahradu.

Dílo by nevzniklo bez pomoci řady osob, jež nezištně nabídly své rady, pomoc, zázemí a prostor pro vzájemnou výměnu informací. Rády bychom poděkovaly PhDr. Evě Bílkové, Mgr. Radce Janků a všem dalším zaměstnancům Státního okresního archivu v Jičíně za jejich vstřícnost a pomoc při dohledávání pramenů. Náš dík patří též řediteli této instituce, Mgr. Karlu Chutnému za odbornou konzultaci nad vznikající edicí. Za pomoc při dohledávání informací vděčíme také regionálním badatelům a nadšencům, Mgr. Jaromíru Gottliebovi, panu Hynku Zlatníkovi, panu Karlu Neckařovi a zaměstnancům Regionálního muzea v Jičíně. Editorky děkují také P. Mgr. Pavlu Jandějskovi, duchovnímu správci arciděkanství v Jičíně, a panu Miloslavu Fišerovi, vikariátnímu asistentovi, za milou a vstřícnou pomoc při dohledávání důležitých údajů a pomoc při terénním výzkumu. Své poděkování bychom chtěly vyjádřit i Mgr. Martinu Rechterikovi, archiváři královéhradeckého biskupství, za vstřícnou pomoc a řadu cenných rad.

Hlavní editorky děkují také všem spolupracovníkům, kteří poskytli své texty pro toto dílo, a zaměstnancům Univerzity Pardubice Mgr. Kateřině Čadkové, Mgr. Zuzaně Čevelové, PhD. a Mgr. Vladanu Hanulíkovvi, kteří zajistí ovali odborné i technické zázemí, jež si vyžádala příprava publikace.

ÚVOD

Jana Stráníková

Vyprávěcí prameny církevní provenience patří nejenom k nejstarším pramenům tohoto druhu, ale lze je řadit k nejstarším písemnostem vůbec. Ve středověku, kdy kláštery představovaly ojedinělé ostrovy vzdělanosti v jinak negramotném prostoru, zde vznikaly první písemné památky, většinou latinské. Čeština pronikla do textů kronik až v husitském a pohusitském období. Setkáváme se s ní ale spíše v městském prostředí, a to jak u oficiálních městských kronik, tak i u rodinných kronik a zápisků, které psali měšťané ze své vlastní iniciativy.¹ V písemnostech vzniklých za klášterními zdmi a na farách vládla nadále latina.²

Už v roce 1735 vydala pražská arcibiskupská konsistoř nařízení o vedení farních kronik. Jeho dopad ale nebyl výrazný.³ Větší ohlas mělo nařízení vydané o sto let později, které definovalo, kdo má povinnost vést kroniku a jak by měl postupovat. Bylo vydáno v roce 1835 a začalo platit od 1. ledna následujícího roku. Jejím autorem byl Karel, hrabě Chotek (1783–1868), tehdejší nejvyšší český purkrabí.⁴ Nařízení mělo čtrnáct bodů⁵ a kromě stanovení povinnosti vést kroniku v každém městě a obci s právem trhu, v každé významnější lokalitě, na všech farách a v každém duchovním a světském společenství definovalo, jak má kronika vypadat po formální stránce a co má obsahovat. Osoba, která byla jejím vedením pověřena, se měla věnovat líčení dění v obci, farnosti či společenství, popisu regionálních událostí a reflektovat také neobvyklé a významné události, měla se však zdržet vyjadřování vlastních úsudků a hodnocení. Chotek stanovil, že kronika má být psána latinsky nebo německy za použití kvalitního materiálu (papír, inkoust, vazba) a její stránky mají být číslovány. V nařízení bylo doporučeno věnovat se v úvodu kroniky vylíčení starších dějin města, resp. farnosti.

Vědomí důležitosti vedení pamětních knih a kronik, která byla pro Chotka impulsem pro vydání výše zmíněného nařízení, přivedla již dříve řadu představitelů obcí, různých společenství a také duchovní k tomu, že vedli kroniky. Již před vydáním Chotkova nařízení byla na většině far psána nějaká pamětní kniha, jež zpravidla nesla název *Liber memorabilium*, *Liber memoriae*, *Memorabilii parochiae* nebo *Consignatio rerum memorabilium* apod. Její obsah byl ale naprosto různorodý a často závisel na osobní invenci faráře či zvyklostech, které zavedl dřívější duchovní správce. V těchto knihách nacházíme opisy privilegií, nařízení konzistoře, nadačních listin, seznamy duchovních správců farnosti, kostelního jmění a farního majetku, povinnosti farníků apod. Po roce 1836 došlo na některých farách ke zřízení zcela nové knihy, která byla vedena v souladu s nařízením. Jinde se zapisovalo nadále do předchozí pamětní knihy a pozměnil se jen obsah a rozsah zápisů tak, že si kronikář nadále všiml i skutečných dějin farnosti. Byly ale i fary, kde nebylo nařízení reflektováno vůbec.

Vedení kronik bylo kontrolováno při pravidelných biskupských vizitacích, a pokud byla nalezena nějaká nedopatření, byl farář vybídnut k jejich nápravě. Podle instrukcí konsistoře měl být obsah kroniky zaměřen

na záležitosti týkající se farnosti a regionu, zejména na události, které s ohledem na svůj charakter nemohly být reflektovány ve světských pamětních knihách.

V případě velišské fary lze doložit existenci pamětních knih z doby před Chotkovým nařízením. Prokazatelně existovala písemnost nazvaná *Liber memorabilium ecclesiae, beneficii, collaturae ac domini Velišensis*,⁶ co konkrétně obsahovala, však nevíme, protože dnes již bohužel neexistuje. Patrně se jednalo o knihu obsahující opisy privilegií, nařízení konzistoře a nadačních listin. Ve 20. a 30. letech působil na velišské faře jako kaplan Antonín Bičičtě, který po sobě zanechal zápisky, jež později využil Antonín Novák (1812–1891) při sepisování své kroniky. Ani ty se bohužel do dnešní doby nedochovaly, a tak nevíme, co konkrétně obsahovaly. Zajímavá by byla i (bohužel také nedochovaná) obecní kronika, jíž začal v 80. letech 18. století psát velišský učitel František Kovanda. Všechny tři zmiňované písemnosti se v druhé polovině 19. století nacházely ve farním archivu ve Veliši. Bohužel však není známo, jaký byl jejich další osud.⁷

Za první skutečnou kroniku velišské farnosti lze považovat až tu, kterou zde čtenářům předkládáme v editované podobě a jejímž autorem je Antonín Novák. Přesné datum jejího vzniku nelze bohužel určit, neboť ho autor nevedl. Z kontextu kroniky vysvítá, že se tak stalo někdy na sklonku 70. let nebo začátku 80. let 19. století. Velišská fara tedy dostala povinnosti vyplývající z Chotkova nařízení až po více než 40 letech od jeho vydání.

Jak sám zakladatel kroniky, Antonín Novák, uvádí v jejím úvodu, byl pro něj jedním z impulzů k započetí práce zájem o historii a také inspirace, kterou našel v díle někdejšího kopidlenského děkana Františka Aloise Vacka (1780–1854). Rozhodl se proto začít psát obsáhle pojatou pamětnici, do níž zahrnul nejenom aktuální popis stavu církevních památek, soupis někdejších duchovních správců s jejich životopisy a vylíčení dění ve farnosti, ale pátral i po historii velišské farnosti a regionu a po osudech jednotlivých církevních staveb v minulosti. Využíval při tom pramenů z farního archivu, které jsou dnes z části nezvěstné, a také poměrně dobře zásobenou farní knihovnu, která vedle náboženských spisů obsahovala i historiografické práce a edice středověkých pramenů.

Základní členění, které stanovil, definovalo strukturu kroniky i pro následující pisatele, kteří později pokračovali v psaní v jednotlivých oddílech. Antonín Novák je autorem největší části kroniky. Sepsal dějiny velišské farnosti, je autorem seznamu někdejších farářů a kaplanů, kteří působili ve Veliši, napsal také obsáhlou historii a popis farního chrámu sv. Václava a většiny filiálních kostelů. Využíval přitom hojně inventářů a dalších pramenů vzniklých v roce 1776 v souvislosti se založením fary ve Veliši a čerpal i z dobové odborné literatury. Antonín Novák je také autorem soupisu křížů, kapliček a soch nacházejících se ve farnosti. Ačkoli je jeho text co do odborné uměleckohistorické terminologie neprofesionální, někdy

až úsměvný a navíc zčásti nepřesný, jsou pro nás jím sepsané údaje velmi cenné, neboť z nich lze vyčíst informace o stavu církevních památek velišské farnosti v době na sklonku 19. století.

Antonín Novák věnoval pozornost i hospodářskému zabezpečení fary v minulosti a do kroniky opsal i soupisy farských a kostelních pozemků, přičemž využil starších pramenů, které se tehdy nacházely na faře. Řada z nich byla stejně jako v případě kostelních inventářů sepsána kolem roku 1776 v souvislosti s povýšením velišského chrámu na farní. Při soupisu někdejšího majetku kostela a fary čerpal i z tehdejších edic středověkých pramenů, které se nacházely ve farní knihovně. Věnoval pozornost i líčení školních záležitostí a chudinství, a tak jím napsaná část obsahuje historii velišské školy, údaje o učitelích a popis školní budovy a také informace o chudinských záležitostech.

Antonín Novák, který byl velišským farářem až do své smrti v roce 1891, se kvůli zdravotním problémům nemohl na sklonku svého života cele věnovat duchovní správě farnosti, a byl zastupován svými kaplany. Projevilo se to z části i v textu kroniky, neboť zápisy z druhé poloviny 80. let jsou psány jiným rukopisem. Nelze bohužel s jistotou říci, který z Novákových zástupců se ujal vedení kroniky, je možné, že se jednalo o Jana Götschnera (1857–?), neboť rukopis, jímž jsou zapsány poměrně obsírné osobní údaje o jeho osobě, se shodují s tím, kterým je psán i zbytek textu vzniklý v této době. Jedná se o zbytek životopisu Antonína Nováka, popis varhan farního kostela sv. Václava, soupis matrik, farní knihovny a nadací a popisy tří kaplí patřících do velišské farnosti, sv. Matouše v Dolanech, sv. Jana Nepomuckého v Bukvici a zámecké kaple sv. Antonína Paduánského v Jičíněvsi.

Novákův nástupce v úřadu velišského faráře, Ferdinand Kopecký (1826–1899), se vedení kroniky příliš nevěnoval. Kromě drobných vписek zaznamenal do kroniky pouze vlastní životopis a opsal dopis jičínského okresního hejtmanství určený královéhradecké biskupské konsistoři, v němž se jednalo o záležitosti zúročení kapitálu vzniklého zpronevěrou někdejšího správce panství, Hynka Böhma, na sklonku 18. století. Také další velišský farář, František Rašín (1826–1905) nenacházel v kronikářství žádnou zvláštní zálibu. Do kroniky zapsal pouze svůj životopis.

Nadšeným pisatelem se ale stal jeho nástupce, Jan Tichý (1843–?), který ve Veliši působil v letech 1906–1919. Doplnoval zápisy svých předchůdců drobnými poznámkami (dnes je díky tomu možné např. zčásti rekonstruovat postupné přemísťování votivního obrazu založení velišského chrámu v rámci této stavby i mimo ni) a také pokračoval v doplňování dalších částí kroniky. Je autorem popisu vokšické zámecké kaple a popisu dění ve farnosti v době jeho působení. Tento text je velmi cenný, protože v něm je věnována pozornost opravám a změnám, které byly realizovány ve farním kostele. Do kroniky zaznamenal také svůj životopis, do něhož zařadil

i poutavé líčení bojů prusko-rakouské války v roce 1866, které zasáhly jičínský region.

Další velišský farář Josef Klepl (1870–1924) zaznamenal pouze do soupisu duchovních své jméno a dataci působení. Jeho nástupce Václav Jančík (1888–1942) je autorem velmi stručného vlastního životopisu.

Pilným zapisovatelem dění byl ovšem Václav Javůrek (1916–2004), který nastoupil do Veliše jako administrátor v roce 1942. Patrně pod vlivem pohnutých dějinných událostí zachytil ve farní kronice dění na sklonku druhé světové války a krátce po ní. Pozornost ale věnoval i změnám, které postihly jednotlivé církevní stavby v průběhu války, i těm, které nastaly po osvobození, resp. po roce 1948. Ačkoli nebyl poslední, kdo do kroniky zapisoval, lze ho přesto považovat za posledního farního kronikáře, který co do rozsahu textu patřil k nejvýraznějším. Někteří jeho nástupci do kroniky nepsalí vůbec, jiní pouze zaznamenali svá jména, resp. jména dřívějších duchovních správců.

U převážné části textu kroniky je možné identifikovat jejího pisatele. V ojedinělých případech se nám to nepodařilo. Jedná se především o zápisy o působení jednotlivých kaplanů ve velišské farnosti, jejichž rukopisy nebylo možné přiřadit k žádnému ze zmiňovaných pisatelů. Patrně byli jejich autory sami kaplani. Pro usnadnění orientace v textu zvolily editorky systém značek, které jsou uvedeny v textu vždy tam, kde začíná nový rukopis.

Vysvětlení značek označujících jednotlivé pisatele

jméno faráře	farářem, resp. administrátorem ve Veliši v letech:	značka
Antonín Novák	1866–1891	●
snad Jan Götschner, kaplan	1880–?	◐
Ferdinand Kopecký	1891–1899	⊗
František Rašín	1899–1905	◑
Jan Tichý	1906–1919	○
Josef Klepl	1919–1924	◒
Václav Jančík	1924–1942	⊕
Václav Javůrek	1942–1854	⊖

Ediční poznámka

Velišská farní kronika byla psána v průběhu několika desetiletí od sklonku 19. do poloviny 20. století a je dílem několika pisatelů. Ačkoli bylo tematické členění, které vytýčil její zakladatel Antonín Novák, víceméně dodržováno, nemohli pozdější pisatelé kvůli nedostatku místa pokračovat

v psaní v jednotlivých oddílech. Text kroniky proto bylo nutné narušit, aby mohly být jednotlivé části kroniky sesazeny tak, jak k sobě logicky náleží. To si následně vynutilo včlenění nově vytvořených nadpisů do textu (na s. 61 *Velišská farnost v době působení P. Jana Tichého (1906–1919)*, na s. 75 *Velišská farnost v době působení P. Václava Javůrka (1941–1954)*, na s. 132 *Opis dopisu o zpronevěře Hynka Böhma* a na s. 127 *Dotace kaple*).

Při zpracovávání edice textu velišské farní kroniky byly zvoleny zásady ediční praxe, které respektují osobitost způsobu vyjadřování jednotlivých pisatelů a dobovou slovní zásobu. Co se týče členění vět (interpunkce) a pravopisu, řídíme se ale většinou dnešními pravidly.

Vzhledem k tomu, že současná pravidla českého pravopisu umožňují dvojí způsob psaní cizích slov, ponecháváme hojně užívaná slova latinského původu tak, jak je uvádí pisatelé (gymnasijních, universita, filosofie, konsistor). I v případech, kde to současná gramatika neumožňuje, ctíme původní znění (authentika, apod.). Upravujeme pouze zdvojené psaní některých písmen a (fasse, Excellence, idyllicky → fase, Excelence, idylicky). Ve skloňování těchto slov se ale důsledně řídíme současnou normou (v presbyterium → v presbyteriu, Jeho Excellencí → Jeho Excelence).

Podle pravidel současného pravopisu je upraveno také psaní velkých a malých písmen (Naučný Slovník → Naučný slovník apod.), ponecháváme pouze velká písmena jako znak úcty u podstatných a přídavných jmen, která se týkají určitých hodnot (Jeho Excelence). Odstraňujeme je ale tam, kde se jedná o vyjádření úcty ve vztahu k institucím či náboženským pojmům (Arcibiskupství, Theologie → arcibiskupství, teologie). Jako vlastní jména ovšem chápeme spojení typu „obec Bukvická“, a proto v takových případech ponecháváme počáteční velké písmeno. U ostatních nepřivlastňovacích přídavných jmen odvozených od vlastních jmen ale měníme velká písmena na malá (Český → český, Velišský → velišský).

Podle pravidel současného českého pravopisu upravujeme i psaní s/z a š/ž (skusili → zkusili), a to i v dnes již nepoužívaných výrazech (ješto → ježto). Také jiné asimilační hlásky upravujeme podle současného úzu (svadby → svatby).

Také při psaní i/y se řídíme současnými pravidly pravopisu a v shodě podmětu s přísudkem i v jednotlivých slovech upravujeme případné odchylky ve prospěch dnešního úzu (kronyka → kronika).

Co se týče hláskové kvantity (čárky nad samohláskami), řídíme se důsledně současnými pravidly pravopisu (přenesti → přenéstí, použití → po-
užití).

Bez explicitního označení (použití hranatých závorek) vynecháváme slovo omylem napsané dvakrát, opravujeme evidentní písařské chyby jako přehozená, přebývající a vynechaná písmena, posunutá diakritické znaménko i vynechané předložky. Bez upozornění vynecháváme škrtnutá slova. Výjimkou jsou pouze případy, kdy došlo k dodatečné úpravě znění textu

či změně údajů v něm obsažených. Doplňujeme také vynechané uvozovky na začátku či konci citátu. V jednom případě se v textu kroniky objevil duplicitní zápis o rozsahu několika řádků. Důvodem bylo patrně to, že jeden z farářů považoval tuto část za velice nečitelnou, a proto ji opsal znova. Tato část byla zcela vynechána. Jednalo se o zápis o opravě a zřízení nové školy ve farnosti v letech 1884 a 1886 (viz s. 88 této publikace).

Slovní spřežky upravujeme podle dnešních pravidel pravopisu (na prosto → naprosto, beze sporu → bezesporu, jak pak → jakpak). Také v případě předložek modifikujeme hranice slov tak, aby souhlasila se současným územ (proto že → protože).

Místo zkratk, které pisatelé používali, jsou s ohledem na srozumitelnost textu a snahu o vytvoření jednotného rázu textu psána většinou celá slova (b. a bisk. → biskupský, roz. → rozený, P. Marie → Panna Marie, p. → pan apod.). Ponecháváme pouze zkratky, které se dnes běžně užívají, normalizujeme je ale do současné podoby (a. t. d. → atd., a pod. → apod., t. j. → tj.). Rozepisujeme také zkratky jmen (sv. Jan Nep. → sv. Jan Nepomucký, Ant. → Antonín apod.). Výjimkou zůstává zkratka „sv.“, kterou jsme u jmen světců ponechali (sv. Jan Nepomucký, sv. Matouš apod.) a ve všech ostatních případech ji rozepisujeme (mše sv. → mše svatá, Duch sv. → Duch svatý, sv. ostatky → svaté ostatky apod.). V případě zkratky r. (rok, roku) ji rozepisujeme jen v případě, byla-li užitá v souvislém textu. V seznamech, pokud to není na úkor srozumitelnosti, ji zcela vypouštíme. Podle dnešního úzu upravujeme i psaní zkratk titulů (D^{rem} → Dr.).

V textu kroniky jsou hojně užívány značky, které vždy nahrazujeme slovy. V soupisech majetku a výnosů pisatelé uvedli značky „f“ a „x“, které nahrazujeme výrazy zlatý a krejcar. Také v soupisech pozemků lze nalézt značku □, místo níž uvádíme slovo, které označuje, sáh. Rovněž zkratky dalších měr vždy důsledně rozepisujeme (j. → jitro, st. → strych, k. → korec apod.).

Řadové číslovky psali jednotliví pisatelé naprosto odlišně (XXV., XXV^{vý}, 25^{vý}). Některé soupisy, které jsou dílem několika pisatelů, protože vznikaly v delším časovém horizontu, vykazují proměnlivou formu číslování jednotlivých položek, a tak se v nich často střídá užívání římských a arabských čísel, případně psaní čísel slovy. V rámci sjednocení tohoto způsobu psaní a také pro snazší srozumitelnost textu nahrazujeme v souvislém textu řadové číslovky slovy (u čísel 1–20), nebo je píšeme podle dnešního úzu (25.). V seznamech číslovky upravujeme do jednotné podoby podle převládajícího způsobu číslování, a to buď na číslování římskými, nebo arabskými číslicemi.

Sjednocujeme také způsob psaní dat. Místo zlomků a forem typu 23^{tého} X. 1829, 23/2 829, 18 23/2 29 důsledně užíváme podobu DD MM RRRR (23. 2. 1829). Zkratky jednotlivých měsíců (Xbris, 9bris apod.) rozepisujeme slovy s užitím českých výrazů (prosinec, listopad).

Vzhledem k tomu, že text kroniky vznikl v rozmezí více jak šedesáti let a byl dílem několika pisatelů, objevuje se v něm řada odlišností v pravopise i slovní zásobě. Zakladatel kroniky, Antonín Novák někdy místo počátečního „ú-“ používal „ou-“, což ponecháváme v původním znění ve všech slovech, která tak vždy důsledně psal (oud, Oudrnice, ouhrnem, Oustí, Oubislavice) a výrazy, kde tak činil nedůsledně, upravujeme podle dnešních pravidel (účastenství, oučastenství → účastenství).

Ponecháváme také osobité výrazy pisatelů všude tam, kde se jedná o dobovou slovtvorbu či dialektální výrazy a nikoli o písarské chyby: dolení (tj. dolní), skorem (tj. skoro), kněžecí (kněžský), potěšný (potěšitelný), doprovozen (doprovázen), anjel (anděl), řiditel (ředitel), jedinký (jediný). Pokud to není na úkor srozumitelnosti, ponecháváme i původní skloňování (kněch, dvoum).

Určité odlišnosti vykazují i místní jména. V případě obce Střevač je v textu napsaném Antonínem Novákem většinou užíváno dnes běžného označení Střevač, střevačský, ojedinele se však lze setkat se starší formou názvu této obce Třevač, třevačský. Vzhledem k tomu, že ostatní pisatelé důsledně uvádějí výraz Střevač, a také zakladatel kroniky mezi oběma způsoby kolísá, upravily jsme název obce ve prospěch v současnosti užívaného označení Střevač. Také v případě názvu obcí Ostružno, Bartoušov, Nemyčeves se v textu psaném Antonínem Novákem objevují ojedinele i jiné formy (Ostrožno, Ostružné, Bartošov, Nemojčeves, Nemičeves). Protože se ale jedná spíše o výjimky, píšeme názvy těchto obcí ve všech případech v současné formě. Jinak je tomu ale v případě obce Jičíněves, pro ni zakladatel kroniky důsledně používá starší formu Jičínoves. V části kroniky, jejímž je autorem, proto ponecháváme toto původní znění, zatímco v ostatních částech, které napsali pozdější veličtší duchovní správci, uvádíme název obce, tak jak ho uváděli, tj. v současné podobě Jičíněves.

Bylo nutné sjednotit i způsob psaní vlastních jmen – např. v případě stavitele veličského chrámu je v textu uvedena forma Lorako, Loraco i Loragho. Zvolili jsme podobu Lorako, která odpovídá české fonetické podobě výrazu uvedenému na votivním obraze (Loraco). I ve způsobu psaní šlechtických příjmení panuje nejednotnost. Zatímco Antonín Novák i většina jeho následovníků důsledně užívali české ekvivalenty (Šlikové, Kolovrat-Krakovští), poslední kronikář, Václav Javůrek, psal jména majitelů panství ve formě Schlikové. Vzhledem k tomu, že každý pisatel dodržoval důsledně danou formu, ponecháváme je v původní podobě.

Interpunkci důsledně normalizujeme. V souladu s dnešními pravidly pravopisu oddělujeme čárkou samostatné větné členy a volné přívlastky, několikanásobné větné členy, hlavní a vedlejší věty, citoslovce (Ó, vše pohlcující čase), výraz ano (Ano, právě tím), výrazy s oslabenou větnou platností (pravda, že; možná, že). Příliš dlouhá souvětí rozdělujeme na jednotlivé věty tak, že místo středníků uvádíme tečku a následně novou větu.

Odstraňujeme také nadbytečně uvedenou tečku či čárku v těsném sousedství otazníku. Upravujeme psaní velkých a malých písmen po vykřičnicích (Ale přežel! jak mnoho ... → Ale přežel! Jak mnoho ...).

Zakladatel kroniky, Antonín Novák, při popisu kostelů a kaplí často neuváděl rozměry popisovaných obrazů a inventáře jednotlivých chrámů a nechával v textu vynechaná místa, pro jejich pozdější doplnění. To ovšem v řadě případů neučinil. Na toto opomenutí jsou čtenáři upozorněni edičním zásahem do textu – užitím hranatých závorek a vysvětlením v poznámce pod čarou.

V kronice se nachází řada fotografií, které byly zhotoveny převážně ve 30. a 40. letech 20. století a dokumentují stav církevních památek a drobné sakrální architektury v teritoriu někdejší velišské farnosti. Byly vlepny na prázdné stránky a protože k jejich zařazení došlo dodatečně, nevztahují se vždy k okolnímu textu. Tyto fotografie byly do textu edice zařazeny tak, aby co možná nejvíce korespondovaly s jeho obsahem, původní zařazení nebylo dodrženo.

Poznámky

- 1 Marie TOŠNEROVÁ, *Kroniky českých měst v období raného novověku*, in: Problematika historických a vzácných knižních fondů. Sborník ze 17. odborné konference, Olomouc 5.–6. listopadu 2008, Brno – Olomouc 2009, s. 715–185.
- 2 Marie BLÁHOVÁ, *Funkce středověké historiografie se zřetelem k českým zemím*, in: Česká beseda o německých i českých kronikách, pamětech a dalších vyprávěcích pramenech, Praha 2006, s. 9–24.
- 3 Jana KROTILOVÁ, *Farní kroniky jako historický pramen (Slánsko)*, Slánský obzor 2006, roč. 14, s. 17–26.
- 4 Zástupce panovníka (císaře) v Čechách.
- 5 Antonín Ignác Hrdina (ed.), *Pokyn Karla, hraběte Chotka k vedení obecních a farních kronik v Čechách (1835)*, in: Revue církevního práva 2009, č. 3, s. 211–213.
- 6 Kniha pamětní kostela, benefícia, kolatury i panství velišského.
- 7 Zakladatel této kroniky, Antonín Novák, vytvořil seznam pamětních knih nacházejících se na velišské faře, viz s. 19 této publikace.

VELIŠSKÁ FARNÍ KRONIKA

Jana Stráníková (hlavní editorka)

David Blažej, Stanislava Breberová, Pavel Bulena, Kateřina Burešová, Marie Címplová, Jitka Císařová, Veronika Deáková, Pavel Grmela, Lucie Hrušová, Aneta Charvátová, Luboš Kokeš, Radka Kornelaková, Michaela Mědílková, Lucie Miklovičová, Petra Musilová, Monika Pakostová, Anna Peřinová, Šárka Poskočilová, Veronika Raubicová, Lukáš Remeš, Tomáš Richter, Jan Schneider, Hana Slezáková, Tereza Springerová, Lenka Střihavková, Petra Svobodová, Karolina Štysová, Martina Tuzarová, Klára Vitvarová, Blanka Zýbalová, Jitka Židková

Přirozená lidskému duchu zvědavost sama sebou k tomu se nese, by se zabral do dávné minulosti a pátral, kdo asi byli jeho předkové, jak smýšleli, co činili, co zkusili. Ano, právě tím liší se člověk mimo jiné podstatně od zvířat, praví dobře moravský *Hlas*,¹ že tato o minulosti svých předků nic nevědí a tudy vycvičenost svou na své potomky přenést nemohou, ježto člověk své duchovní výtobytky ustavičným v dějepisu jich podáváním na své potomky přenáší, kteří tudy k dalším pokrokům se povznášejí.

Tato vrozená člověku zvědavost spojená s vřelou láskou k naší drahé vlasti vnukla P. Františku Vackovi,² děkanu v Kopidlně, pilnému to badateli ve vlasteneckých dějinách, v jeho cestopisném článku *Cesta z Kopidlna na Chlum Veliš*³ následnou tklivou úvahu:

„Naše vlast česká, přebohatá jsouc na děje veleslavné a mnohotvárné, touto zvláštností se nad jiné země vyznamenává, že málo kde v ní místo najdeš, aby se na něm kdysi cosi znamenitého bylo nestálo. Mnohá památka sice již utonula v moři minulosti, mnohé pozůstatky velikosti české pohubil čas vše potírající. Tam, kde druhdy vysoko stkvoucí až k oblakům pnuly se báně, nyní pase se brav. Ona sídla, kde důmyslná hlava česká plodila činy vlastenecké, veleslavné, nyní drnem jsou porostlá, aneb chatrný toliko rum jediným jest zbytkem jejich. Ó, vše pohlcující čase a ty, závistivá dávnověkost, vy hubíte všecko. A však ne všecko! Jen co hmotného jest, hubí moc vaše, až k duchům však nesahá vaše hubivost. A protož, co duch praotců našich myslíval a činíval, víme to z větší části my potomci jejich a to nás rozněcuje, abychom i my v spanilomyslnosti a velečinech jejich je dostihnouti se snažili. Ale přeželi! Jak mnoho až dosud je Čechů, jimž tento duch předků naprosto neznámý jest a jichž srdce studené zůstává při vzpomínce na ně! Tudy pak mnohý nevšímavě kráčí po vlastenecké zemi, nevěda, že to posvátná půda, po nížto šlape.“

Tato dějepisnými vzpomínkami na bývalý hrad Veliš protkaná úvaha probudila i ve mně touhu a snahu po sepsání této pamětnice. Sbíral jsem tedy, tříbil a sestavoval po mnohá léta sem tam porůznu se vyskytující zprávy ze starší a novější doby, pokud se jich dopíditi dalo, stále je doplňuje a v jeden celek rovnaje.

Jsou pak to u starších, ve farním archivu chovajících rukopisných spisů následné:

1. Liber memorabilium ecclesiae, beneficij, collaturae ac dominij Velišensis⁴
2. Pamětní kniha obce Velišské, sepsal František Kovanda, učitel, sepsáno v roce 1795⁵
3. Zápisky P. Antonína Bičíště, kaplana ve Veliši⁶

● Z novější doby:

1. Památky archeologické a místopisné od Zapa⁷
2. Archiv český od Palackého⁸
3. Naučný slovník od Riegra⁹
4. Topograficko-statistický slovník Čech od Orta a Sládka¹⁰
5. Kronika českomoravská od Zapa.¹¹
6. Hrady, tvrze a zámky od prof. Sedláčka, pátý díl¹²
7. Dějiny konfiskace po bělohorské bitvě od Bílého¹³
8. Dějepis český od Palackého¹⁴
9. Registra decimatium, pap. z roku 1352–1405, vydal Tomek¹⁵
10. Dějepisná mapa Čech ze 14. století zhotovená Palackým a doplněná i vydaná Dr. Kalouskem¹⁶
11. Zemské desky
12. Libri confirmationum vydané panem Tinglem a Dr. Emlerem¹⁷
13. Libri erectionum vydané Dr. Klimentem Borovým¹⁸
14. Acta judiciaria tj. soudní jednání v kněžských a patronátních rozepřích vydal Tíngl¹⁹

Dějiny farní osady velišské

Asi hodinu cesty od Jičína k jihozápadu leží na úpatí soujmenného vrchu, postaveným druhdy hradem ozdobeného, ves Veliš, která nynější rozsáhlé farní osadě jméno dala.

Tato pro své četné historické památky a upomínky všeho povšimnutí hodná kolatura²⁰ rozprostírá se na západním pomezí hejtmanství jičínského na samých hranicích králohradecké diecéze a nejzazším cípu táhnoucího se po nich vikariátu kopidlenského.

Hraničí k východu s děkanstvím jičínským, pak s farní osadou nemýčoveskou a slatinskou; k jihozápadu s farností kopidlenskou, k západu s libáňskou, bystrickou a markvartickou (diecéze litoměřické); k severu posléze s kolaturou ostroženskou.

Přifařeno k ní šestnácte obcí, a sice Veliš, Vesec, Šlikoves,²¹ Vokšice, Podhradí (městys), Křelina, Bukvice, Nadslav, Štidla, Batín, Střevač, Chyjice, Dolany, Kostelec, Jičínoves a (co do pohřebů) Lhota Hlásná.

Chová v sobě sedm kostelů, totiž: mimo farní chrám Páně ve Veliši ještě tři filiální kostely (v Kostelci, Chyjících a Nadslavi) a tři veřejné kaple (v Jičínovsi, v Dolanech a v Bukvici, což zajisté řídko kde k nalezení).

Počet katolických duší obnáší něco přes 4 000.

Z počátku byla však jen skrovného rozsahu, zahrnovavší v sobě pouze ony obce, které k tehdejší stávavšímu veliš-vokšickému panství patřily, jako zejména: Veliš, Vesec, Vokšice, Bukvice, Křelina a Lhota Hlásná, kdežto nynější kolatura čtyři bývalé plebánie²² s přísluševšími k nim obcemi v sobě zavírá.

Prvotní kolatura velišská příslušela v církevním ohledu pod arcibiskupství pražské, archidiakonát hradecký a děkanát jičínský; v politickém pak pod správu kraje hradeckého. Nynější náleží pod hejtmanství jičínské a patronát hrabat ze Šliků, církevně pod biskupství královéhradecké a vikariát kopidlenský.

Kdy asi povstala, nelze posud udati. To však je historicky zajištěno, že pochází z doby slavné paměti zbožného otce vlasti naší, Karla IV., an se roku 1371 o zemřevším právě plebánovi velišském, Jakubovi, zmínka děje. Jak dlouho ale týž ve Veliši faražil a byl-li prvním duchovním správcem zdejším, čili ne, o tom se nic nepodotýká.

Od svého počátku až na naše časy doznala zdejší kolatura, co do svého objemu i co do víry svých osadníků, rozmanitých proměn.

Od započetí husitských válek až do bitvy bělohorské nestává téměř žádných dějepisných zpráv o kolatuře velišské; zdali svůj někdejší katolický ráz po ten celý čas neporušený zachovala, čili buď částečně, nebo naprosto ho pozbyla, nelze s jistotou udáti. Poněvadž pak za tehdejšího času panovala zásada: *Cuius regio, illius est religio*²³ (jaký pán, taký krám), čím se říci chtělo, že obecný poddaný lid ve vyznání náboženském za příkladem svých pánů

- šel, velišským ale hradem a panstvím, tudy i kolaturou přes celé šestnácté století vládli páni Trčkové z Lípy,²⁴ horliví to utrakvisté, později pak od roku 1606–1620 zlopověstný Mates Hendrych z Thurnu,²⁵ kalvínek a veliký odbujce víry katolické, tu z toho souditi, že katolická původně kolatura velišská, neblahým vlivem svých pánů a patronů, valně znekatolícena byla. Právě tehdy píše slavný dějepisec český, Bohuslav Balbín,²⁶ jenž byl roku 1640 rektorem jezuitské koleje v Jičíně, v rukopisném díle svém *Historia collegii Jičimensis societatis Jesu*, že za panování Thurna v několika letech všichni lidé v krajině velišské se pokaceřili.

Když ale po bitvě bělohorské velišský pán, Matěj z Thurnu, do ciziny uprchl a fisku propadlé panství jeho slovatný vévoda frýdlantský, Albrecht z Valdštejna,²⁷ od císaře Ferdinanda II.²⁸ zároveň s Jičínem koupil, což se roku 1622 stalo, byla zdejší krajina z protestantských bludů zponenáhlí očištěna a v lůno katolické církve zpět uvedena. Máť pak nynější svůj katolický ráz, ponejvíce řádu jezuitskému co děkovati, neb zde daleko široko žádného katolického kněze nebylo. Kníže Valdštejn, horlivý to katolík, povolal totiž ještě téhož roku na podzim jezuitu do Jičína, kteří do celého vřkolu jako apoštolští misionáři se rozcházelí a neunavitelným poučováním ve víře zbloudilý lid katolickému náboženství získati se snažili. Když pak jim v tom sem tam meškající protestantští predikanti²⁹ překážku činili, vypověděl Valdštejn tyto ze svých panství a od té doby lid hojněji ku katolické víře přistupoval.

Zvláštních zásluh o pokatolícení velišské kolatury dobyli sobě za tehdejší doby zbožný katolický rytíř, pan Adam Rodovský z Hustiřan,³⁰ plnomocník a purkrabí velišského hradu i panství, jemuž sousední dvůr ve Starém Místě patřil, a věhlasný jezuita, Jiří Ferus,³¹ znamenitý řečník, kterýž k pozvání Rodovského častěji ve velišském chrámu Páně kázával.

Jak velice se téhož času kněží katolických vůbec, zvláště pak světských v Čechách na venkově nedostávalo, lze z toho posouditi, že roku 1640 pro panství kopidlno-velišské nově zřízená katolická kolatura od vesnic Jínolice a Brd až do Dobrovan a od Kněžic a Králova Městce až do Dětenic a Mcel sahala, v kterémžto prostranství se nyní přes 12 farních osad nalézá, jakož i z té případnosti, že za prvního správce této ohromné osady ustanoven byl Michal Jaroš z Rozenštejna, rodem Slezák a kněz řádu křížovnického s červenou hvězdou, který po 15 roků samojediný v ní faražil. Bez pochyby z té samé příčiny, tj. pro nedostatek kněžstva a skrovný počet katolíků, byla také někdejší kolatura velišská s nově zřízenou kopidlenskou v jednu sloučena, jakž vysvítá z podpisu farářů kopidlenských, kteří se až do roku 1776 podepisovali *N. N., farář kopidlenský a velišský*. Farní chrám Páně ve Veliši stal se komendátním a zvláštní (*exposita*) kaplan kopidlenský obstarával zdejší služby Boží, vydržován jsa kopidlenským farářem, obročí velišské užívající.

Dle výkazu křestní pro Veliš roku 1685 založené a posud zde stávající matriky náležely pod správu velišského místního kaplana následné obce

Starý Veliš, Vokšice, městys Předhradí, Vesec, Bukvice, Křelina, Lhota Hlásná, Nadslav, Štidla, městys Střevač, Chyjice, Oudrnice, Kostelec, Dolany, Jičínoves, Žitětín, Slatiny a Liběšice, tedy 18 obcí. Později se to ale všelijak měnilo.

Roku 1706 připadly Oudrnice ke Kopidlnu.

Roku 1770 odpadly Slatiny a Liběšice a v tomto roce v Slatinách místní kaplan obsazen byl.

Roku 1776 odtržena jest farnost velišská od kopidlenské a samostatně znovu zřízená.

Roku 1788 odtržen Žitětín, připojen byv k Slatinám. Tedy zbylo v nově zřízené kolatuře velišské z 18 jen 14 obcí, k nimž ale v brzkém čase dvě nově založené vesnice, Šlikoves³² a Batín, připojeny byly.

Roku 1799–1800 stala se v církevních výkonech přeměna v obcích Lhotě Hlásné a Starém Místě tím řádem, že Lhota Hlásná, vyjma pohřby a velikonoční cvičení,³³ vším ostatním do farnosti ostruženské náleží a odtud obstarávána bývá, naopak ale Staré Místo, vyjma pohřby a služby Boží, s veškerými funkcemi pod farnost velišskou sluší!

● Duchovní správcové někdejší farnosti čili plebánie velišské

První plebán velišský, jehož jméno ve známost vešlo, slul Jakub, který roku 1371 zemřel. Na jeho místo presentován panem Benešem z Vartenberka³⁴ 23. září roku 1371 za plebána kněz Matěj. Zdá se však, že jmenovaný plebán svou faru ani nenastoupil, poněvadž po 27 dnech týmž pánem kolátorem na plebániu velišskou presentován jest a sice:

20. října 1371 páter Ctibor, klerik z Police. Ale i tento si zde na dlouho nepobyl. Neboť 20. března 1373 byl ke své žádosti od pana Čěňka z Vartenberka,³⁵ pána na Veliši a ve Veselí, za plebána do Veselí dosazen.

Po něm stal se plebánem ve Veliši a sice:

30. dubna 1373 Václav z Maršovic, o němž se dí: *vir discretus*.³⁶

20. srpna 1403 vzdal se velišské plebánie kněz Vácslav, příjmením Svenko, načež k žádosti pana Petra z Vartenberka³⁷ za správce jejího dosazen kněz Jan z Vartenberka, snad bratr nebo příbuzný pana patrona. Dostí možná, že to byl zámecký kaplan na hradě velišském, kdež roku 1392 páni z Vartenberka svého kaplana měli. Roku 1406 byl týž farářem chrámu Týnského.³⁸

Nyní se žádný kněz ve Veliši neobjevuje, až roku 1510 jistý kněz jménem Řehoř, za něhož velký zvon pro zdejší kostel ulit byl.

Asi roku 1640–1651 Ondřej Vrbský, nápotomní farář v Kostelci nad Černými lesy (viz Život kardinála Harracha od Krásla³⁹ s. 237 a 411), hrubě se provinil, byl zbaven služby kostelní, avšak vyhnul se restu, protože požíval mocné ochrany hejtmána panství, hraběte Šlika!

Společnými kopidlno-velišskými faráři byli:

1632–1657 Michal Jaroš z Rosenštejna.

1657–1660 Ondřej Vrbský.

1661–1665 Václav Bernard Duchoslav, první, který se podpisoval: farář kopidlenský a velišský.

1665–1673 Václav Ondřej Cohelius.

1674–1678 Jan Erhart Jičínský.

1679–1687 Jindřich Alexander Kubín. Za něho založeny ve Veliši roku 1685 zvláštní matriky a dosazen do Veliše první místní kaplan.⁴⁰

1688–1696 František Fryčman z Ehrenkronu.

1696–1705 Samuel Antonín Tuma.

1706–1743 František Ondřej Ryc.

1743–1773 Václav Šaršon.

1774–1775 Jiří Jan Pulpán.

1775–1776 František Pavlíček. Za něho se působením dobročinné a velezbožné paní patronky veliš-bartoušovského panství, Alžběty, kněžny Esterházy Galanthy,⁴¹ dne 2. května roku 1776 ve Veliši nová farnost zřídila.

Prvním farářem znovu zřízené farnosti velišské byl:

1) 1776–1784 Jan Danyel Bryscen, rodem ze Strenic u Mladé Boleslavi.

Po něm

2) 1783–1809 Jan Nepomuk Junck, rodem z Kartouz-Valdic.

3) 1809–1865, tedy plných 56 roků, faražil zde Josef Jiří Stránský, rodem z Velké Řetové.

4) 1866 – 5. 2. 1891 Antonín Novák, rodem z Nových Benátek nad Jizerou, této pamětnice sestavovatel a pořadatel.

5) od 30. 5. 1891 do 1. 6. 1899 Ferdinand Kopecký, rodem z Neškaredic u Kutné Hory. Zemřel 1. června 1899. ⊗

6) František Rašín, rodem z Vesce u Veliše, dříve po 27 roků farář v Libáni, ○
faražoval ve Veliši od 22. září 1899 do 13. října 1905.

7) Jan Tichý, rodem z Holína u Jičína, dříve farář, osobní děkan a biskupský vikář v Ostružně, stal se farářem na Veliši 19. února 1906, kam dne 25. února na neděli druhou po devítníku⁴² přesídlil, až do 2. března 1919.

8) Josef Klepl, rodem z Mlázovic u Hořic, od 1. 11. 1919 – 14. 5. 1924 ⊖

9) Václav Jančík, rodem z Ostroměře, od prosince 1924 – 14. 4. 1942 ⊕

Duchovní osoby, které na Veliši od roku 1688–1774 jakožto místní kaplani fungovali, jsou následné: ●

1688–1689 František Marcellinus, jenž se podepisoval: *cap. pl. Tit.*

1706–1707 Jan Černý, rodem z Jičína.

1707–1710 Jan Ignác Stella.

1710–1718 Leopold Frant. Strnad.

1718–1733 Jan Jiří Hallaš.

1733–1738 Václav Alexius.

1735–1737 Josef Kašpárek.

1738–1743 Václav Šaršon.

1773–1774 Jiří Jan Pulpán. Týž stal se roku 1774 v Kopidlně administrátorem⁴³ a na to farářem kopidlno-velišským.

1774–1776 Václav Diršmíd. Byl místním kaplanem v Slatinách, odkud z mlýna pocházeti měl, přišel v máji do Veliše, kdež byl posledním místním kaplanem, dostav se odtud v dubnu roku 1776 do Ostružna.

Za posledních dvou místních kaplanů velišských Jiřího Pulpána a Václava Diršmída počali již také mnozí jiní kněží v duchovní správě velišské vypomáhati, ale vždy toliko nejvyšší rok, z nichž se někteří psali co kooperátoři, jiní co kaplani, opět jiní co *misionarii episcopales*. Tak roku:

1762 vypomáhal zde Jan Sázavský, misionář biskupský.

1763/4 vypomáhal Jiří Lípa, světský kněz.

1765 vypomáhal Jan Škrabálek, kooperátor.⁴⁴

1766 vypomáhal Jan Milota, světský kněz.

1769–1772 vypomáhal František Pivec, kooperátor, rodem z Rychnova,

zemřel zde dne 9. března 1772, ve stáří 99 let, náhrobní kámen jeho jest ve zdi kostnice zasazen.

- 1769 Baltazar Cejp, kooperátor.
- 1772 František Barta, kooperátor.
- 1773 František Springer, kooperátor.

Za Václava Diršmída, místního kaplana, byli zde již dva kooperátoři ustanovení, a sice:

- 1774 Josef Volprecht I. a
- 1775 Jan Junck II. kooperátor.

Za prvního faráře Bryscena zůstali oba poslední kooperátoři, nazývající se od té doby kaplany. Po jeho smrti stal se Junck administrátorem a roku 1795 farářem. Za faráře Juncka kaplanovali ve Veliši:

- 1785 Jan Beránek a
 - 1787 František Rejman.
 - 1789 František Khun a Jan Ruffer.
 - 1791 v prosinci Ferdinand Kunčický na místě Jana Ruffera a
 - 1792 Václav Skrapka.
 - 1793 P. Václav Stajer, na místě Františka Khuna za staršího.
 - 1796 Avellín Stejma, expaulán.
 - 1798 Fridrich Horák, rodem z Třebechovic.
 - 1803 Josef Stránský, rodem z Velké Řetové, jenž roku 1805 za kaplana do Kopidlna odešel.
 - 1805 opět Bedřich Horák, vrátiv se z administrace fary nemyčovské. An se ale téhož roku za faráře do Samšiny dostal, přišel
 - 1805 Antonín Pacovský⁴⁵ z Litomyšle rozený za prvního a
 - 1808 František Kocián, rodem z Kopidlna, za druhého kaplana.
 - 1814 Jindřich Sokol, rodem z Hrochové Tejnice.⁴⁶
 - 1816 Vojtěch Koráb z Oustí nad Orlicí po Kociánovi za druhého kaplana.
 - 1817 Josef Jiránek ze Lhoty Kacákovy.
 - 1818 Jan Müller za staršího a Antonín Bičistě za mladšího, oba novosvěcenci z Hořic.
 - 1835 Pantaleon Neuman, rodem z Volanic a na jeho místo.
 - 1838 Josef Meergans narozený v Církvici, vychovaný v Jelením.
 - 1842 Václav Holec, narozený v Tuři, vychovaný v Chomuticích.
 - 1844 Jan Klein z Vobory.
 - 1848 Josef Stiftr z Jaroměře.
 - 1849 Antonín Rajský ze Sadské.
 - 1856 Jan Macek ze Studňan.
 - 1866 Ignác Knap z Oubislavic.
- Zemřel dne 8. února 1890 chřipkou se zápalem.

- 1875 Ferdinand Zajíček ze Lhoty Hlásné. ●
- 1879 Antonín Kos. ●
Zemřel 22. června 1880 náhle. ●
- 1880 Jan Götschner⁴⁷ z Králového Hradce, nastoupil co neomysta⁴⁸ ●
30. srpna 1880. ●
- 1890 8. 2. František Radimský z Sirenova byv dříve kaplanem ●
2,5 roku v Chotěboři, † 14. 5. 1894 v Praze v nemocnici. ●
- 1890 dne 8. února nastoupil P. František Radimský ze Sirenova, byl
dříve po 3 léta kaplanem v Chotěboři. Tutéž hodinu (v 1 hodi-
nu odpoledne), kdy sedal na vlak v Chotěboři, zemřel ve Veliši
P. Knap.

Jan Götschner,⁴⁹ jenž jmenován kazatelem u sv. Ignáce, následkem úmrtí velebného pána Knapa na své štaci kaplanské zůstal a katechetství v Golčově Jeníkově i kazatelského místa v Jičíně se vzdal.

12. 12. 1891 Antonín Ducháček z Tample (vysvěcen 13. 7. 1890, byl ?
1 rok kaplanem v Roztokách u Jilemnice – 23. 10. 1900).
15. 7. 1897 Josef Klepl z Mlázovic (vysvěcen 25. 7. 1895, byl 2 léta vi-
karistou⁵⁰ při katedrálním chrámu Páně v Hradci Králové).
11. 6. 1899 František Kuhn, administrátor do 28. 9. 1901. Kaplan kopi-
dlenský.
23. 10. 1900 Alois Nožička ze Soběraze (vysvěcen 25. 7. 1899, byl
1 rok kaplanem v Německé Rybné a 3 neděle v Kopidlně
– kaploval až do 12. 4. 1918 ve Veliši a pak se stal admi-
nistrátorem v Ostružně).
22. 2. 1906 velebný pán František Kulhánek, rodem ze Lhovic u Švi- ○
hova v Klatovsku, ordinován⁵¹ 1. 2. 1897, byl kaplanem
v Ostružně, od roku 1906 ve Veliši, roku 1909, 1. srpna
stal se administrátorem a v lednu 1910 farářem ve Vršcích.

Po něm přišel za druhého kaplana novosvěcenec.

1. 8. 1909 Josef Kojan, rodem ze Prašic u Třeboně, narozen
24. června 1885, ordinován 11. července 1909.
1. 11. 1910 Josef Vomočil z Dobrkova – 31. 7. 1914, kdy na vlastní ?
žádost kaplanem v Morašicích.
1. 8. 1914 Karel Vašata – 22. 12. 1914 kaplanem ve Skutči.
23. 12. 1914 Václav Jančík z Ostroměře (vysvěcen 12. 7. 1914), na-
rozen 15. 5. 1888 okres i hejtmanství Nová Paka, stal
se druhým kaplanem ve Veliši, byl kaplanem od 1. 8. –
20. 12. 1914, druhým kaplanem v Novém Městě nad Metu-
jí, ve Veliši kaploval do 2. 3. 1919, pak administrátorem
do 1. 11. 1919, pak administrátor v Ostružně, odstěhoval
se 12. 11. 1919.

- Ⓟ
- Od 12. 4. 1918 byl kaplan Jančík sám (vypomáhal Jan Vaníček, farář – 1. 8. 1918 ve výslužbě ve Slatinách).
1. 8. 1918 jmenován po prvním kaplanu Aloisovi Nožičkovi, který se stal administrátorem v Ostružně, Josef Hlaváček, rodák nadslavský (ordinován 2. 6. 1918), jmenován druhým kaplanem ve Veliši. Kaplanoval od 2. 3. 1919 sám.
- Od 14. 4. 1942 Václav Javůrek (narozen 26. 7. 1916, ordinován 29. 6. 1941), administrátor, rodem z Chomutic, dříve kaplan v Jičíně.

I. Jan Danyel Dominik Bryscen,

první z farářů nově zřízené fary velišské, narodil se roku 1720 v Střenicích, městy si u Mladé Boleslavi.

Na kněžství byl vysvěcen roku 1744 na den sv. Bartoloměje, apoštola Páně, od pražského arcibiskupa Maurice Gustava⁵² *ad titulum mensae*⁵³ P. Jana Gottharda, svatě říše římské hraběte z Grerau, dědičného pána na Skřivanech.

Na to 7 roků v Libáni kaplanoval, načež se stal farním administrátorem v Ostružně, pobyv zde 24 roků. Odtud se dostal roku 1776 za faráře do Veliše, maje věku svého 56 let, byv presentován od zakladatelky zdejší fary, kněžny Alžběty z Esterházy-Galanty.⁵⁴ Dne 27. září byl od důstojného pána Maurice Klíra, kanovníka a městského děkana královéhradeckého, rádně investován a instalován.⁵⁵

Téhož roku dne 12. prosince byl od Excellence pana Josefa Adama, hraběte z Arko,⁵⁶ tehdaž biskupa královéhradeckého, čestným děkanem učiněn.

Pracoval zde na vinici Páně 8 roků, načež 7. října 1784 na žaludkové křeče zemřel.

Praví se, že zemřel právě toho času, když císařem Josefem II.⁵⁷ vůbec zakázáno bylo mrtvé v rakvích pochovávat. Nedbajíce však toho, přece jej v rakvi do hrobu dali. Odpočívá na starém hřbitově u chrámu Páně velišského.

Hned po nastoupení fary ještě téhož roku v listopadu zhotovil v latinském jazyku tři inventáře čili zevrubný popis velišské fary, jakož i farního a filiálních kostelů, jich pozemků a zádušního jmění, který v sporu o velišský zádušní les, zvaný Nad Nadslaví, s tamější obcí výborné služby konal.

Dí se též o něm, že starou farskou zahradu u farního domu položenu, avšak velmi zpustlou, zvyászel a pozvelebil.

II. Jan Nepomuk Junck,

narozen asi roku 1740 ve Valdicích u Kartous, byl na kněžství vysvěcen od Antonína Petra Příchovského z Příchovic,⁵⁸ arcibiskupa pražského, dříve biskupa královéhradeckého, roku 1769 *ad titulum mensae* pana Františka, hraběte Čejky z Olbramovic.⁵⁹

Roku 1775 v máji dostal se k panu Diršmídovi, tehdejšímu místnímu kaplanu velišskému za kooperátora a zůstal zde i po jeho odchodu do Ostružna u pana děkana Bryscena za kaplana. Po smrti téhož byl v měsíci

● říjnu roku 1784 administrátorem ustanoven a v měsíci březnu roku 1785 od gruntovní paní Alžběty, kněžny z Esterházy,⁶⁰ farářem velišským jmenován a biskupskou mocí potvrzen. Faražil ve Veliši až do své smrti, která se 31. března právě o Velkém pátku zběhla. Bylť ve 24. roku svého faraření mrtvicí raněn.

Měl býti pán prostřední postavy, živého ducha, přímý, dobrosrdečný, časem zvláštních nápadů a výborný kazatel. Těž byl zvláštní milovník chrámovních obřadů, v hudbě a zpěvu výborně vycvičený.

Avšak polního hospodářství hrubě si nehleděl, na pole zřídka kdy vyšel, a proto hospodářství jeho valně nestálo, takže často nedostatku a bídy zakoušel, čímž ovšem jeho nepořádní, líní, nespravedliví a marnotratní příbuzní, ježto ve fare choval, všecko jim svěřiv, hlavní příčinou byli.

III. Josef Jiří Stránský,

roku 1777 dne 16. července ve Velké Řetové (Gross Ritte) na Lanškrounsku narozený, byl syn obchodníka v plátnech. Řeči německé učil se v Moravské Třebové, gymnasium odbyl v Litomyšli a filosofii v Praze. Bohosloví studoval privátně, jsa přitom vychovatelem u barona z Merville, podplukovníka pluku Pémingen, posádkou v Jičíně bytujícího, načež v Praze zkoušky odbyl.

Roku 1803 dne 12. listopadu byl v Cholticích od jeho excelence pana Maria Thadeáše z Trautmannsdorfu,⁶¹ biskupa královéhradeckého, na kněžství vysvěcen, na to pak k svému přání (znaje Veliš ze svého pobytu v Jičíně) do Veliše za kaplana ustanoven, kdež za nedostatkem kněžstva v neděli a ve svátky binovati⁶² musel.

Roku 1805 před Velikonoci stal se kaplanem v Kopidlně, kdež se zařízením privátní německé školy tehdejšímu patronu, panu hraběti Josefu ze Šliků,⁶³ nemálo zavděčil. Odtud roku 1807 v listopadu byl farářem v Samšíně jmenován. Než roku 1809 dne 22. května byl od ovdovělé hraběnky Filipíny Šlikové, rozené Nosticové,⁶⁴ poručnice šlikovských panství za faráře do Veliše presentován a od samého biskupa Maria Thadeáše z Trautmannsdorfu⁶⁵ při generální visitaci v Jičíně dne 30. května investován.

Roku 1815 stal se vikariátním sekretářem. Roku 1818 ustanoven administrátorem vikariátu a roku 1819 skutečným vikářem jičínským. Roku 1820 dne 7. července byl o generální visitaci při tabuli Jeho Excelencí, P. Aloisiem Josefem, hrabětem z Kolovrat-Krakovských,⁶⁶ biskupem královéhradeckým, čestným děkanem jmenován. Roku 1844 stal se čestným kanovníkem Svatého Ducha v Králové Hradci.

Roku 1859 podav Jeho Veličenstvu jeden výtisk svého spisu *Grundlage einer wahren Staatsverfassung*⁶⁷ obdržel řád Františka Josefa. Roku 1859 slavil padesátileté jubileum svého ve Veliši faraření, oslaviv je konáním misie

pro lid pány redemptoristy pražskými za vedení superiora Maštalíře.

Roku 1865 dne 11. prosince zemřel, čítaje věku svého 89 roků a 56 svého nepřetržitého ve Veliši farářeni.

IV. Antonín Ludvík Novák,

spisovatel této pamětnice, narodil se v Nových Benátkách⁶⁸ roku 1812 dne 2. června a odbyl veškeré studie i gymnasiální i filosofická i teologická v Praze, načež roku 1835 dne 2. srpna jakožto pražský diecesán od arcibiskupa Ondřeje Ankvíče z Poslavice⁶⁹ pro arcidiecés na kněžství byl vysvěcen.

Pro velký přebytek novosvěcenců z roku 1834 ještě nedosazených odebral se na Kovář (fara v litoměřické diecési mladoboleslavského vikariátu) k svému příteli, slovuťnému spisovateli českému a tamějšimu faráři, P. Karlu Vinařickému,⁷⁰ kdež přes 8 měsíců meškal, až roku 1836 dne 10. května, byv dne 3. května od litoměřického biskupa, P. Augustýna Bartoloměje Hille,⁷¹ za diecesána přijat, do Libáně kaplanem byl jmenován.

Zde za pana faráře Antonína Pacovského⁷² a jeho nástupce Václava Černohouze⁷³ po dvacet a čtvrt léta kaplanoval, načež po dvakrátím jinými jej předstihnutím, a sice roku 1850 a 1854, roku 1856 Jeho Excellencí panem Františkem, hrabětem ze Šliků⁷⁴ dne 18. srpna na faru v Slatinách presentován a dne 27. srpna P. Vincencem Pražským,⁷⁵ kapitulním děkanem královéhradeckým, investován byl.

Zde pobyl bezmála deset roků, dav k stoleté památce postavení tamějšiho krásného, roku 1861 vzdělaného kostela holé dosud, ale krásně řezbované oltáře, hlavní a dva postranní, kazatelnu a varhany nákladem vlastním a příspěvky dobrodinců panem Josefem Stoklasem oštafirovati a pozlatiti.

Roku 1857 dne 8. září jmenován jest sekretářem kopidlenského vikariátu, roku 1861 dne 2. května stal se biskupským vikářem a c. k. okresním školdozorcem vikariátu kopidlenského. Roku 1866 dne 27. února za nezletilosti pana hraběte Ervína ze Šliků⁷⁶ byl jeho poručníkem, svobodným pánem Theodorem z Riesenfelsu, komturem německého řádu, za faráře do Veliše presentován, a svým z kaplanských dob přítelem, P. Janem Raisem,⁷⁷ kapitulním děkanem královéhradeckým investován, načež se dne 3. března za ohromného bahna a sněhového tání do Veliše odstěhoval.

Roku 1868 dne 7. ledna jmenován jest osobním děkanem.

Roku 1870 po sv. Václavě vzdal se dalšího vedení vikariátního úřadu, jsa k tomu pohnut náhlým úmrtím bratra svého ovdovělého Jana, který spravovav a obstarávav rozsáhlé zdejší farské hospodářství dne 14. srpna téhož roku náhle bleskem na poli raněn a mrtev do fary donesen byl.

Roku 1874 dne 26. března po zemřevším dne 17. března příteli svém, faráři kopidlenském, Františku Peřinovi, biskupskému vikáři uvázal se opět k výslovnému přání biskupské konzistoře a na žádost vikariátním

duchovenstvem projevenou u vedení vikariátního úřadu kopidlnského, v němž dosud trvá.

Roku 1884 dne [...] ⁷⁸ září byl jmenován arciknězem ^{78b} Jičínského kraje.

Roku 1885 dne 2. srpna slavil své padesátileté kněžské jubileum, při němž pan kanovník králohradský, Alois Frýdek, úkon *oficianta* ⁷⁹ a pan profesor pastorálky, Eduard Brynych, ⁸⁰ bývalý oud vikariátního kněžstva úkon kazatele slavnostního laskavě postoupili, při té příležitosti byl Jeho Milostí ⁸¹ jmenován skutečným konsistorním radou a přísedícím. Vikariátní kněžstvo věnovalo mu drahocennou kasulí ⁸² s příslušenstvím. Jmenován též čestným měšťanem Benateckým, čestným občanem podhradským, bukvičským a dolanským i čestným oudem Hasičského spolku v Dolanech, čestným oudem Svatováclavské záložny, Katolicko-politické besedy a Farní jednoty Cyrilské ve Veliši, při čemž mu diplomy doručeny.

Roku 1886 vzdal se vedení vikariátního úřadu kopidlnského za příčinou churavosti. Roku 1890 na podzim daroval kostelu velišskému křížovou cestu ⁸³ v ceně 900 zlatých.

Roku 1891 dne 5. února v půl 5. hodiny odpolední zemřel zápalem plic čítaje věku svého 79 rokův a pohřben dne 9. února 1891 na hřbitově velišském vedle svého kaplana, velezasloužilého kněze Hynka Knapa (jeho životopis vide pag [...] ⁸⁴)

Pohřeb odbýván za velkého účastenství! Chudina ztratila v něm svého podporovatele; kostel velišský, o jehož okrasu pečoval, jednoho ze svých největších dobrodinců, kolaturníci pečlivého duchovního správce, duchovenstvo upřímného rádce!

V. Ferdinand Zeno Kopecký,

narodil se v Neškaredicích, vesnici u Kutné Hory, dne 11. dubna 1826 co syn katolických rodičů Zena Kopeckého, učitele tamtéž, a Marie manželky jeho, rozené Pruchové. Studie gymnasiální odbyl od roku 1839–1845 v Německém Brodu. ⁸⁵ Filozofii vystudoval v Litomyšli a teologii v Králové Hradci, byv roku 1851 tehdejším biskupem Karlem Hanlem ⁸⁶ na kněžství posvěcen dne 25. července.

Po vysvěcení byl poslán na výpomoc do Vrsec ⁸⁷ dne 30. července 1851, nato 19. října téhož roku poslán za druhého kaplana do Kopidlna, odkud po šestnáctiletém kaplanování byl dekretem 16. září 1867 jmenován farářem v Samšíně, odkud po sedmiletém zde pobytu byl vysokorodým panem hrabětem Ervínem ze Schliků, ⁸⁸ co patronem, ustanoven farářem v Kopidlně, kde pracoval v duchodní správě téměř 17 roků, jsa dekretem presentačním ze dne 6. května 1891 vysoce urozeným panem patronem Ervínem, hrabětem ze Schliků co nejstarší žadatel na faru velišskou dosazen a 1. červnem toho roku zde instalován důstojným panem děkanem Josefem

Stiftrem co nejstarším z duchovenstva patronátního a též upřímným a dlouholetým mým přítelem.

Roku 1877 jmenován k návrhu mého pana předchůdce dne 9. dubna sekretářem kopidlenského vikariátu.

Roku 1886 po abdikaci stále churavého vysoce důstojného pana arcikněze Antonína Nováka, předchůdce mého a zdejšího děkana, stal se dne 3. března biskupským vikářem kopidlenského vikariátu.

Roku 1884 byl jmenován po biskupské visitaci čestným děkanem. Po svém se z Kopidlna do Veliše vykonaném přestěhování při příležitosti oslavení čtyřicetiletého kněžství svého byl vyznamenán čestným měšťanstvím města Kopidlna, obce Drahoraz a Pševs, co milou upomínku svého 33letého působení v této farní osadě.

Roku 1896 dne 11. února za příčinou svých sedmdesátých narozenin obdržel od veškerého vikariátního duchovenstva přeskvostné album s podobiznami všech duchovních zdejšího vikariátu a velmi krásný kříž dřevěný v Amergavě v Bavořích⁸⁹ zpracovaný, který pro věčnou památku zdejšímu farnímu chrámu Páně obětoval.

VI. František Rašín,

narodil se 28. srpna 1826 ve Vesci ve velišské kolatuře, co syn katolických rodičů Jana Rašína, rolníka ve Vesci č. 2, a matky Anny, rozené Šiftové z Běchar. Školního vyučování se mu dostalo ve škole velišské od učitelů Františka Kovandy, Josefa Matějky a Františka Pelce. Takzvanou třetí třídu hlavní školy německé odbyl privátně u velišského kaplana tehdejšího Josefa Merganse, načež v roce 1839 nastoupil gymnasiální studium v Jičíně, po jehožto ukončení roku 1845 odbyl v Praze dvouleté filosofické studium, načež obmýšlel se připravovati ke zkouškám na profesuru gymnasiální, v čemž pak byl přerušen bouřemi roku 1848, takže na podzim roku 1848 navštěvoval přednášky teologické prvního roku v Praze.

Roku 1849 ucházel se o přijmutí v Hradci Králové do semináře kněžského, a sice do ročníku druhého, avšak byl přijmut do ročníku prvního, jelikož několik jiných spolužadatelů této ztrátě jednoho roku podrobiti se muselo, ačkoliv v Králové Hradci také co externisti přednášky prvního ročníku byli slyšeli, jako ku příkladu Antonín Kopecký, Alois Makarius atd. Roku 1853 dne 25. července byl na kněze ordinován v Králové Hradci panem biskupem Karlem Hanlem,⁹⁰ nastoupil počátkem srpna roku 1853 co kooperátor ve Vršcích, tam pobyl do 25. listopadu 1854, kterýmžto dnem se přestěhoval ku přání tehdejšího ostruženského děkana a vikáře biskupského Jana Makeše⁹¹ co kaplan do Ostružna. Zde pobyl do 10. října 1866. Když byl totiž děkan Makeš dne 3. února roku 1866 zemřel, jmenován byl kaplan ostruženský P. František Rašín administrátorem fary ostruženské a po jmenování

vršeckého pana faráře Josefa Meerganse⁹² farářem ostruženským přesazen jest P. František Rašín dne 10. října 1866 za kaplana do Kopidlna, kdež působil do roku 1872, a sice do 25. srpna, kteréhožto dne, po investituře na faru libáňskou, se přestěhoval do Libáně. Zde působil 27 roků, jsa roku 1885 zvolen jednoglasně od veškerého vikariátního duchovenstva za biskupského vikariátního sekretáře. V roce pak 1890 povýšen jest nejdůstojnějším panem biskupem litoměřickým za čestného děkana. Předtím byl zvolen co mnoholetý člen obecního zastupitelstva města Libáně za okresního starostu okresu libáňského, přičemž také působil po šest téměř roku co člen okresní školní rady v Jičíně. Roku 1890 zvolen jest městským zastupitelstvem libáňským za čestného měšťana libáňského. Jeho přičiněním hlavně dostalo se městu Libáni školy měšťanské.

Kdyžpak Bůh dosti předčasně smrtí veledůstojného pana vikáře a děkana Ferdinanda Kopeckého k sobě povolal (zemřel 1. června 1899), dosazen jest farář a osobní děkan libáňský František Rašín dne 22. září na faru velišskou, kamž se také na den svatého dědice a patrona českého sv. Václava přestěhoval.

- Pobyl zde až do 13. října 1905, kdy v Pánu zesnul, jest na zdejším hřbitově pochován.

VII. Jan Nepomuk Alois Tichý

Narodil se 12. února 1843 v Holíně u Jičína, absolvoval gymnasiální studia v Jičíně, podrobil se maturitní zkoušce roku 1861 a vstoupil téhož roku na podzim do biskupského semináře v Hradci Králové, načež roku 1865 s papežskou dispensí *defectus aetatis*,⁹³ jsa 22,5 roku stár, byl na kněze posvěcen. Byl potom na podzim poslán za kaplana do Libice u Chotěboře, odkadž v květnu 1866 byl přesazen za kaplana do Ostružna.

Sem se dostal s velikou potíží, jelikož válka prusko-rakouská vypukla, přistěhoval den před bitvou u Jičína večer dne 27. června. Druhý den ve čtvrtek byla již první srážka s Prusáky, a druhý den v pátek 29. června ve svátek sv. Petra a Pavla odpoledne strhla se krvavá bitva, zvaná u Jičína, která skončila ústupem rakouského vojska, z něhož mnozí naši vojáci v rybníce jičínoveském utonuli. Bitevní čára táhla se od Ostružna, přes Brada k Dílcům, kde bojovali s námi spojení Sasové, až za Železnici.

Levé křídlo našeho vojska u Ostružna, Lochova Dolního a Horního napadli Prusáci bokem, postavivše svá děla do takzvaného „mršniku“ u Ostružna, kam se již nepřátelské pluky blížily, odejít na Veliš, kde kaplan Tichý u tehdejšího veledůstojného pana vikáře Antonína Nováka přenocoval. Ale hned ráno v 5 hodin vrátil se do Ostružna, kde byla fara vypleněna, a také kaplan Tichý přišel o veškeré prádlo, obuv i oděv.

Nedbaje toho odebral se hned na bojiště, aby přemnohým raněným

vojákům z obojí strany poskytl náboženskou útěchu, v čemž mu až asi na dva případy od Průšáků bráněno nebylo. Nyní nastaly válečné svízele, jednotlivé oddíly Průšáků přicházely, aby rekvirovaly. Lid postrašený prchal do lesů se svým majetkem a zvláště s dobytkem, který nepřítel nedbaje nátku napořád bral. Horší však než byla válka, byl krutý host, cholera, která velice řádila, takže kněz musel ve dne v noci k nemocným docházeti. Mnoho lidu hrozné té nemoci podlehlo.

V Ostružně kaplanoval 14,5 roku, načež byl v září 1880 poslán za kaplana do Kopidlna, kde pobyl do konce září 1888, načež se stal administrátorem ve Slatinách, pak administroval Samšinu, kde po téměř 24letém kaplanování koncem dubna 1889 se stal skutečným farářem. Kostel, fara a chlévy byly velmi sešlé. Po mnohém úsilí opravil faru, znovu postavil chlévy, opravil stodolu a i v kostele to nejnútnější zařídil. Opravu kostela nemohl již provést, neboť byl počátkem dubna 1892, tedy po 3 letech, ustanoven farářem v Slatinách.

Zde znovu postavil věžku (tak zvanou lucernu) nad lodí chrámovou, která byla spadlá, otvor jen ledabyly pokrytý, takže krásné tamní malby deštěm a sněhem velice trpěly. Proto bylo nutno opravit malby kostelní, což velmi dovedně provedl pan Jan Joukl, akademický malíř z Prahy.⁹⁴ Též z venčí byl kostel opraven, obílen a novou plechovou střechou pokryt. Také staré pohnilé dřevěné chlévy byly strženy a postavené nové kamenné.

Sotva byly tyto stavby dokončeny, odstěhoval se 31. prosince 1896 za faráře do Ostružna. Také zde jeho úsilím byl krásný tamní kostel zevně i uvnitř zrestaurován. Malby od malíře pana Joukla osvěženy, stěny polychromovány a oltáře oštařovány. Křížová cesta opravena, od františkána z Turnova posvěcena. Též fara a hospodářská stavení byla vesměs novou omítkou opatřena a i jinak opravena. Stodola, dosud slámou krytá, dostala střechu taškovou, též chlévy.

Po smrti pana děkana Františka Rašina v říjnu 1905 byl od hraběte Ervína Šlika⁹⁵ na faru velišskou presentován a přesídlil sem na druhou neděli po devítiníku roku 1906.

IX.⁹⁶ P. Václav Jančík,

narodil se 15. května 1888 v Ostroměři. Na kněze vysvěcen 12. července 1914. Byl kaplanem v Novém Městě nad Metují, ve Veliši, farářem na Samšíně a od prosince 1924 farářem ve Veliši.

Umřel 14. dubna 1942 jako farář a biskupský notář. Pohřben ve Veliši. ?

Byl milovníkem hraní a hospodářství vůbec. Za něho opravena a pozlácena socha Panny Marie u silnice k Vesci a soška sv. Václava u studánky na návsi. Z daru paní Havelkové z Veliše (10 000,- K) pořízeny nové velké jesličky.

Farář Jančík jako budebník české poutě v Lourdech, 1928

⊖

X. P. Václav Javůrek

narozen 16. 7. 1916 v Chomuticích u Ostroměře. Studoval částečně v Praze-Bubenči na arcibiskupském gymnasiu, částečně v Hradci Králové, kde maturoval. Vysvěcen tamtéž 29. 6. 1941.

Po vysvěcení kaplanem v Jičíně, od 1. 5. 1942 administrátorem ve Veliši, kde od 1. června 1947 ustanoven farářem.⁹⁷

⊕ Další administrátoři fary ve Veliši:⁹⁸

Václav Konfršt⁹⁹

Jan Filip¹⁰⁰

Antonín Říkovský¹⁰¹

Antonín Týfa¹⁰²

září 1961 až 31. 7. 1962 Jan Záruba

Josef Vohryzek¹⁰³ – od 1. 8. 1962; narozen 24. 2. 1922 v Hrochově Týnci u Chrudimě, maturoval v Pardubicích, vysvěcen v Hradci Králové v červnu 1948. Jako kaplan působil v Hronově nad Metují, v Chrasti; jako administrátor ve Skutči (1951–1960), ve Vápně u Přelouče (15. 5. 1960 – 31. 7. 1961). ?

● Přehled dějin farního chrámu Páně ve Veliši

Kterého asi roku a kým původní chrám Páně sv. Václava založen, v jakém slohu stavitelském zbudován, jakož i kdy na farní kostel povýšen byl, nelze to dosud vypátrati. To však jest dějepisně zjištěno, že roku 1371 plebánem, jenž sloužil Jakub, spravován byl.

Dle udání nejstarších pamětníků, Josefa Čapka, narozeného 1732 a zemřelého 1796, pak Františka Kníře, narozeného roku 1715 a zemřelého 1802, kteří v oné době žili, když i původní kostel zdejší zbořen i nyní stál předtím, stál předešlý kostel směrem západovýchodním v oněch místech, kde se nyní takzvaná galerie s kostnicí, kaplí od strany obce Bukvické, naproti Haškově domku nachází, a byl prý dosti pevný, ale malý a tmavý a zcela na způsob dosavadního nadslavského vystavěný. Pro tehdejší skrovnou kolaturu velišskou ovšem postačoval. Jsa dílem sešlý, dílem těsný, ustoupiti musel novému, nyníššímu vzhlednému a nákladně zbudovanému, byv až do jeho dohotovení zachován a pak zbořen.

Galerie soch před kostelem, nedatováno

Nynější kostel velišský postaven jest o několik sáhů výše bývalého, směrem jihoseverním k západní straně vsi na navežené vyvýšenině.

1747 položen byl k němu základní kámen.

1752 byl dostaven a biskupským oficiálem prozatím benedikován, starý pak rozbořen.

1754 dne 8. července v neděli pátou po svatém Duchu byl tehdejším biskupem královéhradeckým a již jmenovaným arcibiskupem pražským, Antonínem Příchovským z Příchovic¹⁰⁴ konsekrován, jakož o tom v presbytáři nade dveřmi ze sakristie k hlavnímu oltáři vedoucími, umístěná měděná pamětní deska svědčí.

Stavba provedena za patronky, velkomyslné a zbožné paní hraběnky

Anny Josefy, rozené z Kolovrat-Krakovských, ovdovělé Šlikové,¹⁰⁵ a za jejího ředitele panství veliš-bartoušovského, pana Karla Říhy, horlivého této věci podporovatele. Stavitelem byl slovný Vlach jménem Lorako,¹⁰⁶ místním pak tehdejším kaplanem velišským P. Jiří Pulpán, jakž zaznamenáno na votivním, po pravé straně hudebního kůru^{*)} zavěšeném obraze s letopočtem červenou barvou naznačeným a původní podobizny zúčastněných při stavbě osob i s podpisy chovajícím.

*Výřez votivního obrazu založení kostela –
Anselmo Lorago, stavitel kostela*

Řezbářské dílo zhotovil mistr Krupka z Jaroměře,¹⁰⁹ práci kamenickou vně i uvnitř jistý Kříž z blízké Tuři, jeho pak bratr práci štafířskou

^{*)} Památný tento obraz, ondy na zdi na kůru zavěšený, nalezl vikář Tichý roku 1906 pohozený a potrhaný mezi různým haraburdím v takzvané komoře pod kůrem, dal jej svým nákladem opravit, vyčistit a pro jistotu, aby byl budoucnosti zachován, zavěsit ve fáře na hořejší chodbě. Na obraze lze vidět nahoře tři božské osoby, přijímající sv. Václava do nebe, dole pod nimi klečí zakladatelka kostela, urozená paní Anna Josefa,¹⁰⁷ vdova po zemřelém panu Františku Josefu, hraběti Šlikovi,¹⁰⁸ rozená hraběnka Kolovrat-Krakovská, ona klečíc se spjatýma rukama koří se Božské Trojici a uctívá sv. Václava, vedle ní nalevo stojí ředitel panství veliš-vokšického pan Karel Říha, napravo tehdejší místní kaplan (později farář kopidlenský) velebný pán Jiří Pulpán, a vedle něho stavitel chrámu Vlach Anselm Loraco, za ním sklání se nad stavebním plánem jeden z jeho pomocníků. Nejdoleji nalézají se rodové znaky šlikovský a kolovratský. V rohu napravo nápis chronogramem tohoto znění:

M: Illustrissim. et Excellentiss: D. D. Anna Josefa comes de Schlik

D: Car. Rēžba director et promotor aedificiū

CC: P. Georg. Pulpán, act. cap. localis

LII. Anselmus Loraco, Mag. mur. et exstructor.

Stavení v pozadí zdá se být asi tehdejší vokšický zámek.

- a pozlacovačskou. Kámen přivážen z podhradského lomu panského. Země na hřbitově směrem k návsi jest veskrz navežena, neb tu, kde se nyní hlavní vchod do kostela nachází, býval před tím hluboký úvoz a cesta šla přímo, kdežto se nyní kolem hřbitovní zdi zahýbá.

Základy jeho jsou velmi hluboké a pevné, čemuž nasvědčuje také ona případnost, že posud, ač 130 roků od té doby uplynulo, nikde ani dosti malé trhliny na něm se neobjevuje. Praveno, že se mezi kameny do základu syrové nehašené vápno naházelo a pak se naň voda lila, aby se teprv v hlubíně uhasilo a s kameny v jedno sloučilo. Mímoto byly železné kleště k svázání zdiva třikráte kolkolem obloženy, byvše ze přivezeného z Prahy železa u studánky sv. Václava v prkenné k tomu zdělané kovárně zhotoveny.

1749 byla již menší věž (Sanktsthürmel) pražským palírem Janem Jiřím Gumbertem a jeho tovaryšem Matějem Prachenským z Lysé postavena. Báhň pak a kříž na velké věži byly o rok později dne 20. června 1750 týmž palírem Jumbertem spolu s tovaryšem Vojtěchem Váchem rodem z Plzně zasazeny.

Kostel při opravě (nátěr, plechování) v roce 1945

Náklad na chrám Páně obnášel 32000 zlatých stříbrné měny, nač zdejší záduší celý svůj kapitál vynaložilo, když pak ani to, co štedrá paní patronka na hotovosti a stavivu mimo celou potažní a pěší robotu darovala, nikam nestačovalo, prokázali se poddaní tehdejšího veliš-vokšic-bartoušovského panství tak štedrými, že ze svého, z stržených za prodané kasovní obilí stržených peněz nabylého kapitálu nejen k dostavení a ozdobení kostela velkou část postoupili, nýbrž z něj nad to jistinu v obnosu 2000 zlatých

k chrámu Páně založili s tím podotknutím, aby z vyplývajících úroků každou neděli a o každém svátku při ranních službách Božích střídavě, jednou za živé i zemřelé oudy hraběcí rodiny Šlikovské a podruhé za živé i zemřelé obyvatele (bývalé to poddané) veliš-vokšic-bartoušovského panství, mše svatá se obětovala.

- 1776 byl tento až dosud komendátní chrám Páně na farní povýšen, vlastním farářem opatřen.
- 1835 dne 10. června velikou pohromu vzal, an z farských nedaleko presbyteria stávavších kolen vzešlý požár jeho šindelem krytou střechu zachvátil a celý kryt i s věžemi strávil, přičemž stropová malba nemálo utrpěla.
- 1854 slaveno první stoleté jubileum jeho konsekrace, při němž nejdůstojnější pan biskup králohradecký, Karel Hanl,¹¹⁰ pontifikální mši svatou celeburoval.
- 1868–1870 uvnitř znovu štafírován.
- 1880 věž novými hodinami od soboteckého hodináře Prokše nákladem 200 zlatých z příjmů farářových opatřena.
- 1883 umístěny na věž a na střeše dva hromosvody nákladem záduše, zhotovil pan Vejtruba v Praze.
- 1885 ozdoben novou křížovou cestou polovypuklé práce z uměleckého ústavu pana Jana Heindla¹¹¹ ve Vídni, pořízenou za 500 zlatých od faráře^{*)}

Benedikoval anno 1886,¹¹² dominica quinquagesima, kvardián turnovný František Pelikovský.

- 1890 byla nová křížová cesta¹¹³ pro zdejší chrám farní v ústavu uměleckém pana Jana Heindla¹¹⁴ ve Vídni nákladu za 900 zlatých vysoce důstojným panem Antonínem Novákem, místním děkanem, pořízena, kterou benedikoval důstojný pán Josef Březina, kvardián ze Zásmutku, dne 7. března 1902,¹¹⁵ při kteréž příležitosti drželi zde terciáři řádu sv. Františka svou pobožnost na způsob misie. Komunikantů bylo zde toho dne na 200 duší.^{**)}
- 1894 byla omítková malba na stropě kostela znovu vyčištěna a malována

*) Tato křížová cesta (v reliéfu) byla roku 1886 posvěcena na neděli Quinquagesima od P. Františka Pelikovského, kvardiána františkánského z Turnova.⁸³ Jelikož však pro zdejší kostel byla poměrně malá, dal ji zemřelý velebný pán děkan Antonín Novák,¹¹⁶ který ji svým nákladem pořídil, umístit do kaple v Jičíněvsi. A místo ní roku 1890 krátce před svou smrtí (5. února 1891) pořídil novou křížovou cestu, většího rozměru (opět v reliéfu) za 900 zlatých, která však až po jeho smrti 7. března 1902 kanonicky zřízena a od p. Floriána Březiny, kvardiána ze Zásmutku, posvěcena byla.

**) Pamětní listina o zřízení této křížové cesty zní doslovně: *Vigore privilegii Apostolici Ordini nostro benigne concessio, ego P. Florianus Březina O. S. F., quardianus conventus Zásmutensis, viam Crucis cum adnexis indulgentiis lucrandis a parochianis curatae Velíš in dioc. Regianebgrad., erecti juxta regulas a S. Indulg. Congreg. die 10. Maji 1742 praescriptas. In quorum fidem testimonium hoc mea manu escaravi et sigill. Conventus mei muniri*

Zásmutca die 7. Martii 1892 P. Florianus Březina m/r O.S.F.G.

L.S.

- ⊗ od akademického malíře pana Ludvíka Nejedlého z Nového Bydžova, za cenu 1400 zlatých nákladem faráře Kopeckýho.
- 1894 obnoven Boží hrob od pana Stoklasy z Jičína v ceně 40 zlatých.
- 1895 opravena, oštafírována a ozlacena byla socha sv. Jana Nepomuckého pod kopcem podhradským za 65 zlatých od pana Josefa Stoklasy, pozlacovače z Jičína, na účet děkana Kopeckýho.
- 1906 byl až dosud točitý tabernákl předělán, dvířkami opatřen a uvnitř bílým hedvábím vyložen.
- 1907 dosavadní Boží hrob, velice sešlý, jenž každoročně se po Velikonocích rozebíral a části jeho se v kostnici k velké škodě ukládaly, byl roku 1907 opraven a trvale umístěn do výklenku východních dveří v lodi chrámové, takže se po Velikonocích zvláštními prkennými deskami zakryti může. Ve svatém týdnu se mimo to toto místo zábradlím uzavře, aby lidi a zvláště děti, jakož dosud zvykem bylo, sochu mrtvého Krista, nově opravenou, líbáním neznečistovali. K líbání ukřížovaného Krista určen kříž, položený na zábradlí před Božím hrobem. Nové zřízení Božího hrobu, jež zhotovil jičínský řezbář a pozlacovač, pan Josef Stoklasa, stálo 318 korun, k čemuž děkan Tichý daroval 80 korun.
- 1910 galerie a sošky svatých před hlavním portálem byly opraveny a olejovou barvou natřeny za 170 korun, které zaplacený byly ze záduše.

Socha sv. Kosmy před kostelem, v pozadí fara, nedatováno

Zevnějšek

Nynější farní chrám Páně ve Veliši jest mistrné a nádherné výstavnosti, jakých se na vesnicích jen pořídka spatřuje.

Co do svého zevnějšku a směru, podobá se velmi nápadně farnímu kostelu na Velkých Horkách u Mladé Boleslavi, což si snadno odtud vysvětliti lze, že velkostatek Horky od roku 1695 až do roku 1740 hraběti Františku Josefu Šlikovi¹¹⁷ náležel, za něhož roku 1736 tamější kostel vystavěn byl a jehož ovdovělá po něm choť Anna Josefa¹¹⁸ roku 1747, tedy o 11 roků později, k velišskému chrámu Páně základ položila. Možná tedy, že buď jeden a týž stavitel oba tyto kostely zbudoval, aneb že budovatel velišského, dle přání zdejší tehdejší patronky, podle vzorku onoho v Horkách spravovati se uloženo sobě měl.

První naň pohled již nás poučuje, že máme před sebou budovu tak zvaného renesančního čili vlašského, novověkého slohu.

Ozdobné průčelí chrámové a spojení s vedoucím z návsi do kostela stupňovým vchodem, tak zvanou galerií, šesti sochami a tolikýmiž vázami okrášlenou, velmi příjemně na mimojdoucího působí a k ohlédnutí vnitřku chrámového mile vábí.

Stávající kostel ve Veliši pochází z druhé polovice osmnáctého století. Roku 1747 položen k němu základ, roku 1751 byl dostavěn a roku 1754 biskupem královéhradeckým Antonínem Příchovským z Příchovic¹¹⁹ dne 7. července o páté neděli po sv. Duchu slavně konsekrován, jak svědčí pamětní měděná v presbytáři nad sakristií umístěná deska s chronografem, pozlacenými latinskými literami naznačeným.

Původní ze 14. století pocházející chrám Páně, který teprv po zbudování nynějšího zbořen byl, stál dle očitých pamětníků o několik sáhů níže směrem západovýchodním asi v onom místě, kde se nyní kaple s kostnicí od bukvicke strany nalézá. Dle jich udání byl zcela na způsob dosavadního nadslavského z tvrdé hmoty udělán, tedy ve slohu gotickém, pevný sice, ale i tmavý a malý, pro původní skrovnou kolaturu zdejší ovšem postačující.

Z tohoto bývalého kostela velišského chovají se v nynějším dosud jen dva skrovné pozůstatky a sice:

a. v sakristii nedaleko dveří kámen asi loket vysoký, svrchu i zespod kulatý, v prostředku ale čtverhranný. Na třech stranách jsou vyznačeny kotvice, na čtvrté pak kalich s hostií. Podle něho jsou písmena *S-IB* s letopočtem 1569. Na tom kameni stál starý cínový svícen s nápisem: „*Za Petra Bílého, kostelníka, kupeny ty svícny k žád. w r. 1591.*“

Kámen umístěn pod křtitelnicí.

b. Druhý pozůstatek z původního chrámu velišského jest starobylý obraz Krista Spasitele, v sínce pod kruchtou zavěšený. Představuje

- se stojmo v dlouhé přičernalé říze s rukama na prsou křížmo přeloženýma, z nichž pravici žehná.
- ? Obraz je na faře – v sále zavěšen (1945).

Věž

V čele kostela nachází se zděná, čtyřhranná, nad střechu jeho povzneslá, s chrámem spojená věž. Tu, kde se zeď její se střechou kostelní stýká, má zvenčí zaokrouhlenou, na koncích dvěma velkými vázami kamenické práce ozdobenou lomenici. Má tři velké zaokrouhlené, okenicemi opatřené otvory, tj. k západu, jihu a východu. Dvoje dvěře vedou do ní; jedny z kostela z podkruchtí a druhé zvenčí na západní straně. Schody do ní jsou točité, z dubového dříví. Čítá se jich až ke kruchtě 35; odtud pak až ke zvonům 45 – celkem 80. Dvě oken poskytuje do nich světlo. Ve věži nacházejí se dvě dřevěná patra; v spodním zavěšeny jsou zvony; v hořním umístěny jsou hodiny. Věž se zakončuje šestihrannou, červeně obarveným plechem pobitou střechou, kteráž má svrchu šestiokennou lucernu a nad ní báh s dvojitým křížem.

Průčelí věže mezi kůrovým oknem a hlavními dveřmi ozdobeno jest sochařskou kamenickou prací. Dva anjelé drží obraz staroboleslavské Rodičky Boží,¹²⁰ nad nímž se nacházejí dva hraběcí znaky spojené, šlikovský¹²¹ a kolovratský.¹²² Po obou stranách této ornamentiky nacházejí se ve zdi dva výklenky a v nich kamenické sochy sv. patronů českých, Vojtěcha a Prokopa.

Zvony

Ve věži zavěšeny jsou podle sebe na dubové stoličce tři zvony tvaru vykrouženého.

Dle kostelního inventáře z roku 1776 měl nejmenší 4 centy tíže a nápis: „*Léta Páně 1564 slit jest ke cti a chvále Bobu všemohoucímu a sv. Václavu od Petra z Boleslavi.*“¹²³

Druhý, osm centů těžký, měl nápis: „*A. 1510 haec campana fusa est ad laudem Dei omnipotentis et B. Mariae semper Virginis atque omnium Sanctorum per Andream dictum Žáčzeke de Hradec.*“¹²⁴ *Za kněze Řehoře, faráře.*“

Třetí a největší uprostřed zavěšený zvon vážil 12 centů, maje nápis: „*Léta Páně 1553 tento zvon slit jest ke cti a chvále Pánu Bobu všemohoucímu a ke zloženiu sv. Václava skrze Petra.*“ Zvon tento, jsa již odedávna puklý, byl do roku 1776 v Praze přelit a znovu posvěcen, přičemž opatřen byl nápisem: „*Wenceslae, tuo conflatit Petrus honori hoc aes campana; quare, quousque fuit. Schlikia restituit, quod habet, comes Anna superstes.*“¹²⁵

Všecky tyto zvony, v požáru roku 1835 kostel zachvátivším, dílem pukše, dílem oprýskány byvše, musely býti přelity, při čemž se jim dostalo

následných nápisů:

Nejmenší z nich, maje v průměru 67 centimetrů, s vyobrazením sv. Jana Nepomuckého,¹²⁶ obdržel tento nápis: „*Anno 1564 ecclesia Welišensi comparatam liquefecit ignis horrendus a. 1835; quae auctore potissimum D. Carolo Görner, dominii Jičínovesensis direttore honori scti Joannis Nepomuceni a. 1837 fuit restituta.*”¹²⁷

Prostřední, maje v průměru 83 centimetrů, byv opatřen polovypuklým obrazem P. Marie, obdržel nápis: „*Slit jest léta Páně 1510 ke cti blabosla-vené panny Marie za kněze Řehoře, faráře na Veliši; strašným obněm dne 10. června 1835 rozpuštěn bylť, přelít v Praze za P. Josefa Stránského, děkana velišského r. 1837 od Karla Bellmana.*”¹²⁸

Největší, mající v průměru 118 centimetrů, ozdobený z jedné strany hraběcím znakem Šlikovským a z druhé obrazem sv. Václava, má nápis: „*Campana haec honori sancti Venceslai ab Anna vidua comit. de Schlik sacrata horribili incendio die 10. Junii 1835 liquefacta Praga refusa fuit sub Dynasta loci, Francisco comite de Schlik, gratioso hujus ecclesiae patrono a. D. 1837 a Carolo Bellman.*”¹²⁹

Posvěceny byly světicím biskupem pražským, P. Tippmanem,¹³⁰ jak následná autentika jeho svědčí: „*Testatum facio, a me infra scripto die 21. Septembris A. D. 1837 tres campanas et quidem unam sub nomine sancti Wenceslai, alteram sub nomine sancta Maria, tertiam sub nomine sancti Joannis Nepomuceni benedictas fuisse pro ecclesia Welišensi circuli Bydžoviensis.*

Pragae Bohemorum die et anno ut supra.

Franc Quilielmus Tippman

episc. Satalensis, suffrag. Prag. O.”¹³¹

Komora věžní

K východní straně věže vyskytuje se dvojitá komora, jedna v přízemí se vchodem z kostela, která počátečně sloužila za Boží hrob, nyní patří k ukládání rozličného kostelního náčiní, druhá pak o stejné poloze s hudebním kůrem s vchodem z kruchty. Obě jsou klenuty, mají po jednom okně a opatřeny jsou dubovými dveřmi. V svrchní komoře nachází se velká dřevěná almara pro hudební nástroje, šatník pro uschránění vzácnějších paramentů, jež pro vlhkost v sakristii chovati neradno, a železná skříň, do níž se v koženém pouzdru stříbrná monstrance, o velkých slavnostech užívána, vkládá.

Okna

Kostel má sedm velkých, polokruhových, do hloubky zdi zapuštěných, značně vysokých a širokých oken, a sice jedno v průčelí naproti kůru,

- čtyry v lodi chrámové a dvě v presbyteriu, tak že se mu hojnost světla dostává. Zvenčí jsou ozdobena rámci štukatérské práce, onano pak k západu opatřena jsou drátěnými sítěmi, by před vichřicí a krupobitím zachráněna byla. Dva dlouhé a pět příčných železných prutů je zpevňují. Zasklena jsou malými šestihrannými, v olovu zapuštěnými tabulkami.

Pohled z věže kostela, nedatováno

Zevnější ozdoba zdí

Zdi nejsou holé a hladké, nýbrž jako uvnitř, tak i vně ozdobeny římsou a pod ní plochými sloupy s hlavicemi římského slohu. Čítá se v presbyteriu 8, v lodi 10 a v průčelí [...] ¹³² sloupů.

Střecha

Střecha kostelní jest příkrá, mající dva vikýře, byla původně šindelem krytá, ale po vyhoření kostela roku 1835 má taškový kryt. Opatřena jest dvěma hromosvody. Na zadním konci nad presbyteriem nachází se malá vížka s dvěma zvonky, zcela téhož způsobu, jako věž velká.

Venkovský pohled na loď

Již z venčí se poznává, že jest kostel pouze jednolodní.

Presbyterium jest polokruhového tvaru směrem k severu. Má stejnou výšku s lodí chrámovou. Po obou jeho stranách pod okny jsou čtyřhranné stejnotvaré přístavky, jichž taškami kryté střechy až k oknům dosahují. Přístavek na východní straně byl původně určen za oratorium pro pana patrona, má dvě mřížemi opatřená okna a dvoje dveře, jedny z venčí plechem pobité a druhé do presbyteria vedoucí.

Přístavek druhý, k západu přidělaný zcela stejného jest tvaru jak zvenčí, tak i uvnitř a slouží za sakristii. Jak ze sakristie, tak i z oratoria jde do presbyteria veliké, kované ozdobně zhotovenými mřížemi opatřené okno.

Vchod. Portál

Kostel má tři velké vchody. Hlavní vchod nalézá se v průčelí, do něhož se ze vsi po schodech krásnou galerií^{*)} ovroubených vchází, druhé dva postranní stejné výšky umístěny jsou v lodi, a sice jeden k východní, druhý pak k západní protější straně. Tvaru jsou čtyřhranného s rovným nadpražím.

Nad hlavním vchodem spatřuje se plastická práce. Dva anjelé drží obraz staroboleslavské Rodičky Boží, jakýž v medailonku sv. Václav na krku nosíval. Pod obrazem viděti dva znaky, šlikovský a kolovrat-krakovský.

Mímo to ozdobeno jest průčelí chrámové dvěma výklenky, v nichž se v nadlidské velikosti nacházejí svatí čeští dva patronové, a sice v onom k západu sv. Vojtěch, ve východním pak sv. Prokop.

Dveře

Všecky tři vchody mají dvoukřídelné dveře z tvrdého dříví, zcela železem pobité. Jsou vesměs stejně vysoké.

^{*)} Tato galerie ozdobená jest 6 sochami svatých v životní velikosti a šesti vázami uměle zhotovenými, spočívajícími na vysokém kamenném zábradlí, vše z pískovce. Odkud a jak se tyto sochy do Veliše dostaly, jest neznámo. Též nelze u tří soch určitě rozpoznati, koho představují, jelikož nemají ani nápisu, ani nějakého atributu, z něhož by se souditi dalo, koho představují. Druhé tři sošky představují sv. Jiljí a sv. Kosmu a Damiána v úboru lékařů a s nádobkami na léky. Sošky i vázy byly asi původně nenabarvené, škoda, že nezůstaly povždy tak. Bylyť několikrát natřeny olejovými barvami, které do kamene hluboko vnikly, tak že bez poškození soch nedala se barva odsekat. Roku 1910 byl nátěr velice zašlý, byly tedy za děkana Tichého znovu opraveny a natřeny.

Vnitřek kostela

Jakož pak již pohled na úhledný zevnějšek mile dojímá. Rovněž i vnitřek kostela veškerou svou úpravou a bohatou ozdobou příchozího překvapuje, o čemž se znalcové příznivě vyjádřili.

Pan František Alois Vacek,¹³³ spisovatel a historik český se v Časopise českého muzea sedmém ročníku na straně 392 takto vyjadřuje: „Chrám Páně sv. Václava ve Veliši jest mistrné a nádherné výstavnosti, tak, že by každé biskupské sídlo, co katedrální krášlití mohl.“¹³⁴

A slovutný náš historický malíř, umělec Josef Hellich¹³⁵ vyjádřil se, že veškerá vnitřní úprava tohoto kostela až dopodrobna činí jeden velmi souladný, harmonický celek, jakoby jednotlý, čemuž každý jednotlivých částí pozorovatel přisvědčí.

Strop a klenba

Vstupujeme-li hlavním vchodem dovnitř, tu nám především do oka padá vysoký, klenutý, historickou malbou *á tempera* okrášlený strop. Klenba jest dvěma polokruhovými oblouky na tři částky rozdělena, čili přepažena, z nichž jeden krucht, druhý pak presbyterium od lodě odděluje.

Malba klenby jest ve všech třech stropových odděleních důmyslně a důstojně provedena, nepovědomo však kým. Avšak požárem v roce 1835 celý kryt strávivším bohužel nemálo utrpěla, jelikož z prosáklé klenbou vody plíseň vznikla, která leckteré partie nepoznatelnými učinila.

Co se jednotlivých předmětů stropové malby týče, spatřujeme z podkruchtí na prvním klenutí nad kůrem a částkou kostela vyobrazené na nebi oslavení sv. Václava, kdež mu Pán Ježíš u přítomnosti Boha Otce a Ducha svatého zelený věnec vítězství podává, kolem toho zřítí lze Pannu Marii a patrony české země.

Na druhé rozsáhlé klenbě v lodi chrámové vyobrazeno, kterak německý císař Jindřich I., jenž přítomným na říšském sněmu vladykům zapověděl, by nikoho z nich před Václavem do shromáždění vstupujícím k uvítání jej nepovstal, sám, jakmile tento vkročil, jakýmsi nebeským věděním pohnut a zvláštní úctou k příchozímu dojat byl, první před ním vstal. Na druhé straně téhož pole viděti, kterak kouřimský kníže Radslav, chtěje s Václavem boj svěsti, při objevení se dvou anjelů podle hlavy jeho, sestoupiv z oře, v hluboké úctě před ním na kolena se vrhá. V pozadí viděti vojsko a hořící budovu.

Na třetím posléze oddělení, tj. na klenbě u presbyteria nad hlavním oltářem, spatřujeme sv. Václava vyobrazeného jakožto orodovníka a zvláštního ochránce svých ctitelů a kolem něho četný sbor anjelů.

Na oblých svislech pod kůrem vyobrazeno k východní straně narození

sv. Václava, na oné k západu pak vyučování jej, co pacholíka knězem Pavlem u víře křesťanské. ●

Stěny

Stěny uvnitř kostela ozdobeny jsou toutéž štukatérskou ornamentikou, jakéž se na jich zevnějšku projevuje, římsami, hlavicemi a lisenami. Mimo to spatřuje se na nich dvanáct červených křížků se svícínky na osvědčenou, že tento kostel samým biskupem konsekrován jest.

Dlažba

Dlažba kostelní jest všude stejně vysoká, jenom v presbyteriu jest o stupeň vyšší. Kostel dlážděn jest naskrze kamenem z podhradského lomu. Dlažba v presbytáři roku 1887 nákladem pana děkana Nováka opatřena šamotkami.

Od hlavních dveří až ke stěně za velkým oltářem počítá se 50 kroků délky a od jedněch postranních dveří až k druhým 20 kroků šířky.

Před presbyteriem asi na 5 kroků do lodi nalézá se v podlaze velký čtyřhranný kámen s dlažbou stejnoměrně ležící, kterým uzavřen jest vchod do kryty pod presbyteriem se nalézající.

Lod'

Kostel má, jak již podotknuto, jednu toliko loď, podoby čtverhranné. Presbyterium jest pouze o jeden stupeň nad loď vyšší, ale co do stropu stejné výšky.

Kruchta

Naproti presbyteriu, tedy koncem kostela ve věži, nachází se hudební kruchta, dřevěná, zespod omítkou na způsob obloučné zdi opatřena. Vchází se na ni zvenčí kostela po schodech do věže vedoucích. Zábradlí má dřevěné,¹³⁶ bohatě pozlaceným a vkusně pracovaným, kovaným mřížováním opatřené. Uprostřed něho se nalézá svatováclavská orlice s vévodskou korunou.

Krypta

Krypta, do níž je vchod z kostela, jest klenutá, prostranná a pod celé presbyterium se táhnoucí až k samé jeho zdi, v níž umístěny dva drátěnými síťkami opatřené otvory k provětrávání. Sestupuje se do ní po sedmnácti podélných kamenných schodech. V čele jejím jest na stěně krásně vypracovaný kamenný kříž s pnícím na něm Spasitelem. Po obou stranách jsou dlouhé dubové kantnéře,¹³⁷ na nichž pouze sedm rakví leželo až do záповědi císařem Josefem II.¹³⁸ vydané. Roku 1866 byla však již celá prázdná. Mezi zde pochovanými v Pánu zesnulými nalézal se zde i pan Karel Říha, bývalý řídící panství, za jehož řízení se kostel stavěl a jenž se zbožnou horlivostí při stavbě proslavil.

Vnitřní úprava a vybava kostela

Oltáře

Kostel čítá šest oltářů. Hlavní oltář nalézá se v presbyteriu, stojí zcela svobodně a dosahuje až ke stropové klenbě. Po obou stranách oltáře jsou dřevěné, damaškovými záclonami zastřené otvory, jimiž se kolem oltáře volně projítí může. Oltář ten má čtyři stupně. Jeho výška obnáší [...], jeho pak šířka [...].¹³⁹

Postranních oltářů čítá se pět, z nich jsou čtyři v lodi chrámové, a sice dva v rohu jejím, kde se končí, a jiné dva na plochých zdech jejích, mezi velkými okny umístěny tak, že je tu zevšad všechny najednou viděti. Mimo tyto nachází se ještě jeden po epistolní straně¹⁴⁰ hned u zábradlí, presbyterium od lodi oddělujícího, směrem proti kazatelně vzdělaný.

Všickni mají toliko po jednom stupni.

Mensa oltářní

Mensa jest u hlavního oltáře a prvních dvou postranních celá kamenná a ostatky svatých v ní zazděny a tudy nepřístupny.

Původní kamenné mensy jejích jsou ještě dřevěnou mensou ve způsobu rakve obloženy, která pozlacenými arabeskami a uprostřed štítem řezbovaným je okrášlena.

Tyto tři oltáře byly zároveň s kostelem od biskupa svěceny a ostatky svatých, nepovědomo kterých, opatřeny.

Mensy u ostatních třech později postavených oltářů jsou dřevěné a v oltářní tabuli nalézá se čtyřhranný otvor, do něhož *altare portatile*¹⁴¹ je zapuštěno.

V oltáři u zábradlí má *altare portatile* následnou autentiku: „*Anno 1737 die 27 Mensis Junii Illustrissimus et Rev.D. Joannes Josefus Dei et apost. sedis gratia episcopus Reginaebradecensis, I. R. M. comes Vratislav de Mitrovic*¹⁴² *consecravit hoc altare portatile, in quo reliquias V. et M. Severinae et Cbr. Benedicti inclusit.*“¹⁴³

V oltáři lodním sv. Jana Nepomuckého po straně evangelijní zní autentika takto: „*In hoc portatili lapideo inclusa sunt reliquiae s. Prosperi et s. Justinae. Hoc altare portatile recognitum Reginaebradecii die I. dec. 1774 et repertum integrum; pro altari et usui sacro permittitur. Joannes Luz, vikarius.*“¹⁴⁴

V oltáři protějším sv. Antonína Paduánského, jehož autentika byla shledána porušená, nové *altare portatile* s následnou autentikou bylo vloženo: „*Anno 1868 die 28. mensis Julii ego Carolus Bor. Hanl,*¹⁴⁵ *episcopus Reginaebradecensis altare hoc portatile consecravi et Reliquias sanctorum Modesti et Maximi martyrurum in eo inclusi.*“¹⁴⁶

Interiér kostela sv. Václava, nedatováno

Výstavnost oltáře

Výstavnost oltářů shoduje se zcela se slohem chrámové budovy.

Hlavní oltář má dva kulaté sloupy římského tvaru s obrazem stejně vysoké. Uprostřed mensy stojí veliké točité tabernákulum¹⁴⁷ na způsob zvláštního domku s příklopem, na jehož vrcholku se podoba zlatými paprsky obkličené hostie vznáší. Nad tabernákulem uprostřed sloupu zasažen obraz patrona této svatyně, sv. Václava. Z obou stran podle něho stojí v životní velikosti dvě pozlacené sochy s tvářemi přirozeně malovanými; na

- straně epistolní sv. Zikmunda, krále burgundského, na straně pak evangelií onano sv. Víta, mučedníka se znakem bdělosti křesťanské, u nohou postaveného kohouta, obou to patronů českých. Jiní dva patronové čeští umístěni jsou na postranních otvorech, jimiž se hlavní oltář obchází; na levé straně sv. Ludmila v postavě sedící se závojem v rukou, jímž byla zardoušena, druhou naň ukazujíc. Na pravé straně viděti sedícího sv. Norberta, arcibiskupa děvinského,¹⁴⁸ v rochetě, v pravé ruce držícího monstranci s hostií na vyznačenou, že přítomnost Ježíšovu u velebné svátosti proti bludověrci Tanchellinovi¹⁴⁹ skvěle hájil. Něco výš vznáší se nad sv. Ludmilou anjel s palmovou ratolestí, nad sochou pak sv. Norberta jiný s patriarchálním křížem v ruce.

Oltář má nátěr napodobeného mramoru a dosahuje až k římsě, odělující klenutý strop ode zdi.

Nad obrazem jest umístěn znak šlikovský a kolovrat-krakovský; v svrchní pak části oltáře jeví se glorie, tj. v trojhranu oko Boží obklíčené oblaky, paprsky a hlavičkami okřídlených andílků, porůznu se vznášejícími. Mimo to nachází se i v římsách nad sloupovými hlavicemi skupení anjelů v postavě klečící se modlících a klanějících.

Vrcholek oltáře zakončuje se u věnce svitého z dvou palmových ratolestí.

V lodi chrámové po pravé straně u kazatelny šikmo stojí oltář s obrazem blahoslavené Panny Marie. Pod obrazem nachází se malé tabernákulum se dvířkami, na nichž v polovypuklé práci vyřezbováno jest Zvěstování Panny Marie. Nad obrazem je takzvaná glorie a uprostřed ní stkví se jméno *Maria*. Sloupy podle obrazu jsou ploché. Podle nich stojí po jedné straně řezbovaná socha v přiměřené perspektivě velikosti sv. Josefa, panického chotě Panny Marie s holí, na níž je rozkvetlé lilium, a po druhé straně onano sv. Jáchyma, otce Panny Marie. Veškerá ostatní bohatě zlacená ornamentika, sloh a mramorování oltáře souhlasí s onou hlavního oltáře.

Na protější straně v téže poloze, tj. šikmo, nachází se druhý oltář postranní s obrazem sv. Anny. Svrchu nad uprostřed paprsků, oblaků a anjelů vyřezbováno slovo: *Ave*. Na dvířkách tabernaklu viděti v polovypuklé práci stařenku sv. Annu, v náručí chovající dítka Marii. Po stranách sloupů stojí sochy sv. Jana Křtitele s beránkem u nohou a otce jeho Zachariáše, kněze. Svrchek končí v arabeskovou mušli, v níž hlavička andílkova sedí. Podobně se to má i na oltáři Panny Marie. Ostatně celý sloh oltáře tentýž, jako onoho Panny Marie.

Třetí postranní oltář umístěn na zdi uprostřed lodi chrámové k západní straně, má obraz sv. Jana Nepomuckého. Na pozlacených dvířkách tabernaklu jeví se v polovypuklé práci sv. Jan zpovídající královnu. Po dvou stranách oltářního obrazu stojí sochy svatých mučedníků, Processa a Martiniána, z nichž jeden palmu, druhý pak okovy drží. Nad obrazem v glorii stkví se řezbovaný jazyk a svrchek oltáře ozdoben věncem, v němž patero hvězd rozpostaveno.

Na protější straně v téže poloze nachází se čtvrtý postranní oltář stejného tvaru i výše s obrazem sv. Antonína Padovánského. Po stranách obrazu stojí opřeny o ploché sloupy sochy sv. Isidora, rolníka s hospodářským náčiním, a sv. Nothburgy, děvečky se srpem v ruce. Na dvířkách tabernáku v polovypuklé práci vyobrazen sv. Antonín kráčeující s velebnou svátostí k nemocnému a před ním mezek na kolena padající, nedaleko něhož nevěřící muž všecek udiven stojí. Na svrchku oltářním stkví se v glorii opět oslavený jazyk na srozuměnou, že jako jazyk sv. Jana Nepomuckého pro jeho svátostnou mlčenlivost, tak zase jazyk sv. Antonína Padovánského pro jeho horlivou výmluvnost posvátnou dlouhý čas po smrti neporušený shledán byl. Na svrchu oltáře stkví se věnec, v němž se nacházejí vpletené květy liliové.

Zvláště důležitým jest u mřížky loď od presbyteria oddělující postavený oltář jak pro svůj znamenitý obraz, tak pro své privilegium.*) Je to oltář bolestného Spasitele. Nad obrazem mistrně zhotoveným je tabulka s nápisem: „*Altare privilegiatum Feria VI.*“¹⁵¹ Na dvířkách tabernáku v polovypuklé práci jeví se Kristus Pán, nesoucí kříž. Po stranách oltářního obrazu stojí dva anjelé v smuteční postavě.

Obrazy oltářní

Na každém oltáři nachází se jeden obraz přiměřené velikosti, v pozlaceném rámcu zasazený. Obraz hlavního oltáře jest [...] vysoký a [...] ¹⁵² široký. Vyobrazuje se na něm vznešená postava sv. Václava jako vojvody českého v plné zbroji s mečem, štítem a korouhví. Nad ním vznášejí se dva anjelé, jednou rukou nad hlavou světovou držíce ozářený kříž, druhou pak věnec a palmu, čímž umělec dobře vyznačil, že sv. Václav pro víru svou

*) Mezi listinami v archivu farním nalezl farář Tichý roku 1910 dekret o tomto *privilegium altaris*, datovaný dne 12. května 1880, čís. 3773, který zní: „*Auctoritate a S. S. Patre et Papa Leone XIII. si Brevis de die 20 Novembris 1883 gratiosissime nobis concessa praecibus R. D. Antonii Novák, ap. cons. consiliare, Ep. Vic. Dec. p. et parochi Ecclesiae par. S. Venceslai de Velišii t. t. Rectoris annuales, designamus altare in aedam Ecclesiae situm et honori Passionis Domini Nostri Jesu Christi dedicatum qua altare privilegiatum quotidianum ad proximum septennium, scilicet ad diem 20. Novb. 1890. – Josef Joannes Hais episcopus.*“ Bylo-li dříve nějaké privilegium pro tento oltář, jak † pan děkan Novák v této knize nahoře poznamenal, a sice jen pro každý pátek, jest neznámo, alespoň žádná listina v tom se neuchovala. Farář Tichý, nalezna citovaný dekret, zakročil dopisem ze dne 4. února 1810 č. 42 f. o obnovení privilegia, načež došel jsem od biskupského ordinariatu v Hradci Králové ze dne 10. února 1910 č. 1547 tento dekret: „*Facultate a S. S. Domine Leone PP. XIII. b. m. die 23. Junii 1903 nobis commissa altare minus ad honorem D. K. Jesu Christi in Ecclesia parochialis Venceslai de Velišii eo privilegio augemus, et quandocumque sacerdos aliquis saecularis [...] ¹⁵⁰ regularis missam pro animo cujuscumque Christi fidelis, quoad Dei in Charitate conjuncta ab hac luce migraverit, ad praedictum Altare celebrabit, anima ipsa de Thesouro Ecclesiae per moduam suffragii indulgentiam consequatur et D. H. Jesu Christi, B. Mariae Virginis, Sanctorumque omnium mesitis sibi suffragantibus, a Purgatorii suonis, si ita Deo plaenerit, liberatus. Quod privilegium ad proximum septennium tantum valiturum ut publice cognoscatur altare privilegiatum, conspicitur conscriptione ornatur. Josephus episcopus.*“ (Dr. Doubrava). Dekret tento zasklený nalezá se na zdi u toho oltáře, starý dekret z roku 1884 byl vrácen biskupské konsistoři dopisem ze dne 17. února 1910 č. [...].¹⁵⁹

- v Krista mučednické koruny dosáhl. V pozadí mistrně provedeného obrazu viděti v modravé dálce z jedné strany Petřín s kostelíkem sv. Vavřince, z druhé pak hrad a chrám sv. Víta, v popředí vysoké vinné keře s hrozny. Zhotoven a roku 1875 zasazen jest věhlasným umělcem pražským, Josefem Hellichem.¹⁵³ Předešlý nyní na památku v podkruchtí zavěšený obraz představoval zavraždění Václavovo bratrem Boleslavem a pohanskými společníky jeho, Hněvsou a Tyrou. Pro svou zatemnělost a při opravování nepovolným břídilem pokazenost byl odstraněn a novým nahrazen.

Postranní oltář Panny Marie vedle kazatelny má obraz [...] ¹⁵⁴ vysoký a [...] ¹⁵⁵ široký v světlosti rámu. Vyobrazena jest na něm Panna Maria jako královna růžencová s korunou na hlavě a s Ježíškem na ruce. Kolem hlavy vznáší se v jasné záři patero anjelských hlaviček na vyjádření patero desátek růžencových. Tři větší anjelé kolem nohou Panny Marie značí troje tajemství svatého růžence. Obraz tento zhotoven též panem Hellichem roku 1871 dle barvotiskového obrazu u Bensingra¹⁵⁶ v Einsiedlu vyšlého. Původní obraz představoval Bohorodičku, Ježíškovi prs dávající,¹⁵⁷ což se panu děkanu Stránskému méně esthetickým býti vidělo, pročež jej předělati, vlastně ale pokaziti nechal jakémusi Mikulovi z Lomnice.

Na protějším oltáři nachází se obraz [...] vysoký a [...] široký.¹⁵⁸ Viděti na něm stařenku, sv. Annu, kterak sedíc malé děvčátko, Marii, zákonu Páně vyučuje. Nad Pannou Marií vznáší se anjel s korunou v ruce na vyznačení příští královny nebeské. V pozadí vyobrazen sv. Jáchym, čtoucí v Písmě svatém. I tento obraz panem Hellichem dle jeho vlastní kompozice je zhotoven, předešlý pak porušený roku 1873 odstraněn.

Oltář po pravé straně loď chrámové ozdoben jest obrazem sv. Jana Nepomuckého. Vyobrazen je tento svatý, jak se klečíc před obrazem staroboleslavské Rodičky Boží k Bohu modlí. V jasnosti nebeské vznáší se před ním anjel, maje prst jedné ruky na ústech na znamení mlčenlivosti položený, druhou pak rukou k nebi ukazuje. Velikost obrazu obnáší [...].¹⁶⁰

Nepovědomo, kým byl zhotoven. Práce slušná a dovedná. Snad od jezuity Ignáce Rába, který té doby žil. [...].¹⁶¹

Protější oltář na levé straně lodi chrámové má obraz sv. Antonína Padovánského. Vyobrazen je tento světec s rozpjatou náručí, jakoby v záři nebeské se mu zjevující Jezulátko k srdci svému přivinouti toužil. Zdá se touž rukou býti zhotoven, jako předešlý, jsa s ním zároveň stejného rozměru.

Na obraze posléze u zábradlí postaveného nalézá se obraz trpícího Pána Ježíše. Sedí za mříží v žaláři, jednou rukou jsa o sloup zpodepřen. Je to mistrná práce, takže tklivo na bolestiplný obličej Páně popatřiti. Má se za to, že by jej byl slovný Prantl (vulgo Brandl)¹⁶² zhotovil, ač tento umělec již roku 1739, tedy mnohem dříve, nežli se velišský kostel stavěl, mrtev byl. Že však hned z počátku za vzácné dílo považován byl, souditi lze z toho, že byl zřepdu skleněným a na zámeček uzavřeným rámem opatřen za tou snad příčinou, aby se dále bez porušení zachoval. A však právě opak toho

se stal. Tímto opatřením vzal totiž nemalou zkázu. Jak slunce odpoledne od západní strany svými žhavými paprsky značně dosti pralo, vyrudla na něm sem tam barva tak silně, že se až grunt (podklad) objevil. Za tou příčinou byl panem Hellichem s všemožným původní práce šetřením opraven, okno pak čili skleněný rámec na jeho radu odstraněn.

Podotknouti sluší, že všechny oltářní obrazy vesměs mají široké, pozlacené, svrchu arabesky opatřené rámce.

Jesličky ve velišském kostele, 30.–40. léta 20. století

Obrazy na stěnách

Mimo oltářní obrazy nacházejí se mnohé i na stěnách zavěšené, a sice:

Na kruchtě po jedné straně obraz Pána Ježíše, pnícího na Kříži, valně již sešlý; po druhé straně varhan obraz votivní ještě dobře zachovalý. Shora objevuje se na něm nejsvětější Trojice, pod ní sv. Václav v oblacích, dole pak klečící patronka a chrámu Páně nového původkyně, majíc sepnuté ruce, jakoby trojjediného Boha prosila, aby tento pod titulem sv. Václava zdělaný chrám sobě oblíbíti ráčil.

Nedaleko stojí panství veliš-vokšického říditel Říha a poblíž něho stavitel chrámu s půdorysem, slovatný Lorako, posléze pak tehdejší místní kaplan zdejší, Pulpán. Jsou to vesměs podobizny ve svém tehdejším kroji. Kolem viděti dva znaky: šlikovský a kolovratský. U nich s letopočtem červenými písmeny naznačeným následné podpisy:

„M *Illustrissima et excell. D. D. Anna Josefa comes de Schlik.*
 D *Carolus Ržíha, director et promotor aedificii.*
 CC *P. Georgius Pulpán, actualis capellanus localis.*
 LII *Anselmus Loraco, magister mur. et exstructor.*¹⁶³

V podkruchtňní kobce nachází se, jak již podotknuto, obraz Pán Ježíš v dlouhé říze a bývalý obraz z hlavního oltáře, zavraždění sv. Václava.

● V lodi na stěnách pod okny visí velké obrazy; čtyři hlavní svatí otcové a učitelové církve latinské, sv. Řehoř Veliký, sv. Ambrož, sv. Augustin a sv. Hieronym.

V presbyterium, na levé straně pod oknem, nalézá se obraz blahoslavené Anežky České, nedlouho po jejím za blahosladenou církevním prohlášení panem Hellichem¹⁶⁴ zhotovený. Představena v klášterním rouchu klarišek. U jejích nohou z jedné strany jehňátko, z druhé pak znak české země. V pozadí kostel a klášter její Na Františku v Praze, který vzdělala a kdež abatyšovala.

Kazatelna

Po pravé straně kostela umístěna jest řezbářským dílem bohatě ozdobená kazatelna. Jest přistavena ke zdi lodi chrámové, ze sakristie vedou na ni kamenné schody. Je dřevěná, visutá, objemu zakulaceného. Podlaha kazatelny vznáší se nad kostelní dlažbou [...].¹⁶⁵ Parapet čili předprsník má výšky [...], výška pak kazatelny od podlahy ku klobouku obnáší [...].¹⁶⁶

Stěny parapetu jsou ozdobeny polovypuklou řezbářskou prací. Na třech polích představují se scény ze života sv. Václava, kterak mlátí pšenici, kterak se s knížetem Radslavem utkává, kterak peče oplatky na hostie. Na spodní římse parapetu sedí čtyři anjelé, z nichž jeden znak víry, druhý naděje, třetí lásky v rukou drží, symbolizující tři Božské ctnosti; čtvrtý pak má v ruce obraz staroboleslavské Rodičky Boží. Klobouk kazatelny ozdoben je též čtvero anjeli. Na svrchku jeho je viděti svatováclavský znak, orlici, korunu čili vévodskou čepici a žezlo panovníčí. Uvnitř klobouku spatřuje obvyklý symbol Ducha svatého, holubice v paprscích.

Křtitelna

Křtitelna nalézá se v kostele u oltáře sv. Anny. Jest cínová spočívající na třech nohách. Na víku jest soška sv. Jana Křtitele.

Zpovědnice

Šikmo pod kruchtou stojí po každé straně jedna dubová, vykládaná zpovědnice, ozdobená svrchu pozlacenými sochami. Na oné po levé straně klečí kající apoštol sv. Petr a podle něho dva malí anjelé, dvě vázy a kohout; na oné po pravé straně marnotratný syn, koryto s vepřem.

Lampy

Bývaly zde lampy vesměs cínové, ale pro svou zašlost pořízeny od benefičiáta¹⁶⁷ roku 1868 z čínského stříbra, a sice velká před *tabernakulum* za 60 zlatých, dvě menší u předních postranních oltářů po 20 zlatých; posléze dvě ještě menší u nižších postranních oltářů po 15 zlatých – celkem za 130 zlatých. Věšáky jejich zhotoveny jsou z kovaného, pozlacenými arabeskami ozdobeného železa; na šňůrách pozlacené kuličky.

U velkého oltáře stávaly na dolním stupni dva vysoké cínové svícny na dřevěných podstavcích, pro porouchanost ale jsou odstraněny. Na hlavní oltář pořízeno z Vídně nákladem benefičiářovým 10 nových svícňů z čínského stříbra za 180 zlatých.

Relikvie a relikviáře

Ostatků svatých jest v zdejším kostele hojnost; neb na každém postraním oltáři z obou stran tabernáku zasazeny jsou schránky s relikviemi; na hlavním pak oltáři nacházejí se dva velké pozlacené relikviáře s četnými ostatky svatých, mimo to dva menší a jeden v způsobě kříže na postraním oltáři bolestného Pána Ježíše.

Kruchta hudební

Kruchta jest vznešené dílo a poskytuje s ozdobenými varhanami svými utěšený pohled. Dřevěné její polovypouklé zábradlí opatřeno jest mřížkami z kovaného železa všelijak propletenými, v nichž se stkví množství pozlacených arabesků a uprostřed černá orlice svatováclavská.

Varhany

Varhany byly nově vystaveny (dle práce) nejspíše od Horáka¹⁶⁸ z Kutné Hory roku 1753. Dispozice původní těchto varhan byla tato:

I. Manuál:

1. Principál 8'
2. Oktáva 4'
3. Superoktáva 2'
4. Quinta 3'
5. Mixtura 1 ½' 4 násob.
6. Salicionál 8'
7. Dena špičatá 8'

8. Quintadena kryta 8'cínová

II. Manuál:

9. Copula 8'

10. Copula 4'

11. Principál 2'

12. Quinta dřevěná krytá 1 1/2'

13. též jakýsi rejstřík, Vox humana (však nedokonalý)

Pedál:

14. Subbass 16'

15. Octavbass 8'

16. Quintabass 6'

17. Fagot 8' jazýčky pouze dřevěné

4 velké klínové měchy

Klávesnice u varhan umístěné tak, že varhaník zády k oltáři seděl. V roce 1876 J. Lhota z Hradce Králové sestavil hrací stůl kupředu a nové měchy magacínové nově vyhotovil; načež pak roku 1886 varhanář z Lomnice Josef Koblre¹⁶⁹ velkou opravu s tímto strojem provedl a dispošici píš-
ťal takto sestavil:

I. Manuál:

1. Principál 8'

2. Gamba 8'

3. Bordon 8'

4. Dena píšťala 8'

5. Oktáva 4'

6. Rausquinta (dle udání pana učitele Malíka)

II. Manuál:

7. Principál houslový 8'

8. Salicionál 8'

9. Copula 8'

10. Flétna 4'

11. Fugara 4'

Pedál:

12. Subbass 16'

13. Oktávabass 8'

14. Quintabass 6'

Spojku I. manuál s II. manuálem.

Při opravě varhan varhanářem panem Koblrem z Lomnice roku 1886 nalezena uvnitř přilepena tato cedule: „*Léta 1753, já, Václav Pařoun, byl jsem ve Veliši kantorem až do roku 1790 a od pranoty muziku jsem vyvedl s Boží pomocí a tento verk byl za mě vyš psaného vyhotoven.*“

Kolem kostela jest skoro čtverhranný, vysokou zdí obehnaný ze samé navěšené země sestávající hřbitov, čtvero železnými dveřmi opatřený, z nichž jedny k sakristii vedou, ostatní pak ke kostelu. Na každém rohu hřbitova nacházela se dosti prostranná, klenutá, malovaná, uvnitř kamennou mensou opatřená kulatá kaple. Horní dvě za presbyteriem vza-ly v osudném pro chrám Páně požáru za své, byvše při opravování kostela k ušetření nákladu zbořeny a se zemí srovnány, čímž zároveň i krásná souměrnost celku za své vzala. Jedna z nich měla uvnitř nad mensou na stěně vymalovaného sv. mučedníka Vavřince, patrona všech ohněm trpících, druhá pak sv. pannu Barboru, mučednici a patronku umírajících. Za ní byl hřbitovek pro nekřtěňátka.

Přední dvě hřbitovní kaple, čelící do návsi, stojí dosud a sloužily, dokud se u kostela pochovávalo, za kostnice. Jsou svrchu i spodem pod podlahou klenuté, šestihrannou taškovou střechou kryté. Kaple na západ má svrchu na vrcholku střechy sošku Pána Ježíše s korouhví; uvnitř stěnomalbu, představující na kříži pnicího a z ran krvácejícího Pána Ježíše. Pod křížem viděti duše v očistcových plamenech trpící a důvěrně k svému Spasiteli pohlížející a ruce prosebně vzhůru vztahující. Anjel z boku Kristova kanoucí krev do kalicha zachycuje, aby jí plameny uhašel. Druhá ze stávajících dosud kaplí^{*)} v rohu hřbitova k východní straně má zvenčí na vršku střechy sošku, představující anjela s troubou a uvnitř nad kamenným oltářem stěnomalba, představující Bolestnou Matku Boží pod křížem s mrtvým tělem Páně na klíně.

Také zvenčí na kaplích nacházely se stěnomalby, bohužel ale nyní již vyrudlé a téměř nepoznatelné. Na oně k východu vyobrazen poslední soud, na západní pak anjelé nad dušemi trpícími se vznášející a ruce k vysvobození jim podávající.

V hlubokém spodku, co kostnice slouživším, nachází se hojnost kostí z umrlců na hřbitově pochovaných.

Dokud všechny čtyry kaple stávaly, odbývaly se v nich za deštivého počasí a rozblácených cest čtyry božitélské štace, an je nelzelo na návsi konati.¹⁷⁰

Nový, nynější hřbitov, založen jest na zádušním pozemku nad farskou zahradou za vsí. K severní straně roku 1836 obehnan je zdí, uprostřed stojí vysoký kříž z dubového dříví s obrazem Ukřižovaného. K němu vedou lípy a řeřabiny.

*) Tato kaple byla roku 1908 s dovolením farního úřadu velišského k žádosti obce velišské jejím nákladem upravena na umrlčí komoru, o jejíž zřízení té doby c. k. okresní hejtmanství v Jičíně naléhalo. Měla se vlastně nákladem obce postaviti nová umrlčí komora kdesi na novém hřbitově, ale po delším vyjednávání svolilo c. k. okresní hejtmanství k tomu, aby stávající kaple v umrlčí komoru zařízena byla. Stalo se tak ovšem bez opory práva majetnictví záduše beze všech možných závazků, nákladů na vnitřní opravu pro budoucnost.

Bohatství kostela

Velišský chrám Páně byl nejenom nákladně vystavěn, ale spolu i bohatě zbožím zásoben. Dle inventáře z roku 1776 bylo zde zpočátku mnoho krásných a drahých posvátných nádob i cenných paramentů.

Ze stříbra zhotovených věcí se zde nacházelo:

1 monstrance dobře pozlacená, vážíci	112	lotů
5 kalichů s patenami	160	lotů
1 ciborium	38	lotů
1 pacifikál	33	lotů
1 kadidelnice s loďkou a lžičkou	88	lotů
1 velká lampa pro věčné světlo	128	lotů
1 konvička s miskou	40	lotů
2 menší lampy u postranních oltářů	48	lotů
1 schránka pro svaté oleje	8	
ouhrnem	655	lotů, čili 20 liber, 15 lotů ¹⁷¹

Z paramentů¹⁷² zmínky zasluhují:

Slavnostní roucho červené barvy ze sametu, širokými zlatými portami opatřené (casule, dvě dalmatiky a pluvíál).

Slavnostní roucho bílé barvy z květovaného brokátu, které však jest velmi sešlé, protože se ho neužívá více.

Z tohoto věrného a podrobného popisu farního kostela velišského patrně, že tento chrám Páně jest stkvělým pomníkem a imposantním do dálky hlasatelem řídké zbožnosti a štědrosti právě šlechtné české šlechtičny proslaveného rodu Kolovrat-Krakovského.¹⁷³

Velišská farnost v době působení P. Jana Tichého (1906–1919) ○

Posavadní otáčecí tabernákl¹⁷⁴ dal přeměnit na uzavírání dvířkami a i jinak jej dal vyzdobit většinou svým nákladem. K zaopatření nemocných pořídil 2 nové cínové schránky pro svaté oleje a 2 kovové křížky do tašky k nemocným. Též 2 nové nádoby pro křestní oleje ve zvláštním pouzdru a 2 stříbrné lžičky pozlacené k svěcení křestní vody.¹⁷⁵

Boží hrob, velice zchátralý, byl použitím některých starých předmětů nově zřízen a trvale umístěn ve výklenku východních dveří, které se dříve nikdy kvůli průvanu neotvíraly (náklad 318 korun). Roku 1908 pořízena nová kropenka s kropáčkem z alpaky, postříbřená a uvnitř pozlacená pixis pro velkou sv. hostií, postříbřená 1 stará kadidelnice. Pořízen 1 nový bílý pluviál, nový stříbrný kalich a 1 kalich opraven a pozlacen. Oba užívají páni kaplani. 1 nová hedvábná kasule, 1 alba, 4 červené a 2 fialové sukničky pro ministranty, lunula do stříbrné monstrance předělaná k snadnému zasazení nejsvětější svátosti a pozlacená, 1 nová žlutá *velum humerale*.¹⁷⁶

Dva obrazy sv. Augustina a sv. Jeronýma, které dosud v oratoři visely a vlhkem velmi utrpěly, byly opraveny a na své předešlé místo v kostele nade dveře západní a východní umístěny. Obě sakristie byly vyčištěny a vymalovány, kostelní lavice a skříně v sakristii opraveny a olejem natřeny.

Roku 1909 pořízena nová bursa k nemocným, patěna k zaopatřování a modrý sáček pro svaté oleje. Kalich po † panu děkanovi Novákovi byl znovu pozlacen, pouzdro opraveno. Pacifikál nově pozlacen a pouzdrům a novými ostatky opatřen.

Téhož roku byla fara a hospodářská stavení opravena. Dolení chodba ve faře opatřena cementovými dlaždicemi, všechny pokoje, chodby a kuchyň vymalovány. Do kuchyně a pokoje pro hospodyni pořízené nové sporáky. Zdi ve dvoře a zahrady a kolem hřbitova znovu nahozeny. Ze starých cihlových dlaždiček, které byly dříve ve faře v dolní chodbě, zřízen chodník k dvířkám do dvora. Dveře kostelní, hlavní vrata a ostatní dveře u špejcharu a u chlévů opraveny a barvou natřeny. Také zřízen byl ze studně do fary vodovod (300 korun). Vylévadlo na dvoře a kanály opraveny.

Roku 1910 stříbrná velká monstrance znovu pozlacená a opatřena novým pouzdrům za 28 korun. Také ciborium znovu pozlacen za 48 korun. Mosazný křížek (menší pacifikál) pozlacen a opatřen pouzdrům za 24 korun, alpaková kadidelnice postříbřena s loďkou za 14 korun.

Již jako kaplan byl vyznamenán několika pochvalnými dekrety. Roku 1884 po generální biskupské visitaci obdržel farní synodalie.¹⁷⁷ Roku 1891 *expositorium canonicale*,¹⁷⁸ téhož roku stal se vikariátním sekretářem. Roku 1898 po generální biskupské visitaci osobním děkanem, roku 1904 stal se členem okresní školní rady jičínské, roku 1908 u příležitosti 60letého panovníckého jubilea Jeho Veličenstva císaře a krále Františka Josefa I.¹⁷⁹ byl

- vyznamenán rytířským zlatým křížem řádu císaře Františka Josefa a po generální kanonické visitaci roku 1910 stal se čestným konsistorním radou.

Dne 26. dubna 1906 zemřel ve Vídni majorátní pán panství šlikovských, urozený pan Ervín, hrabě Šlik,¹⁸⁰ c. a k. komoří, rytíř suverénního řádu Maltézského. Tělesné pozůstatky jeho byly do Kopidlna převezeny a 30. dubna na starém hřbitově kopidlenském v pořadí hraběcích hrobů vedle tamního kostela pochovány.

Zemřel v poměrně mladém věku 54 let (narozen 22. ledna 1852) bezdětek, zanechav vdovu Reginu (Terezií), rodem kněžnu Hohenlohe-Waldenburg-Schillingsfürst. Nástupcem jeho v držení panství kopidlenského (fideikomis) a veliš-vokšického čili jičínoveského měl se státi jediný jeho bratr František Arnošt, hrabě Šlik¹⁸¹ (narozen 27. ledna 1854), poněvadž ale jeho paní manželka Berta,^{**} vdova po c. k. setníku Josefu Castilione, rodem Roxerová, byla jen z měšťanského rodu, neodpovídal sňatek tento ustanovením fideikomisního statutu, v němž zakladatel fideikomisu pan František Arnošt, hrabě Šlik roku 1672 ustanovil, že držitelem kopidlenského fideikomisu může být jen nejstarší mužský potomek rodu šlikovského, který je katolík a jehož manželka pochází z rodu starého českého panského stavu.

Pro případ, že by rod hrabat ze Šliků vymřel, anebo stávající potomek zmíněným podmínkám nevyhověl, měl fideikomis přejíti dle práva prvorozenectví do držení potomků Karla, hraběte Salma (týž byl bratrem matky zakladatele fideikomisu, Františka Arnošta Šlika). Po vymření toho rodu měli následovati jako dědicové: 2) potomci Maximiliána, hraběte z Truchsess (byl tento synem sestry zakladatele fideikomisu), pak 3) hrabata Salmové z Tovačova na Moravě, pak 4) knížata (Rheingrafen) Salmové, konečně 5) potomci švagra zakladatelova, hraběte z Weissenwolfu. Poněvadž knížata Salmové činili nároky na dědictví fideikomisní, nebyl pan hrabě Šlik k dědictví fideikomisu připuštěn a povstala soudní rozepře. Panství kopidlenské bylo od jičínoveského odděleno. Pod Kopidlnem byl do ukončení rozepře soudně ustanoven kurátor pan Dr. Karel Claudi, advokát v Praze. Též patronát, až dosud jednotný, byl rozdělen, a sice zřízen patronát kopidlenský a patronát jičínoveský. Panství jičínoveské čili veliš-vokšické přejal hrabě František Šlik, dal si upravit zámek v Jičínovsi a tam se svojí rodinou bydlel od roku 1908.

Nastal nyní o dědictví fideikomisu Kopidlna a Staré Hradky soudní proces, a sice dvojitý. První, který se o nástupnictví v Kopidlně a Starých

***) Berta (Marie Alžběta), rodem Roxerová byla dne 1. září 1869 oddána v Linci ve farním kostele sv. Josefa s Josefem Castilione, který jako c. k. plukovník (Oberst) dne 16. července 1896 zemřel. Rodiče její byli: Josef Roxer a matka Marie, rodem Rinsmaister. S hrabětem Františkem Šlikem měla ještě za života svého muže Josefa Castilione tyto děti: Jindřich Maria, narozen roku 1874, dcera Margareta Maria, narozena roku 1875 a syn František Valentin, narozen 1882. Po smrti svého muže Castilione provdala se dne 26. října 1896 za hraběte Františka Šlika v Štýrském Hradci v kostele u sv. Leonharda, načež její nemanželské tři dítky byly legitimovány na jméno otce Františka, hraběte Šlika.

Hradech hlásil, byl dědičný Emanuel, princ Salm-Salm z Postupimi (Pot-
sdam u Berlína), který tvrdil, že jest přímým potomkem knížat a rýnských
hrabat (Rheingrafen) Salmů, jichž rod byl dle statutu fideikomisi pro
případ vymření rodu šlikovského, aneb kdyby stávající potomek hrabat Šli-
ků dle týchž statut k následnictví nebyl schopen, k substituci hrabat Šliků ve
čtvrté řadě povolán, jelikož rod Karla, hraběte Salma (sub 1.), hraběte Ma-
ximiliána z Truchsess (sub 2.) a hrabat Salmů z Tovačova (Tobitschau, sub
3.) té doby byl vymřelý.

Dědičný princ Emanuel Salm-Salm, zastoupen advokátem Dr. Wi-
enem z Prahy, podal počátkem roku 1910 žalobu proti Františku, hraběti
Šlikovi a jeho descendenci, zastoupenému advokátem Dr. Ecksteinem, ja-
kož i proti hraběti Konrádovi Ungnadu z Weissenwolfu a jeho descenden-
ci zastoupenému advokátem Dr. Karlem Sohnem, u c. k. zemského soudu
v Praze na zjištění dědičných a nástupnických práv na fideikomis Kopidl-
no a Staré Hrady. Žaloba tato byla však zamítnuta z důvodů, že rokujícímu
schází aktivní žalobní legitimace, tj. že nedokázal, že pochází z rodiny kní-
žat a rýnských hrabat Salmů, kterou zakladatel fideikomisu hrabě František
Arnošt Šlik ve 4. řadě k nástupnictví na fideikomis Kopidlno a Staré Hra-
dy ustanovil.

Při odvolání se k druhé instanci, totiž vrchnímu zemskému soudu,
byl při stání dne 15. prosince 1910 rozsudek první instance (zemského sou-
du) sice zrušen a princ Salm-Salmovi přiřknuta legitimace, totiž že pochází
z rodiny knížat a rýnských hrabat Salmů a tudíž že má oprávněné nároky
na dědictví fideikomisu kopidlenského a starohradského, ale třetí instance,
nejvyšší soudní dvůr ve Vídni, při stání dne 18. července 1911 definitivně
rozhodl, že princ Emanuel Salm-Salm k nástupnictví na Kopidlno nemá
žádného práva, poněvadž mu veškeré legitimace k žalobě schází, jelikož
nepatří k té rodině knížat a rýnských hrabat Salmů, která jest ve statutech
fideikomisu ve čtvrté řadě míněná. Tím byly nároky jeho na nástupnictví
v Kopidlno definitivně zamítnuty a on k soudním útratám pro 6590 korun
odsouzen.

Nastal nyní druhý proces o Kopidlno a Staré Hrady. Po odmrštění
nároků prince Emanuela Salma hlásil se o nástupnictví na Kopidlno
a Staré Hrady Konrád Ungnad z Weissenwolfu, svobodný pán ze Steyreggu,
c. k. komoří, tajný rada, dědičný člen panské sněmovny, říšský rada, nejvyš-
ší hofmistr dědičných zemí v arcivévodství rakouském pod Enží, čestný rytíř
suverénního řádu maltézského, majitel velkostatku Steireck, vznesl zastoupen
advokátem Dr. Karlem Sohnem u c. k. zemského soudu v Praze koncem roku
1911 žalobu na hraběte Františka Šlika, c. a k. komořího a jeho syny Jindřicha
a Františka, hraběte Šlika, jakož i na jejich dosud nenarozené potomky, žalo-
bu za příčinou zjištění, zdali František, hrabě Šlik a jeho mužští potomci jsou
oprávněni a schopni nastoupiti v držení reálních fideikomisů Kopidlno a Sta-
ré Hrady. Hrabě Šlik byl zastoupen svým advokátem Dr. Josefem Epsteinem.

○ Zároveň s touto žalobou podal advokát Dr. Viktor Landesmann v Praze jako kurátor potomků hraběte Ferdinanda Bonaventury Weissenwolfa proti hraběti Františku Šlikovi, jeho synům a dosud nezrozeným potomkům žalobu na zjištění, že žalovaní nejsou oprávněni a schopni, aby nastoupili na fideikomis, úmluvou ve Vídni 10. května 1745 a v Praze 15. května 1745 zřízený a upravený, pozůstávající v požívání úroků 50.000 zlatých rýnských a *usus fructus*¹⁸² svobodného dvora Vrsce a dvou třetin rybníku Kamenný u Kopidlna.

Soudní řízení u c. k. zemského soudu v Praze konalo se 19. ledna 1912. Obě žaloby opíraly se o ustanovení čl. 27 statutu fideikomisního daného v Karlových Varech 27. října 1672, který doslovně zní: „*Neben diesem ist es mein väterlicher Willen und Gebot, dass [...]*¹⁸³ *mein erstgeborener Sohn und nächster Anwärter meiner Verlassenschaft, sondern auch alle anderen Nachfolgen meines Geschlechtes und Namens, worunter auch die substituierten verstanden werden, wenn sie ihr gebührliches Alter erreicht haben und mit göttlich Willen in den Ehestand treten wollen, jederzeit bedacht sei, eine solche Gemahlin zu wählen, die aus dem alten Herrenstande und einem wohlhaltenen Geschlecht entsprossen, auch zugleich einer frommen Tugendfrauen Lebensweise da um die Graf Schlickische Hausehre Ruhm habe und zugleich die Reinigkeit des Adels und Geblüts ihrer Vorfahren erhalten werden möge. Sollte sich aber einer meiner Söhne und Nachkömmlinge unterstehen, wider diesen meinem väterlichen Verbot außer Standes zu heiraten und die Reinigkeit des Adels und Geblüts zu bemüdeln, der soll die Primogenitur und Fideikomissfamilie perpetui nicht allein anfähig sein, sondern nach des übernommenen wirklichen Besitzes beraubt und auch Ausmessung der [ver...]*¹⁸⁴ *Landesordnung O 27 und des königlichen Ständerecht N. 49 einziges Erbteil und [...]*¹⁸⁵ *nicht zu erwarten und zu genießen haben, sondern von aller Hoffnung ausgeschlossen sein.*“¹⁸⁶

Při tomto soudním řízení poukazovali advokáti hraběte Weissenwolfa na ustanovení tohoto 27. článku fideikomisního statutu a dovozovali, že hrabě František Šlik nemá ani potřebné kvalifikace a tudý ani právo na nástupnictví ve fideikomisu, jelikož 26. října 1896 za manželku pojal Marii, vdovu po † c. k. plukovníku Castilione, rodem Roxerovou, která byla pouze z měšťanského rodu, což odporuje ustanovení článku 27 fideikomisního statutu, dle něhož nástupce na fideikomis musí mít manželku ze starého panského stavu.

Ale i jinak poukazovali advokáti na poměr hraběte Františka Šlika k jeho manželce, pokud byla ještě chotí plukovníka Castilione, že z poměru toho vzešly tři děti, jež hrabě Šlik uznal za své a jež i na své jméno pozdějším manželstvím legitimovati dal. Těmto vývodům dal zemský soud za pravdu a hrabě Šlik a jeho potomci prohlášeni za neschopné nastoupiti na fideikomis v Kopidlně a Starých Hradech, a že následkem toho právo na dědictví fideikomisu v Kopidlně a v Starých Hradech přináleží hraběti Konrádu Ungnad z Weissenwolfu, jehož rod dle fideikomisního statutu, an ostatní 4 předcházející k nástupnictví ustanovené rody, té doby vymřel.

Odvolání se hraběte Šlika k vrchnímu zemskému soudu v Praze, jako druhé instanci a konečně k nejvyššímu soudnímu dvoru ve Vídni jako třetí instanci bylo nálezem z 19. června 1912 zamítnuto, a tak se stalo, že fideikomis hrabat Šliků Kopidlna a Staré Hradý přešel dle práva primogenitury na Konráda, hraběte Ungnad z Weissenwolfu a jeho potomky roku 1912. Hraběti Františku Šlikovi a jeho rodině zůstalo jen panství Jičínoves, resp. Veliš–Vokšice, k čemuž patří: Vokšice, Jičínoves, Slatiny, Bartoušov, Bílsko, Hubojedy, Plhov, Samšina, Drštekryje a Jinolice.

Roku 1908, dne 18. září připadl výroční den 50letého posvěcení na kněze slavně panujícího svatého Otce Pia X.,¹⁸⁷ kteráž památka byla v Římě dle ustanovení svatého Otce přeložena na den 16. listopadu, jakožto výroční den jeho konsekrace na biskupa. Dle přání svatého Otce, aby toho dne kolem sebe viděl co možná největší počet svých věrných, putoval do Říma také vrchní pastýř diecéze královéhradecké, nejdůstojnější pan biskup, ThDr. Josef Doubrava,¹⁸⁸ aby nejen se zúčastnil tak vzácného jubilea Otce křesťanstva, ale též u něho hledal a našel pro sebe, své kněžstvo a diecézi sílu ke správě svého lidu, potěchu v rozháraných poměrech časových a požehnání pro sebe a své diecezány. Při té příležitosti vylíčila jeho biskupská milost ve zvláštním slyšení svatého Otce poměry v diecézi a neblahé boje časové. Svatý Otec vzal zprávu jeho s vděčnou účastí, projevil díky za věnovaný diecézní jubilejní dar. Potěšen a posílněn slovy sv. Otce navrátil se nejsvětější biskup zpět, přinášeje pozdrav a apoštolské požehnání pro duchovenstvo a lid své diecéze.

Téhož roku 1908 dne 2. prosince slavil Jeho veličenstvo císař a král František Josef I.¹⁸⁹ 60letou památku svého slavného panování. Pamětný ten den oslavován v celé říši slavnými službami Božími a zřizováním mnohých humanitních a charitativních ústavů a nadací. Při té příležitosti byl Jeho Milost, nejdůstojnější pan biskup královéhradecký ThDr. Josef Doubrava od Jeho Veličenstva císaře a krále vyznamenán vzácnou hodností skutečného tajného rady s titulem Excellence.

Roku 1909 byla ve Veliši po dlouholetém domáhání zdejší obce farního úřadu zřízena dnem 1. července 1909 samostatná pošta, a sice vyhláškou c. k. ředitelství pošt a telegrafů pro království české ze dne 12. června 1909 čís. 101.582/09 VIII. Obec Velišská najala pro poštu domek hned pod farou, náležející Marii Haškové. Zřízením pošty, k níž přiděleny byly obce Podhradí, Šlikoves, Střevač se Špiglovým mlýnem a Na Sádku, Bukvice, Pazderna, Křelina s myslivnou, Nadslav s hájovnou, Štidla s Bartovnou a Lhota Hlásná s „mezi baráky“ a na „Karlově“ – dosažena pro Veliš velká výhoda.

Roku 1910 jeho Svatost Pius X. ráčil našeho velehorlivého vrchního pastýře, Jeho Excelenci, nejdůstojnějšího pana biskupa královéhradeckého ThDr. Josefa Doubravu poctíti velikým vyznamenáním asistenta papežského trůnu s hodností římského hraběte, což jak od duchovenstva,

○ tak od věrného katolického lidu s obzvláštním povděkem přijato bylo.

Jeho Excellence, nejdůstojnější pan biskup královéhradecký, ThDr. Josef Doubrava ráčil roku 1910 ve vikariátě kopidlenském od 23. dubna do 12. května odbývat generální kanonickou visitaci. Počátek byl ve Veliši. Přijel v sobotu dne 22. dubna o 1/2 12 hodině dráhou do Jičína, kdež byl od vikáře a děkana velišského Jana Tichého, kaplanů Aloise Nožičky a Josefa Kojana, pana patronátního komisaře Josefa Nešněry, též od jičínského duchovenstva uvítán, načež se svou družinou, kanovníkem ThDr. Janem Soukupem¹⁹⁰ a ceremoniářem Josefem Huráněm, jel přes Čejkovice a Staré Místo do Veliše, na silnici „černými potoky“ čekalo na něj banderium 24 jezdců z Veliše, čtyři sochy Panny Marie. Ve Veliši u slavnostní brány byl přivítán od pana starosty Františka Formana a obecního zastupitelství, od školní mládeže, načež se pěšky skrze obec četnými prapory ozdobenou, za účastenství hostů z Jičínovsi a z Nadslavi a velkého zástupu lidu, ubíral do fary, kde jej jménem svého otce uvítal vysoce urozený pan Jindřich, hrabě Šlik.

Odpoledne odebral se Jeho Excellence do školní budovy, kde se v jednotlivých třídách k veliké spokojenosti jeho odbývala zkouška ze sv. náboženství. Ráno dne 24. dubna měl nejdůstojnější pan biskup o 1/2 8 mši svatou, potom kázání, pak biřmoval na 400 školních dítek, potom byla zkouška z náboženství dítek z přespolečných škol (z Nadslavi, z Jičínovsi, Chyjic a Střevače). Odpoledne ve čtyři hodiny bylo křesťanské cvičení, pozhňání a na konec biřmování lidí dospělých 400 osob. Polední hostiny účastnil se mimo četné duchovenstvo, obecní výbor, též vysoce urozený pan hrabě Jindřich Šlik, c. k. dvorní rada a okresní hejtman jičínský pan Felix Barbner, patronátní komisař pan Josef Nešněra a jiné vynikající osobnosti. Visitace měla skvělý průběh, s výsledkem byl nejdůstojnější pan biskup velmi spokojen.

Ve Veliši nocoval nejdůstojnější pan biskup po čtyři dny, odkud vždy ráno vyjížděl do sousedních farností, a sice 25. dubna do Ostružna, 26. dubna do Samšiny. Na noc se vždy vrátil do Veliše. Ráno dne 27. dubna přišlo se obecní zastupitelství velišské do fary s Jeho Excelencí rozloučit, což jej nemálo těšilo. Na to, rozloučiv se v kostele s lidem, odjel do Slatin, kde byla visitace a biřmování. Na noc jel do Jičínovsi, kde v tamním zámku s blahovolnou ochotností vysoce urozeného pan Františka, hraběte Šlika od 27. dubna do 1. května, tedy po pět nocí nocoval a vždy ráno do sousedních far na visitaci vyjížděl, totiž 28. dubna do Nemyčevsi, 29. dubna v pátek byl den odpočinku, 30. dubna do Hradištká, potom do Vysokého Veselí.

Dne 2. května se s Jičínovsí rozloučil a odjel na visitaci do Kopidlna, kde nocoval po šest dní, od 2. do 7. května. Dne 8. května odjel ráno do Dymokur a odtud na noc do Králové Městce, kde byla 9. a 10. května visitace, 11. května v Křešicích a 12. května v Běronicích, tím visitační cesty

ukončeny. Na faře v Králově Městci nocoval čtyři dny, z Běronic na večer odejel vlakem zpět do Králové Hradce.

O výsledku této generální kanonické visitace vydal k duchovenstvu vikariátu kopidlenského Jeho Excelence, nejdůstojnější pan biskup Dr. Josef Doubrava pastýřský list ze dne 19. prosince 1910 čís. 5360 d. jak do-
slovně následuje:

Pastýřský list Jeho Excelence nejdůstojnějšího pana biskupa Josefa Doubravy

o výsledku generální kanonické visitace k duchovenstvu
vikariátu kopidlenského

Josef, z Boží a apoštolské stolice biskup královéhradecký, Jeho Svatosti Domácí Prelát, asistent papežského stolce, Jeho c. a k. apoštolského Veličenstva skutečný tajný rada, římský hrabě, svatě teologie doktor, člen sněmu Království českého, pán na Chrasti, Podlažicích, Chlumu, Zájezdci, Roubovicích atd.

Milému duchovenstvu vikariátu kopidlenského
Pozdrav a požehnání!

Vykonav za pomoci Boží kanonickou generální visitaci na osadách Vašich vázán povinností svého apoštolského úřadu za užitečné mám, podati Vám v hlavních alespoň rysech soubor zkušeností, jichž jsem tam nabyl. Bohu díky, že lze je nazvati příznivými.

1. Není to osobní ješitnost, jež rozpomíná se především na přivítání, jakým byl jsem přijat, přicházejе na osady. V uvítání zračívá se již na pomezí dědin farních duch víceméně zachovalý, smýšlení katolické více méně probudilé, ale též proud nepřátelský náboženství a církvi. Uvítání toto na patnácti osadách vikariátu kopidlenského svědčí, že duch katolický osady tyto ovládá. I tam, kde starosta jako zástupce obce nepřišel, jako zejména v Slatinách, lid sám se postaral o důstojné uvítání svého vrchního pastýře.

Na paměti mám vše, čeho jsem byl svědkem. Vzpomínám, kterak i za velké nepohody obec Vrbická nadšeně mně doprovázela ku Králově Městci, v lijáku zástupcové a zástupy mne očekávali. Nezůstalo mne ovšem tajno, jak starosta Vaněk, nejen ve své obci Slatinské, ale i jinde o to usiloval, aby lid odvrhl svého biskupa (ku příkladu v Žereticích).

Z vítání tanou mi na mysl i zjevy milých dítek a mezi nimi děvčátko Anna Řeháková, dceruška řídícího učitele ve Vysokém Veselí, jež proslavením svým neobyčejně řečnický krásným vzbudila moji a přítomných pozornost. Však měl-li bych vyčerpati veškerou potěšen pozornost, musel bych vyjmenovati všechny osady počínaje Velišem a konče Běronicemi, přičemž bylo by mi pochvalně zmíniti se o účasti téměř veškerého váženého učitelstva.

- 2. Přirozeno, že visituje, toužím především shledati duchovenstvo po stránce soukromého úředního života v souladu se vznešeným určením jeho. Vímt', že pak i osady budou po většině spořádány. *Qualis rex, talis grex.*¹⁹¹ Pokud bylo lze se přesvědčiti, jest duchovenstvo si tohoto svého povolání chvalitebně pamětlivo.

a) Život kněžský spořádán v ohledu uctění askeze. Breviář se duchovní modlí. Jen ve dvou případech přiznáno, že někdy z pouhé netečnosti *oficium*¹⁹² opomenuto. Svatou zpověď koná duchovenstvo v kratších neb menších lhůtách, dvanáct až dvě v roce. Meditací¹⁹³ pravidelných neshledáno, což namnoze vysvětluje se poznámka jednoho ze starších duchovních, že nedostalo se duchovenstvu náležitého návodu. To ovšem asi v novějších dobách říci nelze. Adorací pravidelných shledáváme při kněžích [...].¹⁹⁴ I nalezl jsem ve vikariátě počtem čtyři.

Předpis o tonsuře¹⁹⁵ byl vcelku zachován. Nedbání jeho visitaci vysvětloval jeden z mladších duchovních výmluvou, že nechce se tu jeviti lepším než jinde. Způsob tento nezasluhuje chvály upřímnosti, nýbrž výtky nešetřného jednání, jež se nejméně sluší mladému knězi.

O pospolitém životě farářů s kaplany doznal jsem mimo dva případy – útěchy z jejich bratrské shody, a i v jednom z těchto případů neshody zavládl jakýs takýs *modus vivendi*.¹⁹⁶

b) Hledě k působení duchovenstva vikariátního, všimal jsem si trojího úřadu a povolání a zmíním se o některých zkušenostech v té příčině nabytých:

Ze stránky učitelské bylo mi přesvědčiti se o činnosti katechetické. Konaje zkoušku povětšinou ve škole shledal jsem na své uspokojení, že celkem dostavilo se dětí dosti, ač se též stalo, jako v Běronicích, že na oprávněné pohoršení naše děti z filiální školy po svatém biřmování byly domů odvedeny. Dojemné bylo vidět schromeného hošíka ve Vrscích, jenž ke zkoušce dal se donésti. Prospěch ve škole mne uspokojil. Někde, jako ve škole královéměstecké, byl výborný.

Metoda v katechesi shledána celkem správná. Vytkl bych jen toto: Jednostranné učení katechismu bez dokladů biblických a učení biblickým dějům bez aplikace nenese nikdy celého ovoce. Katechizující kněz nechť vždy, třeba již po léta katechizuje, alespoň v duchu upraví si postup, aby nestala se pak katechese kostrbatou, nelogickou a v mnohém pro děti těžkou. Pak nepřivykne kněz snadno některým nepřístojným zvláštnostem, jako tu též otázku po každé dvakrát slovně opakovat atd. „Proč pak Pán Bůh stvořil anděly? Proč pak Pán Bůh stvořil anděly?“ Neb v jedno spojovati více otázek. Ku příkladu: „Komu dal Pán Ježíš své hříchy odpustiti a kde?“ Aneb vsunovati skorem v každou větu některé ze slov „ku příkladu“, „viděti“, „vidíš“, „pozor“.

S metodou nesrovnává se, dětem dát sborem odpovídati celé biblické události, sborové odpovědi hodí se k definicím ku příkladu, kde třeba

a možno, aby děti znaly vše doslovně. Pedagogicky jest nepřístojno ze strany katechety mezi modlitbou, rukou tónu dávat k rytmu modlitby, nápadnými posuňky např. natahováním rukou, vystupování na špičky nohou kontrolovatí dítky, při zkoušení zahanbovatí z ukvapení i hodného žáka, jenž pak dá se do pláče, sedětí na lavici dívek, zvláště toto co nejdůrazněji vzkazují katechetikům, znají, co trapného vyšetřování již zplodil tento zlozvyk, přičemž zajisté katecheta nemá toho nejmenšího zlého úmyslu.

Ze strany dítek nepřístojno: příliš rychle se modlití, k chybné odpovědi hlasitě volati „chyba!“, o slovo se hlásiti: „Já, já!“.

K učitelské činnosti v chrámu Páně kázáním a křesťanským cvičením poznamenávám toto: Nelze dosti důrazně doporučení kněžím, zejména mladším, aby kázání si psali, alespoň nástin logického postupu. Málo zdaru mají dle mínění duchovních křesťanská cvičení, a tak se stává, že svaté konání jejich ochabuje. Potěšitelnou výjimkou jest, že dle sdělení cvičení tato konají se po celý rok v Samšíně dle katechismu Spisarova a v Běronicích, zde za četného účastenství osadníků plnicích prostory chrámové. Připomínám radu druhou duchovním správcům, aby pokusili se cvičení toto po svatém požehnání konati podvečer, doufám, že v tuto dobu účast bude hojnější.

Vzhledem k úřadu kněžskému, jeho liturgickým úkonům a povinnostem budiž s uspokojením poznamenáno, že i ta shledána chvalitebná snaha duchovenstva o důstojnou bohoslužbu a přesné plnění předpisů vzhledem k obřadu. Posvátné péče o svatostánek a svátost nejsvětější jsou duchovní dbalí, jen připomínám, že kněz, jenž vkládá do monstrance svatou hostii, předtím i potom jest v nádobce ablutionis¹⁹⁷ umýti prsty. Toto místy se nedbá.

Účast při mši svaté pěkná. Chvalitebný obyčej doprovázeti mešni úkony nejen zpěvem, ale i modlitbou dle *Oltáře*,¹⁹⁸ shledán mimo Veliš, Ostružno, Vysoké Veselí a Chotěšice ve všech chrámech jmenovaných, a doufám i v těchto chrámech jmenovaných s pravidlem způsob zmíněný zaveden jest. Zvláště pěkně osvědčily dítky v Žlunicích znalost oněch modliteb ke mši svaté, v Kněžicích s povděkem jsem shledal v chrámu poličky se zásobou *Oltářů* určených pro muže, aby jich užili při mši svaté, v Samšíně pak a v Žlunicích shledal jsem *Oltáře* rozložené k obecnému užití po lavicích chrámových.

Při výstavu Velebné Svátosti slyšel jsem dítky krásně pěti: Pochválení a pozdravení – v Kopidlně a Králové Městci. Pozoroval jsem však, že při výstavu Nejsvětější Svátosti dítky namnoze vstávají, ještě než vloží se Nejsvětější Svátost v tabernákulum, také pozornost, že ministranti mezi mši svatou neklečí, jak se patří. O modlitbě „Zdrávas královno“ přidává se teď „Ježíše Kristu“.

Obřady dle tvrzení duchovních konají se správně, jak schválený rituál předpisuje. Upozorňuji jen, vzhledem k dopolední pobožnosti, aby tam, kde užíváno Němečkovy *Rukověti*¹⁹⁹ – v mnohém ovšem velmi dobré

- – šetřeno bylo předpisu o litaniích a aby v litanii loretánské po Beránku Boží nepředávalo se více „Pane, smiluj se“.

Třeba též nařídit kostelníkům, aby k incensaci²⁰⁰ připravili uhlí řeřavé, stává se i o visitaci, že přináší se uhlí vyhaslé a nadušování pak jest nemožné.

V ohledu pastýřském sledoval jsem bdělost duchovenstva a rozkvět osad a péči o farní úřad. Pokud bdělosti se týče, shledal jsem především, že duchovní správcové dbalí jsou povinnosti aplikace příkladně, jen *exposita*²⁰¹ dymokurský sdělil se mnou, jemu že povinnost tato uložena nebyla, nýbrž zahrnuta zůstala osada dymokurská v *aplikaci*²⁰² faráře královéměstského. Sám jsa toho náhledu, že *cura separate*,²⁰³ již pověřen *exposita* vzhledem k dymokurským, spojena jest z povinností aplikační, neopomenu v této rozlišné zásadě doptati se spolehlivého rozhodnutí, aby dle něho *expositivé* se pak pořizovali.

K bdělosti o osadu náleží dále vše, co pozvídá náboženského ducha a katolické vědomí lidu. Prostředků k tomu po stránce prvé naskýtá se svědomitému duchovnímu správci dosti. Mámtě na mysli v přední řadě pořádku svatých misíí. Pokud se pamatuji, ve vikariátě byly již všude mimo Samšinu, kde však prý budou nejdříve, pak Chotěšice a Dymokury, kde nedostatek místa v obydlí expositury tomu brání. Snad by bylo lze promluvit se zbožnou mladou paní hraběnkou, zda nepřijali by misionáře v zámku pohostinně, aby i zde misie vykonati se mohlo.

K jednomu zvláštnímu prostředku bych radil na povznesení náboženského citu a na útěchu osadníků, prostředek tento naskýtá se v časté návštěvě nejsvětější svátosti. K tomu si ovšem třeba, aby chrám neb alespoň síňka u vchodu chrámového byl lidu za dne přístupný. Bohužel je to zřídka kde pořízeno, ač za náležité opatrnosti by se to opatřiti mohlo. V Hradištku prý kostel alespoň v létě otevřen.

Z prohlídky farních úřadoven a úředních knih sluší mimo věci již o visitaci vytknuté vytknouti zejména neúplné, ba i nedostatečné zapisování farních kněh pamětních. Netřeba, jak to někdo skládá, zapisovati sem události povšechného významu, o nichž budou vypravovati dějiny. Farní kniha pamětní jest pro osadu farní a co pro tuto paměťhodno, náleží do knihy farní pamětní. Tak např. v Ostružně nalezl, aby zapsáno bylo *curriculum vitae*²⁰⁴ nejdůstojnějšího světicího biskupa pražského, Františka Brusáka,²⁰⁵ pocházejícího z osady ostruženské. V pamětní knihu farní náleží též posloupnost duchovenstva v osadě, výsledek sčítání lidu apod. Budiž to tedy péčí duchovních správců a biskupského vikáře, aby zájmy osady pro její kulturní dějiny významné bedlivěji se poznamenávaly.

Na pohled nepatrná a přece velice důležitá jest, aby duchovní správcové užívali ku psaní matrik a úředních spisů dobrého trvalého inkoustu, to potřebno připomenout ku příkladu ve Žlunicích. V nepořádku shledáno – ovšem vinou dřívějšího faráře – ve fáře hradištské.

K povznesení katolického vědomí, jež také jest předmětem bdělosti

pastýřské, poslouží organizace katolického lidu a rozšiřování četby dobré. Buďte pečliví této novodobé nutné stránky pastorační. Zkaženost doby je příliš značná, než abychom směli skládati ruce v klín. ○

3. Projeviv své zkušenosti o pastýřích přirozeně vzpomínám hned stádců osad duchovních. Činím s potěchou, že přes mnoho nebezpečí a bezohledné útoky duch náboženský dosud nevyzimel a jednotlivé osady zasluhují čestného o něm svědectví.

Ovšem jsou též obce, které neodolávají svůdným proudům, Bohu díky, že jsou to jen výjimky z [...] pravidla. Shledáváme toto: Na osadě velišské duch vcelku jest dobrý, organizace počíná, k svatým svátostem přistupuje as 600 věřících. Starosta velmi hodný. V Ostružně celkem duch zachovalý, starosta dobrý, účast na svatých svátostech as 600. V Samšíně duch zachovalý, lid přítulný, dobré četby dychtivý, starosta dobrý, účast ve svátostech as 200 dospělých. V Slatinách lid dobrý, starosta Vaněk nepřátelsky zaujatý, nejen na osadě, ale i v okolí snažil se lid odvrátiti od biskupa a překaziti náladu povznešenou. Přijímání svatých svátostí as 400.

V Nemyčevsi osada dobrá, starosta nezúčastnil se úředně, přece však přišel k příchodu alespoň v soukromí. Organizace v zárodku. V Hradištku lid a starosta namnoze dobrý, zejména ve Vrbsici, smutně však to vypadá v Žereticích, než je-li pravdivá pověst na obecné přírážky, odbírají se listy jako Cep, Právo lidu atd. K svátostem as 400. Vysoké Veselí jest v lidu a i v zastupitelstvu dobré. K svátostem as 1000. Kopidlna osvědčilo se chvalitebně. Lid zachovalý, k svátostem kolem 2700. Četba dobrá, na své útraty podporuje obětavý kaplan Valenta. Štváci, k nimž náleží nedostudovaný Pánek, nenabývají půdy.

V Chotěšicích lid poněkud drsný, ale upřímný, návštěva služeb Božích přiměřená. Přijímání svatých svátostí nečetné. Pohoršení se dává nedělní práci na panském dvoře. Nemyslím, že by to bylo v interesu majitelově, a učiním vhodné opatření, bych to zjistil a napravil. Chvalitebně zmínky zasluhuje pan kostelník Svoboda, jenž jest štedrým dobrodincem chrámu. Ve Vrbsicích osada dobrá, přijímání svatých svátostí as 800, četby katolické hleděno. Na osadě pochvalné zmínky zasluhuje výborný katolík a řečník na sjezdech, starosta Ječný v Běcharech. Žlunice jsou osadou povětšinou dobrou, z níž 1200 přistupují ke svatým svátostem a velmi pilně navštěvují služby Boží. Vidno tu, že příslušnost k agrární straně nevádí katolickému přesvědčení. Želiti jen, že v kteréš obci panuje alkohol. V Dymokurech také lid dobrý, účast na přijímání svatých svátostí kol 400. Na této osadě pohoršlivo, že na velkostatku znesvěcuje se den sváteční a nedělní.

Králové Městec osvědčil se osadou dobrou, a zvlášť obce venkovské tohoto uznání zasluhují. Ku svatým svátostem přistupuje as 1200 dospělých. Organizace hledí si tu zejména kaplan Solnička a lid vyhledává četbu dobrou. Kněžišce, ač nejsou prosty živlů radikálních, přece jsou osadou

○ dobrou. Starosta okresní Sodoma duchem nepřátelským docílil prý v Záhornici usnesení, nevšímá si visitace biskupské. Za to však obec Dubenečská²⁰⁷ se vyznamenala. V organizaci všímáno si tisku. V Běronicích na poslední štaci visitační – potěšil jsem se z osady velmi dobře, kdež přijímání svatých svátostí k 1200 [sic!] a návštěva služeb Božích četná. Starosta Sodoma, řídítel Libus byli označeni jako mužové velmi hodní.

4. Chovaje k stavu učitelskému pro jeho význam a v náboženském i národním ohledu opravdovou vážnost, se živým zájmem přihlížím o visitaci k učitelstvu, těše se velmi, když shledám se tu s muži vychovateli, bolestně cítě, když zvím o výjimkách. Poměr duchovenstva s učitelstvem dle vylíčení byl vcelku dobrý a chování též o visitaci, kdy při příchodu všude ve školách, mimo to ještě zvláště, jako ku příkladu ve Veliši a ve Slatinách, Vysokém Veselí, Dymokurech, Králové Městci, Kněžicích jsem byl vítán, zasluhuje vděčného uznání.

Mezi učitelstvem zastal jsem se na své potěšení zejména s řídícím Žitným v Nemyčevsi, jenž 33 roků zastává obětavě službu chrámového kůru, s řídícím Vydrou v Hradištku, jenž v chrámu zbožně se modlí, s hodnými učiteli Bejrou a Endrysem²⁰⁸ v Kopidlně, s řídícím Březským v Chotěšicích, jenž krásně v pamětní knize napsal na rozloučenou „Dokonáno jest, s Pánem Bohem“, řídícím Antošem z Dymokur, řídícím Šerfem v Králové Městci, Šimonem ze Slavče, řídícím Stránským ze Záhornice a Svobodou, jenž v Běrunicích řídí kůr.

Za to politováním mě naplňuje zpráva o několika učitelích, jichž chování v naprostém rozporu s povoláním vychovatele mládeže. Není dobrým učitelem, kdo o Bohu říká dětem: „Vy tomu věříte?“ a nadto o kostele: „Do kostela nemusíte, já nejdu a jsem také živ.“ – Není dobrým učitelem, kdo podepíše volnomyšlenkářské provolání protináboženské, kdo o slavnosti Vzkříšení, kdy i židé okna osvětlí, svůj byt nechá na pohoršení věřícího lidu neosvětlený. Díky Bohu, že takových smutných příkladů přece jen málo jsem shledal v porovnání s výbornými muži, ač výčtem výše jmenovaných zajisté jsem nevyčerpal všechny.

5. Hledě ku chrámům a jejich inventáři i bohoslužebnému vcelku projevuji své potěšení z toho, že ve vikariátě jsou chrámy většinou skvostně krásné, dobře opravené a též většinou opatřené příslušným, částečně i cenným inventářem. Zejména poznamenávám toto: Na Veliši v chrámu krásném poškozeny jsou fresky pozdějším přemalováním a na velebném schodišti ke chrámu vedoucím trpí kamenné skulptury olejovým nátěrem. Na hrbitově starý opuštěný kříž kovaný, hoden zachování. Očekávám, že mi bude poslán.

V Ostružně krásný vnitřek chrámový znetvořen později postavenými dřevěnými oltáři bočními, jež nemají v porovnání s nádherným ostatním zařízením ceny a liturgicky nevyhovují, nemaje ani křížů.

V Samsšině žalostno, že krásné epitafy usekány vandalsky schody na kůr. Potěšitelno, že i po lavicích rozloženy oltáře. V Slatinách překvapuje chrám architektonickou lepostí. V bohatém baroku nesouladná jest skříňka se sochou lurdské Panny Marie. Pamětní stará gotická monstrance budiž způsobem bezpečným odeslána Akademii křesťanské k ocenění, a pokud třeba, k opravení. Nemyčoveský chrám vnitřní úpravou působí poněkud sešle. Inventář nutně potřebuje ještě druhého kalicha. Na Hradištku chrám sešlý. V inventáři krásná tepaná lampa potřebuje správy.

Ve Vysokém Veselí chrám v pořádku. V Kopidlně se jedná o slohovou, vnitřku chrámového obnovu, jenž ji zasluhuje a velmi žádá. V sakristii schází skříň. V Chotěšicích chrám čistý. Na hlavním oltáři třeba kamene a v inventáři zelené kasule. Ve Vrčicích chrám spraven, na oltářích třeba význačných křížů. Na opraveném kalichu zlacená kupa, ač byla prolomená, bylo řečeno, že to vinou nespolehlivé firmy, již byla práce zadána a jež v dodávce paténky z míry [...] ²⁰⁹ přehnal. V Žlunicích po lavicích chrámu pěkně opraveného rozloženy oltáře. K důkladné opravě slohové filiálního chrámu kozojedského dojde k mé intervenci zajisté co nevidět. V Dymokurech chrám půvabnější jednoduchý v zařízení. Králové Městec má chrám pěkný, nehodí se ale v něm k celku gotické motivy v oknech. Kněžický chrám půvabného slohu zohaven přemalováním fresek. Přemalba musí být smyta. Na hlavním oltáři třeba nového kamene. V Běronicích chrám pěkně upravený, chová krásné řezby, v inventáři velice pěkné ciborium.

6. O budovách farních poznamenávám jen to nejnutnější: Stavební důkladné odpomoci třeba fáře slatinské,*) k níž jsem sám zjednal příhodný plán ve stavebním oddělení c. k. místodržitelství. Sešlá jest též fara v Hradištku přehozená hrubou. Nevhodný byt má expositura v Dymokurech, jsa v područí panského pivovaru.

7. O poměrech patronátních nabyt jsem z výpovědi velebného duchovenstva zpráv celkem potěšných.

Tím, co v listu svém s velebným duchovenstvem sděluji, nevyčerpávám ovšem všecku zkušenost visitační, jen v hlavních rysech načrtl jsem, co bylo shledáno.

Díky Bohu, že převažovala zkušenost potěšná. Vděčnost svoji osvědčil jsem z toho milému duchovenstvu, pokud s cennějším uznáním se projevuje již dříve, a také laikům různých skupin, pokud byl jsem na ně upozorněn, jsem tak učinil. Byl-li někdo opomenut, budiž mi dodatečně dán návrh, co a za co bych měl ještě učinit.

Duchovním spolupracovníkům, jimž nejsem s to odvděčiti veškerou práci, veškero strádání v povolání pastýřském, za našich dní tolik těžkou, plnou měrou odplatiti sám nebeský Velepastýř Ježíš Kristus. Ten zajisté

*) Se stavbou nové fary v Slatinách započato počátkem června 1912. Stará přízemní dřevěná fara rozházena a místo ní postavena nová jednopatrová kamenná.

- zná snahy naše, a co jsme vykonali na spásu jednoho z nejmenších bratří svých, odplatí stonásobně. Jeho milosti, jeho lásce Vás i sebe odporoučím a napomínám jednoho každého z Vás slovem svatého apoštola Pavla k Timotheovi (2., 2.3) „Pracuj jako dobrý bojovník Ježíše Krista.“ Amen.

Dáno v biskupském sídle v Hradci Králové dne 19. prosince 1910
Josef m/p. biskup

Tento pastýřský list byl doprovoben následujícím přípisem:

ad xb 0,5 538

ad Xb ap. conset. 13 424.

Vikariátnímu úřadu ve Velišl

Zasílající přiložený pastýřský list, jímž se vyřizuje generální kanonická visitace ve vikariátě kopidlenském roku 1910 vykonaná, ustanovujeme, aby pastýřský list tento veškerému kléru vikariátnímu byl doručen per rollem a od duchovních správců pro každou farní osadu celý byl opsán do knihy památní. Velebnému panu vikáři jest se v nejbližší visitaci přesvědčiti, že se tak stalo, a potvrditi to ve visitační zprávě.

Pastýřský tento list uložen buď v archivu biskupského vikariátního úřadu.

Biskupský ordinariát Hradce Králové dne 5. prosince 1911

Josef m/p. biskup

Oprava stěn vnitřku farního chrámu 1944

Na jaře Léta Páně 1944 vyhlásil administrátor Václav Javůrek sbírku na opravu farního chrámu Páně, na opravu stěn jeho vnitřku. Věřící myšlenku vřele uvítali, příspěvky odevzdávali. Rodákům farnosti i těm, kteří mají k Veliši nějaké vztahy, byly zaslány prosebné listy, jak doleji nalepeno.

Sbírka slibovala skvělý výsledek, proto již v červenci byly opravy zahájeny. Stavitel Resl z Jičína, který téhož roku provedl opravu kostela v Bukvici, ujal se zednické práce na omítce. Firma Antonín Holeček stavěla lešení, které si vyžádalo nákladu 20.000,- K. Lešení se stavělo na čtyřikrát. Tónování – malba stěn byla svěřena firmě Karpaš z Jičína a vyžádala si nákladu 43.700 K. Bylo v úmyslu provést též opravu oken, vlastně opatřit nová tři okna, jež byla nejvíce poškozena, postupně pak další. Rozpočet na jedno okno byl 8.650 K. Žel pro nepříznivé válečné poměry nebylo možno opravu oken zařídit. Firma Václav Staněk, která téhož roku na jaře pořídila nová okna do Bukvice a jež měla pracovat i ve Veliši, byla uzavřena po dobu války. Katastrofální nedostatek skla provedení práce této znemožňuje.

Opravy byly prováděny přesně dle pokynů památkového úřadu za dozoru státního konzervátora Mencla z Jičína.

Do výklenku u oltáře sv. Anny byl před zasvěcením uložen pamětní spis s různými památkami současné doby.

Zazděny byly výklenky poblíž oltářů Panny Marie a sv. Anny (pod okny), v nichž stály sochy Srdce Páně a Panny Marie Lourdeské.²¹⁰ Sochy i výklenky pořízeny za † faráře Jančíka. Rušily čistotu kostela a architekturu stěn. Pro sochu Srdce Páně byl zřízen oltář z Božího hrobu, pro sochu Panny Marie Lourdeské zřízena kaple pod kůrem na pravé straně u hlavních dveří, kde kdysi byl Boží hrob, jak svědčí některé zbylé tam kulisy. Nyní pak to bylo skladiště různého harampádí. Kaple byla vymalována slabě krémovým tónem, klenba skoro bílá. V pozadí sochy byla namalována lurdská skála zjevení dle skutečné podoby. Věřící přijali přemístění soch vděčně. Obě sochy byly tím zpřístupněny pobožnosti před nimi. Zvláště lurdská kaple stala se velmi oblíbenou velkým i malým. V lurdské kapli byl rovněž zavěšen Hellichův²¹¹ obraz blahoslavené Anežky České, který byl dříve zavěšen na epištolní straně presbytáře. Na jeho místo v presbytáři byl zavěšen votivní obraz kostela, velmi vzácný, který byl ve farní budově a často byl vyhledáván odborníky.

Ze síňky od hlavních dveří musely být pro sešlost odstraněny velké obrazy svatých Otců Ambrože a Řehoře, které byly zatím uloženy v druhé sakristii. Visely původně jistě (před pořízením nové křížové cesty) pod okny u oltářů Panny Marie a sv. Anny, jako pod druhými dvěma okny visí obrazy

⊖ sv. Augustina a Jeronýma. Všechny čtyři obrazy volají po důkladné opravě, ba záchraně.

Celý chrám byl vymalován ve dvou tónech slabě žlutých. Barva tónů se velmi vydařila a šťastně zvýšila dojem zařízení nádherného, celý chrám jakoby zvýšila. Fresky zůstaly nedotčeny, jejich návrat k původnímu stavu počká do budoucnosti. Dle odkrývání vrstev na stěnách byla nyníjší malba, kterou jsme prováděli, čtvrtá od postavení kostela. Původní malba byla rovněž jednoduché tónování.

Někteří věřící se neradi loučili s pestrou pokojovou malbou chrámu, na kterou byli zvyklí. Proto reptali. Nyní však jsou spokojeni.

Při celé práci byla největší potíží práce s přestavováním lešení. V době plné polní práce nebylo lehké získat pracovní síly. O peníze zvláště nikdo nestál. Jen přišli, sháněli se po cigaretách, které jim administrátor aspoň někdy z vlastního přídělu musel dát, aby sám kouřil „domovinu“, tj. tabák vlastního pěstění. Ani pivo v době největších veder nebylo. Rovněž stravování malíře a jeho pomocníka bylo spojeno s potížemi, neboť farníci se nestarali, čím má v době války velebný pán živit dva lidi „bez lístku“.

V době oprav konaly se služby Boží všedního dne v sakristii, kde bylo všedního dne uchováno *sanctissimum*.²¹² V neděli byly bohoslužby v kostele.

Po vymalování stěn a odstranění lešení bylo zařízení kostela očištěno od prachu a oživeno olejem. V neděli po sv. Václavu dne 1. října byl pak kostel znovu vysvěcen děkanem jičínským Josefem Rohledrem. Za pana patrona byl přítomen patronátní komisař František, hrabě Schlik.

Roku 1944 bylo dáno do opravy několik starobyklých krásných rouch, které tím zachráněny pozdějším věkům. Barokní celostříbrný kalich byl nově pozlacen. Hraběnka Schliková darovala na žádost administrátora z Jičínovse do velišského kostela starodávnou brokátovou garnituru bílou – dalmatiky a kasuli. Dalmatiky jsou zvláště zachovalé.

Do Veliše na oltář Panny Marie umístěna starobyklá mariánská soška z kostela kosteleckého, kde byla nalezena rozbitá. Stávala prý dříve na hlavním oltáři na starém svatostánku v Kostelci a byla poutní soškou. Našel jsem ji pohozenou. Krásně opravena firmou Kafka z Červeného Kostelce nákladem 1.200,- K.

Pro budoucnost zůstává mnoho práce. Oprava oken, oprava zařízení, zvláště odstranění pobronzování soch na oltářích, které v dobrém úmyslu sám natřel † farář Jančík. Některé ozdoby a části oltářů potřebují nutně konservace. Rovněž vnějšek kostela volá po opravě.

První vzrušující událostí farní obce koncem zimy a začátkem jara 1945 bylo procházení německých uprchlíků. Vyštvaní vedoucími kruhy, donucení útvarů SSmanů, vyhlášených to zločinců nacistického režimu, utíkali před postupujícím ruským vojskem.

Projížděly jich celé tisíce. Vozy, traktory, dlouhou cestou zubožení koně, volí a krávy, také chudáci jen s vozičky. Co mohli naložit, vezli. Ubytování vždy přechodně ve škole i v hostinci, zvířata po číslech, též ve farní stodole. Poslední transporty zůstávaly v obcích, též ve Veliši ve škole. Nevyučovalo se, později nouzově ve fáře, až do vyklizení a vyčištění školy.

Mezi uprchlíky byli lidé nejruznější. Šlechtici, rolníci, obchodníci, učitelé i kněží. Různě přijímali svůj osud, jedni zůstali stále hrdými Němci, věnčili obraz Hitlerův ve škole, pod ním zpívali. Jiní rozumně uznávali, kam je šílenství nacismu přivedlo. Někteří doufali v novou zbraň, jiní cítili, že je konec. Někteří vyhledávali kostel, kde zoufale plakali – pozdě. Mnoho jich cestou umíralo, zvláště děti. Byli většinou dobře zásobeni. S nimi šli jako dělníci zajatci různých národností, nejvíce Poláci, též Francouzi, Belgičané, Italové a Srbové.

Po ohlášení smrti Hitlera, pádu Berlína spěly události k vyvrcholení. V prvním týdnu květnovém stoupalo napětí. V noci na 4. května zamazali mládenci velišští německé nápisy v obci a vztyčili na kopci Veliši československou vlajku, kterou jim dal k tomu účelu administrátor²¹³ fary. V sobotu začal odboj v Praze (5. května). Odpoledne vyvěsil administrátor na věži kostela velký prapor československý, první v dalekém okolí, a bylo zvoněno dvě hodiny. Již několik dní před tím byl sestaven řídicím učitelem Dreslerem revoluční národní výbor, zasedal rovněž ve fáře, který přejímal dle instrukcí československé vlády moc v obcích, okresní v okresech, národní rada v zemi.

Po vypuknutí odboje podařilo se získat ze skladiště zbraní u Dětenic vojenský materiál. Značné množství bylo dovezeno do Veliše, uschováno v sakristii kostela a později ve stodole fary. Byly tzv. panceřové pěstě, granáty, náboje a jiné. Na farním dvoře byl výcvik v těchto zbraních.

Situace všeobecná se přirostřovala. V úterý ráno, 8. května, odešla část mužů-vojáků a mládež mužská, částečně vyzbrojená do vokšického dvora, kde se shromažďovali k eventuální pomoci Jičínu. V Jičíně německá posádka stále neodzbrojila a trvala, ač k žádnému incidentu nedošlo.

Týž den začali projíždět prchající vojáci němečtí. Utíkali přímo z fronty, rozvášnění, vzhledu d'áblů, připraveni k potření každého odporu (kulometry na autech připravené k výstřelu). Z obavy před možným jich řaděním, schovávali lidé cenné a důležité věci. V kostele velišském byla otevřena hrobka, kde sneseny matriky, posvátné svátosti, některá roucha, jiné věci z kostela i fary. Druhý den odpoledne byla hrobka zas otevřena a vyklizena.

- ⊖ Při uzavírání ulomila se část silné krycí desky, která musela být nastavena a bude nahrazena novou.

Oběti revolučního odboje ze dne 9. května 1945 (fotografování 8. 5. 1945), zleva: Jan Hus, Josef Havelka, Miroslav Mádl

Ve středu 9. května brzy ráno (asi o ¼ na 6) došlo k události, jež nám zkalila úplně radost pozdějších dnů. Na rozcestí z Březiny do Vokšic byli z automatické pistole německým vojákem vystoupivším z tanku zastřeleni tři chlapi revoluční mládeže. Jejich jména a nacionalia:

Miroslav Mádl, katolík, narozen 19. 6. 1922 ve Vesce, povoláním obchodní příručí, toho času výpomocný úředník ve farní kanceláři ve Veliši, bytem v Bukvíci 3, syn koláře Václava Mádl, přítel administrátora fary. Byl předtím totálně nasazen v práci v továrně v Mostu (Brüx), odkud uprchl před nebezpečím náletů.

Pobřeb Jana Husa, Josefa Havelky a Miroslava Mádl

Josef Havelka, evangelík, narozen 21. 6. 1925 v Bukvici, povoláním strojní zámečnick v Bukvici 5, syn štábního strážmistra četnictva Josefa Havelky. ⊖

Jan Hus, bez vyznání, narozen 28. 9. 1923 v Novém Sedle u Chomutova, povoláním krejčí, vojenský zběh německé armády, bytem u pana Formana v Křelíně 24, německý státní příslušník.

Zapsáni v úmrtní matrice pro Veliš č. XII C, str. 36.

Nikdo nebyl bezprostředním svědkem jejich smrti, proto nelze určitě říci, jak událost proběhla. Snad se pokusili tank zastavit a donutit k vzdání se, snad byli posádkou tanku vylákáni z úkrytu lstí a pak zabiti.

Těla hrdinů byla převezena do kostela bukvičského, odtud v pátek večer pietně vykropeni a převezeni do sálu hostince ve Veliši.

Odtud v sobotu 12. května konal se pohřeb. Byl pro všechny společně církevní dle katolického ritu, v kostele konány obřady též. Pohřeb byl impozantní, ale velmi truchlivý. Byli pohřbeni každý zvlášť.

Mádlo v rodinném hrobě Mádlových, Havelka ve zvláštním hrobě, Hus v hrobě rodiny Formanovy z Křelíny. Jedná se o postavení pomníku v Bukvici a památníčku na místě smrti u Březiny.

Děková procesí na Loretu, 1945

Po revoluční době nastaly v obci Velišské poměry rozhárané, roztříštěnost občanů vzájemná. Utvořily se totiž čtyři povolené strany, lidová, národně socialistická, sociálně demokratická a komunistická. Vinou příslušníků strany komunistické a hlavně jejich vedoucího, řídicího učitele Draslara, došlo k rozeštávání obce, jež se nejvíc projevilo při ustavování nového národního výboru a jeho předsedy. Konečně po různých rozepřích zvolen předsedou národního výboru a tím i dočasným starostou listonoš Štancl Josef, národní socialista, potom nastalo částečné uklidnění v obci. Podobné poměry vládly a vládnou dodnes v mnohých místech republiky. Dej Bůh, aby se poměry upravily, aby lidé, osvobození občané se vrátili k lásce, svornosti a práci, jak žili v době německého útisku.

První svatě přijímání, 1945

Léta Páně 1946 – restaurace oltáře

Na jaře započato s opravou, kterou prováděla firma Josef Řelma z Kutné Hory. Všechny sochy, řezby, ozdoby sneseny, obraz vyňat, rám rovněž snesen. Kromě soch andělů a ozdob nad obrazem (nad římsami sloupů) musely být všechny tyto části zbaveny bronzového nátěru a louhovány až na dřevo. Pak byly napouštěny, konservovány, uražené nebo úplně shnilé částky doplněny, znovu podkládány a zlaceny pravým zlatem. Zlato muselo být povoleno památkovým úřadem a přiděleno ministerstvem obchodu. Části hořejší nepobronzované byly vyčištěny, zlato opraveno, chybějící doplněno.

Spodní část oltáře znovu mramorována od podkladu, neb mramorování bylo zkaženo od oleje a petroleje, kterým bylo natíráno. Od paty sloupů výše bylo mramorování jen opraveno a přelakováno.

Oltář svým vzhledem po opravě oslňuje krásou a leskem zlata. Oprava prohlášena odborníky, mezi jinými i prelátem Doskočilem, rektorem semináře v Hradci Králové, za velmi zdařilou. Oltář je obdivován.

U příležitosti opravy oltáře byla opravena mřížka presbytáře a mřížce oken k sakristiím. Mříž i mřížka byly dříve natřeny stříbrným a částečně zlatým bronzem. Uvedeny do původního stavu, natřeny zelenavou barvou. Ozdoby vyzlacené pravým zlatem, dřevěná část mřížky nově mramorována.

Oprava celá i s lešením vyžádala si nákladu Kčs 48.610,-. Tato velká částka byla získána dary věřících těsně před tzv. měnovou reformou. Reforma ta odebrala lidem možnost disponovat penězi na vkladech. Všechny peníze musely být vloženy na knížky, každému bylo vyměřeno 500 Kčs. Na začátku při volnější praxi mohly být vybírány pro kostely a podobné účely peníze volně. Toho bylo využito. Dnes (16. 7. 1947) je praxe ztížena, dodnes jsou peníze vázány a na opravy by nemohly být vybrány ani pro

kostel. V důsledku velké právě drahoty není možno počítat na další opravy ostatních oltářů. Rozpočet na oltář Panny Marie 20.000,- Kčs, podobně kazatelna atd. ⊖

Podzim 1946 – zvláštní neštěstí na faře

Na západní straně farní budovy v části zahrady, k budově přilehlé vyorávány brambory párem koní Josefa a Miloslava Hlaváčkových z Veliše. Když čeledín po druhém řádku dojel ke kalové jámě, šlápl jeden kůň na shnilá prkna, kryjící jámu, spadl do ní po hlavě a strhl i druhého koně. První kůň se na místě utopil, druhý byl po úporné práci a námaze vytažen, ale poněvadž si obsahu jímky srkl do plic, dostal rozklad plic a za tři dny pošel.

Majitelé žádali náhradu včetně postrojů a léčení na administrátorovi Kčs. 52.000,-. Škoda ta byla kryta pojištěním jenom 12.000,- K. Pojištění majitelé nechtěli původně ani odečíst. Nechtěli ani koupit koně nové, jež byli v té době laciní. Byli totiž hodně dováženi koně z ciziny, hlavně z Ameriky, z tzv. akce Unra. Bylo to v době nedostatku tzv. nových peněz. Po úporném jednání, kdy mělo dojít ke sporu, byly kromě pojistky dávky majitelů sníženy na 30.000,- Kčs kromě pojistky (+ 12.000,- Kčs). 5.000,- Kčs uvolnila Národní banka k tomu účelu administrátorovi z tzv. vázaných vkladů (starých peněz), biskupská konsistoř pak povolila použít částky Kčs 15.000,- z výnosu benefícia. Administrátor zaplatil 10.000,-Kčs, částka na poměry veliká.

Na celém neštěstí měl největší vinu patronátní úřad ve Vokšicích, který přes upozornění administrátora jámu nepokryl novým krytem. Dveře na pokrytí potřebné poslali z Vokšic až na jaře 1947.

Léta Páně 1947

V neděli 27. dubna odpoledne účastnila se farnost uvítání ostatků sv. Vojtěcha v Jičíně. Účastníci jeli autobusy, děti v národních krojích. Slavnost byla velmi mohutná a dojemná. Administrátor fary byl jedním z kněží, kteří nesli nosítka s lebkou sv. Vojtěcha.

V sobotu 31. května byl dosavadní administrátor Václav Javůrek investován na farní benefícium ve Veliši. V neděli 22. června konána pak instalace.

Instalaci provedl biskupský vikář Karel Petržílek, farář ve Vršicích. Instalovaný farář byl veden po návsi v průvodu za účasti školních dětí z Veliše a všech přiřazených škol. Účastny byly též školy z Bystřice, kterou právě instalovaný excurrento administruje, a ze Hřmenína, kde učí. Všechny školy byly se svými učiteli, v čele s okresním školním inspektorem Janem Hanušem, rodem z Veliše. V průvodu byli i sokolové a hasičský sbor. U dveří chrámu pozdravil nového faráře předseda místního národního

⊖ výboru Václav Černý, řídící učitel Rudolf Hruška za školy a spolky, rolník Alois Hanuš za rodiče a děti. V kostele listinu presentační jménem patrona Jindřicha Schlika četl syn František Schlik jako patronátní komisař. Rodina patronova kromě starých pánů byla přítomna celá. Kázání pronesl P. Josef Hlaváček, farář ve Slatinách, rodák z Nadslavě, bývalý kaplan a administrátor ve Veliši. Účastno bylo celkem 11 kněží. Libáňská kapela slavila významný den na farním dvoře až do večera.

„Ó, Pane dej, abych neztratil žádného z těch, které jsi mi dal. Dej, abych jiným kázaje, sám nebyl zavržen.“

Kěž by se „Hosana“ instalace nezměnilo v „Ukřížuj“.

Léta Páně 1950 – restaurace oltáře Panny Marie

V květnu provedena odborná restaurace oltáře Panny Marie. Drobné části jako sochy, ozdoby atd. sňaty, očištěny od bronzového nátěru, odborně konservovány, dříve zlaté části pravým zlatem pozlaceny, z části postříbřeny. Oltář se ukázal v kráse původního stavu. Svěcen byl na pondělí svatodušní P. Václavem Konfršlem, administrátorem z Ostružna. Restauraci provedl Josef Řelma z Kutné Hory. Týž provedl opravu hlavního oltáře v roce 1946. Mramorování nově provedeno. Náklad Kčs 21.400,- ze sbírek.

Zlato povoleno ministerstvem průmyslu na doporučení památkového úřadu. Též by bylo možno získat zlato na opravu ostatního zařízení.

Opravena a vytónována kaple proti sakristii. Opatřena elektrickým osvětlením. Umístěno v ní zařízení ze zrušené kaple sv. Růženy z Vokšic: oltář a lavice.

Koupeno zařízení na elektrický pohon měchů varhan. Náklad samotného zařízení Kčs 8.000,-.

Patronátní úřad ve Vokšicích likvidoval. Knihy a listiny, společně všem farám bývalého patronátu, dány na Veliš. Ostatní rozděleny dle far. Na Veliš též dána zádušní pokladna.

Léta Páně 1952

20. února předány matriky spolu s listinným materiálem archivu místnímu národnímu výboru ve Střevači, kde byl v roce 1950 zřízen matriční úřad. Protokol o tom se seznamem matrik v archivu 1952.

⊖ V letech 1956–1961 opravena kazatelna, oltář sv. Anny, sv. Jana Nepomuckého, sv. Antonína a Pána Ježíše částečně pravým zlatem, částečně metalem, protože nebylo možné získat pravé listkové zlato, akademickým sochařem Františkem Bartošem z Hradce Králové.

Děje a místopis farního domu a hospodářských budov

Kde ani původní fara stála a za kterého duchovního postavena byla, není povědomo. První popis farního domu poskytuje inventář z roku 1776, panem farářem Bryscenem sepsaný.²¹⁴ Píše pak o něm v III. § následovně:

„Domus parochialis est vicina ecclesiae, constat ex bonis materialibus, est adhuc in statu mediocri, quia annis abhinc 24 de novo reparata, ad duas consignationes erecta quinque in se continet cubicula. Ad est horreum, utcumque in statu reparationis tamen nessesario. Habentur hic etiam stabula pro equis et vaccis et ovibus. Modernus protoparochus servat 4 equos nessesario, et saltem 8 vaccas et 18 oves. Parochialis domus est prope ad ecclesiam ubi et schola. Parochiam et scholam conservare et restaurare hoc usque habuit onus, ecclesia sin peculiam ecclesiae, qua ex causa, ignoratur.“²¹⁵

Obráz sv. Václava, původně umístěný v kanceláři fary, nedatováno

Dle tohoto výpisu p. Bryscenova byl tedy nynější farní dům asi roku 1752, tedy za místního kaplana Pulpána, opraven a na druhé poschodí zvýšen. Končil pak se tehdy tam, kde nyní druhé (shora) dveře do fary jdou, jak to dosud stará zeď v kuchyni ukazuje. Celá ostatní nynější část k severní straně, totiž kvelbíček s čeledníkem, roku 1868 ve dva pokojíčky proměněný, a nad nimi velký sál, přistavěla se teprve po vyhoření fary, jenže bohužel uvnitř velmi nesouměrně, a to jen pro docílení stejné formy zvencí.

Před ohněm tu, kde se tehdy farní dům končil, táhlo se napříč do uhelnice směrem od západu do východu přízemní zděné stavení, jak grunty dosud ukazují. Stálť v tomto pořadí kvelbíček, kaplanka o dvou oknech,

- čeledník o třech oknech a opět pokojíček s jedním oknem. Všecka okna byla obrácena k jihu.

Mezi kvelbíčkem a kaplankou šly jedny dveře na dvůr a druhé do zahrady, venku pak táhla se chodba do farního domu.

Od této druhé budovy šla napříč směrem k zahradě hospodářská stavení, konírna, kravince a ovčín, směrem pak do dvora dřevěné špýchary. Tu, kde se teď hnojiště nalézá, býval mlat první stodoly. Za P. Josefa Stránského vystavěla se ještě jedna stodola a mimo to u zdi hřbitovní ve směru východo-západním k stávající již kůlně ještě dvě nové, ovšem všecko jen ode dřeva, slámou a rákosem pokryté, kterážto případnost osudnou se stala chrámu Páně, jelikož příčinou jeho vyhoření.

Po ohni v kůlně vzniklém lehla spolu popelem i fara i veškerá hospodářská stavení. Od té doby vše tak postaveno, jak se to nyní nachází. Kromě farního stavení, zmíněného starého příčního a chlévu, na nichž pouze kryt shořel, poněvadž byly zdi jejich kamenné.

- ⊖ Dne 3. září 1943 spadla střecha nad farním chlévem a menším chlévem. Pod střechou byla složena úroda máku statkáře Černého z Veliše č. 2. S rozhodnutím patronátu se svolením konzistoře byla střecha odstraněna, dříví prodáno a zdivo chlévů strženo. Část střechy nad bývalou maštálí, nyní kolnou, obnovena.

Příčinou katastrofy byla špatná krytina, na vazbu zatékalo, trámy shnilly. Bude-li udržování budovy farní tak pokračovat, nezůstane z celé fary kámen na kameni.

Již delší dobu předtím za p. faráře Jančíka podpálil zdejší ponocný Skřivánek stodolu, která shořela úplně. Byla postavena stodola z bývalých dřevníků a v průjezdu ze dvora na zahradu.

Dnes jen z bývalé krásné stodoly sklepy, které se rovněž zboří, jediným pozůstatkem.

Vyučování ve škole

Kdy se asi mládež na Veliši v literním umění cvičit počala, nedá se více vyzkoumat, ani o tom nikde nic poznamenáno není.

Za šedého věku bývaly školy v Čechách řádně upravené nejdříve ve větších městech, později také v menších založeny, ještě později na vesnicích, a sice nejprve tam, kde se farní kostel nacházel, napotom teprve tak zvané filiální.

Když pak se na některých vesnicích učit počalo, nebyla tu hned zřízena škola. Často starý voják neb i nějaký řemeslník, jenž se tím zabývat chtěl, učil děti, a sice toliko číst. Nejprve asi zaváděly se školy v takových vesnických obcích, kde se nacházel farní kostel. Tak se asi také ve velišské farní osadě dělo. Nejprvnější ze škol byla onano ve Veliši. Kdy ale svůj počátek vzala, nelze vypátrat. Toliko se ví z nejstarší matriky zdejší z roku 1685, že zde již roku 1706 jistý Matěj Janečko, rodem z Králových Dvorů učiteloval, neb zde nechal dítě své křtít a v matrice se podepsal. Byl-li kdo jiný před ním zde učitelem, není povědomo. Než i on, zdá se, že byl více tak zvaným kantorem, čili regentem chori.

Vláda světská nevšímala si tehdy hrubě vesnických škol, jsouc namnoze válečnictvím a válkami zaměstnána; pouze patronové chrámu společně s duchovenstvem školy obsazovali, aby měli pro církevní obřady a služby Boží způsobilých zpěváků.

Až do roku 1770 bylo na mnoze rodičům na vůli dáno, chtějí-li děti své v té neb jiné škole, neb i doma od kohokoliv dáti vyučovati, čili ne, třeba i sami si je učiti. Pořádnější způsob vyučovací povstal teprv za císařovny Marie Terezie. Ačkoli pak učitelové k císařskému rozkazu všecky do školy patřící děti od 6–12 roků sepsati museli a i hned je předepsaným způsobem vyučovati měli.

Rodičům pak pod pokutou dvojnásobného školného se nařídilo, by děti do školy slušící bedlivě tam odesílali: předce se jenom někde za nedostatkem učitelských sil předepsaným způsobem vyučovalo a mnoho dítek naprosto ani do škol nepřicházelo, až nejvyšším dvorním nařízením v každém kraji ustanovení c. k. krajští komisaři všecky překážky poodstranili, pro vzdálená místa školy zřídili, popsali a fasi školní zavedli, by učitel měl své jisté příjmy. Podobně se dalo i ve Veliši. Základními příjmy zdejší školy, v prvním roku 1790, vládou nařízené školní fasi byly hlavně ony, které učitelé jakožto řiditelé kúru roku 1755 od hraběnky Anny Josefy ovdovělé Šlikové²¹⁶ v takzvané sponceduli pro kantora velišského pojištěny byly. Tuto sponceduli řečená hraběnka dne 1. ledna 1775 v Praze vlastní rukou podepsala.

V ní jest poznamenána celoroční obživa pro regenschorih, a sice mnoho-li peněz od té které záduše k požadování má. O školních dítkách

- a jejich vyučování literárnímu umění neděje se tu ještě žádná zmínka. Teprv v první vládou roku 1790 nařízené řádky školní uvádějí se mimo roční obživu učitelovu, z většiny dílu v hraběcí sponceduli vykázanou, též ke škole velišské příškolené obce Veliš, Podhradí, Šlikoves, Staré místo, Vesec a Bukvice a tehdejší počet do školy patřících dítek, jakož i povinný z nich školní plat.

Po velišské objevuje se škola střevačská jakožto nejstarší ze škol zdejší kolatury. Neb již roku 1729 zde učiteloval jistý Zámecký ze Železnice. Patřily k ní obce Střevač, Křelina, Nadslav, Štidla a po roce 1790 Batín, kteréž do té doby nestávalo.

1790 systemizována jest škola v Chyjicích a k ní Kostelec, Dolany příškolené.

1811 vznikla škola v Nadslavi, k níž příškoleny byly obce Štidla a Batín. Byla však pouze expositurou. Obec Jičínoves²¹⁷ nepatřila nikam, až roku 1816 ku škole v Slatinách připadla.

Škola ve Veliši byla o dvou třídách a teprv roku 1889 povstala třetí třída, čehož svrchovaná byla potřeba. Pro nepostačitelnost místnosti pronajal se byt v čísle druhém u pana Václava Černýho v prvním poschodí a za třetího učitele dosazen pan František Kovář z Jabkenic rodem.

1884 opravena a zvětšena školní budova a roku 1885 zřízena čtvrtá školní třída.

1886 zřízena nová škola v Jičínovsi a po novém roku 1887 započalo se zde ve dvou třídách vyučovati, a sice dítky z Jičínovsi a Kostelce. Prvním učitelem na této škole byl jmenován pan František Kovář z Jabkenic.

- ⊗ Nejposlednější škola v Jičínovsi 1886/1887 počala vyučování.

● Posloupnost učitelů

Dle záznamu v matrikách a dle udání p. učitele Františka Kovandy vypátrána jest následující, ovšem poněkud mezerovitá posloupnost zdejších farních učitelů:

1706	Matěj Janečko, po něm jistý Sitenský
1709–1720	Šimon Panenka Ambrož Čer.
1761	Václav Paťoun
1770–1795	Matěj Hrdý, dosazený sem ze Slatin
27. 3. 1795 – 1841	František Kovanda, rodem z Kratonoh na Chlumecku.

Byl vyznamenán titulem vzorného učitele a posléze ozdoben malým zlatým penízem. Získal sobě zde mnoho zásluh a založil vícero fundací, a sice: a) fundaci zvonickou roku 1837, aby se vždy v pátek odpoledne

ve 3 hodiny velkým zvonem k modlení na památku smrti Páně zvonilo, b) fundaci mešní, aby se ročně tři tiché mše sv. obětovaly za rod Kovandovský, c) a posléze chudinskou pro chudinský farní ústav ve Veliši (viz zdejší chudinskou knihu) k podělování 3 zdejších chudých 50 krejcarů měsíčně a na založení chudobince. Sepsal též pamětní knihu obce Velišské a majitelů jednotlivých zdejších živností.

1840–1845 František Kotyk z Konecchlumí.

1846–1875 Josef Matějka z Chomutic rodem, dosazen sem byv z draho-
razské školy.

1875–1894 František Pluhař rodem z Vrsce,²¹⁸ který zde při panu Matějko-
vi přes 18 roků podučiteloval, nato v Střevači a odtud ve Veliši
za samostatného učitele ustanoven byl.

1894 Jan Nepomuk Beneš, rodem z Kamenice narozen 24. března 1845, byl podučitelem řídícím v Běcharech, Lavici, pak v Psinicích a odtud ve Veliši byl ustanoven. ⊗

Za něho byla roku 1898 postavena nová velkolepá školní bu-
dova pro 5–6 tříd; stará škola naproti kostelu byla prodaná. ○
Učil Beneš koncem školního roku 1907/8 byl dán do výslužby
a odebral se do Vídně.

Potom stal se řídícím učitelem:

1907/8 František Pour, rodem z Trstěnice, dne 2. července 1865, zá-
roveň k jeho žádosti bylo sem za souhlasu patronátního úřadu
svěřeno řízení zdejšího kůru.

Školní budova

Školní stavení, píše Kovanda ve své pamětní knize obce Velišské na straně 43, v domovním čísle 4, jak mi František Kníř a Josef Čapek, nejstarší zdejší pamětníci vypravovali, bylo dřevěné a stálo na školní zahrádce, kde nyní hruška pliska stojí. V čase, když se nynější kostel stavěl, a sice v roce 1752, bylo nynější stavení jakožto první stavení z kamene v zdejší obci, na ono místo, kde druhy brodek býval, postaveno. Že na tom místě brodek býval, o tom jsem se také tím skutečně přesvědčil, že když jsem sklípek zakládat nechal, mnohé skořepiny z hrnců, mís a vajec v zemi jsem našel, které rumem ze starého kostela zde zasypany byly.

Zprávu tuto blíže doplňuje ve svých zápisech²¹⁹ P. kaplan Bičičtš²²⁰ takto: „Školní stavení stálo blízko fary, a sice na tom místě, kde nyní zeď od hřbitova ku stodole se táhne. Bylo pak celé ze dřeva, nepochybně nějaký selský baráček.“

O této nové pak píše: „Jest to stavení zděné pod jedno podnebí, při zemi, vždy však jen toliko slámou pokryté. Světnice jsou tu dvě, jedna pro

- vyučování žáků a druhá naproti přes síň pro učitele a jeho rodinu. Bídne jest to stavení, kuchyně je tmavá, chlív pro dobytek těsný, kolna pro dříví žádná a sklep mizerný. Ve světnici pro žáky vyučovaly se ode vždy obě třídy pohromadě. Teprv když dítek hojně přibývalo, takže je ona světnice obsáhnout nemohla, učinil se v tom asi roku 1821 prostředek ten, že jedna třída ráno až do poledne, druhá pak odpoledne až do čtvrté hodiny vyučována bývá.“

Roku 1816 při biskupské visitaci navštívil ji kanovník scholastik, P. Josef Čeněk z Vartenberku, městský děkan královéhradecký. Roku 1820 pl. tit. P. Josef Alois, hrabě Kolovrat-Krakovský,²²¹ biskup, roku 1839 pl. tit. Karel Hanl,²²² biskup královhradecký a po druhé roku 1841.

Roku 1831 dne 11. července vznikl ve škole oheň, odpoledne asi ve dvě hodiny. Asi osmiletý vnuk učitele Kovandy strojil si v síni z obrázků oltářiček a upustil rozžatou svíčku do slámy, která na půdu vynášena býti měla. Ta chytla a od ní též slaměná střecha na škole. Děti byly právě ve škole a musely okny ven vyskákat k straně č. 3. Shořel však jen kryt na škole, neb nebyl žádný vítr. Ubohý učitel Kovanda přišel téměř o všecken svůj nábytek, maje ho pro nedostatek komory z větší části na půdě uložený, sám pak nejsa ani doma. Bylť právě tehdáž u svého syna Jana, vrchního na panství kamenickém. Školní mládenec pak, Josef Matějka, popálil si pro to ruce, takže jednu mnoho neděl na kšandě nositi musel. Stavení samo bylo pojištěno a patron školní obdržel 400 zlatých stříbra náhrady. I doufalo se, že novou školu postaví. Než poněvadž na panství ještě bídňější školní budovy byly, odložilo se tím na delší čas. Škola velišská se jen poopravila a jako dříve slámou pokryla.

An pak později opětně vyhořela, byla znovu, a sice po jedno poschodí, vystavena a taškami pokryta. Školní světnice umístěny v hořením poschodí, v přízemí po pravé straně příbytek učitelův a po levé chlév. Vedle příbytku učitelova zvenčí přistaven dřevník.

Roku [...] ²²³ opravovány stropy, majíce přepuchřelé trámy a roku [...] ²²⁴ přistaven na západní stranu výpustek s dvěma byty pro učitele. Z chléva, celou budovu nemálo hyzdícího, upravena třída třetí. Čtvrtá pak pronajata v baráku pana Bryscejna, krejčího, čímž bývalá škola dvoutřídní na čtyřtřídní je přeměněna. Jest nemálo co litovati, že se při tak značném nákladu nevystavěla na jiném volnějším prostranství, jsouc zde obnovena na své staré, velmi úzké staveníště. Roku 1887 přidělána k ní v průčelí skrovná květinová zahrada se studnou.

Ústav chudinský

Dokud trvalo poddanství a vrchnosti své justiciáry vydržovali, býval pro celé panství pouze jeden jedinký ústav chudých, který se nalézal v sídle patrimoniálních úřadů. Po zrušení poddanského svazku a zavedení zeměpanských okresních soudů zavedeny na základě chudinského zákona samostatné obecní ústavy chudinské, jichžto v osadě velišské stává čtrnáct.

Dle čl. 31 zákona z dne 3. prosince 1868 přísluší při poradách chudinského komitétu o zaopatřování chudých místnímu správci duchovnímu hlas (poradný) a místo. Avšak tohoto práva nelze velišskému duchovnímu správcovi z příčin zcela přirozených použítí, neboť v žádné obci zdejší nenachází se z obecního výboru utvořený výbor chudinský, jak to zákon velí, ale starosta zastupuje v jedné osobě celý chudinský výbor, i pokladníka, i otce chudých i dozorce nad nimi. Místo duchovního správce koná dozor ten okresní zastupitelstvo, sestávající po většině ze samých obecních starostů. Tu pak plnívá se často přísloví: „Koba kobě oči nevyklove.“²²⁵ Kdyby však i nakrásně všecko po zákonu šlo a schůze chudinského výboru se správně odbývaly a místnímu duchovnímu správci se odpovídaly, nemohl by týž zde pro jich množství a vzdálenost od sídla farního nějaký vliv na ně mítí, nemoha se jich naprosto zúčastniti. Mají tedy své chudinské ústavy obce Velíš, Bukvice, Křelína, Chyjice, Dolany, Jičínoves, Kostelec, Vesec, Nadslav, Štidla, Podhradí a Vokšice, Šlikoves, Střevač, Batín.

Mímo zákonem ustanovené příspěvky dostávají řečené místní chudinské ústavy každoročně úroky z vypadajícího na podíl obce bývalého konkrétního chudinského kapitálu prostřednictvím okresního výboru v Jičíně, v jehož správě týž se nalézá, a sice:

velišský	12 zlatých 21 krejcarů
bukvický	14 zlatých 95 krejcarů
křelinský	7 zlatých 57 krejcarů
chyjický	36 zlatých 23 krejcarů
dolanský	11 zlatých 62 krejcarů
jičínoveský	16 zlatých 91 krejcarů
kostelecký	7 zlatých 37 krejcarů
vesecký	7 zlatých 25 krejcarů
nadslavský	9 zlatých 46 krejcarů
štidelský	7 zlatých 77 krejcarů
podhrad-vokšický	31 zlatých 72 krejcarů
šlikoveský	21 zlatých 15 krejcarů
střevačský	24 zlatých 21 krejcarů
batínský	10 zlatých 97 krejcarů
ouhrnem	220 zlatých 19 krejcarů

● Správu jich vedou představení obcí. Mimo tyto místní chudinské ústavy nachází se v zdejší kolatuře ještě tak zvaný bratrský, též farní ústav chudých pod správou velišského faráře. Jeho ročními příjmy jsou:

- a) Poplatek od vypůjčení bratrstvem pořízeného přítkrovu
- b) Ofěry²²⁶ scházející se při kostelních úkonech – křtech a oddavkách
- c) Úrok z bratrské jistiny v záložně uložené
- d) Úrok z fundace P. Josefa Stránského, bývalého děkana velišského
- e) Úrok z fundace P. Františka Kovandy, bývalého učitele velišského

První dva prameny jsou nejisté a stále se víc a víc ztenčují. Podělování chudých děje se každou první nedělí v měsíci odpoledne po požehnání, vždy po předchozím z kazatelny ohlášení.

Podělenci mají se za své dobrodince společně pomodlití růženec. Tři z nich dostávají měsíčně z fundace kovandské po 50 krejcarech; ostatní počtem 18 po 20 krejcarech. Stačí-li příjem, nepostačuje-li, vynechá se jedno neb dvě ohlášení.

Účty se zapisují do zvláštní knihy v archivu uložené.

*Chyjice, pilíř se sochou Krista nesoucího kříž,
1935*

Bukvice, kaple se sousoším Piety

Bukvice, sousoší Kalvárie

Chyjice, socha sv. Karla Boromejského

Podhradí, sousoší s Kristem Salvátorem

Veliš, trojboká kaple

● Veřejné sochy, kříže a kapličky

Jako se kolatura velišská před jinými množstvím kostelů, rovněž vyznačuje se i nápadným množstvím soch, křížů a kapliček polních. Čítat se jich na jejím území ouhrnem 33 pomníků, to z většího dílu zbožnosti a katoličskosti předků.

VELIŠ			
	<i>místní poloha</i>	<i>předmět</i>	<i>stav</i>
1.	Pod galerií u rybníčku	Dřív misionářský kříž s obrazem Ukřižovaného	Dobrý
2.	Nad studánkou, blízko kovárny	Soška kamenná sv. Václava	Celá pozlacená
3.	Na východním konci obce	Kamenná velká socha Panny Marie zábradlím opatřená	Pozlacená a zábradlí oštafírováno
4.	Nad hřbitovem k Podhradí	Kříž železný s kamenným podstavcem a ohrádkou*)	Obnoven z úroků fundačních
5.	Na cestě k Šlikovsi	Kaplička Nejsvětější Trojice	Obnovená
BUKVICE			
6.	Na východní straně obce k Veliši	Kamenná socha sv. Jana Nepomuckého	Nově oštafírovaná
7.	U kálku pod kaplí	Kamenné sousoší Krista Pána na Kříži, P. Marie Bolestné a sv. Jana Miláčka	Nově oštafírovaná
8.	U lesa k Střevači	Kaplička sv. Trojice	V dobrém stavu
STŘEVAČ			
9.	Na návsi	Sv. Florián	
10.	Nedaleko mostku	Sv. Jan Nepomucký	
11.	Západně od školy	Kamenné sousoší: Kristus na kříži s Marií a Janem po stranách	
12.	Nad špejcharem u cesty k Libáni	Kamenná socha Panny Marie	
NADSLAV			
13.	U cesty do vsi	Dřevěný kříž s Kristem Pánem na plechu	
14.	V Nájemníkově zahradě	Kamenný kříž	

KŘELINA			
	<i>místní poloha</i>	<i>předmět</i>	<i>stav</i>
15.	Na návsi	Kamenný kříž u zvoničky	
		Též na cestě k Loretě kříž	
ŠTIDLA			
16.	Na návsi ze strany nadslavské	Kříž u zvoničky	
VESEC			
17.	V obci k východní straně	Dřevěný kříž s obrazem Ukřížovaného	
18.	Za obcí u cesty ke Kostelci	Kamenný kříž	
KOSTELEČ			
19.	U polní cesty k Chyjicům	Kaple	
20.	U cesty naproti hospodě	Kamenná socha Panny Marie	
21.	Podě vsí k Jičínovsi	Sloup s křížkem	
JIČÍNOVES			
22.	Na křižovatce u erární silnice	Kamenná socha Panny Marie	
23.	V obci u panské louky	Železný kříž s kamenným kovááním	
24.	Naproti hospodě u silnice		
DOLANY			
25.	Za vsí u cesty polní k Libáni	Kamenná socha Panny Marie	
CHYJICE			
26.	Vlevo od hřbitova	Kamenný sloup s křížkem	
27.	Za vsí u cesty od Dolan k Libáni	Kamenný kříž ^(**)	
28.	Ve vsi za školou	Kamenná socha sv. Jana Nepomuckého	
29.	U pole Havlového na cestě k Bystřici	Dřevěný kříž s obrazem Ukřížovaného na plechu	v dobrém
PODHRADÍ			
	<i>místní poloha</i>	<i>předmět</i>	<i>stav</i>
30.	Na náměstí ⁽²²⁷⁾ u studny	Kamenná socha Boha Spasitele	

31.	Na náměstí	Zvonice u kaple Panny Marie	
32.	K východní straně za kopcem velišským na obci	Kamenné sousoší sv. Jana Nepomuckého, sv. Vavřince a sv. Štěpána ²²⁸	
33.	Na obci u cesty k Veliši	Kamenný sloup s křížkem	
ŠLIKOVES			
34.	Na obci u cesty k Jičínu	Dřevěný kříž s obrazem Ukřižovaného	
VOKŠICE			
35.	Pod velišským kopcem u alejí	Kamenná socha sv. Anny matky Panny Marie	
<p>○ ²⁾ Opraven v roce 1907 z úroků nadačních (91,80 K.). Přitom obrácen obličejem k okresní silnici. Pořízeny nové sloupy kované, spojené v zábradlí železnými tyčemi.</p> <p>● ³⁾ Socha tato, Pan Ježíš nesoucí kříž, byla v roce 1906 přenesena do obce a postavená ne daleko školy. Nákladem obce opravená, přičemž se obec Chyjice reversem od 16. června 1906 zavázala, sošku tuto budoucně udržovati v dobrém stavu.</p>			

● Ouhrem 17 křížů, 13 soch, troje sousoší a tři kapličky.

Kaple Loreta – pobled z lomu, 1930

Fase o příjmech a vydáních při starém farním beneficiu ve Veliši ●

Příjmy v stříbře ²²⁹		zlatých	krejcarů
1.	Výtěžek z pozemků	2922	54
2.	Desátek ²³⁰ a deputát		
	pšenice 31 k. 3. v. 3 ½ m. à 3 f. 95 f. 54 ½ kr.		
	žito 39 k. 1 v. ¼ m. à 2 f. 1 ½ kr. 79 f. 30 ¾ kr.		
	ječmen 26 k. 1 v. ¼ m. à 1 f. 22 ½ kr. 35 f. 49 ½ kr.		
	oves 32 k. 1 v. 3 ½ m. à 57 kr. 30 f. 50 ½ kr.		
	piva 12 sudů à 8 f. 96 f.		
	tvrdého dříví 20 sáhů à 1 f. 30 kr. 30 f.		
	měkkeho dříví 30 sáhů à 1 f. 30 f.		
	vajec 8 kop à 15 kr. 2 f.		
	koláčů 538 à 1 kr. 8 f.		
	lučného semena		
	3 k. 3 v. 3 m. ²³¹ à 4 f. 7 f. 58 kr.		
	lnu 20 liber à 6 kr. 2 f.	418	48 ¼
3.	Civilní renty		
	od vrchnosti 1 f. 12 kr.		
	od obcí 5 f. 42 ¾ kr.		
	letníku 4 f. 42 kr.		
	ze zádušní kasy na vydržování kaplana ¹⁵¹ 80 f.	91	36 ¾
4.	Štolní důchodky	29	55 ½
5.	Mešní nadace	36	37 ¼
	Ouhrnem	1499	51 ¾
Břemena			
1.	Daň pozemková	188 f. 48 kr.	
2.	Renta pro zeměsprávce	1 f. 26 kr.	
3.	Renta pro abatyši	28 ½ kr.	
4.	Daň ekvivalentní	10 f. 13 kr.	
5.	Plat kominíku	5 f.	
		208 f. 55 ½ kr.	
6.	Vikariátní výlohy	10 f.	
	Výlohy při dobývání desátku	29 f. 10 kr.	
7.	Příspěvek na zaopatření	60 f.	
8.	Výživa kaplanů	400 f.	687 25 ½
	Zbývá čistého příjmu	802	26 ¼

Potvrzeno c. kr. státní účtárnou v Praze dne 26/12/1839

L. S. Karel Boleslavský m. p. Müller m. p. Vrabc m. p.

Záznam pozemků náležejících ku faře velišské.

Dle inventáře z roku 1776 hned po založení fary zhotoveném.

§. IV.

„*Circa agros parochiales*

Ad hanc parochiam pertigunt agrorum 70 modiorum et 3. v. in 10 partibus.

1. *pars dicta za farou habet vicinos hortum parochialem et agrum ecclesiae haec pars habet seminationis 4 1/2 mod.*
2. *pars dicta u svatých neb klínky k straně Starého Místa Novýho Mýtu habet seminationis 2 1/4 mod.*
3. *pars u svatých, krátké záhony ke straně Podhradí habet seminationis 4 1/4 mod.*
4. *pars dlouhé záhony neb na dlouhých dicta continet 10 modios et habet vicinos agrum ecclesiae et agrum Pauli Adamec, rustici Velišensis.*
5. *pars za Vescem vedle mostku dicta continet 5 modios, penes est pratum ecclesiae et ager rustici Hubálovský ex Vesec.*
6. *pars nad mostkem dicta continet 26 modios, habens vicinos pratum ecclesiae et Joannem Třešnička, rusticum Kostelecensem et Joannem Veselý, casarium ex Vesec et Joannem Vejlupek, rusticum Dolanensem.*
7. *pars v Doubnici dicta continens 11 1/4 mod. habet vicinos Joannem Zmrzlý (nunc Venceslaum Škaloud rusticum Velišensem et Paulum Hercík, rusticum Bukvicensis.*
8. *pars v Doubnici cont. 1 1/4 mod. habet vicinos Joannem Čistecký Velišensem et pratum parochiale.*
9. *pars dole na čtvrti dicta habet vicinos Dorotheam Samobrdiam Velišensem et agrum communitatis Veliš. continens 3 mod.*
10. *pars dicta Proutek cont. 2 1/2 mod. habet vicinam viduam Dorotheam Samobrd Veliš. et viam communem Chyjicensem.*

§. V.

De pratis parochialibus. Duas partes pratorum habet parochus. I. dicta a Doubnici habet vicinos Ioanem Zmrzlý rusticum Veliš. et Ant. Podbájský Bukvicensis. II. pars, dicta a Kostelci habet vicinum Ioanem Třešnička et agros Kostelecium rusticorum.

§. VI.

De hortis parochialibus. Haec parochia habet hortum, amplitudinis suae 3 1/2 mod.“

Farské pozemky obročí velišského
dle katastrálních pozemkových archů z roku 1884

Číslo parcely	název tratě	způsob vzdělání	třída	výměra		čistý výnos	
				jitra	sáhy ²³²	zlaté	krejčary
Obec berní VELIŠ							
2/1	místní poloha	zastavěný prostor			899		
2/2	místní poloha	zahrada	III.		601	7	89
3	místní poloha	zahrada	III.	3	1702	77	7
4	místní poloha	zahrada	III.		841	11	4
5	místní poloha	zahrada	III.		133	1	75
149	vokšická	pastvina	III.		104		49
150	vokšická	role	IV.	2	437	25	
151	vokšická	role	IV.	1	280	12	92
153	vokšická	role	IV.	5	1185	63	15
263	mezi cestama	role	II.		835	10	96
264	mezi cestama	role	II.		959	12	59
343	mezi cestama a.	role	III.		1110	10	31
343	mezi cestama b.	role	IV.		1080	7	43
368 I.	mezi cestama	role	II.	1	1440	40	06
375	mezi cestama	role	III.		1428	13	39
376	mezi cestama	role	V.		257	1	33
377	mezi cestama	role	V.	1	539	11	03
378	mezi cestama	role	IV.		278	1	91
383	mezi cestama	role	V.	3	1481	32	39
384	mezi cestama	role	V.		127		65
385	mezi cestama	role	V.		860	4	43
461	mezi cestama	cesta	III.		56		53
Obec berní BUKVICE							
125	na vrábčí též na zlatnici	role			1273	11	93
Obec berní VESEČ							
131	za Mladějov- ského	role		3	349	48	27
132	za Mladějov- ského	louka			1385	10	82
Obec berní JIČÍNOVES							
305	u střelnice	role		1	12	11	68
Obec berní KOSTELEČ							
114	mezi cestama ke kříži	role		3	1169	41	04
115 a.	ke kříži	role		3		45	

115 b.	ke kříži	role		4	294	46	02
117	ke kříži	role			313	2	93
118	ke kříži	role		1	1342	27	58
119	u průhonu	role		2	1430	43	41
				47	1069	615	0

Starofarské pozemky kostelecké a nadslavské v užívání faráře velišského

Obec katastrální	číslo parcelní	název tratě	Kultura	třída	výměr		čistý výnos	
					jitro	sáhy	zlaté krejc.	
a. Starofarské kostelecké								
Kostelec	2	za kostelem	zahrada	III.	1	248	24	26
Kostelec	3	za zahradou	role	II.	2	208	44	73
Kostelec	214/2	pod sv. Janem k Jičínovsi	role	II.	5			
Dolany	287 č.*)	na hradišťaech	louka		1	385		
	č. 28 kat. poz. Dol.				9	841		
b. Starofarské v Nadslavi								
Nadslav	89	místní poloha	role	IV.	1	581	14	99
	90	místní poloha	zahrada	III.		1526	20	3
					2	507	35	02

○ ⁹⁾ Pozn. 1: Při zakládání nových pozemkových knih bylo č. p. 287 zapsáno jako majetek kaple v Dolanech. K podanému rekursu děkana Nováka byla na základě výnosu c. k. místodržitelství obcí od 28. října 1889 č. 13237 od c. k. okresního úřadu v Jičíně od 30. listopadu 1894 č. 12853 povoleno: 1) *Die Kostenfreie Abschreibung der Grundparcelle K. Z. 287 Wiese in Dolan von dem Besitzstande der St. Markus Kapelle.* 2) *Die Eröffnung einer neuen Einlage Z. 67 für diese abgeschriebene Grundparcelle K. Z. 287 Wiese in Dolan und Einverleibung des Eigentumsrechtes für die Kosteleeer Pfarre.*²³³

Pozn. 2: V inventáři faráře Bryscena (jehož začátek bohužel schází) vypisují se zdušní pozemky kostelecké v užívání faráře velišského. Mezi nimi (na předposlední stránce dole), též luka u Dolan a sice: *Quartam partem (pratorum)*, při Dolanech na hradišťaech N. Top. 228 pod rybníkem dolanským 2 korce 368 3/6°. Tato parcela jest asi tatáž, která má nyní parcelní číslo 287 ve výměře 1 jitro 385°.

Quintam partem, při Dolanech na hradišt'atech Nr. top. 227 nad mostkem 2 korce 707°. *Haec pars interim comutato est cum [magno emolumento] parochi ergo majorem partem prati Dominicalis ad pagum*. Staré Místo, *ex quo etiam 10 currus bigales foeni et aliquot 8 currus cordi (otava) curatus percipiit*. V seznamu zádušních pozemků kosteleckých, od téhož faráře Bryscena, stojí sub: luka při Dolanech IX. položené na hradišt'atech čís. 227 I jitro 707°, ale louka sub 1. se neuvádí asi proto, že to je louka staré fary kostelecké, kdežto louka sub 2. jest zádušní dar k užívání faráře.

Nyní (za faráře Tichýho) užívá se u Dolan jen jedna louka, totiž číslo parcelní 287 (dříve čís. parc. 228). Zdá se tedy, že louka u Starého Místa, kterou nyní farář má najatou, byla původně panská. A dle poznámky faráře Bryscena vyměněna byla za zádušní louku u Dolan č. top. 227, takže by měla být psaná jako farní stará kostelecká, a nikoliv jak nyní jest zádušní.

Bezpochyby při té výměně napsána byla tato louka jako zádušní místo farská.

Záznam zádušních pozemků kostela velišského dle inventáře z roku 1776

„Haec ecclesia habet 31 1/2 mod. agrorum in quinque partibus:

1. *pars dicta U mostku 3 quadrantes, vicinus ejus pratum ecclesiae et ager parochialis.*

2. *pars U spravedlnosti 4 1/4 mod. ex utraque parte ager parochi.*

3. *pars U spravedlnosti k Veliši 5 1/2 mod., vicinus est Paulus Adamec veliš. et parochia.*

4. *pars Pod vinní 15 mod., habet vicinos Joannem Kříž rust. veliš. et agrum parochialem, ex tertia parte vincam dominicalem.*

5. *pars Za Bínovi 6 mod. habens vicinam Dorothe. Samehodianam et agrum communitatis velišensis. Pratum habet 14 1/2 funiculorum in tribus partibus.*

1. *Pod voborou 4 1/4 funic., habet vicinos ponticulum et Sebastianum Plubař, rusticum.*

2. *Pod mostkem 8 funiculorum habens vicinos Joannem Veselý, agrarium vesecensem et ponticulum.*

3. *Palouk pod rolí zádušní 1 3/4 funic. habens vicinos agrum communitatis velišensis et ex altera parte pariter.*

Silvam habet dictam Nad Nadslaví 156 1/2 funic., habens vicinos Dominium vokšicenské, silvam ecclesiae nadslavicensis et Venceslai Pelc, agrarii křelinensis.“

**Záznam zádušních pozemků velišských dle katastrálních archů
z roku 1884**

Číslo		Název tratě	Způsob vzdělání	Třída	Výměra ²³⁴		Čistý výnos ²³⁵	
mapy	parcelní				jitro	sáh	f.	kr.
VELIŠ								
I	1	místní zastavěná prostoru hřbitov u kostela	kostel			141		
	1		hřbitov			491		
	6	místní	zahrada			204	2	68
I/II	95		pastvina	IV.		432	1	68
II	96		role	III.		860	8	96
II	99		hřbitov			760		
I/II	100		role	IV.	5	1589		
II	101		role	IV.	1	110	11	76
II	139	vokšická	role	IV.	3	180	34	24
II	152	vokšická	role	IV.	2	871	27	99
I	364	mezi cestami	role	III.		503	4	72
I	365	mezi cestami	role	III.		1170	10	97
I	366	mezi cestami	role	III.		381	3	57
I	367	mezi cestami	pastvina	III.		247	2	32
I	368/2	mezi cestami	role	II.	2	167	44	63
I/III	408	mezi cestami	role	V.	1	367	10	30
II	434	podhradská	cesta			760		
NADSLAV								
II	195	u vys. lesa	les	I.	26	474	170	99
VESEC								
IV	60	za Mladějov- ského	louka	V.		955	5	67
IV	61	za Mladějov- ského	role	III.		260	2	44

Záznam zádušních pozemků od velišského beneficiáta najatých

Katastr. obec	Parc. číslo	Název tratě	Způsob vzdělání	Výměra		Čistý výnos		Činže z daní		Pozn.
				jitra	sáhy	f.	kr.	f.	kr.	
	<u>Od velišského kostela</u>					do roku 1887/8				Činže s daněmi od roku 1887/8
Veliš	96	podhradská	role		860	9	96			155 f.
Veliš	100	podhradská	role	5	1589	65	92			
Veliš	364	mezi cestami	role		509	4	72			
Veliš	365	mezi cestami	role		1170	10	97			
Veliš	366	mezi cestami	role		381	3	57			
Veliš	367	mezi cestami	role		247	2	32			
Veliš	368/2	mezi cestami	role	2	167	44	63			
	<u>Od dolanské kaple</u>				8	1416	140	52		
Kostelec	116	mezi cestami ke kříži	role	3	97	45	91	38	35	38 f. 50 kr.
	<u>Od staroměstského záduší</u>									
Staré Místo	267*)	Lána	louka	3	1267	94	80	38	55	36 f.
		<u>Ouhrnem</u>		15	1180	281	23	298	50	229 f. 50 kr.

*) Při zakládání nových pozemkových knih byla parc. č. 267, louka v katastru obce Staré Místo, zapsána jako majetek fary velišské. K podanému rekursu pana děkana Antonína Nováka bylo na základě výnosu c. k. místodržitelství od 21. října 1889 č. 103.337 od c. k. městského delegovaného okresního soudu v Jičíně od 30. listopadu 1889 č. 12583 povoleno následovně: „Im Grundbuche der Katastral- Gemeinde Staré Místo in die Einlage Z. 80 die Ersichtlichmachung, dass die K. Z. 267, Wiese in Staré Místo, nicht im Eigentume der Velišer Pfarre steht, sondern das Eigentum der Kirche in Staré Místo bildet.“⁴²³⁶

Záznam papežského desátku, jež roku 1369 odváděly plebánie, které nyníjší farnost velišskou tvoří.

Veliš	roku	1384	12 grošů		
		1385	12 gr.		
		1399	12 gr.	12 dlužila	
		1405	12 gr.		

●	Kostelec	roku	1384	15 grošů
			1385	15 gr.
			1399	30 gr.
			1405	15 gr.
	Chyjice	roku	1384	12 grošů
			1385	12 gr.
			1399	24 gr.
			1405	12 gr.
	Nadslav	roku	1384	8 grošů
			1385	8 gr.
			1399	16 gr.
			1405	8 gr.
	Dolany	roku	1384	3 grošů
			1385	3 gr.
			1399	6 gr.
			1405	3 gr.

● Archiv – matriky

Nejstarší velišská matrika založena roku 1685 za faráře Kubína.

Jsou tyto:

Matrika pokřtěných, oddaných a zemřelých od roku 1685–1697, potom 1704–1706, 1722 *inclus.* svazek

Matrika pokřtěných, oddaných a zemřelých od roku 1723–1755 1 svazek.

Matrika pokřtěných, oddaných a zemřelých 1776–1784 1 svazek.

Matrika pokřtěných, oddaných a zemřelých 1755–1776.

Matrica Baptizatorum od roku 1784–1788.

Matrica Copulorum od roku 1784–1788.

Matrica Mortuorum od roku 1784–1788.

Matrica Baptizatorum 1788–1796.

Matrica Copulorum od roku 1788–1796.

Matrica Mortuorum od roku 1788–1796.

lit. A. matrika narozených od roku 1797–1826.

lit. B. matrika narozených od r 1826–1842.

lit. C. matrika Baptizatorum od roku 1843–1871.

lit. D. matrika Baptizatorum od roku 1843–1871.

lit. E. matrika Baptizatorum od roku 1843–1882.

lit. F. matrika Baptizatorum od roku 1843–1871.

lit. G. matrika pokřtěných od roku 1872.

lit. H. pokřtěných od roku 1872.

lit. J. pokřtěných od roku 1872.

lit. K. matrika pokřtěných z obce Chyjické od roku 1883.

- Num. 1. matrica Copulatorum od roku 1842
- Num. 2. matrica kopulovaných pro obce Veliš, Bukvice, Křelina, Podhradí, Šlikoves, Staré Místo, Vesec, Vokšice roku 1842–1878
- Num. 3. matrika oddaných obcí: Kostelec, Jičínoves, Dolany od roku 1842
- Num. 3. matrika oddaných obce Chyjické od roku 1842
- Num. 5. matrika oddaných obcí Nadslav, Batín, Štidla, Střevač 1842–1887
- Num. 6. matrika oddaných obcí: Veliš, Vesec, Vokšice od roku 1879
- Num. 7. matrika oddaných pro obce: Nadslav, Batín, Štidla, Střevač od roku 1887

Knihovna

- Num. I. matrica Mortuorum fary Veliš od roku 1797–1850.
- Num. II. matrika zemřelých pro obce: Veliš, Bukvice, Křelina, Podhradí, Šlikoves, Lhota Hlásná, Vesec, Vokšice, poč. roku 1851
- Num. III. matrika zemřelých obcí Nadslav, Batín, Štidla, Střevač od roku 1851
- Num. IV. matrika zemřelých obcí Kostelec, Dolany, Jičínoves od roku 1851
- Num. V. matrika zemřelých obce Chyjické od roku 1851
- Index Copulatorum, Baptizatorum at Mortuorum ab a 1790 – 1839 – Index Mortuorum ab a 1839–1850
- Index k matrice kopulovaných od roku 1879 – k Num. 6.
- Matrik Geborenen, Getrauten u. Gestorbenen jüdischen Individuen in d. Velischem Pfarrbezirke v J. 1842.

● Záznam nadací mešních ve farnosti velišské

1. za rod weissenwolfský a knížecí esterházký každou neděli a každý zasvěcený svátek v kapli jičínoveské
2. za hrabčí rod šlikovský a za obyvatele bývalého panství veliš-vokšického, v neděli a ve svátky střídavě ve Veliši
3. za † Barboru Stociánovu ze Semerinku (13 mší sv. reduk. na jednu)
4. za † Františka Kníře z Veliše (6 mší sv., reduk. na jednu)
5. za † Františka Ulrycha z Podhradí (10 mší)
6. za † Annu Petrákovu z Veliše (2 mší)
7. za † Josefa Kodeše z Veliše (2 mší)
8. za † Josefa Šoltyse z Veliše (1 ve dvou letech)
9. za † Jana Adamce z Veliše (2 mše)
10. za † Jana Němec z Chyjic (1 mše)
11. za † Jana Paličku z Veliše (6 mší)
12. za † Karla Formana z Bukvice (13 mší)
13. za † Matěje Plesara z Nadslavi (1)
14. za † Josefa Podhajského z Podhradí (2)
15. za † Matěje Runčíka z Veliše (4)
16. za † Josefa Podhajského z Podhradí (1)
17. za † Dorotu Vaňoučkovu z Veliše (1)
18. za † Jana Hlaváčka z Podhradí (3)
19. za † Alžbětu Sádlo roz Brodského z Podhradí (3)
20. za † Kateřinu Michálkovu ze Šlikovsi (1)
21. za † Václava Formana ze Štidly (6)
22. za † Jana Mošnu z Podhradí (4)
23. za † Matěje Mladějovského z Kostelce (2)
24. za † P. Josefa Stránského zaň anniversarium (1) a tři mše sv. za rod (3)
25. za † Františka Horáka ze Lhoty Hlásné (2 mše)
26. za † Františka Paštiku ze Křeliny (3 mše)
27. za † Jiří Podzimek z Vesce (4 mše)
28. za † František Kovanda z Veliše (3)
29. za † Johana Provazník ze Šlikovsi (1)
30. za † Jan Rejzek z Jičínovsi (6)
31. za † Josef Hubálovský z Vesce (12)
32. za † František Kopřiva ze Šlikovsi (1)
33. za † Karel Kozelka z Veliše (3)
34. za † Ludvík Novák (5)
35. za † Barbora Peterková (1)
36. za † Kateřina Pluhařova (1)
37. za † František Rašín z Vesce (2)
38. za † František Vohnout z Podhradí (2)
39. za † Josef Čapek z Veliše (2)

40. za † Matěj Tůma z Vesce (4)
41. za † Antonie Novotná z Podhradí (1)
42. za † Anna Havelková ze Šlikovsi (2)
43. za † Jan Matohlína ze Štidel (5)
44. za † Kateřina Hartlová z Podhradí (1)
45. za † Alžběta Sádlová provdaná Adamcová z Podhradí (2)
46. za † Anna Petrtýlová ze Šlikovsi (2)
47. za † [...] ²³⁷

● Filiální chrám Páně sub titulo Nanebevzetí blahoslavené Panny Marie v Kostelci

Tento na návrší obce Kostecké postavený kostel jest sice co do výstavnosti nepatrný, nic však méně v mnohém ohledu pamětihodný. Býval za starých časů kostelem plebánským, tj. měl svou samostatnou duchovní správu, svou vlastní křtitelnicí a své pohřebiště. Založeno bylo při něm kaplanství, těšil se mnohým příznivcům a dobrodincům a chová v sobě posléze vícero náhrobních kamenů s nápisy pochovaných v něm urozených osob.

Kostel Nanebevzetí Panny Marie v Kostelci, 1936

Pod duchovní pravomoc zdejšího plebána slušely v 14. století obce: Kostelec, Jičínoves, Velký Žitětín a Žitětínek. Týž odváděl roku 1384 15 grošů českých papežských desátků. Kterak první plebán slul, není povědomo, pouze zaznamenáno, že roku 1388 dne 27. července kněze Václava z Veselí plebán kostelecký za plebána v Ostružně uváděl (L. conf. I. p. 24).²³⁸

- 1360 byl zde plebánem kněz jménem Vojslav (L. c. I. 119).
31. 3. 1367 směnil Vojslav se svolením Mstěše z Kostelce a Jiřího z Jičínovsi (patrony) zdejší místo s Janem, plebánem v Smidarech, kteréhož plebán v Dolanech uváděl (L. c. I. 81).
1372 byl zdejším plebánem kněz Hrzko (Hrzek), který odtud na faru v Nové Pace dosedl (L. c. II. p. 78).
1392 vznikl spor o plebánii kosteleckou mezi knězem Hynkem a kn[ězem] Jindřichem, Sádlo řečeným. V při tuto zapleten byl Markvard, purkrabí na hradě velišském, spor ten rozhodnul v prospěch Jindřicha Sádlo, jemuž generální vikář arcibiskupský Jan z Pomuku soudním nálezem ze dne 20. prosince faru v Kostelci přisoudil. Markvard byl

(nepochybně pro simonii)²³⁹ exkomunikován (viz. Acta judiciaria archieb. Prag. ab a. 1392 edit. Tingl. p. 116)

17. 12. 1405 uváděl plebán zdejší kněze Blažeje z Libčín na faru v Chyjících (L. c. VI. p. 168.) a roku 1407, 28. 5. kněze Jana na plebáníi v Dolanech. (L. c. VI. p. 211).
4. 12. 1409 uvedl kostelecký plebán kněze Václava z Lomnice na faru velišskou (L. c. VI. p. 280).

O pozdějších zdejších plebánech není nic povědomo. Teprv roku 1601 objevuje se jakožto farář v Kostelci Jan Chocenský, který téhož roku vykonal v tamějším chrámu Páně oddavky a ještě roku 1628 se podpisoval ty časy farář ve vsi Kostelci. Zda-li tento neb kterýsi jiný posledním farářem zdejším byl, již se neví. Pouze dí pověst, že poslední plebán kostelecký odtud do Kopidlna se odebral, načež zdejší samostatná duchovní správa zanikla.

- 1648 když se nová katolická fara v Kopidlně zřídila, připadla za nedostatkem katolického duchovenstva i plebania kostelecká k ní, kostel se stal filiálním od Kopidlna a roku 1776 při znovuzřízení fary velišské přivtělen byl i se slušivším k němu obcím k farnosti velišské, k ní dosud patří kaplanství v Kostelci.
2. 10. 1405 založil p. Ottík z Labouně, jemuž se dává příjmí famosus miles – seděním v Jičínovsi v kostele zdejšího kaplanství (L. erecta. VII. B. g.).
8. 12. 1408 uprázdnilo se toto kaplanství následkem rezignace kněze Hynka a dosazen na jeho místo kněz Adam z Jičína, jež plebán z Dolan uvedl. (L. c. VI. 283) Téhož roku 8. února umřel Adam a na kaplanství presentován p. Ottíkem z Labouně sedícím v Jičínovsi kněz Bohuněk ze Železnice. Uveden byl plebánem z Chyjic (L. c. VI. p. 297).
7. 8. 1411 podal p. Ottík z Labouně seděním v Mostku (tvrzi mezi Jičínovsi a Bartoušovem) uprázdněnou po Bohuňkovi kaplanku P. Křížovi z Turnova, knězi arcidiecéze pražské, jež uvedl plebán v Chyjících (L. c. VII. p. 29).

Tato tak neouhledná svatyně čítala za první své doby vícero příznivců a dobrodinců, z nichž hlavní čtyři se v známost vešli a sice:

1. rytíř Pešík (Peško, Petr) Kdulinec z Mostku, který listinou z dne 9. května roku 1392 k dávcce desátku pro kostel v Kostelci se zná, bera za svědky Jana Jičínského, plebána v Hořením Újezdě, a Markvarta, purkra-bího na hradě velišském (L. erat. XII. E. 7).

2. jest p. Racek (Rastislav), který dne 2. března roku 1393 kostelu daroval jednu kopu grošů českých, která se každého roku ze dvora jičínského vypláceti měla, na němž pojištěna byla. Týž byl synem vладыky kosteleckého, Mstiše (Mstislava) a manželky jeho Markéty. Byl roku 1392 za mrtvého pokládán a mělo se na jeho tvrz a dvůr táhnouti právem odúmrtním,

- ale Racek ukázal se osobně před úředníky dvorskými a daroval roku 1393 na záduší otce a matere své úrok v Jičínovsi ke kostelu kosteleckému. Tak píše profesor Sedláček²⁴⁰ v spisu svém *Hrady a zámky* v pátém dílu na straně 272, podotknuto tamže v poznámce 4, že část kostela tehdy patřila k Jičínovsi (v. též L. eret. XII. J. A) i L. erat. VIII. 17 a IX. K. 10).

Třetí a nejhlavnější dobrodinec zdejšího chrámu Páně jest soucitný rytíř p. Ottík z Labouně, seděním na Jičínovsi, který jak již svrchu uvedeno, na vždy založil zde kaplanství. Mimo to roku 1452, 30. 9. založil zde záduš- ní mši za rodinu Jana Krojka z Velkého Žitětína, tj. za otce Šimona, mat- ku Hodu, dceru Martu, jejího manžela, Václava Stoklasu z Jičina, Martinu dceru Anka Peška, Jiřího, Tomáše a Vanička příjmím Rašína, bratry Janovy (L. eret, VIII. N. 7).

Čtvrtý příznivec tohoto chrámu sluje Ulrych ze Mšen (Mšená ane- bo Mšeno?), zbrojnoš pražské diecése, který dne 15. května roku 1445 půl druhé kopy grošů ročního platu věnoval kostelu v Kostelci blíž hradu Ve- liše, za kterého fundace vykonatele ustanovil Petra z Nemyčevsi, Erasma z Jičínovsi a Jana Olecharského, bydlícího na Veliši (bezpochyby hradního purkrabího) pak Jana Celáka. (acta conc. Prag. Žitav. Ab a. 1434 J. 20). Tady nabyl kostel poznenáhla značného svého jmění.

Náhrobní kameny

P. František Vacek,²⁴¹ děkan kopidlenský a bedlivý sepisovatel staro- bylých památek ve svém vukolí († 1854), udal následně při chrámu Páně kosteleckém za jeho doby se nalézavší a dosud trvající náhrobní kameny, o čemž píše:

„V tomto kostele nalézají se vpravo a vlevo podle vhodnosti dveří dva kolmo zazděné náhrobní kameny s následujícími nápisy: Na levé stra- ně: *„Léta Páně 1592 ve středu první v postě zemřela urozená Paní Kateřina [...],²⁴² ro- zená z Tovačova, Jana z Tovačova a z Neydorfu, manželka Albrechta z Dobranova. Dokonala život svůj v Pánu a tato jest pochována k vyčkávání příchodu Krista Pána. Buď milostiv mě hříšně!“* Po pravé straně: *„Léta Páně 1595 první neděli po Sv. Tro- jici dokonala život svůj v Pánu urozená paní Anna Dobranovská z Labouně a na vel- kém Žitětínu, druhá manželka urozeného pána Albrechta z Dobranova a tuto pocho- vána vyčkává budoucího vzkeřžení v Kristu Pánu.“*“ Zde klade P. Vacek²⁴³ tuto po- známku: „Tento Albrecht z Dobranova byl za rytíře Vratislava z Mitrovic, pána na Hořicích, hejtmanem a dal roku 1603 dva zločince z Hořic v kopi- dlenském vězení střežiti.“ Dobranov (Dobravu), bývalé dominium Zákupy v Litoměřicku (Topografický slovník dr. Sládka pag. 91).

„Uprostřed přímo před presbytářem: *„Léta Páně 1620 dne 13. Oktober. dokonala svůj život urozený Pan Jindřich Branoš (armiger) z Bazyna a anno 1621 dne 20. Julii zemřela Anna Kateřina, sestra jeho a tato zvěstovány jsou, očekávajíce*

radostného z mrtvých vzkříšení.“ Poznámka: Tento kámen nenachází se více na svém místě, nepochybně při opravě podlahy vyzdvížen a odstraněn byl.

Budova kostelní

Inventář z roku 1776 podává o ní následný popis: „Tento kostel jest sice z dobré hmoty vystaven, ale pro svou starodávnost takměř již sesutím hrozí. Jenom presbytář je klenut. Střecha šindelem kryta, uprostřed věžička. Sakristii má po pravé straně, je ale těsná a vlhká. Kazatelna se nachází po pravé straně. Vchod na ní z venčí. V kterém roce tento kostel se vystavěl, není povědomo. Rovněž se neví, zdali, kým a kdy byl konsekrován neb benedikován ke cti Nanebevzetí blahosladené Panny Marie. Vydlážděn je cihlami. Má kolem hřbitov a kostnici prastarou, dřevěnou.“

Roku 1805 byl na spadnutí, pročež se v tomž roce a opět roku 1807 opravoval. Ale roku 1839 počala omítka uvnitř ze stropu opět padat. I v nejnovější době projevovaly se na zdích trhliny, pročež roku 1887 lodní zdi v základech nově se podezdily.

Sloh stavitelský nižádný. Směr kostela od západu k východu má hu-dební kůr se vchodem z kostela. Nachází se na něm positiv, ale tak sešlý, že na něm nelze slušně hrát. Oken má kostel [...].²⁴⁴ Hlavní oltář je dřevěný, opatřený obrazem Nanebevzetí Panny Marie. Kým je malován, nepovědomo. Po obou stranách oltáře jsou oblouky, oponou zastřené a na nich bronzované sošky z jedné strany sv. Josefa, z druhé pak sv. Anny. Podle obrazu stojí sošky dvou anjelů. Postranních oltářů kostel nemá.

Při pozdější opravě staly se následné změny: Cihlová podlaha nahra-žena novou z kamenných ploten. Vchod na kazatelnu vzdělán uvnitř. Stře-cha taškami pokryta. Sakristie zbořena a kněz se nyní za oltářem strojí. Zpo-vědnice zde není.

Na stěnách visí 14 štací křížové cesty, pocházející z jičínoveské kaple. Pro svou sešlost byla roku 1883 jinou barvotiskovou, z Vídně za 56 zlatých pořízenou, nahražena.

Zvonice

Nachází se mimo kostel. Byla druhdy velmi vysoká, celá dřevěná, ze samých mohutných dubů zdělaná. Stávala původně nedaleko kostela k východní straně a z výše její zaznívaly krajinou čtyři libozvučné zvony. První (veliký) má letopočet 1556 a váží 16 centů; druhý (prostřední) má vy-značený rok 1571 a tíž jeho 18 centů. Třetí s letopočtem 1672 váží 8 centů. Čtvrtý s nečitelným nápisem má tíže 1 cent.

Zvon třetí má následný nápis: „*Já blas volajícího: Pojdte dobří i bříšníci sem do Božího domu a vzdejte chválu tomu, jenž všemohoucí jest. Za dvojitibodného kněze Ondřeje Kobelinsa, tobo času velišského a kopidlenského faráře, za urozeného Pana Henrycha Samuela Rötitsche, J. H. M. panství velišského, starobradského a kopidlenského hejtmana.*“

Když pak se tato zvonice měla opravovati, bylo, nálezem c. k. hejtmanství pro nebezpečí ohně na severní stranu přeložena, snížena a schodem ze hřbitova opatřena. Místnost k tomu postoupena z farní zahrady a k přestavbě od beneficiáta 200 zlatých rakouského čísla²⁴⁵ věnováno, což se stalo roku 188[...].²⁴⁶

Hřbitov

Jest kolem kostela s dvojím, železnými dveřmi opatřeným vchodem, na západ a na východ. Bývalá dřevěná kostnice nalevo u zdi kostelní nedaleko hlavních dveří byla roku 1840 zbořena a celý hřbitov kamennou zdí ohražen.

Služby Boží

Připadají zde střídavě s farním kostelem a dvěma filiálními střídavě v každou čtvrtou neděli, nevadí-li v tom poutě a posvícenská slavnost druhých kostelů a kaplí. Poněvadž pak k tomu počet neděl nepostačuje, konají se zde služby Boží též na sv. Štěpána, v pondělí velikonoční a svatodušní. Též se zde konává v neděli druhou po svatém Duchu božitélské procesí, což se od tamějších obyvatelů za pout' považuje, an vlastně pravá pout' zdejší o slavnosti Nanebevzetí Panny Marie ve žních připadá. Slavnost posvěcení zdejšího chrámu Páně slavila se počátečně v tu neděli po Nanebevzetí Panny Marie, ale nyní se odbývá vždy o slavnosti Jména Panny Marie.

Na omylu tedy jsou mnozí z osadníků kosteleckých, kteří tvrdí, že by jim patřily velké služby Boží také o všech slavnostech mariánských, ač se jim tak od toho kterého beneficiáta dalo.

Zřizovací listina fary velišské takto o návaznosti farářově zřejmě ustanovuje:

„*Der Gottesdienst im denen Sonntagen soll in der Welischer Pfarckirche mit denen Filialen abwechselnd verrichtet werden. In denen gebothenen Feiertagen aber wird der Gottesdienst lediglich in der Pfarckirche zu persolviren sein.*“²⁴⁷

A v inventáři z roku 1776 se v § IX. o kosteleckých službách Božích píše: „*Divina in illa esse solent alternatim cum eccl. parochiali, chyjicensi filiali et nadslavicensi.*“

Obročí plebána kosteleckého

V inventáři z roku 1776 § IV, V a VI zaznamenáno:

„*Ad hanc ecclesiam habet curatus 13 modios agrorum in duabus partibus.*“

I. pars dicta K Jičínovsi pod sv. Janem 9 1/2 mod. habet vicinos agrum ecclesiae et agrum dominicalem.

II. pars za farskou zahradou 3 1/2 mod. habet vicinos hortum Mathiae Blažek, rusticum kostelecensem et Venceslaum Nedvídek, rusticum. Joannes Kauc ecclesiam habet curatus pratum 7 1/2 funiculorum, habens vicinos pratum dominicale.

Habet et hortum hic loci curatus 7 1/4 funiculorum.“

Tyto starofarské pozemky kostelecké případly dle instrukcí k nynější faře velišské a jsou v nejnovějším katastru takto naznačeny:

Parcelní číslo	výměr plochy		čistý výnos
	jitra	sáhy	
č. 3 role pod farskou zahradou	1	208	44 zlatých 73 krejcarů
č. 214 role pod sv. Janem k Jičínovsi	6	709	135 zlatých 31 krejcarů
č. 2 zahrada za kostelem	1	248	24 zlatých 26 krejcarů
č. 28 louka Na Hradišt'anech k Dolanům	1	385	

Zádušní pozemky kostelecké

Dle specifikace zádušních gruntů z roku 1773 za kněžny Esterházyové a dle farního inventáře z roku 1776 má kostelecké záduší 90 korců polí v jedenácti parcelách a šestnáct provázků luk ve dvou parcelách, a sice:

„*Parc. I. v Krkavčicích 3 1/2 mod., habens vicinos Mathiam Blažek et ex parte altera eundem.*“

Parc. II. u palouku zádušního 1 3/4 mod., habens vicinos agrum ecclesiae Dolanensis et pratum ecclesia Kostelec.

Parc. III. vedle silnice pod krkavčicema 17 mod., habet vicinum Joannem Třešnička, rusticum kostelecensem et agrum dominicalem.

Parc. IV vedle role farní 5 mod. habet vicinos agrum parochi et Joannem Třešnička.

Parc. V. nad slunci proti Jičínovsi 7 1/2 mod. habet vicinos Joannem Hrdý, rusticum kostelecensem et ex altera parte viam communem.

Parc. VI. u vobory jičínoveské u plotu 1 mod., ex utraque parte dominicalem agrum habet vicinum et vivarium.

● *Parc. VII. na slunci vedle Blažkovy role 22 $\frac{3}{4}$ mod. habens vicinos Mathiam Blažek, rusticum kostelecen et viam communem.*

VII. parc. na slunci 10 mod. habens vicinos Joannem Třešnička, rusticum kosteleccensem et viam communem.

IX. parc. k Vesci u vohrady 18 $\frac{1}{2}$ mod., ex utraque parte habens vicinos agros Joannis Hrdý, rusticum kosteleccensem.

X. pars u obícek nemyčoveských 1 $\frac{3}{4}$ mod. habet vicinos agrum dominicalem et pascua communia.

XI. pars zvoraný palouk mezi hruškami $\frac{1}{2}$ mod. habens vicinos Venceslaum Nedvídek, rust. koste. et pratum ecclesiae Kostelec.

Pratum habet in duabus partibus 16 funicularum.

1. pars pod dolanským splavem 11 $\frac{1}{2}$ funic., habens vicinos ex utraque parte aquae ductum, vulgo strouhu.

2. pars vocatur palouk mezi hruškama 4 $\frac{1}{2}$ funic., habens vicinos Venceslaum Nedvídek rust. kostel. et agrum ecclesiae.”

Co se těchto pozemků týče, udává Specifikace z roku 1773 následné:

Louku u Dolan užívá milostivá vrchnost ke dvoru bartoušovskému. Vzhledem rolí se píše: Pro paměť se tuto uvádí, že při tomto záduší kosteleckém z té třetiny, kterou lidé ze zádušních rolí odvádějí, dle starého obyčejě velebnému pánu faráři $\frac{2}{3}$ k jeho vlastnímu užívání jak na zrně, tak také v slámě patříjí a záduší jen toliko jedna třetina přichází.

V zahradě farní jest jedna zděná studnice a poněvadž jí nyní k faře ani k záduší potřeba není, tak se z lásky nejbližšímu sousedovi, Matěji Blažkovi dovolilo, by si z ní pro svou potřebu vodu bráti mohl, jenž on vši opravu, což by při té studnici scházeti mohlo, činiti povinen bude.

Když se v nově založila fara ve Veliši, připadlo všech 90 korců záduší kosteleckého k užívání faráři velišskému *in partem congruae* proti zapravování z nich daní, neb zakládací listina takto o tom praví:

„*Von denen Kosteceker Kirchenfeldern genießen die Untertanen mietungsweise gegen die 3. Garbe unter 90 Strich Aussaat, wovon der 3. Garben der Kopidlner Pfarrer allerzeit und die Kirche $\frac{1}{3}$ partizipirt hat. Von nun an aber wird der Velischer Pfarrer das Ganze allein, jedoch cum onere solvendi Extraordinarii und was dann mehr anhängig, zu partizipiren haben, um die Kirche von allerhand pro und contra Berechnungen quoad commodum et onus zu überhaben.*“^{c248}

číslo mapy	číslo parc.	název tratě	způsob zdělání	třída	výměra		čistý výnos	
					jitra	sáhy		
	1	místní poloha	hřbitov			365		
II.	104	mezi cestami ke kříži	role	III.	1	1463	28	72
II.	111	mezi cestami ke kříži	role	IV.	1	1545	21	62
II.	112	mezi cestami ke kříži	role	IV.		302	2	38
II.	113	mezi cestami ke kříži	louka	III.		1060	11	93
II.	120	mezi cestami ke kříži	role	III.	4	1202	71	27
II.	120	mezi cestami ke kříži	role	IV.	2		22	
II.	126	v močidlách	role	IV.		516	3	55
II.	127	v močidlách	role	IV.		1383	9	51
II.	128	v močidlách	role	IV.		854	5	87
II.	129	v močidlách	role	IV.		542	3	73
II.	162	v močidlách	role	III.	11	1142	175	71
II.	176	v močidlách	role	III.	3	887	83	25
II.	179	v močidlách	role	III.	3	1413	58	25
II.	202	v Krkavčinách	role	III.		1030	9	66
	202	v Krkavčinách	role	IV.		1000	6	88
	203	v Krkavčinách	role	V.		999	5	15
	204	v Krkavčinách	role	V.		155		80
II.	205	k Jičínovsi	role	II.	2	486	48	37
*)	214	k Jičínovsi	role	III.	10		150	
	237	mezi cestama ke kříži	cesta	IV.		175	1	20

*) Při zakládání nových pozemkových kněh byly posavadní parc. č. 214/1 (majitel kostel kostelecký) a č. p. 214/2 (majitel stará kostelecká fara) spojeny v jednu nedílnou parcelu č. 214 a připsány vesměs kostelu kosteleckému. K rekursu pana děkana Nováka bylo toto parc. č. 214 následkem výnosu c. k. místodržitelství od 1. října 1889 č. 103.337 od c. k. okr. soudu v Jičíně 30. list. 1889 č. 12583 povoleno: „1) In der Einlage Z. 17, die Ersichtlichmachung, dass die Grundparzelle Z. 214 in 2 Teile N. kat. 214/1 Acker und 214/2 Acker geteilt ist. 2) Die kostenfreie Abschreibung der Grundparzelle K. Z. 214/2 in Kostelec von dem Besitzstande der Marie-Himmelfahrt-Kirche in der Einlage Z. 17. 3) Die Eröffnung einer neuen Einlage Z. 40 für diese Grundparzelle 214/2 Acker in Koselec und Einverleibung des Eigentumrechtes für die Kostelexer Pfarre.“⁶²⁴⁹

● Filiální kostel v Chyjcích

Druhý filiální kostel farnosti velišské jest onen sv. Apoštolů Šimona a Judy v Chyjcích. Býval též v 14. století plebánským, k plebánii této slušela však pouze samojediná ves Chyjice. Kdy také plebánie vznikla a kdy opět zanikla, posud se nevyptáralo.

Tolik však se dalo zjistiti, že již v roce 1360 svého vlastního plebána měla, nebo dle Arnoštových panem Tinglem roku [...] ²⁵⁰ vydaných záznamů tehd. kněžstva 9. ledna roku 1360 uváděl tehdejší plebán chyjický Vojslava za plebána v sousedním Kostelci (l. c. I. p. 113). Jméno jeho však nevíme.

O dalších plebánech zdejších ví se následující:

- 1369 dne 9. listopadu uprázdnila se zdejší plebánie úmrtím kněze Zdenka. Po něm za plebána jmenován Blažej, kněz z Čečetic, od patronů Oldřicha ze Semín a Anny, vdovy po † Janu z Chyjic (l. conf. II pag 16).
- 1405 dne 17. prosince dosazen byl na chyjickou plebánii kněz Blažej z Libčan od Jana příjmím Jírotka (*qui erat vir famosus*), ²⁵¹ sedícím v Žehuni, a poručníka Markvarda z Chyjic. Uváděl jej farář kostelecký (L. conf. VI. 9. XII p. 168, ed. Emler).
- 1411 dne 7. srpna uváděl zdejší (avšak nejmenovaný) plebán na kaplanku v Kostelci kněze Kříže z Turnova (L. c. VII. Pag. 29)
- 1414 dne 18. července nejmenovaný plebán chyjický jakožto *decanus Jičimensis decanatus* uvedl Alberta z Králové Hradce na kaplanku v Nadslavi (L. c. VII pag. 124).
- 1415 dne 11. dubna uvedl týž *qua decanus* kněze Blažeje ze Soběraz na kaplanku v Nemyčevsi podanou sobě patronem Matějem z Tuři (L. c. VII 150).
- 1415 dne 15. července uvedl plebán zdejší co děkan jičinský Bočka, syna Ctibora ze Zábrdovic za plebána ve Veliši na uprázdněnou zde plebánii úmrtím kněze Václava. Presentaci konal urozený pán Čeněk z Veselé a Vartemberka, patron velišský (L. c. VII p. 164).
- 1415 dne 20. října uvedl týž Matěje, vikaristu v Drahorazi, na plebánii v Nadslavi úmrtím kněze Bartoloměje uprázdněnou (L. c. VII p. 174).
- 1435 dne 13. května presentován Kateřinou vdovou po Janu Chyjickovi na plebánii chyjickou Martin, kaplan v Konecchlumí, uprázdněnou po Haškovi; instaloval jej plebán nadslavský (L. c. VII – X p. 250).

Z pozdějších, bouřlivých to dob husitských, není žádných zpráv po ruce. Kde farní budova stávala a v čem záleželo obročí zdejšího plebána, též povědomo není. Ani pověsti o tom nestává. Posud to se ví, že roku 1385 zdejší plebán odváděl 12 grošů desátků. Tedy mohl dáti až 120 grošů čili 6 kop stř. grošů jistých příjmů.

Kostel

Plebánský původní kostel zdejší, nepochybně dřevěný, stával dle ústního podání dole pod strání asi v těch místech, kde se nyní nachází barák Sr-bův, jemuž dnes Krčkovský říkájí, k severní straně asi ve směru s nynějším kostelem. Když pak sešel, vystavěl se nový z kamene, a sice na výšině nad Chyjicemi, směrem západovýchodním. Dostavěn byl roku 1699, jak letopočet v kameni nad hlavními dveřmi svědčí: MDCLXXXIX.

Vzdělán jest ve slohu obyčejném, pod titulem svatých apoštolů Šimona a Judy, beze všech kamenických ozdob, jak vně tak i uvnitř.

Kostel sv. Šimona a Judy v Chyjicích, 1935

Trojboká kaple u polní cesty jižně od Chyjic

Výpis

První farář velišský, Bryscen, podává o něm v inventáři z roku 1776 následný popis:

„Tento kostel vzdělán jest sice z dobrého staviva, hrozí ale ustavičně zbořením, pouze presbyterium je klenuto. Má v průčelí věž, v níž se nacházely tři zvony. Nyní však pro hrozící nenadálé nebezpečí jsou sundány a ve věži ze dřeva a prken zhotovené a zámkem opatřené zavěšeny. Věž tuto (zvonici), blíž paty chrámové vně hřbitova lze viděti. Sakristie položená je za hlavním oltářem a nad ní schrániště (repositorium), je těsná a vlhká. Kazatelna po straně evangelia, vstup na ni zvenčí.

Vystavěn je dílem nákladem vlastní záduše, dílem přípomocí jeho excelence pana Františka Josefa, hraběte ze Šliků.²⁵² Má dva postranní oltáře, jeden pod tit. sv. Jana, druhý pak pod oným, sv. Františka Serafínského. Dostavěl se roku 1700. Kým benedikován, neví se. Den posvěcení jeho slaví se v neděli po sv. Šimonu a Judovi. Hřbitov má zeď sem tam rozsypanou, ohrazený. Kostnice*) jakž takž slušná, krypta žádná. Strop z kamene.“²⁵³

Povozy k službám Božím

Co se týče povozu pro kněze k službám Božím v kostele chyjickém, bylo dle zřizovací listiny farní z roku 1776 tamní obci (jako i ostatním filiálním kostelům v Nadslavi, Kostelci i Dolanech přidělené obce) povinné povozy pro duchovního dle starého zvyku poskytovat. Tak bylo a dělo se až do 50. let 19. století (za důstojného P. Antonína Nováka). Tu si ale obec Chyjická ustanovila, že povoz více dávat nebude. Spor se vedl po několik let. Obec žádala, aby se náklad nově ukrajoval ze záduše, za povozy dávat vůbec odmítla. Aby se nemusely zastavit v Chyjicích služby Boží, obstarával je od roku 1900–1903 pan děkan František Rašín, pod podmínkou, že mu budou nahrazeny. To se konečně stalo a zároveň c. k. místodržitelství svolilo, aby se úhrada za povozy i budoucně za záduše stala, až jestli biskupská konzistoř

*) Když roku 1906 stal se ve Veliši farářem Jan Tichý, nebyla již žádná kostnice na hřbitově v Chyjicích. Byla asi při pozdějším opravování hřbitovní zdi zrušená. Poněvadž té doby politické úřady na to naléhaly, aby na každém hřbitově za úhrady obcí zřízeny byly komory umrlčí. Žádala obec chyjická dopisem od 19. ledna 1906 farní úřad velišský, aby tam nákladem záduše taková komora zřízena byla, zavazující se, že by k té stavbě potřebný dovoz stávla sama obstarala. Ač podle zákona záduš k takové stavbě nebyla, doporučil farář Tichý žádost obce chyjické patronátnímu úřadu v Jičíněvsi k příznivému vyřízení, z důvodu, že jmění kostela je dostatečné. Že by umrlčí komora stala se majetkem záduše, že by bylo kde ukládati máry a jiné hřbitovní potřeby, které až dosud v předsíni kostelní se odkládaly, což rázem beztak skromný prostor kostela zmenšovalo i neslušné bylo. Dle patronátního úřadu v Jičíněvsi od 5. 6. 1907 povolilo c. k. okr. hejtmanskví zřízení márnice nákladem záduše. Výnosem ze dne 18. května 1907 č. 17409 obec sama se zavázala poskytnouti dovoz materiálu. Komora zřízena roku 1907 byla na hřbitově, při zdi, nákladem 854 k. 37 h., mimo vydání za dovoz, který poskytla obec chyjická.

s tím projeví souhlas. Biskupská konzistoř výnosem ze dne 3. 1. 1903, č. 12177 k tomu skutečně svolila, ale vyhradila si, že tato úhrada má se jen jako záloha pro obec Chyjickou na tak dlouho považovati, dokud ten spor nebude urovnán a pokud jmění kostela chyjického nájem pro běžná všední kostelní vydání, aby též pro opravy stavební a vnitřní kostelní zařízení a bohoslužebné potřeby postačitelné bude. Důležitý ten výnos c. k. místodržitelství v Praze ze dne 6. února 1904, č. 262991 či 1903 od cís. Consit. 2097 je 1904 zní doslovně:

„An die k. k. Bezirkshauptmannschaft Jičín.

Das k. k. Ministerium für Kultus und Unterricht hat laut des Erlasses vom 20. Oktober 1903 Z. 34233 bei der vorliegenden kirchlichen Zustimmung gestattet, dass dem Pfarrbenefiziaten in Veliš für die Fabrgelegenheiten aus Anlass der Abhaltung des Gottesdienstes in der Filialkirche zu Chyjic in der Zeit vom 1. Juni 1900 bis 6. April 1902 der Betrag von 92 Kronen der Einnahmeüberschüssen der genannten Filialkirche flüssig gemacht wurde.

Mit demselben Erlass hat hervor das k. k. Ministerium für Kultus und Unterricht eröffnet, dass auch gegen die weiten Bestreitung des mit dem Bestellung der sorglichen Fabrgelegenheiten verbundenen Auslagen aus dem besagten Filialkirchenvermögen unter der Voraussetzung keine Einwendung erhoben wird, dass das bischöfliche Ordinarius der bezüglichlichen Maßnahme zustimmt.

Das bischöfliche Konsistorium zu Königgratz hat nun laut Zuschrift vom 3. Dezember 1903 Z. 12177 die Zustimmung erteilt, dass dem Velischer Pfarrbenefiziaten diese Auslagen nach für die Zeit v. 6. April 1902 bis Ende des Jahres 1903 ausnahmsweise von dem Chyjicen Filialkirchenvermögen vergütet werden.

Die k. k. Bezirks Hauptmannschaft wird dennoch beauftragt wegen Auszahlung der erwähnten Auslagen aus der Chyjicer Kirchenkasse das Erforderliche zu veranlassen. In der erwähnten Zuschrift hat jedoch das bischöfliche Consistorium in Königgratz bemerkt, dass diese Zahlung nur als ein für die Gemeinde Chyjic geleistete [...] ²⁵⁴ in solange [...] ²⁵⁵ ist, als diese Angelegenheit nicht geordnet sein wird und als das Vermögen dieser Filialkirche auch zur Bestreitung nicht nur die laufenden eingenen Kirchenerfordernisse sondern nach den Auslagen für Kassenstellungen für die innen Kircheneinrichtung und für Cultusgegenstände hinreichen wird.

Die k. k. Bezirkshauptmannschaft wird demnach ersucht in Betreff der Regelung dieser Angelegenheit des entsprechende zu veranlassen.

Prag 6. Febr. 1907. ²⁵⁶

Výnos tento byl od biskupské konzistoře v Hradci Králové od 25. února 1904, č. 2097, skrze vikariátní úřad v Ostružně 22/3 1904, č. 41 dán farnímu úřadu ve Veliši na vědomí. Od té doby ukrajuje se náklad za povozy ze záduše chyjické, ovšem jen zálohou, pokud spor o povozy nebude definitivně vyřízen.

O stavbě tohoto kostela poznamenal pan děkan Stránský, že ji započal roku 1698 zednický mistr pražský, Filip Spanbrucker²⁵⁷ a dle kontraktu

- v paušálu provedl za 1470 zlatých s obstaráním spolu všeliké roční práce. Než během času nehrubě valnou býti se osvědčila, potkavší se s tímtež neblahým osudem, jakýž postihl kostel v sousedním Kostelci. Musel nejednou značně býti opravován.

Asi v polovici 18. století počala věž hroziti sesunutím, pročež pod kůrem kamenné sloupy byly postaveny, což však málo spomohlo, jak z inventárního výpisu z roku 1776 patrno. Nepochybně mělké základy, špatně volená poloha stavištěte, půda to křemenem a jílem promišená, vysazení budovy zevšad nehodám nečasu a bouřím, povětrnosti zavinily na mnoze tyto pohromy. Tím posléze šlo, že po delší dobu, jak poznamenáno, celých téměř 30 roků tento kostel na dobro byl zavřen, až se roku 1826 po třetí opravoval, a sice v přední části své a v obrubě hřbitova, avšak, sotva že to čtyři roky potrvalo a již opět to na těchže místech se rozsedávalo. V té době byly staré oltáře odklizeny a řezby jich ve střevačském panském špýchaře uloženy, kdež poznenáhla za své vzaly. Zbyly z nich pouze ony dvě sošky, sv. Josefa, pěstouna Páně a sv. Františka Serafinského, které nyní na postranních obloucích hlavního oltáře umístěny jsou.

Vnitřek kostela a jeho úprava

Uvnitř chová tento kostel jeden hlavní a jeden postranní oltář. Hlavní oltář, méně vkusného slohu zhotoven byl od novopackého sochaře Suchardy a opatřen obrazem sv. Apoštolů Šimona a Judy, dílem to tehdejšího akademického malíře, Josefa Mrňáka z Prahy. Benedikoval jej i opravovaný kostel kapitolní děkan královéhradecký, P. František Vurda na neděli šestnáctou po svatém Duchu, při čemž pan vikariátní sekretář a kopidlenský děkan, František Vacek²⁵⁸ slavnostní kázání konal.

Oltář v lodi po levé straně postavený zhotoven byl teprv roku 1878, výkres i práci obstaral jičínský pozlatník a štafir, pan Josef Stoklasa. Obraz sv. Jana Křtitele zhotovil profesor malířské akademie pražské, pan Emanuel Róm.

Mimo tyto dva oltáře nachází se v lodi zavěšená křížová cesta dle výkresů Führichových a vedle kazatelny velký obraz Panny Marie růženecké s patnácti tajemstvími mariánského růžence.

Na kůru, do něhož z kostela kamenné schody vedou, nalézají se varhany s vícero rejstříky, zhotovené od samouka, někdejšího pana děkana v Chlumci nad Cidlinou, Velicha, jichž se zde ale pro těsnost místnosti sotva polovic umístiti dalo.

Z kůru vedou schody na věž, v níž zavěšeny jsou tři zvony, z nichž první 6 centnýřů, druhý čtyři, třetí pak jeden cent váží. První má letopočet MDXLVIII s nápisem: „*Tento zvon jest ulit v H. Kr. A. 1548.*“ Druhý roku 1826 přelítý opatřen písmem: „*Fusa a Carolo Bellman Pragae.*“²⁵⁹ Třetí tak zvaný umíráček z roku 1860 nemá nápisu.

Služby Boží

Konají se zde střídavě s farním a druhými filiálními kostely každou čtvrtou nezavaděnou nedělí. Včas jeho poboření konaly se v kapli dolanské.

Zádušní jmění

Dle nejnovějšího katastrálního vyměření a výkazu zádušní knihy z roku 1887 má tento kostel pozemků:

31 jiter 960 sáhů rolí

ve třech parcelách: za humny, pod křížem a nad křížem

1 jitro 32 sáhů luk

356 sáhů pastvin

252 sáhů půdy

Mimo to má vlastních kapitálů

1514 zlatých 21 ½ krejcarů rakouského čísla

na hotovosti 3966 zlatých 47 ½ krejcarů

a na zálohách 3998 zlatých 95 krejcarů

● Filiální kostel sv. Prokopa v Nadslavi

I tento starožitný chrám Páně byl druhdy plebánským, při němž zřízeno bylo kaplanství. Pod zdejšího plebána slušela obec Nadslav, Štidla a Střevač. Plebán odváděl 8 českých grošů desátku papežského obročí zdejšího plebána záleželo v požiticích z farního pole a zahrady, v dříví ze zádušního lesa a v peněžitém důchodu. Tak ku příkladu mimo jiné dostával každoročně z dotace Smila ze Staré od plebána ve Staré 15 grošů. (L. erect. II. p. 212), počínaje 22. 1. 1384.

*Interiér kostela sv. Prokopa v Nadslavi,
nedatováno*

Kostel sv. Prokopa v Nadslavi, 1935

První plebán nadslavský, o němž se dějepisná zmínka děje, jehož jméno však udáno není, uváděl roku 1361 dne 10. listopadu kněz Petra ze Žlunic za plebána v Samšíně (l. conf. I. pag. 150). Roku pak 1365, dne 26. listopadu, instaloval opět nejmenovaný plebán nadslavský kněz Mikoláše z Nadslavi za plebána v sousední Bystřici (L. conf. I. p. 71). Roku 1387, 13. 3. byl na uprázdněnou úmrtím plebána Hodka faru nadslavskou udatným rytířem a poručníkem sirotků Zdeňkových, Bohunkem Puklice z Frydštejna, presentován kněz Bartoloměj ze Žďár (L. conf. III. p. 189).

Není povědomo, kdy plebánie tato za své vzala. Že však ještě v roku 1415 jí stávalo, patrně z toho, že na uprázdněnou úmrtím Bartoloměje faru panem Zdeňkem z Kopidlna dne 20. 10. 1415 presentován byl Matěj, vikarista v Drahorazi (L. conf. VII. pag. 174). Ano ještě roku 1435 instaloval nejmenovaný plebán nadslavský dne 13. května kněz Václava z Kopidlna za plebána v Lužci (L. conf. X. pag. 248). Kterak se poslední plebán jmenoval, toho se nebylo dosud lze dopátrati.

Jako při bývalé kostelecké, rovněž i při nadslavské plebánii bylo zřízení kaplanství, které však, jak se zdá, pro příliš skrovnou dotaci svou teprv po vícero letech svého založení knězem opatřeno bylo. Založil je Zdeněk, který se roku 1365–1378 několikrát připomíná. Syn jeho a dědic, Zdeněk z Kopidlna se k této dotaci přihlásil a roku 1411 tu samu doplnil (L. er. IX. p. 4).

Týž presentoval roku 1414 dne 18. července na uprázdněnou resignací kněze Václava zdejší kaplanku kněze Alberta z Králové Hradce (L. conf. VII. p. 124). Roku 1416 dne 4. dubna po resignaci Mikoláše kněze Matěje (L. conf. VII. p. 199), roku 1419 dne 18. ledna po resignaci Matěje kněze Matěje z Krumlova (L. conf. VII. p. 280) a po téhož resignaci roku 1419 dne 11. května kněze Urbana (L. c. VII. p. 298). Z toho vysvítá, že se zde v pěti letech 6 kaplanů vystřídal.

Kdy plebánie i kaplanství zanikly, za nedostatkem zpráv udati nelze, neb skoro dvě stě let ničeňo o vůkolních četných duchovních správách zdejších se nikde nepoznamenalo.

Roku 1641, když v Kopidlně opět první katolický farář v osobě Slezana Jaroše z Rosenštejna dosazen byl, byla ohromně rozsáhlé farnosti jeho mimo jiné i nadslavská plebánie přivtělena, až pak roku 1776 pod duchovní správou resuscitované fary velišské se octla, očekávajíc nyní svého z ní ex-cindování.

Profesor Sedláček²⁴⁰ ve svém spisu *Hrady a zámky*, v dílu pátém na straně 275 píše o nadaci nadslavského kaplanství následně: „Již první v známost vešlý držitel Nadslavi, Zdeněk, zřídil při kostele zdejším věčné kaplanství, ale poněvadž z úroků k tomu určených kaplan živ býti nemohl, zase úroky ty odprodal. Tu syn jeho Zdeněk, vůli otce svého vykonáváje, obnovil kaplanství a nadal je platy v Nadslavi a Bystřici a lánem rolí v Nadslavi. Za těch dob spustla tvrz zdejší a ves připojena jest ke zboží střevačskému.“

Odtud se dá poněkud vysvětliti, kam se asi ona zádušní pole nadslavského kaplanství poděla, jichž nyní při tamějším záduší více nestává. Pravděpodobně, že nepovědomým způsobem přešla v majetek těch kterých občanů střevačských, kteří je proti peněžitému platu druhdy užívali. Tak aspoň v specifikaci čili popsání zádušních gruntů a jich uživatelů v roce 1773–74 při záduší nadslavském poznamenáno:

„Ze vsi Střevače následovní sousedé mají pod plat peněžitý následující role a luka uživati:

	<u>strychy²⁶⁰</u>	<u>věrtelce</u>	<u>provázky</u>
Petr Martínek	1	2	2
Jiří Staněk	1	2	
Jákob Michálek	1	2	
Josef Pazderský	4		
Jan Eliáš	5		
Václav Švíha	2		
Jákob Veverka	4		
Matěj Lojda	3		
<u>činí</u>	<u>22 korců</u>	<u>2 věrtelce</u>	<u>2 provázky</u>

Spolu však již tehdaž, tedy na tři roky před znovuzřížením fary velišské, pro paměť poznamenáno, že žádný z uvedených zde sousedů od svých předků žádné zprávy nedostal, aniž kdy slyšel, kde by se takové role a luka zádušní, z kterýchžto se musí platiti, vynacházeti měly. Naproti tomu ale mají tyto role, jež od starodávna zádušní se jmenují, proti Nadslavi ležeti, též však zase dle knih jednomu každému z těchto sousedů za vlastní a dědičné jakožto pod kontribuci připsány a ujištěny býti mají, z čehož všeho žádná k věci podstata vyšetřiti se nemůže. (viz řečený spis ve farním archivu velišském uložený).

Na jaře 1944 zařízení v kostele nadslavském osvětlení elektrické. Sérií žárovek ozdoben vítězný oblouk, svíčkovými žárovkami opatřen hlavní oltář, osvětlen chór a prostor pod chórem.

Náklad K 3.406,15 byl uhrazen sbírkou v Nadslavi, ve Štidle, v Batíně a Střevači. Rovněž opraven zvon v Nadslavi nákladem 1540 K ze sbírky. V létě 1949 opravena malba presbytáře, sošky Božího Srdce a Panny Marie Lurdské snáty z konsolí vedle oltáře hlavního a umístěny na oltářích postranních, místo svatostánků. Konsoly pak odstraněny, čímž presbytář získal. Malba dolní části loďe kostela rovněž obnovena.

Kaple sv. Matouše v Dolanech

V údolí pod návrším kostelecko-chyjickým (ve směru jižním as hodinu cesty od Veliše) leží nad potokem Leštinou ves Dolany, nepochybně od své polohy tak zvaná. Odnikud ji není viděti, jenom kostel s vysokou báňovitě krytou věží svou ji k jižní straně prozrazuje.

Tento kostel býval již ve 14. století plebanským, což tím nápadnější se býti jeví, jelikož ves pouze 24 čísel popisných se 191 obyvateli čítá a nadto vše v blízkém sousedství jejím dva plebanské kostely, na východ kostelecký a na západ chyjický, stávaly. Tvořila totiž celou plebanií samojediná ves Dolany, proto také odváděl zdejší kostel pouze tři groše z desátku. Lze si to poněkud odtud vysvětliti, že zemanstvo a rytířstvo zdejší krajiny v oné době podníceno příkladem zbožného krále a otce vlasti Karla IV., jakož i neméně zbožností svou věhlasného arcibiskupa pražského Arnošta z Pardubic a ze Staré,²⁶¹ jakoby v závod na svých svobodných statcích kostely stavělo a plebánie zakládalo, dávaje tudy najevo péči o náboženské vzdělání a duchovní blaho svých poddaných.

Kaple sv. Matouše v Dolanech, 1935

Interiér kaple sv. Matouše v Dolanech, 1935

- 8. 4. 1360 prodána byla zdejší plebánie Bohuňkem z Dolan knězi Janu ze Skalice, jež instaloval plebán z Kostelce (Lib. conf. pag. 120).
- 31. 3. 1367 zdejší plebán instaloval kněze Jana ze Smidar, s kterým Vojslav směnil plebáníi svou v Kostelci s přivolením patronů Mstiše z Kostelce a Jiřího z Jíčinovse (L. c. II. p. 8).
- 30. 7. 1369 směnil kněz Jan plebáníi zdejší s přivolením Zdeny, vdovy po Soběhrdovi z Dolan s Petrem, farářem ve Vysoké.
- 28. 5. 1407 na uprázdněnou úmrtím Petra zdejší plebáníi, presentován kolátorem panem Mikulášem z Dolan kněz Jan, jež instaloval plebán kostelecký (L. c. VI. p. 211).
- 16. 6. 1407 daroval panoš Mikuláš z Dolan příjmením Drštka kostelu zdejšímu plat půl druhé kopy grošů u přítomnosti děkana jičínského, jenž sloužil Řeniko a v Železnici bydlel (L. evec. XIII. P. 10).
- 11. 1. 1408 instaloval zdejší plebán kněze Adama z Jičína na kaplanku v sousedním Kostelci (L. c. VI. p. 235.), na kterou Hynek rezignoval se svolením věhlasného Otíka z Labouně, seděním v Jičínovsi.

Další osudy zdejší plebánie nejsou známy.

Nynější skrovný, ale úhledný kostelík byl v roce 1765–1768 znovu vystaven, a sice hlavně péčí ovdovělé hraběnky Anny Josefy ze Šliků,²⁶² rozené Kolovrat-Krakovské, jež nad vchodem umístěný její znak a letopočet osvědčuje. Má dva oltáře: hlavní sv. apoštola Matouše. Obraz zhotoven pražským umělcem panem Josefem Hellichem.²⁶³ Podle něho umístěny dvě slušné sochy knížat apoštolů sv. Petra a Pavla.

Postranní oltář sv. Isidora rolníka opatřený ostatky tohoto svěťce z Říma dne 28. 2. 1724. Chatrný obraz roku 1881 nahrazen novým, u Křesťanské akademie v Praze objednaným a od nejmenovaného dobrodince kapli darovaným.

Kaple dolanská kolkolem ovroubena jest hřbitovem, ohrazeným pevnou kamennou zdí. Bývala zde druhdy, jak dí inventář z roku 1776, dosti slušná kostnice, která při opravě zdi za své vzala. Sakristie tu není, proč se kněz za hlavním oltářem k službám Božím obléká. Tyto se konávaly dvakráte do roka, *festo patrociniū a festo dedicationis*.²⁶⁴ Nyní však přibýly ještě jedny totiž tu neděli po sv. Isidoru. Poněvadž pak svátek sv. apoštola Matouše od doby josefínské zasvěceným více není, spadá nyní slavnost zdejšího patrocinium se slavností dedicationis dohromady. V náhradu za to konají se zde v měsíci srpnu ještě jedny velké služby Boží.

Věž v průčelí kaple postavená se vchodem zevnitř kostela má dva zvony s nápisy, avšak nečitelnými. Menší z nich, klekáníček, byl ve zvonolijně pana Ignáce Hilzera ve Vídeňském Novém Městě roku 1875 přelít.

Veřejná kaple sv. Antonína Paduánského v Jičínovsi (Jitčíněvsi) ◀

Starobylá, hodinu cesty od Veliše k jihovýchodu při erární jičínsko-poděbradské silnici ležící ves Jičínoves, nyní Jičínoves zvaná, neměla do počátku 18. století ani zámku, ani kaple. Obě zřízeny teprve zvelebitelům panství velišského, hrabětem Františkem Josefem ze Šliků,²⁶⁵ a sice zámek roku 1717, k němuž roku 1730 ze severní strany přizděna zámecká kaple pod titulem sv. Antonína Paduánského, an její původce zvláštním ctitelům řádu františkánského byl, pročež se dle znění závěti v rouše kajícím v kryptě u kapucínů v Praze pochovati dal.

Kaple tato slušela až do roku 1776 pod správu faráře kopidlno–velišského, jsouc jen soukromou kaplí zámeckou. Když pak se téhož roku ve Veliši fara v nové utvořila, přivtělena jest Jičínoves spolu s Kostelcem, kam se Jičínoveští odedávna pochovávali, k farnosti velišské, zároveň pak zdejší kaple dosud soukromá prohlášena za veřejnou a velišský farář upovínaván každou neděli a každý zasvěcený svátek ve zdejší kapli buď sám, aneb svým kaplanem ranní mši svatou sloužiti a za živé i mrtvé knížecích rodů Esterházy, jakož i hraběcí Weissenwolský obětovati, začež mu proti odvádění daní zpřízněno užívání zádušních pozemků kosteleckých a dvou robotníků k dovážení duchovního každonedělnímu a každosvátečnímu, což vše zjištěno zřizovací listinou, do zemských desek zanesenou. Lze si to poněkud vysvětliti, že již v roce 1403 slovatný rytíř pan Otík z Labouně a Mostku seděním na tvrzi v Jičínovsi a chrámu Páně v Kostelci kaplanku založil, která zároveň s plebání kosteleckou zanikla.

Kaple jičínovská má do sebe tu řídkou a vzácnou výsadu, že v ní dovoleno se šetřením církevních předpisů (tj. slušným ozdobením svatostánku, udržováním tak zvané věčné lampy apod.) stále chovati *sanktissimum*,²⁶⁶ kterýžto privilegium řečený hrabě František Josef ze Šliků²⁶⁷ u apoštolské stolice v Římě daným dne 10. září 1736 od papeže Klimenta XII.²⁶⁸ *brevem* vymohl, aniž dne 31. března 1737 biskupem králohradeckým hrabětem Vratislavem z Mítrovic²⁶⁹ publikováno bylo.*)

*) Listiny o privilegium udržovati nejsv. svátost v Jičínovsi nemohl v roce 1906 děkan Tichý v archivu nalézt. Dle ordinariátního listu č. 1 str. z roku 1906 obdržel jeho biskupská milost, Josef Doubrava od Svaté Stolice zmocnění pro kostely filiální a veřejné kaple, kdyžby o to žádáno bylo, uděliti indult k přechovávání nejsvětějších svátostí. Toho roku zažádal tudý děkan Tichý, a byl pro Jičínoves indult udělen dne 17. května 1906 čís. b. 5169 na 5 let. Tam 10 K. zaplatil děkan Tichý. Indult in originali nalézá se zasklený na zasvěcený zdi v kapli jičínovské. ○

Farář Klepl zažádal o obnovení indultu v prosinci 1922. Obnovení uděleno se žádostí o zaplacení 10 K. taxy a s nařízením opsati dekret do panské knihy a originál dáti zasklít a pověsit v kapli jičínovské. Znění dekret jest: ?

„*Carolus, Dei et apostolicae sedis gratia, episcopus Regianae Hradecensis, S. theologiae et Juris utriusque doctor Lecturis salutem in Domino! A sancta Sede praediti potestate in ecclesiis filialibus et oratoriis concedendi asservationem Sanctissimi fidelium solatio et fidei in cremento, permittimus, ut observatis pie, quae in asservando Sanctissimo leges liturgiae praescripserunt et Nos litteris Ordinariorum anni 1906 pag. 6 in memoriam redusimus in oratorio publico s. Antonii Pad. et Inventionis s. Oracis in pago Jičíněvsi Ss. Eucharis-*

Roku 1827 se udála s kaplí značná změna. Těsná a ani polovici přicho- zích pojmut nemohoucí kaple se o sakristii a presbytář porozvěšila. Až dosud se strojival kněz za oltářem. Nyní se k východní straně prolomi- la zeď a z vedlejšího dřevníku se upravila sakristie. Mimo to starý oltář zru- šen a obraz sv. Antonína Paduánského odstraněn a nad vchodem ze sakris- tie do kaple na stěně umístěn, kdež až podnes se nalézá.

Nový oltář, řezbářem Suchardou z Nové Paky zhotovený, sestává z vysokého, umučeným Spasitelem v životní velikosti opatřeného kříže a dvou anjelů na oltářní mense po stranách tabernáku klečmo umístěných. Vše to, vyjma kříže, jest pozlaceno.

Jinak je kaple jednoduchá. Kazatelna jest bez všelijaké ornamentiky, ani tak zvaný klobouk čili svršek nemající.

Roku 1890 v listopadu věnoval zdejší kapli veledůstojný pán arcikněz Antonín Novák, děkan velišský, křížovou cestu (14 obrazů) plastickou, v ceně 500 zlatých, která dříve ve farním chrámu Páně velišském od roku 1886 zavěšena byla.

Pobožnost křížové cesty konána po celý půst roku 1891 Janem Götschnerem,²⁷⁰ administrátorem velišským, vždy v neděli po mši svaté za velikého účastenství lidu.

Až do roku 1886 nebylo zde žádných varhan, ni jakéhos pozitivu, což kostelnímu zpěvu nemálo vadilo. Také nebylo do té doby žádného varhaní- ka. O vše to postaral se nyníjší vše dobré horlivě podporující hraběcí hos- podářský rada pan Karel Cespiro. Ním zřízena nová krásná dvoutřídní škola v Jičínovsi, ním pořízeny skrovné sice, ale velmi lahodné a velmi libozvuč- né varhany pro tamější kapli, zhotovené panem Josefem Kobrlem,²⁷¹ stavi- telem varhan v Lomnici, jím posléze vymožen roční plat varhaníka, učite- li to školnímu v Jičínovsi.

Kůrovou službu s právem na štolární příjem v Jičínovsi, Kostelci a Dolanech obstarával až do zřízení školy v Jičínovsi velišský chorregent. Po zřízení školy v Jičínovsi roku 1886 byla kůrová služba v Jičínovsi, Kos- telci a Dolanech přiřknuta řídicímu učiteli v Jičínovsi, začož následkem vý- nosu c. k. místodržitelství v Praze od 18. srpna 1887 č. 38654 a [...] ²⁷² bis- kupské konsistoře od 9. září 1887 č. 7181 a patr. úřadu od 1. září 1887 č. 457 počínaje 1. lednem 1887 dostává ze jmění kaple v Dolanech ročně 70 zlatých, tj. 140 korun.

? *tiae Sacramentum asservari possit ac valeat. Ad annos quinque valiturum termino elanso indultum, si eius ratio permauserit, novis precibus impetrari poterit. Transcripto indulti exemplo in librum memorabilium pa- rochiae, hae litterae in sacello, cui valent, patentes affigantur. Datum in Aedibus Nostris Episcopulibus Re- ginae Hradecii, die 10. Decembris 1922.*

N.O. 14.787

L. S. Carolus eppus m. p. "

Dotace kaple

Dle starých zádušních účtů uvádí se jako majetek kaple jičínoveské:
ve 2 kusech: 1. za kovárnou jičínoveskou 8 strychů role
2. též tam na jiném kuse 4 strychů role
12 strychů čili korců

V pozemkových knihách jsou tyto pozemky zařazeny:

č. parc.	54	stavební plocha			54	sáhů
č. parc.	124	role za dvorem		2 jitra	126	sáhů
č. parc.	127	role za dvorem	2 jitra	401		
č. parc.	127	role za dvorem	1 jitra	1000	3 jitra	1401 sáhů
č. parc.	128	role za dvorem				<u>284 sáhů</u>
					6 jiter	265 sáhů

Tak bylo až do roku 1884. Tehdy upravovaly se dle nového zákona pozemkové knihy a to se stalo ovšem omylem, že k vyznačeným pozemkům v knihovně složce 31 obce Jičínoves jako majetek kaple připsány byly jesti:

č. parc.	130,	role ve výměře	3 jiter	463 sáhů
č. parc.	306,	role ve výměře	<u>2 jitra</u>	<u>267 sáhů</u>
			5 jiter	730 sáhů

Takže složka 31 vykazovala jako majetek kaple dohromady 11 jiter 995 sáhů k zakročení farního úřadu ve Veliši a patronátního úřadu v Jičínovsi bylo po delším vyjednávání těchto 5 jiter 730 sáhů, které jsou majetkem velkostatku, výnosem c. k. místodržitelství, od 2. října 1891 č. 106 234 ve srozumění biskupské konsistoře od 16. října 1891 č. 7880 z pozemkové složky 31 obce Jičínoves z majetku kaple vyloučena a k majetku velkostatku jičínoveského připsáno, ale pod tou výminkou, že se má na parcele číslo 306 pro jičínoveského kostelníka knihovně složiti právo bezplatného užívání toho pozemku jako odměna za konání kostelnické služby při této kapli. Zbylo tedy pro kapli jen svrchu jmenovaných 6 jiter 265 sáhů jako její majetek. Avšak tyto pozemky od dávných časů užívá velkostatek, z nichž nyní platí roční stabilní plat 33 K 12 h, s povinností platit pozemkovou daň s přírůžkami a ekvivalentem.

● Kaple sv. Jana Nepomuckého v Bukvici

Asi malé půl hodiny cesty západně od Veliše na okresní silnici libáňsko-jičínské leží Bukvice (druhdy Bukovice), stará to osada s 35 čísly a 240 obyvateli nejvíce sadařstvím se živícími. Patřivalat' již na počátku 14. století k panství velišskému a do stejnojmenné plebánie.

Má nad návesním rybníčkem veřejnou kapli sub titulo sv. Jana Nepomuckého. Tento skrovničkový, ale úhledný chrámeček ještě ze všech ku velišské kolatuře slušících nejmladší, nebo teprv v 1767 jest vlastním nákladem občanů vzdělán a věnem dvou jiter 778 obecních pozemkův ku svému vydržování opatřen. Fundovány jsou při něm troje velké služby Boží a sice: o svátku sv. Jana Nepomuckého, v slavnosti Nejsvětější Trojice a v druhou neděli po sv. Václavu, jakožto v den posvěcení.

Bukvice, náves s kaplí sv. Jana Nepomuckého při opravě

Benedikována jest tato kaple od Ferdinanda Poulíčka, děkana v Jaroměři a čestného kanovníka králohradeckého. Svatyňka jest klenutá, o dvou oknech, v průčelí čtyřhranná vížka pro zvony, na niž vedou schody z kruchty. Oltář má toliko jeden v slušném slohu, na jeho svrchku ve glorii jest zříti Nejsvětější Trojici. Po dvou stranách obrazu představujícího sv. Jana Nepomuckého na výsost se beroucího stojí dva řezbovaní andělé, jeden se zámečkem v ruce, druhý pak s prstem pravice na ústa položeným.

Ostatně nechová se zde nic zvláště pamětihodného, vyjma na stěně zavěšenou tabulku a v ní za sklem sv. apoštolské stolice breve od papeže Klimenta XIII. ze dne 26. listopadu 1768 v Římě, podepsané od kardinála Digrona, jímž se navštěvovatelům této kaple od prvních nešpor až do západu slunce o slavnosti sv. Jana Nepomuckého pod obvyklými výminkami přisuzují církevní odpustky.

Roku 1889 obezděna byla kaple od východní strany tarasem a kolko-
lem ovroubena oplocenou zahrádkou, což jí velmi příjemného vzhledu do-
dává. Roku 1889 pořízeny do kaple nové varhany, zhotovené p. Koblrem²⁷³
z Lomnice.

Na jaře L. P. 1944 zahájena oprava vnitřku i vnějšku kaple. Její stav
až dosud byl více než žalostný. Okna zcela vytlučena. Omítka oprýskaná
ažna zdivo. Na stropě i pobočných stěnách velké trhliny.

Stavitel Resl z Jičína ujal se oprav zednických, které si vyžádaly nákladem 20.904 K. Omítka vnitřku i vnějšku opravena, vnitřek krémově vytónován, omítka vnější zůstala bez barvení. Nová okna zpracovala firma Staněk z Prahy – náklad 7.175 K, obraz oltáře v Praze restaurován nákladem 1.450 K. Do varhan, jež dosud nebyly k užívání, pořízeny píšťaly.

Úhrada nákladu se obstarala ze sbírky občanů bukvických, z daru obce Bukvické a z příspěvku památkového úřadu v Praze (15.000 K).

Je potřebná ještě oprava oltáře, lavic a střechy kaple. Po opravě byly zahájeny slavné služby Boží na Hod Boží svatodušní 28. května 1944.

Kaple sv. Jana Nepomuckého v Bukvíči, nedatováno

Oltářní obraz v kapli sv. Jana Nepomuckého v Bukvíči, obnovený v roce 1944

○ Kaple zámecká sv. Rosy Limánské ve Vokšicích

Ve vokšickém zámku bývala ondy kaple, zasvěcená sv. Josefu. Dle zřizovací listiny fary ostruženské z roku 1776 byla tato kaple přidělena k tamní duchovní správě, a sice měly se tam, kdykoliv by vrchnost ve Vokšicích přebývala, odbývat ranní služby Boží místo ve farním kostele ostruženském. Zdá se však, že se tak buď jen zřídka, aneb vůbec nedělo. Kaple sama svým časem zpustla a konečně byla zrušena.

V letech padesátých 19. století bydlela ve vokšickém zámku druhá manželka Jeho Excelence generála Františka, hraběte Šlika, Vilemína ovdovělá von Donau,^{*)} a ta žádala, aby duchovní správa ostruženská dle závazku v ereckním instrumentu obstarávala ve vokšickém zámku nedělní a sváteční ranní služby Boží. Proti tomu se ovšem bránil tehdejší děkan ostruženský Jan Makeš,²⁷⁴ uváděje, že se tam nikdy služby Boží nekonaly, že kaple toho času byla již zrušena a že nemožno žádati, aby teď na ranní služby Boží místo do Ostružna chodil do vzdálenějších Vokšic, kdežby i tamní malá kaple množství lidu pojmouti nemohla. Tyto závažné důvody uznala biskupská konsistoř za správné, a rozhodla, že duchovní správa v Ostružně není povinna ve Vokšicích služby Boží konati ani v nové kapli, ve kterou proměněna byla bývalá střelnice, nacházející se v zámeckém parku. Kaple tato byla zřízena roku 1856 *sub titulo s. Rosae Limanae*²⁷⁵ jako kaple veřejná. Povolení k posvěcení jejímu dáno od biskupské konsistoře v Hradci Králové ze dne 14. srpna 1856 čís. 5219 s připomenutím, že v kapli této, která bývalou sešlou kapli zastupovati má, mše sv. sloužená býti může, že však tím farní bohoslužba na úkor osadníků újmy trpěti nesmí a že kdyby v neděli a ve svátek zámečtí lidé se ke mši svaté dostavili, kněz povinen bude krátký výklad sv. evangelia konati. O tom uvědoměna duchovní správa ve Veliši, ku které nová tato kaple přifařena byla. Mešní licence dána pro kapli od biskupské konsistoře téhož dne 21. srpna 1856 č. 5219.

Od smrti zmíněné paní hraběnky Vilemíny Šlikové v této kapli služby Boží nebyvaly, snad jen při příležitostech sňatků dcer hraběcích úředníků.

Zámek vokšický byl roku 1913 opraven jako bydliště mladého Jindřicha hraběte Šlika a jeho choti Margarety, rozené hraběnky z Thunu a Hohenstein, kteří tam 20. února 1914 přesídlili. Oba vyslovili přání, aby tam občas mohla býti sloužena mše sv. Za tou příčinou bylo od farního úřadu ve Veliši dne 14. února 1914 č. 52 žádáno za novou mešní licenc, čemuž bylo vyhověno dekretem od 19. února 1914 č. 2272 s platností na pět let. Konsistorní taxu 5 K. zaplatil vikář Tichý z úroku.

⊖ V roce 1950 kaple zrušena, zařízení odvezeno do Veliše, vokšický dvůr a zámek konfiskací majetku Jindřicha Schlika přejala vojenská správa – letectvo. Kaple byla v desolátním stavu, okna vytlučena, vnitřek znečištěn,

*) Zemřela 9. března 1862 v Praze. Jeho Excelence, generál hrabě František Schlik zemřel 17. března 1862, pohřben v Kopidlně.

proto farář požádal vojenské úřady o vydání jejího zařízení. Odvezen oltář, ⊖
lavice, zvonek, mramorová kropenka. Oltář umístěn ve Veliši v kapli proti
sakristii. Lavice rovněž, kropenka u hlavních dveří kostela. Zvonek bude
dán na věž.

⊗ Opis dopisu o zpronevěře Hynka Böhma

Veledůstojné biskupské konsistoři v Hradci Králové!

Na konci století 18. a počátkem století nynějšího svěřena byla správa patrimoniálních úřadů Jeho Excelence vysokorodého pana Josefa, hraběte Schlika, majitele panství Kopidlno a Vokšice vrchnímu Hynku Böhmovi.

Posléze jmenovaný uvalil na sebe nepočestným jednáním dlouholeté vyšetřování pro rozličná zpronevěření, která měla konečně i jeho propuštění ze služby za následek. Pragavace vrchním Hynkem Böhmem páchané byly dvojího druhu, a spočívaly v tom, že:

1. jmenovaný při výplatách peněz sirotčích si z každého zlatého čtyři krejcarý přivlastnil a
2. že zadržoval a přivlastňoval si náhrady za dodávání válečných potřeb.

Z pragavací prvního druhu povstala takzvaná „podstata jičínoveská“, která zúrokováním původního obnosu dosáhla částky 1877 zlatých 37 krejcarů a byla ohledně podstaty této zavedena proklamací c. k. delegovaného okresního soudu v Jičíně ze dne 7. září 1881, číslo 11589 ediktální zřízení.

Tato podstata jičínoveská byla na to, když se žádný o ni nehlásil, výnosem c. k. zemského finančního ředitelství v Praze ze dne 2. listopadu 1885 čís. 74084 fisku odevzdána.

Z pragavace druhého druhu, totiž z náhrad za dodávání náhrad válečných, povstala tzv. podstata Böhmovská (Igz. Böhmische Depositenmasa). Také majetek této podstaty Böhmovské byl původně c. k. okr. dlg. soudem v Jičíně spravován, ježto se nevědělo, kdo vlastně na podstatě této podíl má. Teprv výnosem c. k. vrchního zemského soudu v Praze ze dne 14. listopadu 1882 čís. 33510 bylo delegovanému okr. soudu nařízeno, aby správu podstaty Böhmovské politickému úřadu postoupil, poněvadž se zjistilo, že na podstatě z náhrad válečných participují konkurenti dominikální. Původní jmění podstaty této obnášelo:

pokud se nároků podniku týče 2873 zlatých 15 krejcarů konvenční měny²⁷⁶
pokuta dvojnásobného obnosu 111 513 zlatých 23 krejcarů bankocetlí.

Byla pak dle dekretu dvorní kanceláře ze dne 7. května 1807 redukována na 2302 zlatých 40 ^{3,4} konvenční měny.

Zúrokováním těchto částek během téměř jednoho století zrostlo jmění naduvedené podstaty, pokud se podílu konkurentů dominikálních týče dnem 1. ledna 1898

na obnos per 43 010 zlatých 57 krejcarů
a pokud se trestní pokuty týče na obnos 34 466 zlatých 62 krejcarů

Na podílech konkurentů dominikálních participují mimo jiné osoby následující – kostely, a sice obnosy níže uvedenými:

- a) ostruženský farní obvod s obnosem 1717 zlatých 33,5 krejcarů
- b) farní obvod velišský, a sice

1. farní kostel sv. Václava ve Veliši 914 zlatých 25 ½ krejcarů
 2. filiální kostel v Chyjících sv. Šimona a Judy 973 zlatých 33 krejcarů
 3. filiální kostel sv. Prokopa v Nadslavi 657 zlatých 77 krejcarů
 4. filiální kostel *in caelos Assumptae*²⁷⁷ v Kostelci 47 zlatých 36 krejcarů
 5. kaple sv. Matouše v Dolanech 839 zlatých 78 ½ krejcarů
 6. zámecká kaple v Jičínovsi nalezení sv. Kříže 326 zlatých 64 krejcarů
- tedy veškeré k farnosti velišské náležející kostely a kaple, jichž jmění taktéž patronátní úřad hraběte Šlika spravuje, úhrnným obnosem 3759 zlatých 21 krejcarů

c) farní obvod kopidlenský 2146 zlatých 33 ½ krejcarů

d) farní obvod vrsecký per 2778 zlatých 48 ½ krejcarů

e) farní obvod slatinský 4360 zlatých 90 krejcarů

O tom se veledůstojná biskupská konsistoř na základě výnosu c. k. místodržitelství dtto 7. 10. 1898 čís. 77033 vědomost dává a patronátní úřad se současně vybízí, aby jmění těmito uvedeným kostelům z podstaty Böhmovské přináležejícím s úhrnem obnosu 22.988 zlatých 96 krejcarů u zdejšího úřadu vyzvedl, do zprávy převzal a nadále uchoval.

C. k. hejtmanství v Jičíně 23. února 1899

C. k. rada Buchner

Poznámky

- 1 Patrně časopis *Hlas jednoty katolické* vycházející v Brně 1852–1918, případně týdeník *Hlas, noviny pro lid* vydávaný také v Brně v letech 1885–1918.
- 2 František Alois Vacek (1780–1854), v letech 1813–1854 farář a později vikář v Kopidlně, spisovatel.
- 3 Vyšlo v: *Časopis Českého museum*, 1833, roč. 7, č. 4, s. 381–401.
- 4 Tento pramen je bohužel neznámý.
- 5 Tento pramen je bohužel neznámý.
- 6 Tento pramen je bohužel neznámý.
- 7 *Památky archeologické a místopisné*, Praha 1854–1913. Redaktorem tohoto časopisu byl Karel František Zap v 50. a 60. letech 19. století.
- 8 Ediční řada Archiv český, kterou v roce 1840 založil František Palacký (*Archiv český, čili staré písemné památky české a moravské z archivů domácích i cizích*, Praha 1840), je vydávána prakticky dodnes (*Archiv český, čili staré písemné památky české i moravské z archivů domácích i cizích: Rejstříky městské sbírky jihlavské z let 1425–1442*, sv. 40, Praha 2004).
- 9 František Ladislav RIEGER (ed.), *Slovník naučný 1–11*, Praha 1859–1874.
- 10 Jan ORTH – František SLÁDEK, *Topograficko-statistický slovník Čech. Čili podrobný popis všech měst, městyň, vesnic, pak zámků, dvorů, továren, mlýnů, hutí a podobných o samotě ležících stavení, jakož i všech zřustých hradů a zaniklých osad Království českého*, Praha 1870.
- 11 Karel Vladislav ZAP, *Česko-moravská kronika I–III*, Praha 1862, 1868 a 1872. Na dílo navázali po Zapově smrti další odborníci, a tak v letech 1881, 1891, 1895, 1898 a 1905 vyšly postupně čtvrtý, pátý, šestý, sedmý a osmý svazek.
- 12 August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze království českého V: Podkerkoň*, Praha 1887.
- 13 Tomáš Václav BÍLEK, *Dějiny konfiskací v Čechách po roce 1618 I a II*, Praha 1882 a 1883.
- 14 František PALACKÝ, *Dějiny národa českého v Čechách a v Moravě I–V*, 1848–1865.
- 15 Václav Vladivoj Tomek, *Registra decimarum papalium, čili registra desátků papežských z diecéze pražské*, Praha 1873.
- 16 František PALACKÝ – Josef KALOUSEK, *Mappa historica Regni Bohemiae*, Praha 1876.
- 17 František Antonín TINGL – Josef EMLER, *Libri confirmationum ad beneficia ecclesie asticae Pragensem per Archiepiscopatum ab anno 1410 ad annum 1419*, Praha 1886.
- 18 Clemens BOROŮVÝ, *Libri erectionum Archiepiscopatus Pragensis, saeculo XIV et XV, liber I–V*, 1875–1889.
- 19 František Antonín TINGL, *Acta judiciaria archiepiscopatus pragensis sub honorabili do mino Joanne Pomuk vicario in spirituabilibus generali conscripta et nunc prima vice typis edita: codicis noni Anni 1392*, Praha 1865.
- 20 Farní obvod, farnost jako správní jednotka.
- 21 Šlikova Ves.
- 22 Ve středověké terminologii byl duchovní správce určitého obvodu (plebánie) označován jako plebán.
- 23 „Koho vládá, toho náboženství.“
- 24 Trčkové z Lípy, český vladýcký, později panský rod (od počátku 17. století), pocházející z Lípy u Hradce Králové. Rod vymřel po meči roku 1741.
- 25 Jindřich Matyáš Thurn (1567–1640), nejvyšší dvorský soudí, velitel stavovského vojska, člen protihabsburského odboje.
- 26 Bohuslav Balbín (1621–1688), český barokní historik, spisovatel, pedagog, jezuita.
- 27 Albrecht z Valdštejna (1583–1634), český šlechtic a vojevůdce, který si na Jičínsku vybudoval rozsáhlé panství.
- 28 Ferdinand II. Habsburský (1578–1637), český a uherský král, římskoněmecký císař z dynastie Habsburků.
- 29 Putovní kazatelé.

- 30 Adam (zemřel asi 1647) patřil mezi méně známé členy rodiny, která pocházela z Hustiřan u Hradce Králové.
- 31 Jiří Ferus, vlastním jménem Plachý (1585/1589–1659), člen jezuitského řádu, spisovatel.
- 32 Šlikova Ves.
- 33 Velikonoční cvičení, též velikonoční rekolekce (obnova) je forma kající pobožnosti. Každý katolický křesťan je povinen, nejméně jednou ročně přistoupit ke svatému přijímání, a to nejlépe v době velikonočních svátků. Předtím se však musí zpovídat. Velikonoční cvičení byla konána jako duchovní příprava před zpovědí, za které bylo obvykle k dispozici více zpovědníků.
- 34 Beneš z Vartenberka († 1385, majitel velišského panství v letech 1362–1385). Páni z Vartenberka patřili ve 14. a 15. století k významným českým šlechtickým rodům. V roce 1327 získali do zástavy město Jičín a velišské panství, o deset let později tyto statky odkoupili a nadále jim tedy patřily dědičně.
- 35 Čeněk starší z Vartenberka († 1425), majitel velišského panství v letech 1416–1425. Panství spravoval v roli poručníka také v době nezletilosti svého příbuzného Petra z Vartenberka (viz pozn. č. 37), syna Beneše z Vartenberka (viz pozn. č. 34).
- 36 *Vir discretus* – zdvořilý muž, urozený muž.
- 37 Petr z Vartenberka († 1416), syn Beneše z Vartenberka (viz pozn. č. 34) majitel velišského panství v letech 1385–1416.
- 38 Tj. v Praze.
- 39 František KRÁSL, *Arnošt, hrabě Harrach, kardinál sv. církve římské a kníže arcibiskup pražský: historicko-kritické výpovědi náboženských poměrů v Čechách od roku 1623–1667*, Praha 1886.
- 40 Z latinského *capellanus*, tj. duchovní vázaný na kapli; nižší duchovní.
- 41 Po smrti Anny Josefy Schlikové (1771) se na základě závěti Františka Josefa Schlika stali dědici alodiálního panství Veliš-Vokšice hrabata z Weissenwolffu. Prvním majitelem panství byl Quido z Weissenwolffu, který ho později odprodal své sestře Alžbětě, kněžně Esterházy. Její nástupce, Antonín, hrabě z Esterházy, državy v roce 1791 prodal Josefu, hraběti Schlikovi, držiteli fideikomisního panství Kopidlna a Staré Hradý, a tak došlo k opětovnému sloučení dominia pod panstvím Schliků.
- 42 Devítník, *dominica septuagesima* – devátá neděle před Velikonocemi.
- 43 Administrátor (z lat. *ad-ministrare*, spravovat, obsluhovat) – výpomocný kněz zastávající služby neschopného faráře, nebo duchovní správce samostatné církevní jednotky, administratury.
- 44 Kooperátor – výpomocný duchovní.
- 45 Antonín Pacovský, v roce 1805 kaplan ve Veliši, později farář v Libáni.
- 46 Hrochova Tejnice – dnes Hrochův Týnec.
- 47 Jan Götschner (1857–?), byl vysvěcen 10. 7. 1880. Byl pravděpodobně autorem části této kroniky. Na přelomu 80. a 90. let, v době zdravotní indispozice faráře Antonína Nováka, působil ve Veliši v roli administrátora.
- 48 Novosvěcenec – nově vysvěcený kněz.
- 49 Jan Götschner – viz pozn. č. 47.
- 50 Vikarista – kněz, který vykonává úřednickou službu na biskupském úřadě.
- 51 Ordinován – vysvěcen.
- 52 Jan Mořic Gustav, hrabě z Manderscheid-Blankenheimu (1675–1763), v letech 1733–1763 pražský arcibiskup.
- 53 *Ad titulum mensae* – každý kandidát svěcení může být vysvěcen pouze tehdy, je-li mu poskytnuta záruka dostatečné a duchovnímu stavu přiměřené výživy (tzv. ordinací titul, obroč). Zvláštní forma je *titulus mensae*, protože nezaručuje klerikovi jeho stavu přiměřenou výživu, ale pouze tzv. odpovídné (penzi, minimální mzdu). Za takového kandidáta se obvykle zaručil šlechtic, který mu přislíbil obročí (byt, stravu). V jeho službách pak kněz sloužil (zámecký kaplan). K titulu oltáře mohl být vysvěcen pouze kandidát, který

- měl zajištěno místo a obročí, v tomto případě zámeckého kaplana hraběte z Grerau.
- 54 Alžběta, kněžna Esterházy – viz pozn. č. 41.
 - 55 Investitura, instalace – slavnostní uvedení do úřadu a předání pravomocí, které jsou s ním spojené.
 - 56 Josef Adam, hrabě z Arco (1733–1802), v letech 1776–1780 královéhradecký biskup.
 - 57 Josef II. (1741–1790), římskoněmecký císař, panovník habsburské monarchie z dynastie habsbursko-lotrinské, český a uherský král.
 - 58 Antonín Petr Příchovský, svobodný pán z Příchovic (1707–1793) v letech 1753–1763 královéhradecký biskup, v letech 1764–1793 arcibiskup pražský a primas český.
 - 59 Čejka z Olbramovic (1732–1789), český šlechtic.
 - 60 Alžběta, kněžna Esterházy – viz pozn. č. 41.
 - 61 Maria Tadeáš, hrabě z Trautmannsdorfu (1761–1819), královéhradecký biskup v letech 1795–1811.
 - 62 Každý kněz smí slavit mši svatou pouze jednou denně při výjimečných příležitostech (např. při nedostatku kněžstva) může bohoslužbu sloužit opakovaně, musí k tomu však mít povolení představeného.
 - 63 Josef Jindřich, hrabě Schlik (1751–1806) – koupí panství Veliš-Vokšice od dědiců kněžny Esterházy (viz pozn. č. 41) opět sjednotil rozsáhlé schlikovské panství na Jičínsku.
 - 64 Filipína Lidmila, hraběnka z Nostitz (1766–1843), od roku 1782 manželka Josefa Jindřicha, hraběte Schlika (1754–1806). Spravovala panství po smrti svého chotě, neboť její syn František Antonín Jindřich Schlik (viz pozn. č. 74) byl dosud nezletilý.
 - 65 Maria Tadeáš, hrabě z Trautmannsdorfu – viz pozn. č. 61.
 - 66 Alois Josef, hrabě Kolowrat-Krakowský, svobodný pán z Újezda (1759–1833), v letech 1815–1830 královéhradecký biskup.
 - 67 Josef Jiří STRÁNSKÝ, *Grundlage einer Heil, Wohlfahrt und wahre Freiheit den Völkern bringenden Staatsverfassung. Wort zur rechte Zeit*, Hradec Králové 1853.
 - 68 V roce 1944 došlo ke sloučení Nových Benátek, Starých Benátek a Obodře a vzniklo dnešní město Benátky nad Jizerou, ležící nedaleko Mladé Boleslavi.
 - 69 Ondřej Alois, hrabě z Ankwitz (1777–1838), pražský arcibiskup v letech 1834–1838.
 - 70 Karel Alois Vinařický (1803–1869), český vlastenecký kněz, básník, spisovatel a překladatel.
 - 71 Augustin Bartoloměj Hille (1786–1865), litoměřický biskup v letech 1832–1865.
 - 72 Antonín Pacovský – viz pozn. č. 45.
 - 73 Václav Černohouz (1798–1872), libáňský farář a vlastenec.
 - 74 František Antonín Jindřich, hrabě Schlik (1789–1862), majitel panství schlikovského panství na Jičínsku. Proslavil se v mnoha bojích rakouské armády. Jeho syn František Jindřich Schlik (1820–1859), c. k. nadporučík rakouské armády, předčasně zemřel, a tak se dědicem schlikovského panství stal jeho vnuk Ervín (viz pozn. č. 76).
 - 75 Vincenc Pražský (* 1799), děkan královéhradecké katedrální kapituly.
 - 76 Ervín, hrabě Schlik (1852–1906) se stal dědicem schlikovského panství na Jičínsku již ve svých sedmi letech, po předčasné smrti svého otce Františka Jindřicha (viz pozn. č. 74). Ervín, hrabě Schlik se v roce 1881 oženil s Marií Terezií z Hohenlohe. Manželství ale zůstalo bezdětné.
 - 77 Jan Rais (1803–1883), katolický kněz, rektor biskupského semináře v Hradci Králové, od r. 1859 děkan katedrální kapituly, r. 1866 generální vikář diecéze královéhradecké, kapitulní vikář.
 - 78 Přesnou dataci pisatel nedoplnil.
 - 78b Arcikněz – čestný titul.
 - 79 *Oficiant* – též hlavní celebrant, kněz předsedající bohoslužbě.
 - 80 Eduard Jan Brynych (1846–1902), od roku 1877 profesor pastorální teologie v Hradci Králové, v letech 1892–1902 biskup královéhradecký.

- 81 Tj. biskupem.
- 82 Kasule – svrchní kněžské roucho.
- 83 Zavedení křížové cesty je přičítáno sv. Františku z Assisi. Žehnáni mohli provádět představení františkánských komunit na základě papežského privilegia.
- 84 Životopisy kaplanů byly patrně plánovanou, avšak nikdy neuskutečňovanou součástí kroniky.
- 85 Dnes Havlíčkův Brod.
- 86 Karel Boromejský Hanl z Kirchtreu, v letech 1831–1874 biskup královéhradecký.
- 87 Vršce.
- 88 Ervín Schlik – viz pozn. č. 76.
- 89 Oblast v jihozápadním Bavorsku, jehož centrum tvoří město Oberammergau. Bylo proslavené svým řezbářským uměním.
- 90 Karel Boromejský Hanl z Kirchtreu – viz pozn. č. 86.
- 91 Jan Makeš (1786–1866), vysvěcen v roce 1808, v letech 1809–1825 kaplanem v Kopidlně, 1826–1835 farářem ve Slatinách, v červnu roku 1835 jmenován farářem v Ostružně.
- 92 Josef Meergans (1813–1879), vysvěcen 1837. Farářem ve Vršcích se stal v roce 1851. V roce 1838 nastoupil místo kaplana ve Veliši.
- 93 Dispens *defectus aetatis* – dispens (udělení výjimky) kvůli nízkému věku. Pro přijetí kněžského svěcení se obvykle vyžadovalo 24 let, dnes je to 25 let.
- 94 Hynek Alois Joukl (Hans Alois Joukl, 1862–1910), entomolog a malíř z pražského Žižkova.
- 95 Ervín, hrabě Schlik – viz pozn. č. 76.
- 96 V kronice chybí životopis osmého duchovního správce ve Veliši, Josefa Klepla (1870–1924). Pocházel z Mlázovic u Lázní Bělohrad. Po gymnaziálních studiích v Hradci Králové vstoupil do tamního biskupského semináře, v roce 1795 byl vysvěcen, poté působil jako vikarista při katedrálím kostele v Hradci Králové, v letech 1897 až 1906 byl kaplanem ve Veliši, poté působil jako administrátor v Ostružně a později v Samšíně, v říjnu roku 1918 byl instalován na ostruženskou faru, ale již na podzim následujícího roku byl jmenován farářem ve Veliši, kde působil až do své smrti 14. 5. 1924.
- 97 V 60. letech byl kapitulním vikářem v Hradci Králové. Zemřel 25. června 2004.
- 98 Po V. Javůrkovi se administrátorem ve Veliši stal P. František Sokol, působil zde však velice krátce, a sice od 15. 5. 1954 do 31. 5. 1954.
- 99 Václav Konfršt, kaplan a administrátor ve Veliši od 1. 6. 1954 do 30. 6. 1955.
- 100 Jan Filip, administrátor ve Veliši od 1. 7. 1955 do 31. 10. 1955.
- 101 Antonín Říkovský, administrátor ve Veliši od 1. 11. 1955 do 14. 2. 1956.
- 102 Antonín Týfa, administrátor ve Veliši od 15. 2. 1956 do 8. 9. 1861, emeritní děkan v Chlumci nad Cidlinou, zemřel 9. 12. 2007.
- 103 Josef Vohryzek, administrátor ve Veliši od 1. 8. 1962 do 30. 9. 1977. Po něm spravoval velišskou farnost od 1. 8. 1977 do 30. 9. 1977 interkalární administrátor (administrátor v mezidobí) P. Alois Špulák, poté byla spravována už jen *excurrento*, a sice od 1. 10. 1977 do 30. 7. 1982 P. Bohuslavem Půlkrábekem, od 1. 8. 1982 do 19. 11. 1982 znovu P. Josefem Vohryzkem, od 1. 2. 1983 do 30. 6. 1983 P. Václavem Hejčlem, od 1. 7. 1983 do 30. 6. 1985 P. Josefem Davidem, od 1. 7. 1985 do 30. 4. 1987 P. Františkem Makovcem, od 1. 5. 1987 do 31. 7. 2001 P. Josefem Němcem a od 1. 8. 2001 do 31. 12. 2006 P. Pawelem Szumilasem. K 1. 1. 2007 byla velišská farnost přičleněna k farnosti Jičín a farní kostel se stal filiálním.
- 104 Antonín Petr Příchovský svobodný pán z Příchovic – viz pozn. č. 58.
- 105 Druhá manželka Františka Josefa Schlika, Anna Josefa (1691–1771), byla dcerou Jana Františka ze starší, březnické linie rodu Krakowských z Kolowrat a jeho manželky Marie Františky z Valdštejna.
- 106 Anselmo Martino Luragho (Lurago), (1701–1765), pražský stavitel.

- 107 Anna Josefa, hraběnka Schliková, rozená Krakowská z Kolowrat – viz pozn. č. 105.
- 108 František Josef, hrabě Schlik (1656–1740), majitel schlikovského panství na Jičínsku, za jeho éry vznikl např. kostel sv. Jakuba většího a fara v Kopidlně. První manželství s Kateřinou Kinskou z Vchynic a Tetova (†1713) i druhé s Annou Josefou Krakowskou z Kolowrat (1691–1771) zůstalo bezdětné.
- 109 Martin Krupka, významný řezbář 18. století. Jeho dílem je velkolepá rokoková výzdoba v kostele sv. Mikuláše v Jaroměři, pracoval také na oltáři v Polici nad Metují.
- 110 Karel Boromejský Hanl z Kirchtreu – viz pozn. č. 86.
- 111 Firma Johann Heindl, založená 1869, přední dodavatel chrámového zboží a uměleckých předmětů v Habsburské monarchii.
- 112 Benedikován – požehnan, vysvěcen.
- 113 Křížová cesta – viz pozn. č. 83.
- 114 Jan Heindl – viz pozn. č. 112.
- 115 Původní datum 11. listopadu 1892 přeškrtnuto.
- 116 Antonín Novák – zakladatel farní kroniky, velišský farář, jeho životopis viz s. 31 a 32.
- 117 František Josef, hrabě Schlik – viz pozn. č. 108.
- 118 Anna Josefa, hraběnka Schliková, rozená Krakowská z Kolowrat – viz pozn. č. 105.
- 119 Antonín Petr, hrabě Příchovský z Příchovic – viz pozn. č. 58.
- 120 Obraz staroboleslavské Rodičky Boží (Panna Maria staroboleslavská) zvané Paladium Země české je ochranným obrazem Čech. Jedná se o kovový reliéf Madony s dítětem (19x13,5 cm) uchovaný ve staroboleslavském poutním chrámu Nanebevzetí Panny Marie.
- 121 Novodobý erb Schliků má čtyři pole a štítek uprostřed. Ve druhém a třetím poli je červený štít se stříbrným klímem otočeným ostřím vzhůru a v každé ze tří částí těchto polí kroužek (bílý na červeném a červený na bílém poli). V prvním a čtvrtém modrém poli je zlatý lev držící stříbrný kostel s červenou střechou (erb Holiče). Na štítku uprostřed je vyobrazen modrý sloup se zlatou korunou a zlatým podstavcem, který drží dva červení lvi.
- 122 Erb Kolowrat-Krakowských tvoří modrý štít se stříbrno-červenou polcenou orlicí se zlatou pružinou na prsou a zlatou trojlistou korunkou na krku.
- 123 Petr z Boleslavi – mistr zvonář z Mladé Boleslavi. Ve 2. polovině 16. století existovala Na Ptáku zvonářská huť, kterou do roku 1588 vedl Petr zvonář. Slil zde několik desítek zvonů, které putovaly do okolních vsí i např. vzdálenějšího Turnovska, Jičínska nebo Novopacka.
- 124 *Roku 1510 byl tento zvon odlit ke chvále Boha všemohoucího a blahoslavné Panny Marie, i všech svatých Ondřejem řečeným Žáčkem z Hradce.*
- 125 *Václave, ke Tvé slávě zhotovil Petr tento železný zvon, aby dlouho byl, pročež byl ještě znovu obnoven Annou, hraběnkou Schlikovou.*
- 126 Kult sv. Jana Nepomuckého byl pěstován již v 16. a 17. století, k jeho svatořečení došlo až v roce 1729.
- 127 *Roku 1564; velišský kostel zachvátil v roce 1835 strašný požár; [zvon], jehož autor nejspíše pan Karel Görner, ředitel panství Jičíněves, [ho zřídil] ke slávě sv. Jana Nepomuckého, byl obnoven v roce 1837.*
- 128 Karel Bellman (1783–1856), pražský zvonář, jeho stejnojmenný syn vedl dílnu po smrti otce do roku 1869.
- 129 *Zvon odlitý ke cti svatého Václava Annou, vdovou, hraběnkou Schlikovou, zničený v brozném obnii 10. června 1835 byl znovu odlit za zdejšího pána, Františka, hraběte Schlika, oblíbeného patrona zdejšího kostela Léta Páně 1837 Carlem Bellmannem.*
- 130 František Vilém Tippman (Franc Quilielmus Tippman), světicí pražský biskup.
- 131 *Potvrzuji já, níže podepsaný, dne 21. září Léta Páně 1837 tři zvony, a sice jeden zasvěcený sv. Václavu, další zasvěcený Panně Marii, třetí sv. Janu Nepomuckému byly posvěceny pro kostel velišský kraje bydžovského. V Praze v Čechách, dne a roku jako nahoře. František Vilém Tippman, biskup*

- satalenský, sufragán pražský. Biskup satalenský, tj. titul zaniklé diecéze.
- 132 Počet sloupů pisatel neuvedl.
- 133 František Alois Vacek – viz pozn. č. 2.
- 134 František Alois VACEK, *Cesta z Kopidlna na Chlum Velíš*, Časopis Českého museum 1833, sv. 4, s. 381–401, zde s. 392.
- 135 Josef Vojtěch Hellich (1807–1880), pražský malíř, kustod archeologických sbírek dnešního Národního muzea.
- 136 Původně bylo v textu uvedeno „kamenné“, ale toto slovo je přeškrtnuto.
- 137 Dřevěný trámčový podklad, např. pod sudy.
- 138 Josef II. – viz pozn. č. 57.
- 139 Rozměry pisatel kroniky neuvedl.
- 140 Vnější jižní strana kněžiště.
- 141 Oltářní kámen, samostatná, obvykle mramorová deska s uloženými ostatky. Tento kámen se vkládal do dřevěných oltářů.
- 142 Jan Josef, hrabě Vratislav z Mitrovic, hradecký biskup v letech 1733–1753.
- 143 *Roku 1737, dne 27. měsíce června nejjasnější a nejdůstojnější Pán Jan Josef z milosti Boží a apoštolské stolice biskup královéhradecký, I. R. M., hrabě Vratislav z Mitrovic posvětil tento oltářní kámen, jenž obsahuje ostatky sv. Severina a sv. Benedikta.*
- 144 *Do tohoto přenosného oltářního kamene byly uloženy ostatky sv. Prospera a sv. Justýny. Tento oltářní kámen byl prozkoumán v Hradci Králové, dne 1. prosince 1774 a shledán neporušeným. K vložení do oltáře k posvátným službám svolení bylo dáno. Jan Luž, vikář.*
- 145 Karel Boromejský Hanl z Kirchtreu – viz pozn. č. 86.
- 146 *Roku 1868, dne 28. měsíce července, já Karel Boromejský Hanl, biskup královéhradecký jsem posvětil tento oltářní kámen a v něm obsažené ostatky svatých Modesta a Maxima.*
- 147 Tabernákulum – eucharistický svatostánek skříňkového tvaru určený pro uložení liturgických nádob s eucharistií (Nejsvětější svátost) přímo na oltář v kostele.
- 148 Tj. magdeburského.
- 149 Tanchellinus – vášnivý náboženský novotář 12. století v Nizozemí a Belgii. Sv. Norbert ve sporu s ním obhajoval Kristovu reálnou přítomnost v eucharistii. Zobrazuje se proto pod Norbertovými nohama.
- 150 Nečitelné slovo.
- 151 *Altare privilegiatum Feria VI.* - Privilegovaný oltář, šestý den (tj. pátek, den Umučení Páně) se zde slavila mše svatá ke cti Kristova umučení.
- 152 Rozměry oltáře pisatel neuvedl.
- 153 Josef Vojtěch Hellich – viz pozn. č. 135.
- 154 Rozměry obrazu pisatel neuvedl.
- 155 Rozměry obrazu pisatel neuvedl.
- 156 Benzinger & Co. – nakladatelství, které se zaměřovalo na vydávání svatých obrázků, devocionálií a modlitebních knih. Sídliho ve městě Einsiedeln ve Švýcarsku.
- 157 Obraz kojící Matky Boží.
- 158 Rozměry obrazu pisatel neuvedl.
- 159 Několik nečitelných slov.
- 160 Rozměry pisatel neuvedl.
- 161 Nečitelný odkaz na literaturu.
- 162 Petr Brandl (1668–1735), český malíř vrcholného baroka, pracoval hlavně pro církevní objednavatele. Autorem obrazu však není.
- 163 *1752: Nejjasnější a nejvznešenější paní, paní Anna Josefa, hraběnka Schliková. Karel Ržíha, ředitel a správce. P. Jiří Pulpán, stávající lokální kaplan. Anselmo Loraco, mistr zednický a stavitel.*
- 164 Josef Hellich – viz pozn. č. 135.
- 165 Výšku pisatel neuvedl.
- 166 Rozměry pisatel neuvedl.

- 167 Beneficiát – obročník, ten, kdo zastával církevní úřad a získal duchydy (naturální i peněžní dávky), které s ním byly spjaty.
- 168 František Pavel Horák, kutnohorský varhanář.
- 169 Josef Koblre (1851–1919), varhanář ze Staré Lomnice, která je v současnosti součástí města Lomnice nad Popelkou. Viz Jan TOMÍČEK, *Romantický varhanář Josef Koblre*, in: *Z Českého ráje a Podkrkonoší* 1997, s. 39–56.
- 170 Při slavnosti Božího Těla (Těla a Krve Páně) se po bohoslužbě vychází v procesí (průvodu) z chrámu. Průvod, v jehož čele jde kněz s monstrancí, se postupně zastavuje u čtyř oltářů v blízkosti kostela (zpravidla na náměstí, návsí), kde se konají modlitby.
- 171 1 libra (513,7504 g) = 32 lotů (16,0547).
- 172 Paramenta – svrchní bohoslužebná obřadní roucha kněze a příslušujících, zhotovena obvykle z drahých materiálů a nákladně zdobena.
- 173 Tj. zakladatelka kostela, Anna Josefa, hraběnka Schliková, rozená Krakowská z Kollowrat – viz pozn. č. 105.
- 174 Otáčecí tabernákl – starší, vnitřní úprava svatostánku (viz pozn. č. 147), uvnitř je jakýsi otáčecí buben, který se otáčí kolem své osy a má tři výklenky. Ve dvou se uchovávají ciborium a monstrance a třetí zůstává prázdný.
- 175 Lžičky ke svěcení křestní vody – jimi se sype do vody sůl, aby se nekazila.
- 176 *Velum humerale*, velum k požehnání – dlouhý pruh zdobené látky, který se klade knězi přes ramena. Ve splývajících koncích drží monstranci a uděluje požehnání. Symbolicky to vyjadřuje přesaznost (transcendenci) Boží, které se člověk (ani kněz) nemůže dočkat.
- 177 Synodálie – široké manžety taláru, zvláštní odznak farářské hodnosti. Faráři měli právo zasedat na diecézním sněmu (synodě), odtud název.
- 178 *Expositorium canonicale* – zvláštní límec na kněžském taláru, čestný odznak kněží zastávajících nějaký úřad v diecézi.
- 179 František Josef I. (1830–1916), rakouský císař, český a uherský král z dynastie habsbursko-lotrinské.
- 180 Ervín, hrabě Schlik – viz pozn. č. 76.
- 181 František Arnošt, hrabě Schlik (1854–1925), získal po smrti svého bratra (v důsledku prohraného soudního sporu o fideikomis) jen alodiální část panství. Z manželství s Marií Alžbětou (1854–1925) měl syny Františka (1882–1963) a Jindřicha Marii (1875–1957), který později převzal otčův majetek, a dceru Margaretu Marii (1878–1934), později provdanou von Schneider.
- Ve statí o soudním sporu o fideikomisní dědictví je často zmiňován i František Arnošt, hrabě Schlik (1623–1675), který vybudoval na Jičínsku rozsáhlé panství, a rozhodl se proto zřídit zde rodový fideikomis. Fideikomis (svěřencectví) je nezczitelný a nedělitelný majetkový soubor, jehož vlastnictví náleží čekatelům svěřencectví, tj. v daném okamžiku vždy konkrétní osobě podle pravidel určených zakladatelem fideikomisu, zpravidla jím byl nejstarší syn. Fideikomis měl zaručit udržení daného majetku vždy v rodě.
- 182 *Usus fructus*, užívací právo – právo doživotně užívat výnosy z určitého majetku, v tomto případě svobodného dvora Vršce a části rybníka Kamenný.
- 183 Nečitelné slovo.
- 184 Nečitelné slovo.
- 185 Nečitelné slovo.
- 186 *Vedle této otcovské vůle a nařízení, že nejen můj prvorozený syn a uchazeč o mé dědictví, ale také všichni další nástupci mého rodu a jména, a rozumí se jimi i jejich zástupci, když dosáhnou náležitého věku a s Boží vůlí se rozhodnou vstoupit do stavu manželského, vždy budiž pamatováno toho, že si mají zvolit takovou choť, která pochází ze starého panského rodu a vážené rodiny, je ctná a čistých mravů, zachová lesk důstojnosti schlikovského rodu a čistotu šlechtictví a krve svých předků. Pokud se některý z mých synů a nástupců opováží přes můj otcovský zákaz oženit se mimo svůj stav a obrozit čistotu*

- Slechtictví a kerve, ten se nemá stát nástupcem primogenitury a majitelem fideikomisu, ale má být zba-
ven převzatých majetků a podle ustanovení zemského zřízení z královského stavovského práva vylou-
čen z jakýchkoli nároků.*
- 187 Pius X (1835–1914), vlastním jménem Giuseppe Melchore Sarto. V čele katolické církvě byl od roku 1903 až do své smrti v roce 1914. Množství poutníků, kteří mířili k jeho hrobu po jeho smrti a i ve 20. a 30. letech, a také vzrůstající úcta k němu vyvolaly kano-
nizační proces, který vyvrcholil jeho svatořečením v roce 1954.
- 188 Josef Doubrava (1852–1921), v letech 1903–1921 královhradecký biskup.
- 189 František Josef I. (1830–1916), rakouský císař, český a uherský král z dynastie habsbur-
sko-lotrinské.
- 190 ThDr. Jan Soukup (1849–1929), člen katedrální kolegiální kapituly v Hradci Králové,
od r. 1912 její děkan.
- 191 Jaký pán, takové stádo.
- 192 *Oficium* – povinná denní modlitba římskokatolických kleriků, modlitební závazek brevi-
áře (modlitební kniha kněze).
- 193 Meditace, rozjímání – rozjímavá modlitba obvykle nad biblickými texty v délce půl ho-
diny, původně mnišská praxe.
- 194 Nečitelné slovo.
- 195 *Tonžura* – vystříhané znamení ve vlasech, vnější znak zasvěcení duchovního, pravidlo
různým způsobem obcházené, zrušeno po 2. vatikánském koncilu (1962–1965).
- 196 *Modus vivendi* (doslova způsob soužití) – dohoda mezi dvěma právními subjekty, pro do-
hodu církve a státu se zpravidla užívá termín konkordát. Zde ve smyslu dohoda, urov-
nění sporu.
- 197 Nádobka *ablutionis*, abluční nádobka – slouží k omývání prstů, používá se při jakékoli
manipulaci s Nejsvětější svátostí.
- 198 *Oltář. Poučná a modlitební kniha i zpěvník pro diecézi královéhradeckou*, Hradec Králové 1900.
- 199 Josef NĚMEČEK, *Rukověť odpoledních pobožností křesťansko-katolických*, Praha 1871.
- 200 *Incensace* – okuřování kadidlem.
- 201 Expozita – výpomocný duchovní, sídlící ve víceméně samostatné duchovní správě
v místech vzdálenějších farní osadě.
- 202 Aplikace, aplikační povinnost – obětování duchovních užitků mše svaté na konkrétní
předem daný účel.
- 203 *Cura separate* – samostatná, oddělená duchovní správa.
- 204 *Curriculum vitae* – životopis.
- 205 František Brusák (* 1840), v letech 1908–1918 světící biskup.
- 206 Nečitelné slovo.
- 207 Dubečno, část obce Kněžice u Městce Králové.
- 208 Jan Endrys (* 1861), na kopidlenské škole působil od roku 1883 nejprve jako prozatím-
ní, později jako řádný vyučitel.
- 209 Nečitelné slovo.
- 210 Lourdes – jihofrancouzské město v podhůří Pyrenejí, které se stalo jedním z nejvýznam-
nějších poutních míst spojených s mariánským kultem poté, co došlo k rozšíření zvěsti
o zjevení Panny Marie Bernardettě Soubirousové v roce 1858.
- 211 Viz pozn. č. 135.
- 212 *Sanctissimum* – viz pozn. č. 266.
- 213 Tj. P. Václav Javůrek, od r. 1942 administrátor, od r. 1947 farář ve Veliši.
- 214 Bryscenem zhotovený inventář se bohužel nedochoval. Autor této kroniky z něj hojně
cituje, často v českém překladu, resp. parafrázi.
- 215 *Farní dům je vedle kostela, zhotoven z dobrého materiálu, je dosud v zachovalém stavu, poněvadž byl
před 24 lety nově vystavěn a zvýšen o patro (na dvě patra), které zahrnovalo pět místností. Je tu sto-
dola, která ale potřebuje opravu. Mají tu také chlév pro koně, krávy a ovce. Současný prvofarář chová*

- pro svou potřebu 4 koně, 8 krav a 18 ovcí. Farní dům je blízko kostela, stejně jako škola. Udržovat a opravit faru a školu měl až dosud za povinnost kostel, což ale nečinil, ja bez kostelního jmění.*
- 216 Anna Josefa, hraběnka Schliková, rozená Krakowská z Kolowrat – viz pozn. č. 105.
- 217 Jičíněves.
- 218 Vršce.
- 219 Tento pramen se bohužel nedochoval. V době vzniku kroniky se nacházel na faře ve Veliši, viz s. 19 této publikace.
- 220 Antonín Bičíště (* 1790), vysvěcen 1818.
- 221 Alois Josef, hrabě Kolowrat-Krakowský – viz pozn. č. 66.
- 222 Karel Boromejský Hanl z Kirchtreu – viz pozn. č. 86.
- 223 Dataci pisatel nedoplnil.
- 224 Dataci pisatel nedoplnil.
- 225 Koba – staročesky krkavec.
- 226 Ofěry – peníze získané při církevních sbírkách.
- 227 Podhradí bylo v této době městečkem (městys, tj. nikoli vesnice).
- 228 Nejde o sv. Štěpána, ale sv. Donáta.
- 229 1 zlatý stříbra (pisatel užívá obligátní zkratku *f.*) = 60 krejcarů (kr.)
- 230 Desátek označuje původně zhruba desetiprocentní daň placenou náboženské (např. kostelu, chrámu, církvi) či světské (král, lenní pán) instituci nebo starověkému božstvu. Tato povinnost byla běžná v mnoha starověkých kulturách, a to přes celý středověk až do raného novověku.
- 231 1 korec (strych) = 4 věrtle, 1 věrtel = 4 měřičky.
- 232 1 jitro = 1600 katastrálních sáhů (tj. 57,5464 arů).
- 233 1) *Bezplatný odpis parcely katastrální číslo 287, louka u Dolan, z majetku kaple sv. Marka; 2) Zřízení nové složky č. 67 pro parcelu katastrální číslo 287, louka u Dolan, a přidělení vlastnického práva kostelecké faře.*
- 234 1 jitro = 1600 katastrálních sáhů (tj. 57,5464 arů).
- 235 „*f.*“ = zkratka pro zlaté stříbra, 1 zlatý stříbra = 60 krejcarů; „*kr.*“ = zkratka pro krejcar.
- 236 *V pozemkové knize katastrální obce Staré Místo ve složce č. 80 poznamenání, že katastrální číslo 267, louka ve Starém Místě, není ve vlastnictví velišského faráře, nýbrž tvoří součást majetku kostela ve Starém Místě.*
- 237 Zápisy dál nepokračují.
- 238 Libri confirmatorum. Pisatel čerpal z edicí uložených ve farním archivu, viz s. 20.
- 239 Simonie – hřích obchodování s duchovními statky, např. se svátostmi.
- 240 August Sedláček (1843–1926), český historik, genealog a heraldik. Jeho stěžejním dílem jsou *Hrady, zámky a tvrze Království českého I–XV*. Jednotlivé díly vycházely v letech 1882–1927. Pátý díl, který byl věnován Podkrkonoší, vyšel v roce 1887.
- 241 František Alois Vacek – viz pozn. č. 2.
- 242 Pisatel příjmení nevedl.
- 243 František Alois Vacek – viz pozn. č. 2.
- 244 Počet oken pisatel nedoplnil.
- 245 Měnový systém platný v Habsburské monarchii od r. 1858, nahradil předchozí vídeňskou měnu zavedenou po státním bankrotu v roce 1811.
- 246 Přesný letopočet pisatel nevedl.
- 247 *Služby Boží se mají o nedělích konat střídavě ve velišském farním kostele a ve filiálních kostelích, o předsávaných svátcích mají být slouženy výhradně ve farním kostele.*
- 248 *Z kosteleckých farních polí mají poddání v nájmu za tři snopy na 90 korců osevu, z čehož má kopidlenský farář dvě třetiny, kostel jednu třetinu. Budoucně ale připadá vše velišskému faráři, avšak formou zvláštního platu, aby byl nadále i kostel dostatečně zabezpečen.*
- 249 1) *Ve složce č. 17, poznamenání, že parcela č. 214 je rozdělena na dvě části, katastrální číslo 214/1, pole, a 214/2, pole; 2) bezplatný odpis parcely č. 214/2 v Kostelci z majetku kostela Nanebevzetí*

Panny Marie ve složce 17; 3) Zřízení nové složky č. 40 pro parcelu č. 214/2, pole v Kostelci a přidělení vlastnického práva kostelecké jaře.

250 Rok pisatel nedoplnil. Odkaz na publikaci – viz pozn. č. 17.

251 *Který byl slavným mužem.*

252 František Josef, hrabě Schlik – viz pozn. č. 108.

253 Nedochovaný Bryscenem zhotovený inventář byl psán latinsky, zde se jedná o autorův překlad.

254 Nečitelné slovo.

255 Nečitelné slovo.

256 *C. k. okresnímu hejmanství v Jičíně.*

Ministerstvo kultu a vyučování povolilo na základě nařízení z 20. října 1903 č. 34233 předloženému církevnímu souhlasu, že velišskému faráři je umožněno čerpat za povozky ke službám Božím ve filiálním kostele v Chyčicích v době od 1. června 1900 do 6. dubna 1902 částku ve výši 92 korun z přebývajících prostředků jmenovaného kostela. Tímtož výnosem sděluje Ministerstvo kultu a vyučování, že i proti rozsáhlým úhradám vydaj ů spojených s obstaráním povozů z prostředků zmíněného filiálního kostela nemá žádného odporu za předpokladu, že biskupský ordinariát s tímto opatřením bude souhlasit.

Biskupská konsistoř v Hradci Králové udělila přípisem z 3. prosince 1903 č. 12177 souhlas s tím, že velišskému beneficiátu budou tyto výdaje pro období od 6. dubna 1902 do konce roku 1903 výjimečně ubrazeny z chyčického kostelního jmění.

C. k. okresní hejmanství povoluje učinit nezbytné kroky kvůli vyplacení zmíněných výloh z chyčického kostelního jmění. Ve zmínovaném přípise si biskupská konsistoř vyhradila, že tato platba smí být chyčické obci povolena jako [prozatímní ústupek] na tak dlouho, než se celá záležitost dá do pořádku a dokud bude chyčické kostelní jmění dostatečné vedle toho nejenom k ubrazení potřeb kostela, ale i kostelního zařízení a kulturních předmětů.

C. k. okresní hejmanství je tímto žádáno učinit ve věci úpravy této záležitosti odpovídající kroky.

Praha 6. února 1907.

257 Philipp Spannbrucker (Spanprucker, Pfanbrucker), (1672?–1742), stavitel původem ze Solnohradska, uselý v Praze.

258 František Alois Vacek – viz pozn. č. 2.

259 Odlito Karlem Bellmannem v Praze.

260 1 korec (strych) = 4 věrtele.

261 Arnošt z Pardubic (1297–1364), v letech 1343–1344 pražský biskup, v letech 1344–1364 první arcibiskup.

262 Anna Josefa, hraběnka Schliková, rozená Krakowská z Kolowrat – viz pozn. č. 105.

263 Josef Vojtěch Hellich – viz pozn. č. 135.

264 *Festo patrocinii* a *festo dedicationis* – pout' a posvícení

265 František Josef, hrabě Schlik – viz pozn. č. 108.

266 *Sanktissimum* – Nejsvětější svátost oltářní, tj. konsekrované (proměněné) hostie).

267 František Josef, hrabě Schlik – viz pozn. č. 108.

268 Vlastním jménem Lorenzo Corsini (1652–1740), papežem byl v letech 1730–1740.

269 Vratislav z Mitrovic – viz pozn. č. 142.

270 Jan Götschner – viz pozn. č. 45.

271 Josef Koblre – viz pozn. č. 169.

272 Nečitelné slovo.

273 Josef Koblre – viz pozn. č. 169.

274 Jan Makeš – viz pozn. č. 91.

275 *Sub titulo sv. Rosa Limanae* – pod jménem sv. Rosy Limánské. Sv. Rosa (Růžena) z Limy, patronka zahradníků, obchodníků s květinami a Latinské Ameriky.

276 V 50. letech 18. století byla zavedena tzv. konvenční měna, která nahradila předchozí měnový systém a zrušila počítání na kopy grošů. Základní jednotkou byl 1 zlatý stříbra,

který byl roven 60 krejcarům. Měna platila až měnové reformy v roce 1811. Kromě mincí byly do oběhu zaváděny i tzv. bankocetle, 1 zlatý stříbra se rovnal 12,4 zlatých v bankocetlích.

277 Nanebevzetí [Panny Marie].

ŠPERKY MARIÁNSKÉ
ZAHRADY

Vladislava Říhová

Vrch Veliš dominuje krajině jižně od Jičína, ačkoliv už dávno ztratil svou korunu – středověký hrad. Na jeho úbočí se rozkládá někdejší velišská farnost, které se věnovali nejen studenti Fakulty filozofické s předchozími stránkami edice kroniky, ale také jejich kolegové z Fakulty restaurování Univerzity Pardubice. Úkolem budoucích restaurátorů byla dokumentace drobných památek v terénu. Samotnému zkoumání soch, kapliček a božích muk v katastrech obcí Veliš, Podhradí, Střevač, Bukvice, Kželina, Chyjice, Kostelec a Vesec ale předcházela teoretická příprava, kterou v zimním semestru studentům předali odborníci zabývající se tvorbou krajiny a památkami v ní. Soustředili se zvláště na oblast tzv. Mariánské zahrady, již se dlouhodobě zabývají.¹

V následující kapitole čtenář najde část práce, kterou studenti 3. ročníku v rámci semináře Dokumentace a historický výzkum – management regionálního dědictví odvedli. Publikované texty jsou jen mezistupněm vytvořeným pro potřeby sborníku. Výsledné dokumentace v podobě orientačních restaurátorských průzkumů v současnosti teprve vznikají. Jejich informace mohou do budoucna sloužit nejen jako pramen zachycující stav sledovaných děl v roce 2010, ale také jako základní báze pro žádosti o grant nebo jako poučení, v jakém fyzickém stavu jednotlivé památky jsou, a zda je nutné věnovat jim odbornou pozornost.

Fotografie poškozené hlavy Panny Marie z piliře v Kostelci

Fotodokumentace sousoší sv. Jana Nepomuckého, Vavřince a Donáta pod vrchem Veliš

Prameny pro výzkum

Důležitým podkladem pro zpracování průzkumů památek v terénu jsou písemné a fotografické záznamy staršího stavu děl. Pro památky velišské farnosti existuje několik hlavních zdrojů historických informací. Důležité materiály se zachovaly v pozůstalosti historika umění Zdeňka Wirtha, který ve 30. letech 20. století připravoval soupis památek na Jičínsku. Jeho zápisky doplněné informacemi archiváře Jana Morávka² sice nikdy nebyly vydány tiskem, přesto se s nimi můžeme seznámit v archivu Ústavu dějin umění Akademie věd.³

Průzkum sochy sv. Jana Nepomuckého pod vrchem Veliš

Snad právě v souvislosti s chystaným soupisovým dílem vznikala fotodokumentace Karla Řezníčka z Kbelnice. Jeho fotografie se zachovaly hned ve dvou přístupných fondech. Větší část snímků vlastní Regionální muzeum a galerie v Jičíně, další patří do sbírek Fotoarchivu ústředního pracoviště Národního památkového ústavu v Praze. Celkové pohledy na kostely a drobné památky velišské farnosti jsou nalepeny také do farní kroniky a čtenář je může hledat na předchozích stránkách. Některé fotografie, precizně datované a popsané na zadní straně na psacím stroji, existují i v duplikátech. Například snímek trojboké kaple z Chyjic je vlepen do kroniky a našli bychom jej také ve sbírkách jičínského muzea, pohledy na márnici a kostel v nedalekých Slatinách se zase zachovaly v archivu Národního památkového ústavu a zároveň v muzejním fondu.

Pro výzkum kapliček, křížů a soch jsou podstatné také prameny písemné povahy. Některé už byly zpracovány do dílčího soupisu, který vyšel v roce 1994 pod názvem *Mariánské a další světecké sloupy na Jičínsku*.⁴ Tento článek stál na samém počátku dnes již mnohasvazkové edice vydávané ve spolupráci Národního památkového ústavu a příslušných okresů a krajů.⁵ Z památek velišské farnosti najdeme v soupisu pilíř se sochou Panny Marie

ve Střevači a ve Veliši a pilíř se sochou sv. Václava nad pramenem ve Veliši. Autoři publikace měli možnost vytěžít archiválie biskupské konzistoře v Hradci Králové, které dnes nejsou pro badatele přístupné.⁶ Tak mohli například uvést, že socha Panny Marie ve Střevači byla fundována samotnou střevačskou obcí, nebo že obec Veliš se v roce 1783 zavázala starat o nově vzniklou sochu sv. Václava.⁷

Některé podstatné informace autoři načerpali také ve velišské farní kronice. Využili seznam drobných památek nazvaný Veřejné sochy, kříže, kapličky, sepsaný na fóliích 133 a 135, který datovali do roku 1880. Tento soupis posloužil pro základní orientaci také studentům semináře na Fakultě restaurování v Litomyšli. Jeho údaje se týkají umístění objektů, zasvěcení, které mnohdy dnes už není známé, a jsou zde zmíněny i opravy a případné barevné pojednání povrchu soch. Seznam byl v průběhu času na okraji stránky doplňován poznámkami, takže jej v některých případech můžeme využít i pro sledování další existence památek. Například u sochy Krista nesoucího kříž můžeme s pomocí kroniky identifikovat původní umístění v poli jižně od obce Chyjice, kříž u hřbitova ve Veliši byl také posunut o několik desítek metrů a otočen čelem k cestě.

*Vrcholová socha Panny Marie z pilíře
ve Střevači*

Socha sv. Václava z pilíře ve Veliši

Kronika versus účet – kritika údajů

Velišská farní kronika se drobným památkám věnuje jen velmi málo. Mnohem větší důraz samozřejmě klade na popis kostelů a kaplí farnosti. Největší pozornost je věnována farnímu kostelu sv. Václava ve Veliši, který už kopidlenský obrozenec a duchovní František Alois Vacek přirovnával k výstavním městským chrámům.⁸ Pozdně barokní novostavba je nepochybně šperkem zasazeným do okolní krajiny a její kvality můžeme posoudit pouhým pohledem na bohatou výbavu exteriéru. Při vstupu do chrámového prostoru se věřícímu či uměnímilovnému divákovi otevře skvěle zachovaný interiér s jednotnou výbavou z let 1747 - 1754.

První pisatel kroniky Antonín Ludvík Novák vybavení kostela precizně popisuje a na několika místech přidává i informace o autorství jednotlivých děl. Jeho soustředěnému pohledu neunikl obraz založení kostela, na kterém se patron kostela sv. Václav přimlouvá u Nejsvětější Trojice za nově vzniklý chrám v přítomnosti kaplana, ředitele stavby, donátorky a stavitele, důsledně jmenovaného jako Loraco. Pod tímto jménem je poměrně jednoduché identifikovat pražského architekta Anselma Luraga, který je se stavbou spojován v uměnovědné literatuře.⁹ Jeho spolupracovníky měli být řezbář mistr Krupka z Jaroměře, kameník nebo sochař Kříž z Tuře a jeho bratr působící jako pozlacovač a štafíř. Kámen na stavbu i sochy měl pocházet z nedalekého panského lomu v Podhradí.

Detail postavy sv. Cyrila na rampě u kostela ve Veliši

Detail laně u nobou sochy sv. Ivana na rampě u kostela ve Veliši

Ze souboru osmi váz na rampě u kostela ve Velišiš se zachovaly pouze dvě nad vstupem

Detail jamky pro zasazení berly u sochy sv. Metoděje na rampě u kostela ve Velišiš

Informace o umělcích, kteří pracovali na konkrétních zakázkách, jsou cenným přínosem každé kroniky. Tvoří základní kameny pro práci uměleckého historika a mohou pomoci také restaurátorům. Pokud hledají pro poškozená díla srovnání v celém souboru uměleckých artefaktů jednoho autora, mohou nalézt podobná výtvarná řešení a při nedostatku starší fotodokumentace tak dosáhnout pravděpodobné rekonstrukce poničeného objektu per analogiam.

Průzkum polychromie a měření poničeného sousoší sv. Jana Nepomuckého, Vavřince a Donáta pod vrchem Velišiš

Při přejímání informací z velišské farní kroniky však musíme být opatrní. Kronikářské záznamy z konce 19. století se v případě vzniku kostela dotýkají doby vzdálené více než století. Jejich hodnověrnost tak s odstupem času klesá a měla by být prověřena i v dalších pramenech.

V případě novostavby kostela se nám naskytla ideální možnost porovnání zápisů z kroniky se shrnujícím závěrečným vyúčtováním za stavbu a vybavení farního kostela a jeho areálu.¹¹ Účet zpracoval tři roky po dokončení stavby direktor velišsko-vokšického panství Karel Říha, kterého bychom ostatně našli také na obrazu založení chrámu po boku donátorky. Jeho zájem o stavbu nemusel být jen pracovní. Jeho příbuzný Georg (Jiří) Říha, jmenovaný s funkcí inspektora, financoval vznik soch sv. Vojtěcha a sv. Prokopa pro chrámové průčelí. Účet shrnuje veškeré výdaje, počínaje materiálem, jeho dopravou, platy pro řemeslníky, umělce a konče oděvy či hudebními nástroji, které byly zakoupeny pro slavnostní vysvěcení chrámu.

V jednotlivých oddílech čteme jména malířů Antonína Smíška (Smichea) a Antonína Schmieda, kteří se podíleli na výzdobě klenebních polí kostela nástěnnými malbami. V pražské dílně Antonína Scheflera byly objednány obrazy církevních otců a jeho kolega Siard Nosecký vytvořil plátno se sv. Václavem pro hlavní oltář. Jičínský malíř Johann Wagenknecht pracoval na malbách v interiérech a exteriérech čtyř kaplí, z nichž se v areálu hřbitova dodnes zachovaly pouze dvě.¹⁰ Sochařské práce vytvořili sochaři Řehoř Thény z Jaroměře (hlavní oltář a kazatelna), Anton Kundílek z Hradce Králové (postavy na hlavním průčelí); nejdelší kontrakt s nejvíce sochami měl mezi lety 1752-1755 Martin Krupka. Mezi platbami za dodané sochy najdeme následující položky: postavy ze dřeva pro boční oltáře a zpovědnice v lodi kostela, pískovcové skulptury pro rampu schodiště před kostelem, andělé a reliéf Staroboleslavského paládia nad vchodem a další drobnější sochy pro vrcholy hřbitovních kaplí.

Z Krupkových děl studenti v letošním letním semestru zdokumentovali práce na parapetech (rampě nebo tzv. galerii) schodiště před kostelem. Šest velkých soch bylo zapláceno v roce 1754 a o rok později dostal Martin Krupka 16 zlatých za vázy, které dnes na schodišti schází.

Význam archivních pramenů pro dějiny umění

Zajímavým zjištěním, které průzkum obohatilo o další rozměr, byl popis v účtu, který sochy světců na galerii před kostelem označuje slovy „6 große steinerne figuren heyl: böhm: Patronen“. Nemůžeme předpokládat, že by pisatel souhrnu nevěděl, koho sochy opravdu představují. Jeho dohled nad stavbou a vlastní investice do sochařského programu zaručují, že měl dobrý přehled o ikonografii výbavy kostela. Dlouhodobé dohady nad figurami, které jsou vybaveny nejasnými atributy, tak můžeme na základě nového zjištění téměř uzavřít s tím, že se jedná o české patrony. Ostatně v popisu souboru neměl jasno ani kronikář páter Novotný, který se o postavách na balustrádě zmiňuje v kronice velmi opatrně s tím, že přesně neví, koho mají (kromě Kosmy a Damiána) představovat.¹²

Zasazení sledovaných soch do ikonografické koncepce celku lze shrnout následovně: schodiště vedoucí k hlavnímu vchodu kostela sv. Václava bylo lemováno časově nejstaršími českými svěťci – za branou shlížejí věrozvěsti sv. Cyril a Metoděj, za nimi následují svatí lékaři Kosma a Damián, jimž byl zasvěcen kostelík ve Staré Boleslavi a kteří jsou uctíváni jako spolupatroni české země. Další dvojice představuje vpravo sv. Ivana poustevníka a vlevo pravděpodobně sv. Benedikta, který byl jedním z pěti svatých bratří z benediktinského řádu, uctíváných mezi českými zemskými patrony. Na hlavním průčelí jsou v nikách sv. Prokop, první opat, a sv. Vojtěch.

Detail vousu sochy sv. Benedikta (?) na rampě u kostela ve Veliši

Detail střední části průčelí kostela sv. Václava ve Veliši, v současnosti opatřené lešením

Fotodokumentace božích muk u kostela v Chyjicích

Měříčská dokumentace devastované kapličky u Kostece

Nad vchodem do kostela je umístěna kartuše se Staroboleslavským paládiem, nejuctívanějším mariánským obrazem, dle legendy darovaným kapitule ve Staré Boleslavi samotným sv. Václavem.

Klenby chrámu jsou vymalovány scénami ze života sv. Václava a velkou apoteózou svätce, kterého nebesům doporučuje celá plejáda českých zemských patronů. Hlavní oltář chrámu tvoří vrchol celé ikonografické koncepce. Je zasvěcen ochránci Čech svätému Václavu a opatřen sochami sv. Ludmily, sv. Norberta, sv. Zikmunda a sv. Víta, kteří na českém nebi patří k nejvýznamnějším.

Význam kronikářských záznamů pro restaurování

Kronika velišské farnosti zahrnuje poslední dvacetiletí 19. století a první polovinu 20. století. Její význam pro specifický obor restaurování tkví hlavně v záznamech o starších opravách a restaurátorských zásazích na jednotlivých dílech. Dobrým příkladem může být popis stavu votivního obrazu, respektive obrazu založení kostela ve Veliši s portrétem Anselma Luraga: „*Památňý tento obraz, ondy na ždi na káuru zavěšený, nalezl vikář Tichý roku 1906 pobožený a potrhaný mezi různým haraburdím v takzvané komoře pod kárem, dal jej svým nákladem opravit, vyčistiti a pro jistotu, aby byl budoucnosti zachován, zavěsiti ve faře na boření chodbě*“. O téměř čtyři desetiletí později byla olejomalba vrácena do kostela; při obnově interiéru v roce 1944 byla zavěšena na současné místo v presbytáři. Další záznamy o restaurování pláten se týkají obrazů sv. Augustina a sv. Jeronýma, které byly opraveny a v roce 1908 pověšeny zpět na své místo nad západní a východní dveře.

Detail andlíků na soklu sochy Salvátora v Podbrudí

Špatně čitelný nápis o opravě božích muk u Chyjic v roce 1956

Složitější zásah čekal nástrovní malbu: „*požárem v roku 1838 celý kryt strávinšým bobužel nemálo utrpěla, jelikož z prosáklé klenbou vody plíseň vznikla, která leckteré partie nepoznatelnými učinila*.“ V roce 1894 byla malba znovu vyčištěna a malována od akademického malíře Ludvíka Nejedlého z Nového Bydžova.

Velišští faráři věnovali svou pozornost hlavně dílům v kostele nebo v blízkosti kostela. Tak se v roce 1910 dočteme o opravě a natření soch na galerii olejovou malbou. Královéhradecký biskup Jan Doubrava vzápětí tuto úpravu, společně s předchozím „restaurátorským“ zásahem na stropě kostela, pro výstrahu odsoudil v pastýřském listu: *„Zejména poznamenávám toto: Na Veliši v chrámu krásném poškozeny jsou fresky pozdějším přemalováním a na velebném schodišti ke chrámu trpí kamenné sošky olejovým nátěrem.“* Ostatně náchylnost biskupa k autentickým dílům s romantickou patinou vyplývá i z další poznámky, kterou k témuž listu připojil: *„Na hřbitově starý opuštěný kříž kovový, hoden zachování. Očekávám, že mi bude poslán“.*

Z nejmladších záznamů vybíráme jako charakteristickou ukázkou kronikářského zápisu o opravě interiéru kostela v roce 1944. Její autor dokonce (téměř odborně) reflektoval vrstvy výmalby stěn a přidal úsměvnou doušku reportážního charakteru: *„Celý chrám byl vymalován ve dvou tónech slabě žlutých. Fresky zůstaly nedotčeny, jejich návrat k původnímu stavu počká do budoucnosti. Dle odkrytí vrstev na stěnách byla nyní malba, kterou jsme prováděli, čtvrtá od postavení kostela. Původní malba byla rovněž jednoduché tónování. Někteří věřící se neradi loučili s pestrá pokojovou malbou chrámu, na kterou byli zvyklí. Proto reptali. Nyní však jsou spokojeni“.*

Detail reliéfu donátora na kapliči božích muk u Podhradí

Detail reliéfu sv. Jana Nepomuckého na pilíři sochy sv. Václava ve Veliši

Dokumentace památek v terénu

Studenti semináře Fakulty restaurování se v letním semestru roku 2010 věnovali dokumentaci vybraných drobných památek v oblasti velišské farnosti. Neměli možnost sledovat všechny obce, které farní obvod zahrnuje, a dokonce ani všechna díla ve vybraných obcích, přesto jejich práci můžeme považovat za počátek systematického zkoumání. Na místě samém určovali poškození děl, degradaci materiálu a její důvody. Objekty důkladně měřili, identifikovali pozdější doplňky a také hledali fragmenty původních barevných úprav povrchu kamene.

Dokumentace božích muk u Střevače

Ověřování polohy památky v mapách

Edice farní kroniky, zpracovaná v zimním semestru roku 2009 studenty Filozofické fakulty, byla využita přímo při práci v terénu. Dodala výzkumu důležitá vodítka v podobě písemných záznamů a fotografií. Mezioborová spolupráce fakult Univerzity Pardubice v letošním školním roce vyvrcholila publikací, kterou čtenář drží v ruce. Možná mu ale při čtení vystane na mysl neodbytná otázka: proč studenti pracují tak daleko od svého působiště v Pardubicích a Litomyšli? Jednoznačnou odpovědí je Mariánská zahrada. Barokní krajinný koncept sestavený z architektonických dominant, které vystupovaly v lesních průsecích a byly rámovány alejemi, je díky studiím z posledních let dobře znám, stejně jako nedaleká koncepce Valdštejnovy krajinné osy.¹³ Mariánská zahrada ale není jen rekonstrukcí počínu

raně novověkých elit, dotýká se také současnosti. Stejnomené sdružení obcí položených jižně od Jičína si váží okolní krajiny a památek a podporuje jejich výzkum také tím, že vyhledává spolupracovníky mezi mladými badateli. V posledních letech vzniklo hned několik diplomových prací se specifickými regionálními tématy. Studenti Fakulty filozofické a Fakulty restaurování se zařazují po bok kolegů, kteří věnovali svou pozornost historickému správnému vývoji, struktuře cest a urbanistické struktuře, či jednotlivým architekturám Božího hrobu v Drahorazi nebo kostelů vystavěných architektem Filipem Spanbruckerem.¹⁴

Do budoucnosti můžeme absolventům pardubických a litomyšlských seminářů popřát, aby měli možnost vidět, jak se výsledky jejich práce uplatňují v praxi. Památkám, ať už se jedná o velkolepé barokní kostely nebo drobné kaple a křížky, pak přidejme přání dostatku nadšených badatelů a zároveň osvědčených majitelů, kteří jim budou věnovat soustavnou péči a zachovají je pro další generace obdivovatelů.

Průzkum podstavce sousoší Kalvárie v Bukvíci

Oměřování profilace římsy Kalvárie v Bukvíci tzv. „břebelem“

Poznámky

- 1 Jaromír Gottlieb, Pavel Hájek, Michal Novotný, Hynek Zlatník.
- 2 Martin HALATA, *Soupis uměleckých památek Valdštejnova Jičína v korespondenci Jana Morávka a Zdeňka Wirtha*, Muzejní noviny, Okresní muzeum a galerie Jičín, č. 14, 1998/2, s.33-36.
- 3 Akademie věd ČR, Ústav dějin umění, pozůstalost Zdeňka Wirtha, Sběrka fotografie, Sběrka staré plánové dokumentace.
- 4 Vratislav NEJEDLÝ – Miloš SUCHOMEL – Pavel ZAHRADNÍK, *Mariánské a další světecké sloupy na Jičínsku*, In: Z Českého ráje a Podkrkonoší 7, 1994, s. 131-156.
- 5 Vratislav NEJEDLÝ – Miloš SUCHOMEL – Pavel ZAHRADNÍK *Mariánské trojiční a další světecké sloupy a pilíře*.
- 6 Archiválie byly dříve spravovány SOA Zámorsk, v minulých letech byl ale Fond Biskupská konzistoř Hradec Králové přesunut do SOkA Hradec Králové a v současnosti se pořádá.
- 7 Viz. pozn. č. 4.
- 8 František Alois VACEK, *Cesta z Kopydlna na Cblum Veliš*, Časopis českého museum, 1833, sv. 4, s. 382-401, (zvláště s. 392-393).
- 9 Richard BIEGEL, *Architekt Anselmo Lurago*, Průzkumy památek 2/2004, s. 119-154.
- 10 V rámci semináře byly zdokumentovány jejich interiérové malby. Z vnější výzdoby se na opadaných stěnách zachovaly jen drobné fragmenty omítek se zeleným nátěrem. Citace z velišské farní kroniky: „*Také zvenčí na kaplích nacházely se stěnomalby, bobužel ale nyní již vyrudlé a téměř nepoznatelné. Na oně k východu vyobrazen poslední soud, na západní pak anjele nad dušemi trpícími se vznášející a ruce k vysvobození jim podávající.*“
- 11 SOkA Jičín, Fond Farní úřad Kopydlno, neuspořádaná část fondu.
- 12 Sochy mají různé označení, nejstarší popis ve velišské farní kronice mluví o sv. Kosmovi a Damiánovi a o sv. Jiljí, jehož postava je doplněna laní. V evidenčních kartách nemovité kulturní památky, uložených na N.p.ú. v Josefově jsou zbývající tři postavy označeny jako sv. Bruno (protějšek sv. Jiljí) a první pár s mitrami a biskupskými rouchy jako sv. Augustin a sv. Ambrož. Identifikaci postav se věnovali i autoři stavebně-historického průzkumu kostela, označili je za dvojici biskupů, sv. Kosmu a Damiána a sv. Iva a Prokopa. Jiří ZAHRADNÍK – Richard BIEGEL – Jiří BLÁHA – Kateřina CIRGLOVÁ, *Veliš (okres Jičín), Kostel sv. Václava, stavebně-historický průzkum*, 2001. (dokumentace v archivu N.p.ú.- ú.o.p. v Josefově).
- 13 Pavel HÁJEK, *Česká krajina a baroko*, Malá Skála 2003.
- 14 Hotové nebo připravované diplomové práce Karla Watzka, Miroslavy Watzko, Tomáše Řepy, Jitky Šedinové a Hany Hermové byly prezentovány v přednáškách a diskusi na odborném setkání v Jičíně 2. 10. 2009.

DROBNÉ PAMÁTKY

Vladislava Říhová (hlavní editorka)
Markéta Berdychová, Michaela Caranová, Anna Ferdus, Jiří Helma,
Ivona Kociánová, Karolína Lišková, Dana Macounová, Pavel Merta,
Radka Nádvořníková, Veronika Stružová, Bronislav Studeník,
Pavla Szabová, Petr Šimánek, Tomáš Titor

Současný stav kapličky s mříží a chybějící Pietou

Detail vrcholové části nástavce s datací 1727

Omítnutá zděná výklenková kaplička ze smíšeného zdiva (cihly a kámen) stojí u polní cesty za obcí Bukvice. Podstava má rozměry 200 x 125 cm, výška kapličky je 320 cm. Za kapličkou stojí v těsné blízkosti lípa a keře.

Jedná se o zděnou stavbu s bílou omítkou. Nečleněné stěny jsou završeny odsazenou korunní římsou, na kterou navazuje střecha pobitá pozinkovaným plechem. Na vrcholu je posazen kamenný soklík s druhotně zasazeným železným křížem a s letopočtem 1727 vytesaným na boku. Kaplička má v čele výklenek uzavřený novodobou železnou mříží. Ve výklenku byla umístěna Pietta, která je nyní uložena v obecním depozitáři.

Kaplička je poškozena kořeny stromu, které zarůstají do zadní části stavby a pod ni. Tyto kořeny narušují statiku architektury. Díky tomu je kaplička „rozpůlená“ a celkově je rozpraskaná. Omítka v dolní části stavby je popraskaná a olupuje se. Výklenek je poničen, jsou v něm vidět cihly, omítka je zde opadaná. Spodní část kapličky je pokryta mechy, řasami a lišejníky.

Na fotografii ze 30. let 20. století, která je vlepena do velišské farní kroniky, vidíme v nice kapličky sošku Piety. Přesto bylo původní zasvěcení kapličky jiné – ve velišské farní kronice je označena jako *kaplička sv. Trojice*. Na konci 19. století byla v dobrém stavu a podle dalších údajů byla v roce 1919 obnovena.

Kalvárii chybí sochy sv. Jana a Panny Marie, 2010

Detail poškození korpusu Krista, foto 2010

Barokní sousoší o výšce 440 cm a podstavě 240 x 60 cm je vytvořeno z jemnozrnného pískovce. Skládá se ze sedmi kamenicky opracovaných dlůl na jedné základové pískovcové podestě, složené ze tří kusů spojených železnými kramlemi. Na podestě stojí tři sokly (střední je masivnější). Na bočních soklicích původně stávaly sochy sv. Jana Evangelisty (nalevo) a Panny Marie (napravo). Sokly jsou k sobě spojeny shora železnými kramlemi.

Na středním soklu stojí podstavec s vysekanými letopočty vzniku 1740 a obnovy 1919, na kterém je umístěn vertikální blok s volutami po stranách a vysekaným rámem s projmutými růžky. Na něj nasedá profilovaná římsa a masivní kříž s Kristem. Kříž má „trojlisté“ zakončení ramen.

Základní podesta je narušená a vlivem toho jsou od sebe rozsazeny i tři sokly. Na jejich povrchu se hojně vyskytuje puchýřovitá křusta a silnější mechanická poškození (trhliny v místech kramlí a čepů, odlomené rohy a hrany). Křusta se objevuje i na spodních částech ramen kříže a ze zadní strany soklů. Rámečky byly v minulosti vybarveny barvou s obsahem bronzu, který zoxidoval a nyní má modrozelený odstín, dochovaný i na letopočtech. Lokálně je povrch pokryt slabší vrstvou lišejníku a řasy. Kristus má uražené nohy a částečně má odlomená zápěstí (vpravo i s kusem kříže). Na objektu jsou patrné zbytky okrové barvy a cementové doplňky. Zezadu je v materiálu dutina neznámého původu. Kalvárie je nemovitou kulturní památkou.

Detail vrcholové kaplice s datací, foto 2010

Současný stav božích muk, foto 2010

Boží muka stojí nad obcí Chyjice, vedle raně barokního kostela sv. Šimona a Judy, nedaleko křižovatky cest do Vesce a Kostelce. Pilíř s vrcholovou kaplicí je orientován zadní stranou ke kostelu a čelem k cestě.

Celý objekt měří na výšku 416 cm, jedna strana čtvercové základny je široká 145 cm. Boží muka jsou vysekována z pískovce. Skládají se ze čtyř částí – ze čtvercového podstavce, patky, dřívku s reliéfní figurou Panny Marie a kaplice s reliéfem ukřižovaného Ježíše Krista. Pod výraznou krycí deskou hlavice pilíře je umístěna datace ukazující na rok vzniku 1779. Boží muka jsou ve vrcholu zakončena pozlaceným kovovým křížem s paprsky.

Na celém objektu se lokálně objevuje sádrovcová krusta, mechy a lišejníky. Dřívík byl napříč prasklý a rozpůlený na dva kusy. Tento defekt byl opraven při restaurátorském zásahu Jana Kerela a Karla Krátkého v roce 1996. Na čtvercovém podstavci, který je na povrchu na mnoha místech mechanicky poškozený, se ve větší míře objevují mechy a lišejníky. Ve srážkových stínech je možné nalézt zbytky barevných úprav povrchu kamene v barvě světle hnědé až okrové a několik fragmentů světle modré.

Na spodní kubické části podstavce je ze zadní strany připojen rozrušený, špatně čitelný nápis, pravděpodobně *Obnoveno 1956*.

Boží muka byla v roce 2002 zapsána jako nemovitá kulturní památka.

Kaplička na snímku z roku 1935

Současný stav kapličky, foto 2010

Trojboká kaplička stojí jižně od Chyjic, u polní cesty mezi Libání a Dolany. Vznikla asi v první polovině 18. století. Podle tvaru drobné architektury by bylo možné uvažovat o původním zasvěcení objektu Nejsvětější Trojici. Tuto hypotézu potvrzuje mapa stabilního katastru z roku 1842, kde je sousední polní trať označena názvem „U trojice“. Podle informací z roku 1935 byla kaplice „zcela vyprázdněna a poslední v ní byl obraz P. Marie s Jezulátkem“.

Kaplička má půdorys rovnoramenného trojúhelníka o straně délky 116 cm, na výšku pak celý objekt měří 255 cm. Kaplička je završena zužující se jehlanovitou stříškou, jejíž strany měří každá 92 cm. Kámen, z něž je kaplička postavena, je z venkovní strany v relativně dobrém stavu, na některých místech je porostlý mechy a lišejníky. Zevnitř je v horším stavu, objevuje se zde sádrovcová křusta, pod níž materiál degraduje, pískovatí, vznikají praskliny a povrch se odděluje.

Na kapličce nejsou patrné žádné malby, jsou zde dochovány fragmenty omítek a nátěrů. Barvy zachovaných nátěrů jsou bílá, modrá, béžová a hnědá.

Vrchol kaplice ve tvaru jehlanu byl minimálně na dvou stranách ze tří opatřen několikařádkovým nápisem, který je dnes smytý deštěm a zcela nečitelný. Jeho znění se nepodařilo ověřit ani v písemných pramenech.

Celek kříže se soklem z roku 1801, foto 2010

Detail uchycení litinového kříže u staršího čepu

Křížek se nachází jižně od Chyjic, u polní cesty mezi Libání a Dolany, neda-
leko vysoké lípy. Objekt stojí na kamenném základu obdélníkového tvaru.
Na něm je umístěn jednoduchý sokl a podstavec s nízkým figurálním reliéfem
z přední a ze zadní strany. Podstavec je zakončen hlavicí s jednoduchým profi-
lem, do které je vsazen litinový kříž. Celý objekt měří 336 cm na výšku, z toho
kříž 125 cm. V nejširším bodě z přední strany měří 71 cm a z boku 50 cm.
Litinový vrcholový kříž je silně zkorodovaný. Kámen je středně degradován,
objevují se zde praskliny různého charakteru, z toho ze zadní strany hlavice
je ke středu silná prasklina. Lokálně je kámen porostlý mechy, lišejníky, občas
se objevují krusty. Na některých místech jsou patrné úbytky hmoty modela-
ce. Základ celého objektu je silně poničen, část z něj chybí, takže kříži hro-
zí zřícení.

Sokl kříže patří staršímu objektu. V přední části je datován rokem 1801
a v zadní opatřen nápisem ozřejmujícím autorství: *Joseph Nedoma/ fecit.* Čep,
který vystupuje ve středu vrcholové plochy podstavce, původně musel pojit
spodní část s další nedochovanou kamennou částí ve vrcholu. Místo tohoto
ztraceného kusu byl někdy na přelomu 19. a 20. století na vrchol dosazen jed-
noduchý, průmyslově vyráběný litinový kříž s korpusem Krista.

Výrazně nahnutý křížek z konce 19. století, 2010

Detail paty kříže s novým nátěrem stříbrněnkou

Kříž se nachází jižně od Chyjic u polní cesty do Údrnic. Tvoří jej čtyři části: sokl, podstavec, hlavice a litinový kříž. Sokl je jednoduchý, bez profilace, podstavec je ve spodní části profilovaný, bez reliéfu a je zakončen profilovanou hlavicí. Na ní je zapuštěn litinový kříž se čtyřmi figurami. Celý objekt měří 278 cm na výšku, z toho 149 cm litinový kříž. V nejširším bodě z přední strany měří 75 cm a z boku 58 cm.

V současnosti je kámen objektu středně degradován, objevují se na něm praskliny různého charakteru. Lokálně je povrch porostlý mechy, lišejníky a objevují se zde krusty. Na některých místech jsou patrné úbytky hmoty. Litinový kříž je natřen barvou neznámého charakteru. Celý objekt je nevhodně a nestabilně osazen a silně se naklání.

Na místě křížku pravděpodobně dříve stála pozdně barokní socha Krista nesoucího kříž z roku 1772. Podle údajů velišké farní kroniky byla socha v roce 1906 přenesena do obce Chyjice k hlavní silnici, kde stojí dodnes. Je pravděpodobné, že její místo na mírné vyvýšenině uprostřed polí musel zaujmout nový monument. Stal se jím nejspíše tento prostý sokl završený průmyslově vyráběným litinovým křížem s postavami Panny Marie, sv. Jana Evangelisty a Máří Magdalény u paty.

Pilíř se sochou Panny Marie hrozí spadnutím, 2010 *Fotografie vrcholové sochy Panny Marie z roku 1981*

Socha Immaculaty se nachází na návsi u křižovatky, naproti bývalé výsadní hospodě. Jedná se o vrcholně barokní skulpturu ze druhé čtvrtiny 18. století, která je sekaná z jemnozrnného pískovce. Podstavec je vytvořen z hrubozrnného pískovce. Socha s podstavcem stojí na dvou odstupňovaných betonových schodech. Sokl má obdélníkový půdorys o rozměrech 77 x 63 cm a je zakončený jednoduchou profilovanou římsou. Samotný podstavec o výšce 112 cm začíná dvěma volutami po stranách, je zdobený zrcadly s nízkým figurálním reliéfem zobrazujícím světce (sv. František, sv. Jan Nepomucký) na bočních stranách. Podstavec je zakončen bohatě profilovanou římsou, na níž stojí soklík se zeměkoulí a Pannou Marií, v tradičním ikonografickém ztvárnění Immaculaty.

Na celém objektu chybí značné části modelace, jsou patrné praskliny, lokálně se objevují krusty, mechy, lišejníky a místa, která pískovatí. Socha i podstavec se výrazně naklání směrem dozadu a mírně také doleva, takže hrozí zřícení. Objekt je navíc hlavně ve vrcholové části pokrytý souvislou vrstvou lišejníků, jejichž růst podporuje fakt, že socha stojí skryta pod korunami vzrostlých lip. Objekt je zapsán v seznamu nemovitých kulturních památek.

Litínový kříž na podnoží starých božích muk, 2010 Foto křížku z roku 1936

Křížek se nachází na východním okraji obce Kostelec ve svahu nad silnicí do Jičíněvsi. Jeho podstavec patřil staršímu objektu – pravděpodobně pískovcovým božím mukám, v podobě jak ji známe (i s charakteristickou úpravou soklu s vystupujícím zrcadlem s vyřiznutými rohy a specifickými číslicemi datace) z nedaleké Střevače. Po zničení původního pilíře s kaplicí (případně kamenného kříže) byl osířelý sokl na přelomu 19. a 20. století doplněn drobnějším podstavcem a litínovým křížem.

Na dvou čtvercových kamenných deskách stojí pískovcový podstavec litínového kříže. Podstavec je rozdělený do dvou částí. Ve spodní části je vytesáno ze tří stran mírně vystupující zrcadlo. Přední zrcadlo udává letopočet 1756. Horní část podstavce je trojitě odstupňovaná a zakončená stříškou s jemným profilem, na kterém stojí litínový kříž se čtyřmi figurami u paty (andělci a Panna Marie se sv. Janem Evangelistou). Celý objekt měří 293 cm na výšku, z toho 147 cm má litínový křížek. V nejširším bodě z přední strany měří 68 cm a z boku 51 cm.

Litínový kříž je silně zkorodovaný, stříška podstavce je napříč prasklá, kámen je středně degradován. Lokálně se objevují krusty, mechy a lišejníky. Na jižní straně kámen šupinkovatí a objevují se zde také výkvěty solí. Horní část s litínovým křížem je mírně nahnutá.

Zdevastovaná kaplička, foto 2010

Detail hlavice pilastru se zbytkem omítky a nátěru

Kaplička se nachází severně od vsi Kostelec u polní cesty směrem na Chyjice. Na obdélném půdorysu o rozměrech 235 x 170 cm byla ze smíšeného zdiva (lomový kámen a pálené cihly) vystavěna drobná architektura vysoká po korunní římsu 270 cm. Její čelo bylo po stranách vstupu (či niky) opatřeno pilastry s římsovými hlavicemi. Pilastry nesly korunní římsu, která obíhala stavbu. Její profilaci naznačují vyčnívající římsovky dílem přitesané z běžných pálených cihel.

Drobná stavba je nejspíše barokního původu. Značku kapličky bychom na jejím současném místě našli v mapě stabilního katastru, vzniklé v roce 1842 a ještě starší záznam existence zděného (nebo kamenného) sakrálního objektu je zachycen v mapě I. vojenského mapování ze 60. let 18. století.

Na kapličce jsou patrné zbytky štukové výzdoby a nástěnných maleb. Z dochovaných fragmentů omítek a nátěrů se ale pohledem nedají zjistit původní barevnost kapličky ani bližší informace o výjevech na nástěnných malbách. Stavba je celkově v dezolátním stavu. Chybí střecha, klenba a koruna zdiva je zcela rozrušená, díky čemuž dochází k zatékání vody do všech částí objektu. Dále schází omítky, zdi praskají a rozvalují se. Kolem kapličky i v kapličce rostou stromky a další rostliny, které napomáhají rychlé degradaci architektury. Provizorní stříška, která byla asi dříve umístěna na koruně zdiva, je v současnosti spadlá a leží vedle stavby na zemi.

Socha sestavená z různých částí, foto 2010

Detail sochy sv. Jana Nepomuckého, foto 2010

Socha sv. Jana Nepomuckého byla dle údajů pamětníků na současné místo přestěhována z níže položeného pole rodinou Formanových.

Základní sokl s datací 1806 byl nejspíše k soše připojen až při přemístování objektu. Volutový podstavec, vysoký 102 cm, je opatřen reliéfy neidentifikovatelných světců (na přední straně zřejmě opat s mitrou se vztyčenou pravou rukou, na pravém boku žena v šatech, tisknoucí pravou ruku na prsa a na levém boku postava v dlouhém šatu ukazuje prstem do rozevřené knihy). Nad podstavcem je profilovaná římsa, na které na zužujícím se soklu stojí drobná socha sv. Jana Nepomuckého (výška 112 cm). Světec v kontrapostu drží na prsou kříž s korpusem Krista. Celková výška objektu je 380 cm.

Na přední straně soklu je vytesán nápis: *Obnovit dal/ Václav Formann/ v roku 1856*. Na zadní straně přesekaný text: *KE CTI SV. JANA/ NEPOMUCKÉ- MU/ VYSTAVĚT DAL/ JOSEF MAŠTAL/ KO V ROKU/ MDCCCVI*.

Střední podstavec je popraskaný, tyto praskliny zřejmě už byly restaurovány. Na rozích a světcově noze po pravé přední straně se uvolnily a odpadly doplňky, na římsě doplněk rohu stále drží, barevně však neodpovídá. Zcela chybí tmelení ve spárách. Socha na kraji lesa pod listnatými stromy nese silné známky biologického napadení. Stopy po polychromii jsou patrné hlavně na reliéfních postavách a plášti světce. Materiál je drolivý.

Kamenný kříž s novogotickým tvaroslovím, 2010

Detail poškození rukou na reliéfu Panny Marie

Novogotický kříž na křižovatce cest na západním okraji obce Křelina je obrácen směrem k východu. Stojí ve svahu nad cestou a je přístupný třemi stupni schodiště. Na podstavě o rozměrech 125 x 78 cm je umístěn masivní hranolový sokl o celkové výšce 228 cm s oddělenou spodní částí, která je v čele opatřena mramorovou deskou s tesaným nápisem s písmeny obtaženými černou barvou: *Sem ku kříži/ chvátejte/vy kteří pracujete/ a obtíženi jste a/ budete občerstveni/ mat:11.28*. Nápis na zadní straně soklu ozřejmují autorství, objednavatele a dobu vzniku kříže: *Zlat. Alois Khun/ Sochař ve Vojčích a Postaveno nákladem/ obce Křelinské/ roku 1880*.

Ústředním motivem podstavce je goticky tvarovaná nika s reliéfem Panny Marie Bolestné. Sokl završuje kříž s korpusem Ukřižovaného. Celková výška objektu dosahuje přibližně 380 cm.

Kříž je zachován v poměrně dobrém stavu, jen podesta a schodiště jsou poničené několika prasklinami. Kámen je napaden biologicky mechy a lišejníky. Reliéf Panny Marie je v oblasti rukou doplňovaný, přičemž doplněk má strukturu a barvu odlišnou od originálního kamene. Stupně schodů trpí také mechanickým poškozením. Staticky je objekt v pořádku, nenaklání se, ani není ohrožen blízkostí vzrostlých stromů.

Fotografie z roku 1930

Současný stav sousoší s chybějícími andálky, 2010

Pozdně barokní sousoší Spasitele o celkové výšce cca 380 cm je situováno na širokém trojdílném soklu a je obráceno čelem k jihovýchodu. Vzniklo v roce 1770 a od počátku stojí, jak místo charakterizuje kronika: „*na náměstí u studny*“. Základnu sousoší tvoří masivní sokl (200 x 47 x 245 cm), ve předu uprostřed vypouklý, zdobený reliéfem sv. Floriána v rokajové kartuši. Boční podstavce jsou v horní části do stran odsazeny a zvýrazněny esovitými profilovanými články. Zakončují je šikmé volutové římsy. Na čelní straně podstavců jsou vytesány asymetrické kartuše. V kartuši zezadu podstavce stojí sv. Linhart s mitrou, berlou a knihou a beránky u nohou. Střední sokl završuje oblounovitá římsa, boční sokly úseky volutových říms s reliéfními hlavičkami andálků. Vrchol sousoší tvoří Kristus v rozevlátém šatě sedící na zeměkouli, vysoký 135 cm. Obkročmo svírá latinský kříž, který nahoře přidržuje levou rukou. Pravíci žehná. Postavy andálků byly odcizeny před několika málo lety. Sousoší stojí pod vzrostlými listnatými stromy, což způsobuje značné biologické napadení mechy a lišejníky. Na kameni se tvoří tmavé depozity, zřejmě krusty, které způsobují úbytek hmoty (pod křížem na kouli, v čelním reliéfu). Statika základny je narušená prorůstajícím keřem, který mezi kameny působí jako klín. Žehnající ruce Krista schází dva prsty. Drobné stopy polychromie. Sousoší je zapsáno ve státním seznamu nemovitých kulturních památek.

Sousoší s chybějícími bočními postavami světců, 2010 *Sousoší na okraji poblednice z počátku 20. století*

Autorem sousoší o rozměrech 60 x 270 x 51 cm, posazeného pod jihovýchodním svahem kopce Veliše, je nejspíše sochař Martin Krupka. Tři samostatné sochy světců stály na mírně prohnuté základně s prostředním vyvýšeným soklem s profilovanou, vpředu vytaženou segmentovou římsou. Ústřední postavou je sv. Jan Nepomucký, po pravé straně jej doplňoval sv. Donát na hranolovém soklu a vlevo na stejném podstavci sv. Vavřinec.

Sokly soch jsou opatřeny reliéfy světců a nápisy – pravý: *S. Donate WIpros U Boha at' broMoWa rana a zŮY poWIetržŮY nIC neUblížUgŮY* je doplněn reliéfem se sv. Donátem klečícím před oltářem; levý: *S. WaWrzInCze pros Boha, at' gsMe zbaWenI obnIe, gak WezDejseIgo, tak WieCznebo* s reliéfem opékání sv. Vavřince na ohni; prostřední: *IIIe přzenaraMnIe poDIWnŮY Bub W sWatŮCh sWŮYCb. Zal: 67. n. 30.* se scénou shazování sv. Jana Nepomuckého z mostu.

Na zadní straně soklu je nejasný nápis: *Obnoven 1870 (?)*.

Sochy sv. Vavřince a sv. Donáta chybí, sokl s nápisem a reliéfem sv. Vavřince leží na zemi vedle sousoší. Torzo sousoší je mechanicky poškozeno, částí říms, nos a vousy Jana Nepomuckého jsou uražené, objevují se praskliny.

Pískovcové bloky a sochy jsou částečně zvětralé, porostlé mechem a lišejníky, na povrchu kamene jsou zčernalé sádrovcové krusty. Kovové kleštiny korodují. Jsou zde patrné novější tmely a fragmenty barevné polychromie.

Sousoší je zapsáno ve státním seznamu nemovitých kulturních památek.

Fotografie z roku 1930

Současný stav božích muk, foto 2010

Boží muka, umístěná nad hřbitovem vlevo od cesty z Veliše do Podhradí, mají podobu hranolového pilíře s kaplicí a skládají se ze šesti až sedmi samostatných bloků. Hrubozrnný kámen pochází s největší pravděpodobností z regionálních zdrojů.

Kompozici tvoří klekací schod, ve směru od Veliše základový kámen, který je zapuštěn do země, na něm profilovaná podnož, která navazuje na čtyřboký dřík sloupu s okosenými hranami. Ten je osazen směrem vzhůru profilovanou čtverhrannou patkou, na níž je zasazena hranolová kaplička. Ze tří stran jsou na ní vysekány v nízkém reliéfu krucifixy s dalšími figurami.

Na dvou jednoduchých reliéfech na západní a východní straně jsou umístěny po boku kříže dvě stojící postavy (asi Panna Marie a sv. Jan) a na straně jižní je zpodobena jedna klečící figura vpravo od kříže. Všechny tři reliéfy jsou zasazeny v jednoduchých edikulách. Na severní straně hranolu je vytesán špatně čitelný text, který pravděpodobně pokračuje i na profilaci pod kaplicí. Boží muka jsou završena křížkem, který je na blok s reliéfy navázán profilací. Nemovitá kulturní památka.

TWYH OBOZE
SKVTKYW HWO
SWATOSZ MAS
STALA TAK ZEB
MAGYNEHO P
WYHONEN NAD
ZE BOHAZYW
TCSY WZRAW
W GENL

Přepis nápisu na kaplici

Pobled na pilíř v roce 1933

Současný stav pilíře se sochou Panny Marie, 2010

Pilíř se sochou Panny Marie stojí na okraji obce Střevač, na vyvýšenině nad křižovatkou cest do Bystřice a Chyjic. Pozdně barokní skulptura je datována sekaným nápisem na soklu do roku 1754. Celý objekt je vytesán ze světlého pískovce a je čelem obrácen ke křižovatce.

Na kamenném podstavci stojí čtvercový sokl, ze tří stran zdobený zrcadly s vykrajovanými rohy, ukončený mírně profilovanou římsou. Na něm je umístěn hranolový dřík, který se směrem nahoru zužuje. Dřík kryje výrazná profilovaná hlavice, na které stojí drobný soklík nesoucí zeměkouli s vrcholovou sochou Panny Marie. Rozměry celého objektu jsou 412 cm na výšku a 96 cm v nejširším bodě.

Na soše se nachází několik starých tmelů, lokálně se objevují krusty, mechy, lišejníky. Na různých částech objektu byly zaznamenány úbytky hmoty a praskliny kamene. V místech srážkového stínu se zachovaly zbytky polychromie. Hlavice sloupu je porostlá mechy a lišejníky ve větší míře a projevuje se na ní několik prasklin, na severní části dochází k degradaci povrchu kamene. Dřík a podstavec jsou ve špatném stavu, mají doplněné rohy, povrch kamene se loupe a v dešťových stínech pískovatí.

Socha je zapsána ve státním seznamu nemovitých kulturních památek.

Historická fotografie sochy z roku 1933

Současný stav sochy, foto 2010

Pilíř se sochou sv. Floriána o celkové výšce asi 4 m je situován u hlavní komunikace v obci a je vytesán ze světlého pískovce. Na čelní straně mírně konvexně vypouklého soklu na půdorysu 90 x 59 cm je postaven kónický podstavec, čelní strana je konvexní s volutovými příložkami po stranách ve spodní a horní části. Podstavec završuje segmentově vzduťatá římsa ve střední části, která je zdobena vytesanou mušlí. Uprostřed čelní strany podstavce je umístěn reliéf opata sv. Linharta. Světec je zobrazen v ozdobném liniovém orámování, v horní části se stylizovanou rokají. Nad orámováním je vytesáno *A. D. //17/67*. Roku 1999 sochu restauroval Jan Kerel.

Na nižším profilovaném soklu s postranními volutovými příložkami stojí na plintu socha sv. Floriána o výšce cca 135 cm. Světec zobrazen v oděni římského vojáka, v kontrapostu. Pravou rukou vylévá vodu z vědra na hořící dům, v levé drží praporec zakončený kovovým hrotem.

Objekt je v dobrém stavu, vyskytují se na něm pouze drobná mechanická poškození. Zbytky polychromie najdeme na reliéfu, volutách, plášti a štrápcích. Nové tmely začínají degradovat – barevně neodpovídají celku, další závadou jsou neobroušené tmely. Na spodním soklu tmavý povrch šupinkuje a odpaďává. Na kameni najdeme biologické napadení mechy.

Socha je od roku 2002 prohlášena za nemovitou kulturní památku.

Současný stav sochy sv. Václava, foto 2010

Nápisová deska soklu sochy, foto 2010

Autorem sochy sv. Václava, postavené na střevačské návsi v roce 1890, je Antonín Sucharda z Nové Paky. Socha byla vytesána z jemnozrnného pískovce. Je vysoká cca 400 cm, v nejširším bodě je objekt široký 95 cm.

Světec stojí na vysokém podstavci ze tří pískovcových dílců – základového kvádrů, soklu se vsazenou vápencovou deskou s nápisem a bloku s římsou. Socha je detailně propracovaná, mírně podživotní. Postava je oděna do oblečení typického pro zobrazení sv. Václava, přes záda jí splývá plášť a na hlavě má knížecí čapku. V levé ruce drží korouhev a v pravé štít, na krku má zlatý medailon s reliéfem Staroboleslavského paladia. Pod římsou je ukotveno kovové očko pro lucernu.

V čele soklu je umístěna vápencová deska s nápisem: *Socha tato postavena/ z dobrovolných příspěvků/ ku cti sv. Václava/ patrona Českého./ Přenesení protějščí sochy/ doloží obnovení ostatních soch zdejší stávajících./ Obnoveno z majetku podílníků/ obilního fondu a příspěvím/ obce za starosty p. Ant. Horáčka/ roků 1890.*

Roku 1994 byla socha restaurována. Z archivní dokumentace bylo zjištěno značné poškození spodního soklu – v současnosti je nahrazen novým pískovcovým řezaným kvádrem bez dekorů. Povrch je pokryt lokálně vrstvou zelených a černých lišejníků. Na objektu jsou patrné nové vsazené kamenné doplňky.

Současný stav sochy restaurované v roce 1994

Detail omyté části reliéfu soklu s novodobým tmelem

Barokní socha sv. Jana Nepomuckého z roku 1757 stála na mostku přes potok a v nedávné minulosti byla přenesena na své současné místo na návsi jako pandán sochy sv. Václava. V zápiscích Zdeňka Wirtha se zachoval přepis nápisu v kartuši: *O Lasko!/ VCzIn bor(au)ci SrDCze/ Me k toIe.*

Objekt je vytvořen z jemnozrnného pískovce a má celkovou výšku cca 360 cm. V nejširším bodě je široký 86 cm. Je orientován vertikálně. Socha stojí na vysokém podstavci ze čtyř dílců – nízké základové patky s římsou, vysokého soklu s reliéfem a volutami, horizontálního bloku s římsou a malé patky s římsou pod sochou. Postava oděná do typického oděvu sestávajícího z tuniky, rochetu a krátkého kožešinového pláštěku stojí v mírném kontrapostu, v rukou drží kříž s korpusem Krista, opřený o pravé rameno. Hlavu má nakloněnou ke kříži. Zezadu je do krku světce ukotvena kovová zlacená svatozář s pěti hvězdami. Socha byla v roce 1994 restaurována.

Velká část povrchu sochy je pokryta lišejníkem a řasou. Reliéf na přední straně vysokého soklu je hodně omytý a je již nečitelný. Byl opatřen nápisem, jehož přepis je uveden výše, podle Wirthových informací byl nápis doplněn reliéfem sv. Václava. Na objektu se ve velmi malé míře dochovaly zbytky starších barevných vrstev. Některé tmelové doplňky se již odlupují a i jejich barevnost je odlišná od originálního kamene.

Historická fotografie božích muk z roku 1933

Boží muka datovaná na soklu 1759, foto 2010

Boží muka o celkové výšce asi 380 cm, postavená na podložním kameni o půdorysu 124 x 84 cm, se nachází za obcí západním směrem při odbočce na Batín. Nízký hranolový sokl, jehož čelní strana nese zrcadlo s prolamovanými rohy s uvnitř vytesaným nápisem *A(nno) 1759*, je ukončen výrazně širší římsou jednoduchého profilu. Mírně předsazená zrcadla stejného tvaru jsou i na bočních stranách soklu. Na římsě stojí vysoký pilíř, na přední straně s reliéfem Panny Marie stojící na předsazeném volutovém soklíku. Postava s rukama lomícima u pravého boku je oděna v dlouhý bohatě řasený šat.

Ve 4/5 celkové výšky pilíře je posazena menší oblounová římsa. Pilíř je završený profilovanou mohutnější a širší korunní římsou, na které je v horní části vzdutá kaplice s volutovými příložkami a štrpci po stranách. Uprostřed její čelní části je vytesán reliéf ukřižovaného Krista v bederní roušce. Kaplice vrcholí kamennou koulí. Skulptura nese v reliéfu Panny Marie stopy polychromie. Na celém pilíři jsou patrné známky biologického napadení, část kamene je pokryta černými depozity. Objevují se staré retuše, staré tmely se drolí a mění barevnost. Pilíř je v 1/3 výšky slepený, ve 2/3 výšky jsou viditelné praskliny v bocích – nejspíše od korodovaných čepů. Kus vrcholové koule je uražený. Boží muka mají špatnou statiku podnože, celá se naklánějí dozadu. Chybí vrcholový železný kříž.

Objekt je od roku 2002 prohlášen za nemovitou kulturní památku.

Galerie soch před kostelem v roce 1955

Rampa před kostelem sv. Václava ve Veliši vznikla při pozdně barokní přestavbě chrámu mezi lety 1748–1753. Vysoká ohradní zeď bývalého hřbitova, který byl vybudován na nově naspaném terénu, je doplněna dvěma kaplemi před jižním průčelím kostela. Podle informací velišské farní kroniky byly dvě další shodné kaple umístěny v rozích severní zdi areálu za presbytářem kostela. Mezi zachovanými kaplemi je situována sochařská galerie, která lemuje příčné schodiště vedoucí od vstupu do areálu ke vstupu do kostela.

Kaple pravděpodobně byly, stejně jako kostel, vybudovány stavitelem Anselmem Luragem z Prahy. Jeho projektem bylo zcela jistě i schodiště s iluzivním účinkem soch, které se směrem od vstupu zmenšují.

Ke stavbě a výzdobě kostelního areálu se zachoval unikátní souhrnný účet, který vyvrací tvrzení velišské farní kroniky, že sochy zpracoval kameník Kříž z Tuře. Mezi informacemi o platbách najdeme totiž odměnu pro sochaře Martina Krupku, který kromě bočních oltářů kostela sv. Václava v roce 1753 pracoval i na „6 sochách svatých českých patronů“ pro galerii před kostelem. Mimo určení autorství souboru soch je důležitý také údaj, koho mají sochy (mnohdy bez výraznějších atributů) představovat. Použili jsme jej při přehodnocení ikonografie a tím i pojmenování postav na rampě.

Sochařská díla Martina Krupky – Anděla a Žehnajícího Krista, bychom našli i na vrcholech střeš hřbitovních kaplí. Vzhledem k tomu, že sochy nebyly pro měření a bližší průzkum dostupné, dokumentovali jsme alespoň značně poničené iluzivní malby oltářů na stěnách v interiérech kaplí. Podle vyúčtování byl jejich autorem malíř Johann Wagenknecht z Jičína, který za svou práci dostal zapláceno v roce 1754.

Sochy i kaple jsou zapsány jako nemovité kulturní památky.

Anděl ve vrcholu východní kaple, foto 2010

Žehnající Kristus ve vrcholu západní kaple, 2010

Fotografie ze 70. let 20. století

Současný stav sochy, foto 2010

Pískovcová socha sv. Cyrila stojí jako první z řady soch vlevo na galerii za vstupní branou ke kostelu. Jejím protějškem je socha sv. Metoděje.

Světec je vytesán v mírně nadživotní velikosti, socha s plintem je vysoká 210 cm. Je umístěna na soklu, který se mírně kónicky zužuje a je opatřen výrazným oblounem ve středu výšky.

Postava s esovitě prohnutým tělem je oděna do dlouhé tuniky, rochety s krajkou u kolen a z ramenou jí splývá pluvíál sepnutý ozdobnou sponou. Na prsou má světec kříž. Sv. Cyril se obrací tváří k levému rameni a vzhlíží ke kostelu. Levou rukou svírá velkou knihu (pravděpodobně bibli), kterou má opřenu o levý bok. Pravá ruka zřejmě držela biskupskou berli, která se nezachovala, ale dokumentuje ji drobný kulatý otvor v drapérii u pravé nohy a v dlaní. Levá noha je mírně nakročena dopředu.

Velkou část povrchu kamene pokrývá tmavá vrstva, místy už krusta. Najdeme ji výhradně na místech vystavených přímému působení srážkové vody. Na dalších místech je kámen napaden povlakem biologického původu (mechy a řasami). Povrch sochy byl v minulosti barevně upraven. Podle informací velišské farní kroniky byly sochy v roce 1910 natřeny olejovou barvou. Zbytky barevných úprav jsou v hloubkách modelace (hlavně v borduře rochety) patrné. Pravá dlaň je novodobým doplňkem.

Fotografie ze 70. let 20. století

Současný stav sochy, foto 2010

Socha sv. Metoděje je vytesána z jemnozrnného pískovce, který pochází pravděpodobně z nedalekého lomu u Podhradí. Stojí na rampě jako první z řady soch vpravo na galerii za vstupní branou ke kostelu.

Světec je vytesán v mírně nadživotní velikosti, socha s plintem je vysoká 220 cm. Je umístěna na soklu, který se mírně kónicky zužuje a je opatřen výrazným obloukem ve středu výšky.

Postava v mírném náklonu předčítá z otevřené knihy, kterou drží v pravé ruce. Hlava je přikloněna k pravému rameni, obličej je charakterizován hustým plnovousem a vlnitými vlasy, na kterých je posazena mitra. Oblečení odpovídá oděvu protější sochy. Světec svíral pravou rukou biskupskou berli, která se ale bohužel nezachovala. Zbytek po ní je kulatý otvor v drapérii u levé nohy, vyplněný korodovaným kovem.

Povrch kamene je pokryt vrstvou prachového depozitu a místy také krustami. Sokl sochy má několik drobnějších mechanických poškození a otvory po dožitých tmelech. V partiích srážkového stínu se zachovaly drobné zbytky polychromie, ale také se zde usadily lišejníky. Naopak na místech vystavených dešťové vodě je původní tvar mírně vymytý. Celkový stav objektu je možné charakterizovat jako uspokojivý.

Fotografie ze 70. let 20. století

Současný stav sochy, foto 2010

Socha sv. Kosmy vytesaná z jemnozrnného pískovce, který byl pravděpodobně vytěžen v nedalekém lomu u Podhradí, je vysoká 185 cm. Je postavena na mírně se zužujícím soklu s výrazným oblounem ve středu výšky. Socha je pevně spojena s plintem, který je z části poškozený a doplněný maltou.

Světec stojí s vykročenou levou nohou, nad kterou si předrzuje drapérii spodního šatu, dlouhého až ke kotníkům. Tato tunika je přepásána jednoduchým opaskem. Krátký pláštík končící u pasu příkrývá světcova ramena. Na hrudi je sepnut pomocí kulatých knoflíků a u krku z něj vystupuje límec.

Hlava sv. Kosmy je přikloněna k levému rameni a dívá se dolů na procházejícího. Husté vlnité vlasy doplňuje široký baret. Světec drží v pravé ruce válcovitou nádobu na masť s půlkulatým víčkem a nápisovou páskou.

Povrch sochy je téměř celoplošně pokryt prachovým depozitem, který někde přechází už v krustu, nacházející se hlavně v místech dešťového stínu z pohledu. Zde je povrch kamene na několika místech zpráškovatělý.

V drapérii sochy je patrné velké množství dozívajících novodobých tmelů. Lokálně se objevují biologické depozity ve formě lišejníků.

V hloubkách reliéfu se zachovaly drobné zbytky původních nátěrů, které dokumentují i písemné prameny - v roce 1910 byla socha nově natřena na bílo. Sochařská úroveň zpracování tváře světce je nižší než u předchozích soch.

Fotografie ze 70. let 20. století

Současný stav sochy, foto 2010

Socha sv. Damiána je protějškem sv. Kosmy a je posazena na galerii jako druhá vlevo za vstupní branou. Je vysoká 185 cm a je postavena na soklu s výrazným oblounem ve středu výšky.

Světec s výrazně předkročenou levou nohou je zobrazen v kontrapostu. Nad levým bokem přidržuje oběma rukama lékárenskou nádobku válcovitého tvaru, opatřenou polokulatým víkem a nápisovou páskou. Odění světce odpovídá protějšší soše a je charakteristické pro zobrazování svatých Kosmy a Damiána jako lékařů. Světec vzhlíží ke kostelu. Na hlavě má posazen široký baret. Jeho tvář je sochařsky pojednána sumárně idealizovaně bez bližší charakteristiky výrazu, bez náznaku portrétu.

Poškození sochy je shodné s poškozeními dalších děl na galerii. Specifickým poškozením je pokrytí povrchu tmavým depositem nečistot a vznik krust. Spojovací maltovina je v poměrně velké míře vydrolená a zanechává po sobě prázdné spáry. V minulosti byl povrch sochy barevně pojednán, což dokládají nálezy zbytků polychromií v hloubkách reliéfu i písemné prameny. V kronice farnosti Veliš je zaznamenáno poslední natření figur v roce 1910.

Fotografie ze 70. let 20. století

Současný stav sochy, foto 2010

Socha světce, jehož ikonografické určení není zatím úplně vyjasněno, snad se jedná o sv. Benedikta, je provedena ve světlém jemnozrnném pískovci pocházejícím s největší pravděpodobností z nedalekých panských lomů velišsko–vokšického panství.

Světce stojí v kontrastu na plintu, který je umístěn na profilovaném podstavci balustrády, stejně jako ostatní sochy na galerii. Váha těla spočívá na pravé noze postavy, zatímco levá je pokrčena v koleni a její obuté chodidlo je v pravém předním rohu plintu položeno na vyvýšeném kameni. Trup těla je esovitě prohnutý a hlava světce je mírně nakloněna pravému rameni a vzhlíží vzhůru. Ruce jsou obě pokrčeny v úrovni pasu, pravá ruka svírá hůl či berlu, která se nedochovala. V pravé ruce světec drží knihu směřující přední deskou vzhůru a opírá si ji o tělo v úrovni žeber. Světec je znázorněn jako muž s plnovousem téměř bez vlasů s pileusem na hlavě. Je oděn do sutany s kapucí a na prsou má na šňůrce zavěšený kříž. Celková výška sochy je 181 cm. Socha vykazuje rozsáhlé poškození povětrnostními vlivy, zejména biologickým napadením. Téměř celý její povrch je poničen korozí a ztrátou původní povrchové vrstvy kamene. Na velké části povrchu nejsou patrné stopy po kamenických nástrojích, tímto jevem je nejvíce poškozena obličejová část světce. Obě ruce a špička levé nohy jsou provedeny v sochařském osazovaném doplňku.

Fotografie ze 70. let 20. století

Současný stav sochy, foto 2010

Socha sv. Ivana má celkovou výšku 176 cm. Světec je zobrazen s laní ležící u pravé nohy. Socha je provedena ve světlém jemnozrnném pískovci pocházejícím s největší pravděpodobností z panských lomů nedaleko Veliše.

Světec stojí v kontrapostu na plintu, který je umístěn na profilovaném podstavci balustrády, stejně jako ostatní sochy na galerii. Váha těla spočívá na pravé noze postavy, zatímco levá je pokrčena v kolenu a její bosé chodidlo je položeno v pravém předním rohu plintu. Osa ramen je nakloněna k levé noze. Levou rukou se postava opírá o dřevěnou hůl v podobě písmene T s krátkým břevnem. V pravé ruce světec svírá jednoduchý kovový kříž a tiskne ji k levému prsu. Hlava postavy s plnovousem a dlouhými vlasy je nakloněna k pravému rameni. Světec je oděn do alby, kterou má v pase přepásanou páskem látky zvaným cingulum.

Postava světce je zasažena podobnými typy poškození jako předešlé sochy. Velká část kamene je pokryta řasami, mechy a lišejníky. Palec levé nohy, pravá noha laně a pravá ruka světce jsou provedeny v kamenickém doplňku. Jejich osazení je však dožilé a v jedné části můžeme pozorovat trhliny způsobené pravděpodobně vnitřním pnutím korodovaného čepování. Pravé ucho laně je zhotoveno z tmelu osazeného na kovové armatuře, levé, které bylo asi provedeno podobně, chybí. Na chráněných místech jsou patrné zbytky barevného pojednání.

Současný stav poničené malby, foto 2010

Detail letících andělích postav vlevo od středu scény

Nástěnná malba s motivem Piety se nachází nad oltářní sarkofágovou menzou ve čtvercové přízemní kapli se skosenými hranami ze smíšeného pískovcovo–cihlového zdiva. Kaple je zaklenutá klášterní klenbou a zastřešená stanovou střechou krytou pálenými taškami. Na vrcholu kaple je umístěna kamenná socha anděla posledního soudu.

Rozměry malby, umístěné na stěně protilehlé vchodu, jsou 300 x 238 cm. Malba splňuje funkci oltáře a doplňuje plastickou pískovcovou menzu s dekorativní výmalbou žlutých rokají na zeleném podkladu. V otevřeném modrém závěsu je umístěn obraz v bohatě řezaném rámu. Námětem je Pieta (Panna Marie s mrtvým Ježíšem na klíně) zasazená pod křížem. Celou scénu obklopují poletující andělci. Autorem malby byl malíř Johann Wagenknecht z Jičína. Malba je značně poškozená, barevná vrstva se odděluje od svého podkladu, šupinkovatí, je zpráškovatěná, nesoudržná s podkladovými omítkami, místy odpadající až na barevnou podmalbu a podkladové omítky. Poruchy jsou zřejmé zejména kolem ústřední postavy Panny Marie. Podkladové omítky jsou zvětřelé. Dílo bylo opravováno – bylo zde provedeno několik mladších neodborných tmelů. Okolí malby je zabíleno a původní výmalba kolem výjevu je zakryta.

Malba s motivem Ukřižování a dušemi v očistci

Detail odlupující se barevné vrstvy

Nástěnná malba se nachází nad oltářní sarkofágovou menzou v přízemní čtvercové kapli se skosenými nárožními částmi fasády. Stěny jsou složeny ze smíšeného, pískovcovo-cihlového, zdiva a omítnuty. Interiér je zaklenut klášterní klenbou. Kaple nese stanovou střechu s pálenými taškami. Na vrcholu střechy stojí kamenná socha Salvátora.

Rozměry malby, umístěné proti vchodu do kaple, jsou 300 x 250 cm. Malba splňuje funkci oltáře a doplňuje tak profilovanou oltářní menzu. Motívem malby je baldachýn se zlaceným lemováním, s tmavě hnědou drapérií, která je v polovině své výšky zauzlená. Pod baldachýnem se nachází kartuše s bohatě dekorovaným rokajovým rámováním. V kartuši je pak zrcadlo s malbou, jejímž motivem je Ukřižovaný mezi dvěma anděly, z nichž jeden zachycuje do kalicha Kristovu krev. Andělé ji pak přinášejí duším v očistci k jejich občerstvení a vysvobození z očistcových muk. Autorem malby byl malíř Johann Wägenknecht z Jičína.

Malba je kompozičně i ikonograficky dobře čitelná. Ve spodních partiích je mechanicky poškozena (vrrypy). Lokálně chybí barevná vrstva, která se odděluje od podkladu ve stříškovitých krách. Barevná vrstva je zpráškovatěná, uvolněná a odpadává. Omítky jsou zvětřalé. Dílo bylo v minulosti neodborně opravováno. Například jsou patrné retuše v prostoru příčného ramena kříže.

Snímek kapličky z roku 1930

Poničená kaplička v roce 2010

Velišská farní kronika v soupisu z konce 19. století označuje drobnou architekturu výklenkové kaple v sedle polní cesty ze Šlikovy vsi do Veliše jako kapličku Nejsvětější Trojice a udává, že je obnovená. Dataci této obnovy najdeme ve špaletě niky vpravo, kde je uveden rok 1898. Naproti vlevo je v novodobé omítce opakován rok 1726, kdy kaplička pravděpodobně vznikla.

Stavba o celkové výšce 262 cm je vyzděná z kamenných kvádrů a omítnutá. Stojí na půdorysu rovnoramenného trojúhelníku (170 x 169 x 169 cm), ze dvou stran úplně vyzděná a z čelní strany s nikou o rozměrech 117 x 105 cm a o hloubce 59 cm.

Po stranách niky jsou patrné zbytky zkorodovaných železných čepů či hřebíků od usazení mříží. Na vrcholu kaple jsou posazeny kameny, které v zadní části chybí. Původně tvořily jehlanec a byly završeny koulí.

Na kamenech je patrné biologické napadení mechy a lišejníků. Prasklinami v omítce a mezi kameny prorůstá plevel. Cementové omítnutí zvětrává, tvoří se zde dutiny a omítky se částečně odlupují. Dochází tak k větším ztrátám originálního materiálu. Západní strana kapličky je nejvíce popraskaná. Na vrcholku chybí kameny, což je způsobeno zatékáním dešťové vody do kapličky - tento stav není žádoucí.

Pilíř se sochou Panny Marie, současný stav, 2010

Reliéf sv. Josefa se zbytky zláčení a polychromie

Hranolovitý pilíř, který má ve středu zlatou niku s postavou sv. Josefa, nese sochu Panny Marie na zeměkouli stojící na hlavě hada. Celková výška objektu je 481 cm, z toho pilíř tvoří 311 cm a vrcholová socha 170 cm.

Socha s podstavcem je ohraničena zábradlím s balustrádou (308 x 306 cm), složenou na každé straně ze šesti celých a dvou polovičních kuželek. Balustráda je vysoká 95 cm a v rozích je doplněna hranolovými sokly, které zřejmě nesly buď koule, či vázy, zbyly po nich jen podstavce.

Pilíř je opatřen několika nápisy. Na čelní části: *Oroduj za nás Svátá Boží Rodičko/ tvoje svátá mocná dlaň/ celou naši obec/ chraň.* Na zadní části: *Zříženo roku 1833/ Tato socha Panny Marie/ Obnovena v jubilejním/ Svatém roce 1933.* Nápis na balustrádě: *Postaveno/ roku 1833/ Obnoveno/ roku 1933.*

Socha Panny Marie je v současnosti v dobrém stavu, bez větších známek degradace materiálu. Větší biologické napadení vykazuje balustráda, která už byla restaurována. Některé kuželky jsou prasklé. Hlava Panny Marie byla v minulosti přidělaná, na krku má viditelnou spáru. Na celém pilíři i soše jsou patrné stopy po polychromii v barvách hnědé a zlaté. Barevné úpravy jsou zjevné na celém objektu a jejich použití dokládá i velišská farní kronika, která sochu popisuje: *Kamenná velká socha P. Marie zábradlím opatřená, pozláčená a zábradlí ošťafírováno.*

Dřevěný misionářský kříž, současný stav, foto 2010

Uchytení dřevěného břevna k betonovému soklu

Dřevěný kříž s trojlístým zakončením ramen stojí na návsi naproti autobusové zastávce mezi dvěma vzrostlými lipami. Materiálem je dub, výška dosahuje cca 6 metrů a rozpětí ramen je asi 190 cm. Kříž je připevněn na duté betonové patce asi 30 cm nad terénem pomocí dvou železných šroubů.

Na kříži nechybí žádná jeho část. Případné povrchové úpravy dnes již nejsou patrné, materiál je rozsušený vlivem povětrnosti a objevují se velké výsušné praskliny, dřevo má šedou barvu vlivem degradace ligninu z důvodu absence ochranné povrchové úpravy. Lokálně je povrch objektu pokryt zelenou řasou a lišejníkem. Betonová patka je též pokryta vrstvičkou lišejníku. Z povrchu je mírně vymyto pojivo (cement). Kotevní šrouby jsou na povrchu zkorodované.

V záznamu z kroniky velišské farnosti se dozvídáme, že na místě na návsi u rybníčku už na konci 19. století stál dřevěný misionářský kříž s obrazem Ukřižovaného v „dobrém stavu“. Obraz musel být namalován na plechu, jak bylo u podobných křížů obvyklé. Jednoduchý dřevěný kříž je u vstupu do kostela vyznačen už v roce 1842 na mapě stabilního katastru.

Prostranství se sochou sv. Václava v roce 1930

Současný stav sochy nad pramenem, foto 2010

Socha sv. Václava byla nad pramenem umístěna roku 1783, jak dokládá datace vytesaná v kameni. Stojí nad studánkou, kterou dohromady tvoří deset pískovcových, kamenicky opracovaných dílců na betonové podezdívce. Skládá se ze dvou kvádrovitých podpor (každá ze tří kvádrů) překlenutých pískovcovými oblouky (čtyři kusy spojené kovovými kramlemi a spárovací hmotou). Otvor nádrže je v současnosti oproti původnímu menší a je zamřížován kovovou mříží. Celý objekt je proti původnímu rozsahu nižší.

Socha sv. Václava stojí na pilíři v horní části studny. Pilíř sestává ze základní betonové patky, na kterou nasedá pískovcový blok s římsou, dále štíhlý kvádr z hrubozrnného pískovce s reliéfy svatých po třech stranách a volutami. Následuje blok s římsou, na němž stojí profilovaný podstavec sochy a socha sv. Václava vysekaná z jemnozrnného pískovce.

Objekt byl restaurován asi před deseti lety. Spodní kamenné bloky byly nahrazeny betonovou podezdívkou. Povrch kamene je místy pokryt mechem a několika druhy lišejníků a řas. Kamenné části jeví znaky mírného mechanického poškození vlivem stáří. Socha sv. Václava byla v minulosti celá pozlacená a při restaurování bylo zlato pravděpodobně sejmuto. Části z hrubozrnného pískovce mají již mírně smytý povrch (reliéfy jsou méně čitelné). Římsový blok je společně s profilovaným podstavcem v přední části odlomen.

Současný stav kříže z roku 1834, foto 2010

Detail erekečního nápisu na zadní straně soklu

Kříž o celkové výšce 3 m sestává ze tří kamenicky opracovaných dílů a vrcholového litinového kříže. Stojí na třech schodech mezi dvěma pískovcovými patníky. Na podstavci (v nejširším místě 72 cm) je umístěn horizontální blok zakončený římsami. Na něj nasedá vertikální sokl s reliéfem Krista nesoucího kříž a textem. Celý výjev včetně textu je orámován. Sokl zakončují římsy. Na soklu je připevněn litinový kříž s Ukřížovaným. Tato konstrukce je zezadu podepřena železnou profilovanou tyčí. Litinové části jsou černé.

Na spodním soklu je vytesán nápis: *Klanyme se Tobě o Pane/ Gežší Kryste/ a dobrořečjme Tobě genž gsy/ svým swatým Křížem/ celý svět vykoupil.* Na prostředním soklu je reliéf zobrazující Ježíše nesoucího kříž a pod ním je tabulka s vrytým textem: *Kterýžto břichy naše/ na svém těle sám nesl/ na dřevo kříže/ 1. Pet. II.2.* Na zadní části prostředního soklu je text: *Pro veřejnou poklo/ nu postaviti dal/ Jozef Stránský/ farář a děkan/ Welišský tobo času/ biskupský Wikář/ a dozorce škol/ w Givinském wika.,/ riatnjm okresu. / Léta Páně 1834/ Sliby své Hospodi/ nu splnjm před/ obličejem lidu gebo./ Žalm: 115.w.18.*

V současnosti ve spárách schodů prorůstá tráva a schody pokrývají lišejníky různých barvy a mechy. Místy chybí kusy pískovce. Reliéf je částečně vydrolený, vyskytují se zde také lišejníky. Horní sokl pod litinovým křížem je puklý. Kříž stál původně nad hřbitovem, v roce 1907 byl obnoven.

Kamenný sokel s mladším kovovým křížem, 2010

Detail reliéfu Bolestné P. Marie s doplňkem meče

Kříž stojí mezi vzrostlými stromy uprostřed křižovatky cest na západním okraji obce. Tvoří jej starší kamenný podstavec o výšce 180 cm, osazený na základně o půdorysu 100 x 100 cm, završený mladším litinovým křížem vysokým 86 cm. Stojí na tradičním místě, kde máme podobný objekt zachycen už na mapě stabilního katastru z roku 1842. Polní trať za cestou směrem k Chyjícím od něj dostala i název „U kříže“. Původní kříž se pravděpodobně poškodil a jeho vrcholová část byla umístěna do nedaleké ohradní zídky. Kříž stojí na kamenném soklu s profilovanou římsou. Na čelní straně je opatřen reliéfem s postavou Bolestné Panny Marie s rukama sepjatýma na hrudi probodené mečem, na které jsou patrné zbytky polychromie.

Litinový kříž není vyzlacen a je natřen černě. Podstavec nese na čelní straně nápis: *Klaníme se Tobě Pane/ Ježíši Kryste, a dobrořečíme to/ Bě jenž jsi tvím svatim Kry/ žem celi svet vykoupil/*. Na zadní straně jej doplňuje text: *Léta Páně/ MDCCCXXXX/ Dal obnovit/ Jan Stoklasa/ r. 1893/ a Zhotovil/ Wáclaw Kozák/ tovaryš zednický/*.

Kříž je v dobrém stavu. Podstavec byl restaurován, levý přední spodní roh, zadní strana umístění kříže a další tmelové vysprávky podstavce neodpovídají barevnosti kamene a část se drolí. Dalším poškozením je biologické napadení mechy a lišejníků a pokrytí černým depozitem ve spodní části podstavce.

Současné zasazení fragmentu staršího kříže, 2010

Detail datace 1791 a detail poškození nobou Krista

Kamenný kříž s trojlistým ukončením ramen je druhotně umístěný ve zdi u sloupku vstupní brány na dvůr domu č.p. 13. Nese umučené Kristovo tělo, oděné do bederní roušky. Pod křížem jsou umístěny tři řady otesaných pískovcových kvádrů. Samotný kříž vychází z hranolového podstavce, který je opatřen rytou datací 1791. Nad hlavou Ukřižovaného je umístěna páska s nápisem *INRI*. Tělo Krista je zahaleno bederní rouškou, hlavu má přikloněnu k pravému rameni. Ruce přibité na břevno kříže mají vždy natažený ukazovák a prostředník, tedy žehnaly věřícím.

Kříž byl pravděpodobně dříve vrcholovou součástí velkého kamenného kříže, posazeného na nedaleké křížovatce. Ve velišské farní kronice čteme, že na konci 19. století stál *za obcí u cesty ke Kostelci kamenný kříž*.

Výška základny z pískovcových kvádrů je 88 cm, výška samotného kříže vytesaného také z pískovce je 132 cm, šířka ramen kříže 77 cm.

Kříž je umístěn do omítky a nad ním je posazena stříška, která se začíná rozpadat. Bohužel stříška nepřesahuje přes korpus Krista, který tak trpí biologickým napadením mechy a lišejníky. Dochované zbytky polychromie mají na kříži hnědou barvu, na těle Krista tělovou. Místy se vyskytuje i zbytek bílého (patrně podkladového) nátěru. Kříž má v levé části ramene prasklinu, která zasahuje až na paži Ukřižovaného.

Novodobý kříž s poničenou obrádkou, foto 2010

Mramorová nápisová deska na čelní straně soklu.

Kamenný kříž o celkové výšce 290 cm stojí na kamenné základně pyramidového tvaru třech podstavců o půdorysu 101 x 60 cm. Je ohraničen čtyřmi kamennými sloupky zakončenými jehlancovitě, z nichž jeden je vyvrácen a leží na zemi u objektu. Ve sloupcích jsou vysekané kulaté otvory pro dřevěný plůtek, který však schází. Hranolový podstavec pod křížem nese na čelní straně nápisovou desku z bílého neleštěného mramoru, nad kterou je zasazen kovový úchyt, zřejmě zbytek po lucerně.

Na čelní straně je na mramorové desce vytesán nápis: *Beránku Boží/ jenž snímáš/ hrůchy světa/ smiluj se/ nad námi!* Doplnňuje jej nápis ozřejmující autorství: *AL.KHUN/ VOJICE.*

Na soklu s nápisovou deskou je osazen jednoduchý kamenný kříž s hladkými nečleněnými břevny bez postavy Ukřižovaného. Výška křížku je 88 cm. Stav objektu je v současnosti dobrý. Kříž nese známky restaurátorského záahu. Na bílé nápisové desce se objevují stopy po stékání vody od měděného úchytu. Kříž trpí zvláště ve spodní části biologickým napadením. Lokálně je povrch kamene porostlý mechy a lišejníky.

OBRAZOVÁ PŘÍLOHA

● Veliš, kostel sv. Václava s rampou se sochami českých patronů

● Veliš, socha sv. Ivana na rampě před kostelem, vlevo poškození pískovcového zábradlí

● *Veliš, socha sv. Damiána na rampě před kostelem, detail hlavy*

● *Veliš, socha sv. Cyrila na rampě před kostelem, bordura roucha se zbytky barevných nátěrů*

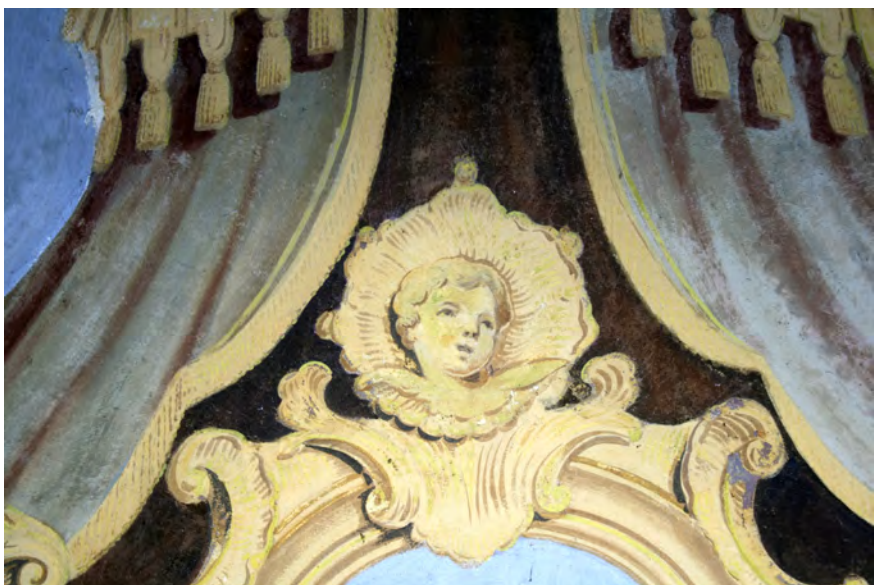
● *Veliš, východní brýtovní kaple, celek malovaného oltáře*

● *Veliš, východní hřbitovní kaple, detail Piety*

● Veliš, západní brábovní kaple, detail výmalby, scéna Ukřižování

● Veliš, západní brábovní kaple, detail kartuše s andílčí hlavičkou

● *Veliš, kříž u hřbitova, detail reliéfu Nesení kříže na soklu*

● Podhradí, sousoší sv. Jana Nepomuckého, Vavřince a Donáta, socha sv. Jana Nepomuckého

● Podhradí, sousoší sv. Jana Nepomuckého, Vavřince a Donáta, sokel ležící na zemi

● Podhradí, boží muka, detail kaplice s reliéfem Kalvárie a s nápisem

● *Kostelec, kaplička u cesty do Chyjic*

● Kostelec, pílř se sochou Panny Marie, detail soklu s reliéfem sv. Antonína Paduánského

● *Střevač, boží muka za obcí na Nadslav, reliéf Panny Marie ve středu piliře*

● *Střevač, pílň se sochou Panny Marie, vrcholová socha*

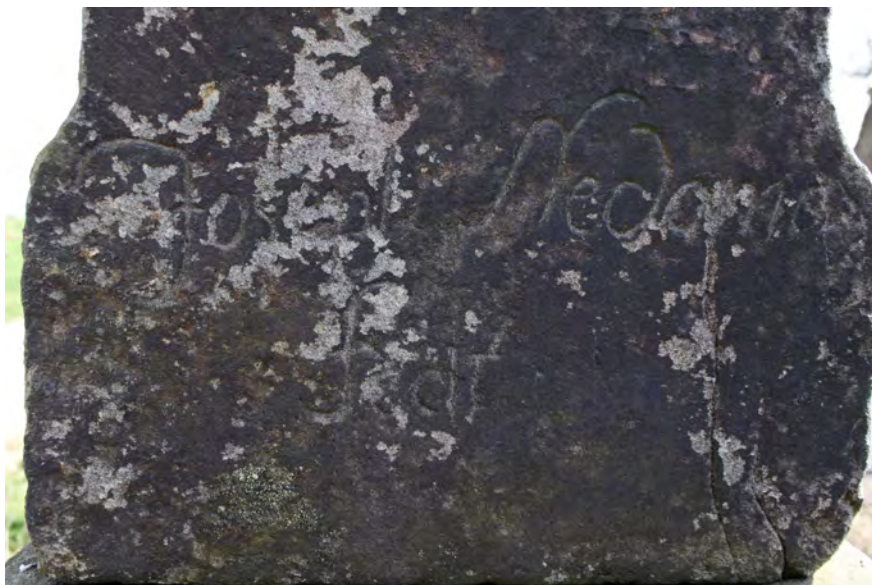
● *Chyjice, trojboká kaplička, zbytky starších povrchových úprav*

● *Chyjice, trojboká kaplička, detail vrcholové části se špatně čitelným nápisem, snad CHYJIZ*

● Chyjice, kříž u lípy v poli jižně od obce, datace na soklu

● Chyjice, kříž u lípy v poli jižně od obce, autorský nápis Joseph Nedoma fecit

● Křelina, socha sv. Jana Nepomuckého, detail postavy (sv. Anny?) na střední části podstavce

Seznam použitých historických fotografií:

Státní okresní archiv Jičín, fond Farní úřad Veliš, farní kronika:
Fotografie na stranách 36–129.

Národní památkový ústav – ústřední pracoviště Praha, fotoarchiv:
Fotografie na stranách
174 (vlevo), 175 (vpravo), 176 (vlevo), 177 (vlevo), 178 (vlevo), 181 (vlevo),
92 (vlevo), 195 (vlevo) a 182.

Národní památkový ústav – územní odborné pracoviště Josefov:
Fotografie na stranách
184 (vlevo), 185 (vlevo), 186 (vlevo), 187 (vlevo), 188 (vlevo), 189 (vlevo)

Regionální muzeum a galerie Jičín:
Fotografie na stranách
166 (vlevo) – autor Karel Řezníček, 1935,
169 (vpravo) – anonymní, 1981,
170 (vpravo) – autor Karel Řezníček, 1936.

Jana Stráníková – Vladislava Říhová (edd.)
Kronika a drobné památky velišské farnosti

Vydala Univerzita Pardubice,
Fakulta filozofická a Fakulta restaurování
v roce 2010

Sazba a grafická úprava textu: Vladan Hanulík, Vladislava Říhová

Zpracování grafického návrhu obálky: Vladan Hanulík

Vytisklo Tiskařské středisko Univerzity Pardubice

Vydání 1.

Náklad 200 výtisků

ISBN 978-80-7395-284-6

ISBN 978-80-7395-284-6